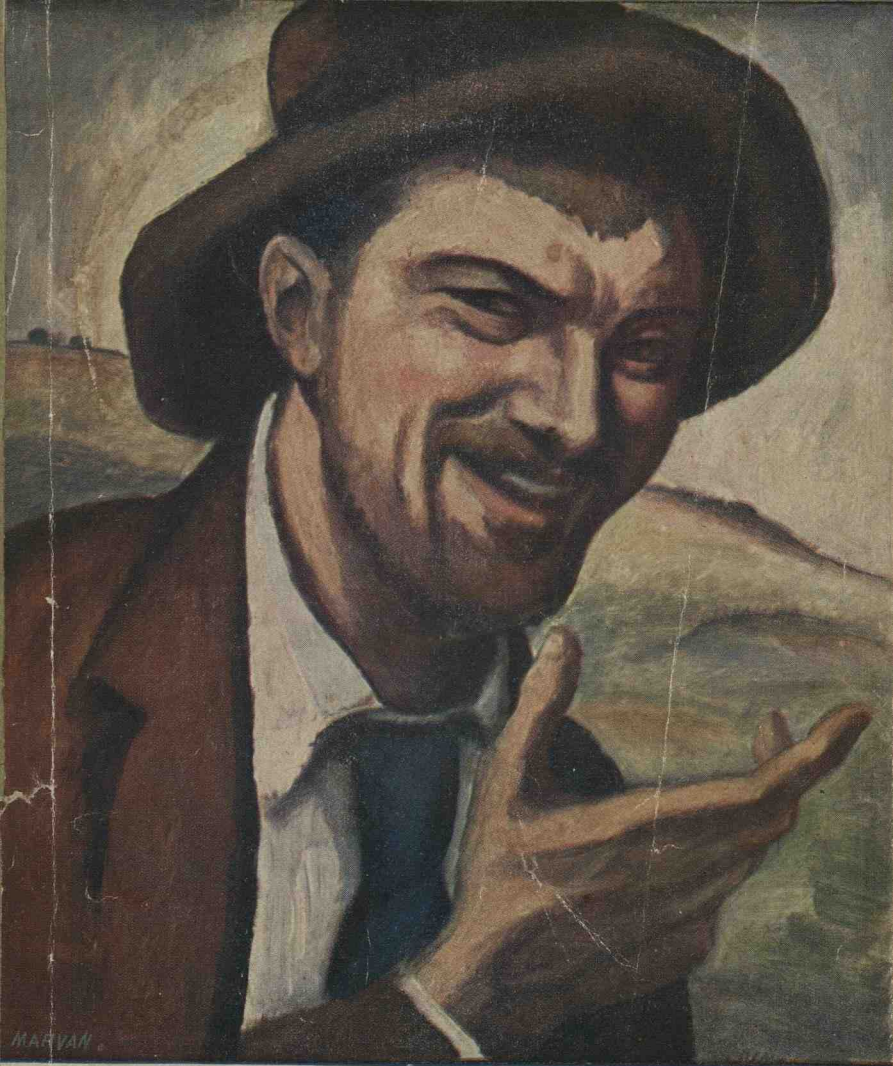

Biblioteca Centrală Universitară
București

COTA 17316

Sublet

INVENTAR 483920

DIN PUBLICAȚIILE CASEI ȘCOALELOR. — BIBLIOTECA SECUNDARĂ

Umorul Românesc

de P. Locusteanu

UMORUL ROMÂNESC

8R.09
L 79

F. LOCUSTEANU

119921

Umorul Românesc

— ÎNCERCARE CRITICĂ ȘI ANTOLOGIE —

Institutul Pedagogic de 3 ani Buc.
BIBLIOTECA

BUCUREȘTI
DIN PUBLICAȚIILE CASEI ȘCOALELOR
BIBLIOTECA SECUNDARĂ

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota **17316 Dublet**
Inventar **483.920**

17316 RC122/06
Dublet

B.C.U. Bucuresti

C483920

UMORUL ROMÂNESC

— INCERCARE CRITICĂ —

Literații noștri au răs totdeauna. Unii din motive de igienă proprie ori socială; alții din temperament. Au răs — și s'au încercat să comunice răsul lor și cititorilor — cronicarii chiar. În însemnările vitejiilor și durerilor noastre trecute se strecoară uneori câte un zâmbet timid, străbat alteori chiar hohote de veselie brutală. Au răs Neculce și Dimitrie Cantemir. A răs Antioch Cantemir în epigrame cari și azi pot slujî ca model al acestui gen. Și au răs în urmă aproape toți scriitorii noștri, — unii mai grav, alții mai sglobiu; unii mai greoiu, alții mai vioiu; unii cu spirit, alții numai cu vervă ori sarcasm. Au răs după împrejurări și temperament: fie în povestiri directe ori epigrame pe șleau; fie în satire și fabule; fie în schițe fantaziste. Au răs unii în mod artistic, alții numai gazetărește, — cronicari grăbiți ai unor clipe și mai grăbite. A răs țăranul, cași intelectualul.

Toată colecția aceasta de hohote și zâmbete, — uneori stropite cu câte-o lacrimă de duioșie, alte ori pătrunse de ironie ori batjocură, de cele mai multe ori izbucnind numai de veselie curată, — alcătuește ceea ce noi am numit: *Umorul românesc*. Prin urmare,

întrebuințăm cuvântul *umor* într'un înțeles larg ce se apropie mai mult de sensul englezesc decât de cel franțuzesc.

«În englezește orice scriere care are scopul să provoace râsul, afară de piesele de teatru, se numește *umoristică*. Însuși Swift, care este un satiric trist și un pamfletar violent, nu e altfel calificat de Addison»¹⁾).

Am adoptat și noi această concepție cu deosebirea că nu confundăm *umorul* cu *umoristicul*, — deși uneori e foarte greu de deslușit marginile ce le despart.

Un satiric trist poate să fie uneori umoristic. Umor trist însă nu există. Și apoi, la temelia satirei este ironia. Iar filosoful Bergson crede că *ironia* și *umorul* sunt două forme opuse ale confruntării glumețe dintre *ideal* și *realitate*. Și dă în această privință o definiție foarte ispititoare: «Ironia constă în a enunța ceea ce ar trebui să fie, prefăcându-te a crede că tocmai așa este; umorul constă în a zugrăvi amănunțit ceea ce este, prefăcându-te a crede că chiar așa ar trebui să fie»²⁾).

Definiție subtilă care însă, în două forme se contrastează aparent, exprimă aceeași idee în două aspecte: ironia. Fie că spui, de pildă, despre țăranul român: E bogat, e cult, simte un desgust natural pentru alcool, trăește sub un regim de dreptate socială care-i asigură o educație cetățenească admirabilă; fie că spui; o țăranime, ca să prospereze, trebuie să fie săracă, incultă, nedreptățită și veșnic răvășită de alcoolism și pelagră, — tonul, cași efectul, sunt aceleași: ironia. Între aceste două afirmări poate fi cel mult o diferență de intensitate, — dar atât.

1) P. Mille: *Anthologie des humoristes français contemporains*, pag. VI.

2) Bergson: *Le rire*, pag. 130.

De fapt *ironia* și *umorul* nu se contrazic prin definiție, — cum afirmă Bergson care, ca orice filosof, iubește mult generalizările. Dar aceste două noțiuni nici nu se confundă. Este o ironie gravă, — lipsită de orice umor; după cum e și o ironie veselă, umoristică chiar. De-asemenea, pot să am umor, fără să fiu ironic. De altfel, deosebirea între aceste două noțiuni e limpede. Ironia, cași revolta, cași dragostea sunt stări afective, provocate de influențe venite din afară; pe câtă vreme umorul este o dispoziție sufletească de cele mai multe ori permanentă, determinată de un anumit echilibru sau dezechilibru intern, este un rezultat organic, cași melancolia, cași spleenul. Nu pot să fiu ironic decât față de cineva, un pot să iubesc decât pe cineva, nu mă pot revoltă decât contra cuiva. Umorel însă răsare din voioșie. Pot să fiu închis într'o coajă de nucă și să am umor, să fiu melancolic, să fiu chinuit de spleen. Dar nu pot să iubesc într'o asemenea locuință, nu pot să fiu ironic, pentru că îmi lipsește cauza.

Umorel presupune o senzibilitate foarte întinsă, capabilă să se impresioneze în mai multe puncte și în mod felurit deodată. Prin urmare, el este rezultanta acestor impresiuni simultane. Aceasta este cea mai înaltă treaptă a umorului și ca stare afectivă cea mai interesantă. Dar și în umor sunt diferite trepte. Și mai ales în artă, unde nu se pot face afirmațiuni generale și unde trebuie să avem totdeauna în vedere numai capacitatea lucrului înfăptuit, umorul apare într'o varietate de grad și complexitate atât de mare, încât un ochiu grăbit sau neobișnuit să surprindă subtilitățile de tranziție se poate ușor înșelă.

Intensitatea și, deci, valoarea umorului variază după proporția în care, pe fondul inițial de voioșie, se grefează alte impresiuni. Umorel superior este,

dar, starea sufletească ce o constatăm când un fapt, un lucru, sau o idee, trezește în noi ironie, veselie, tristețe în doze egale sau când diferența dintre ele este atât de imperceptibilă încât din jocul de preponderență al acestor diferite impresiuni, se naște o impresie nouă. Deaceea, la oamenii superiori, ironia e totdeauna muiată de o undă de suferință, ori estompată de scepticism; tristețea sau durerile lor trădează puțină ironie și chiar veselia le e tivită cu o dungă, mai slabă sau mai accentuată, de amărăciune.

Dar amestecul acestor impresiuni simultane nu se face totdeauna în mod armonic. Totul atârnă de temperamentul omului, — după cum observă și Lautrec. Într'un suflet amestecul se face în folosul evident al ironiei; în altul în folosul veseliei mai mult sau mai puțin furtunoase; în altele în folosul unei fantazii sporite sau al unei naivități spirituale. În sfârșit varietățile de stări sufletești și de efecte obținute sunt atât de multe încât adesea greu se poate distinge unde sfârșește umorul propriu zis, — fie și de cel din urmă grad, — și unde începe veselia curată, burlescul ori simplul comic.

Și de aceea, în loc să considerăm umorul ca o parte a comicului, ca partea actuală a comicului care se potrivește mai bine cu obiceiurile și gusturile noastre¹⁾, i-am dat înțelesul larg pe care-l are în Anglia, subordonându-i toate celelalte genuri de răs din literatura noastră.

Greșeala nu este prea mare, dacă ne gândim întâi că voioșia care e baza umorului este și temelia comicului în general. Și mai ales nu este prea mare dacă observăm cum câștigă în complexitate senzibilitatea noastră pe zi ce merge. Comicul de mâine, cași cea

1) G. Lautrec: *Définition de l'humour*.

mai mare parte din cel actual, va fi produsul umorului. De altfel, literaricește, concepția noastră este admisibilă. Din punct de vedere psihologic am arătat pentru ce nu e bună. Dar noi facem aci literatură iar nu psihologie.

Am încercat să arătăm până aci cam ce ar fi *umorul*. Să vedem acum ce este *umoristicul*. Fiindcă aceste două noțiuni nu trebuie confundate. O scriere poate să aibă umor și să nu fie umoristică, după cum se poate să fie umoristică și să n'aibă deloc umor. Umorel conduce de multe ori la umoristic. Deci, umoristicul este adesea o consecință a umorului, dar atât.

De altfel, trebuie să observăm dela început că dacă umorul este o *stare sufletească*, umoristicul e un *procedeu*. Dovadă: sunt lucrări umoristice vesele și triste, pe câtă vreme umorul nu poate fi în nici un caz tragic. Umoristicul este un procedeu sau un sistem, ca și realismul ori simbolismul, de pildă.

În prefața volumului *Contes choisis* de Mark Twain, — prefață în care sunt multe observații interesante dar care păcătuiește printr'o surprinzătoare ingrătinătate față de spiritul francez, care a strălucit totdeauna fără pereche, — Gabriel de Lautrec, care a tradus o parte din operele lui Mark Twain în franțuzește, scrie în această privință :

«Desigur, nu e ușor să se noteze însușirile esențiale cari fac pe un autor să fie umorist, de oarece această fantazie felurită la unii e crudă, la alții tristă, aci bufonă, aci corectă și discretă». Iar mai departe, confundând câte odată noțiunea de umor și umoristic, el spune: «Umorel e chestie de temperament. *Fiindcă totul e să prinzi raționamentele și icoanele sub un unghiu particular*, ca acei pictori cari găsesc atitudinea cea mai potrivită ca să-și așeze modelul într'o

lumină nouă. *Nu se poate spune că nu sunt procedee pentru aceasta»*¹⁾).

Câteva din aceste procedee le arată chiar Lautrec: «A se împrumută lucrurilor un gând tăcut și ascuns... Prin acest desfrâu de închipuire și prin grija expresiei energice, umorul, formă literară desfătătoare, se apropie de simbolismul în care poezia modernă se simte atât de bine. Sunt doi copii ai aceleiaș mame. Unul s'a îndreptat spre grijile nobile. Celălalt țopăie în vestmânt de clovn. Dar un umorist care ar deveni serios, ar fi un poet simbolic. Amândouii cunosc arta de a spune una ca să se înțeleagă alta. Ei cunosc transpunerile și parabolele. Cel dintâi urmărește desfășurarea gândurilor frumoase până la sfârșit, stăpânindu-și emoția, pe care disprețuește s'o lase goală. Celălalt păstrează seriosul în mijlocul celor mai strașnice născociri, ca un om care ar istorisi o povestire svăpăiată, întors cu spatele. Nici unul nici altul nu se dă cu totul. Și amândoi știu că icoanele sunt trebuitoare spre a face să se vadă. Poetul, cași autorul vesel, cunosc înconjurul fericit și dorul omului după minciuna creatoare de artă. Amândoi țintesc efectul și-și risipesc talentul. Simbolistul bun îngrămădește într'o singură pagină atâtea metafore, cât le-ar ajunge altor poeți să ilustreze un volum întreg. Umoristul bun are pretenția să față o glumă din fiecare cuvânt pe care-l scrie».

La aceste procedee, cari sunt prea restrictive și în a căror enumerare autorul confundă mereu *umorul* cu *umoristicul*, trebuie să mai adăogăm și pe cele următoare, arătate de însuș Mark Twain, părintele umoristicii moderne:

«*Efectul povestirii umoristice atârnă de chipul cum*

1) G. de Lautrec: *Définition de l'humour*.

ea este povestită; al celei comice nostime atârnă de subiect.

«Povestirea umoristică trebuie povestită grav; povestitorul se silește să ascundă punctul ce i se pare în stare să provoace râsul.

«Să înșiri necuviințe și absurdități fără să ai aerul că le bănuiești și fără să pari că le consideri ca atare: uite temelia artei americane, dacă mă pot exprima astfel. Să aluneci peste punctul isbitor, este o altă caracteristică. A treia este să introduci câte o observație pregătită, prefăcându-te că n'o pricepi»¹⁾.

Marea romancieră sud-africană Olive Schreiner, a spus: «Orice acțiune omenească are o față lăuntrică prin care este solemnă, și o parte externă prin care e vrednică de râs».

Ei bine, ca să rezumăm tot ce am spus până acum asupra umoristicului și a umoriștilor, procedeul general al acestui nou gen literar e să puie în conflict partea lăuntrică și deci solemnă a acțiunilor omenești, cu partea lor externă și deci ridiculă, spre a scoate un efect neașteptat, straniu, — fie tragic, fie hazliu.

Dar în această definiție trecem dela umoriștii americani și englezi, la umoriștii moderni francezi cari, în frunte cu Courteline, deși au deformat cam mult raporturile logice dintre lucruri și oameni, trecând adesea dela desen la caricatură, au isbutit să introducă în umoristica lor și analiza sufletească, scoțând efecte surprinzătoare nu numai prin contrastul unor situații neașteptate, cât și prin subtile observații psihologice și prin contraziceri surprinse în propriul nostru suflet.

Va să zică: umorul este o anumită stare sufletească, are la temelie un prisos de voioșie și presupune un anumit ton; umoristicul este un procedeu sau un

1) Mark Twain: *Comment on raconte une histoire.*

complex de procedee, poate fi uneori și tragic și se distinge de multe ori printr'un contrast de tonuri.

Un exemplu caracteristic va lămuri, în aceeași bucată, ce este *umor* și ce este *umoristic*: *Câinele tuns cum e leul*, de Jules Moinaux, tatăl lui G. Courteline.

Fillard, un om care se îndeletnicește cu tunsul câinilor, adică un fel de frizer de câini, reclamă tribunalului că Boulabert nu vreă să-i deă 2 lei, pentru că a tuns în formă de leu pe-un cățel și-i mai cere pe deasupra încă trei lei, despăgubire pentru timpul pierdut cu procesul. El povestește judecătorilor cam astfel întâmplarea :

— Boulabert treceă urmat de un câine. Eu l-am întrebat: «Vrei să-l tund cum e leul?» «Tunde-l», mi-a răspuns. Și l-am tuns. La urmă l-am întrebat dacă îi place. Mi-a răspuns că da. I-am spus că costă doui lei. A observat că nu e scump. Și a plecat fără să-mi deă o lescae. Il chem. Se întoarce. Îi cer bani. El îmi răspunde că nu e al lui cățelușul.

Iar după aceste cuvinte, Boulabert se adresează judecătorilor, foarte serios și convins:

— În adevăr, nu eră al meu; eră o javră de câine pe care nu-l cunoșteam deloc și care se luase după mine pe stradă! ¹⁾.

Iată umorul care transpune situațiuni, și devine umoristic. Mai întâiu, se observă o rupere a legăturilor normale dintre oameni și idei: Fillard crede că Boulabert este stăpânul cățelului; Boulabert la rândul lui crede, sau se preface, că Fillard îl întreabă așa, ca să aibă și părerea unui estet ca el, dacă să-l tundă pe acel câine în formă de leu. Și-i răspunde, ca un om de gust ce eră: Tunde-l. Iar la urmă, când Fillard

1) Jules Moinaux: *Tribunaux comiques*.

îi cere bani, îi răspunde: Câinele nu e al meu. S'a luat numai după mine pe stradă! Și râdem cu atât mai mult, cu cât amândoi au dreptate: Fillard are dreptate să ceară bani pentru un lucru făcut; Boulabert are dreptate să nu-i dea, fiindcă nu eră câinele lui.

— Dar de ce a spus atunci să-l tundă ?

— El n'a spus. L-a consultat și și-a dat părerea. Atât.

Logica aceasta în absurd este una din proprietățile umoristicului. Dar procedeul încetează după răspunsul neașteptat al lui Boulabert. Și-atunci izbucnește umorul. Autorul și-aduce aminte de proprietarul adevărat al câinelui, — asociație de idei plină de cel mai senin umor. Și zice :

— Când stăpânul adevărat își va găsi câinele, foarte surprins o să se întrebe: «Unde dracu a putut găsi javra asta bani ca să se tundă?»

Un exemplu, tipic de umor și umoristic ce se împletește îl găsim și în celebrul «Interview» al lui Mark Twain. Un ziarist vine la marele umorist să-l interviueze. Dela cele dintâi întrebări acesta îl ia peste picior.

— De câți ani sunteți ?

— De nouă-spre-zece ani, în Iunie.

— Cum se poate? Eu v'ași fi dat treizeci și cinci ori treizeci și șase. Unde v'ați născut?

— În Missouri.

— Când ați început să scriți ?

— La 1836.

— Cum se poate, dacă sunteți numai de nouă-spre-zece ani ?

— Habar n'am. În adevăr, pare cam ciudat.

— În adevăr, foarte ciudat. Care e omul pe care-l socotiți drept cel mai însemnat dintre cei pe care-i cunoașteți ?

— Aaron Burr.

— Dar n'ați putut să cunoașteți niciodată pe Aaron Burr, dacă sunteți numai de nouăsprezece ani.

— A, dacă știți mai bine ca mine ceea ce mă privește, atunci de ce mă mai întrebați ?

— O, o simplă sugestie; nimic mai mult. Și în ce împrejurări ați întâlnit pe Aaron Bourr ?

— Să vedeți. Întâmplător mă aflam odată la înmormântarea lui, și m'a rugat să fac ceva mai puțin sgomot și...

— Dar, pentru bunul Dumnezeu, dacă erați la înmormântarea sa, înseamnă că murise. Și dacă murise, ce-i păsă că faceți ori nu sgomot ?

— Habar n'am. Totdeauna a fost cam maniac în această privință.

Și interviewul continuă în acest ton plin de umor ironic, până când situația absurdă pe care interviewatul vreă s'o treacă drept realitate atinge culmea umoristicului în următorul dialog, în care Mark Twain îi vorbește ziaristului despre un frate care i-a murit:

— E un frate al meu, William, Bill, cum îi spuneam noi. Săracul Bill !

— Ce? A murit ?

— Desigur. Cel puțin așa bănuesc. Niciodată n'am putut ști. E un mare mister aici.

— E trist, foarte trist. A dispărut, nu e așa ?

— Da, într'un anumit chip, vorbind în mod general. L'am îngropat.

— Îngropat? L'ați îngropat fără să știți dacă eră viu ori mort ?

— Dar cine dracu vă vorbește de asta? Eră mort deabinelea.

— Pe legea mea, mărturisesc că nu mai înțeleg nimic. Dacă l-ați îngropat și dacă știați că murise...

— Nu, nu, credeam numai că murise....

— A, acum mă dumiresc. A înviat.

— Mă prind pe ce vreți că nu.

— Ciudat. Niciodată n'am auzit povestindu-se așa ceva. A murit. A fost îngropat. Unde e misterul?

— Păi tocmai aici! Asta e ciudat. Trebuie să vă spui că defunctul și eu eram gemeni. Odată, când eram numai de două săptămâni, am fost amestecați în baie și unul din noi s'a înecat. Dar nu știu care. Unii cred că Bill. Alții cred că eu.

— E foarte ciudat. Și care e părerea d-voastră personală?

— Dumnezeu știe! Ași dà orice în lume ca să știu. Acest solemn și grozav mister a aruncat o umbră asupra întregii mele vieți. Dar am să vă destăinuesc un secret pe care nu l-am încredințat nici odată nimănui. Unul din noi aveà un semn, o aluniță, foarte vizibilă, pe dosul mâinii stângi. Acela eram eu. *Ei bine, acesta e copilul care s'a înecat*¹⁾.

Acest interview este modelul cel mai desăvârșit de literatură umoristică. În el găsim, după cum se vede, toate elementele cari ar putea să caracterizeze, chiar întrebuintate numai parțial, umoristicul: fantazie a-bracarabrandă, logică în absurd, transpunere de situațiuni, un ton care contrastează evident cu fondul povestirii și o concluzie de un neașteptat nebunesc.

Și ca să încheem această parte a studiului nostru, — care are de scop să limpezească prin pilde ceeace definițiile abstracte au lăsat, poate, neluminat asupra umorului și umoristicului, — să analizăm un exemplu de umorism tragic. Cel mai caracteristic credem că îl găsim în *Povestea Californianului*, tot de Mark Twain. Iată, în rezumat, această povestire:

«Acum 20 de ani. Rătăceam prin California. O re-

1) Mark Twain: *Contes choisies*, Mercure de France.

giune aproape pustie, presărată ici colo cu căsuțele unor oameni săraci. Intr'o dimineață am cunoscut pe un biet om de vre-o 45 de ani, stând la ușa unei căsuțe pitită între trandafiri și leagăne de verdeață. M'a poftit înăuntru. Mi-a plăcut mult orânduirea din casă și mai ales m'am uitat cu multă plăcere la bibe-lourile multe ce se aflau pe o masă și pe etajeră. Foarte mulțumit și înduioșat el îmi spuse:

«— Da, ea a făcut toate acestea, vedeți; ea a orânduit tot, ea singură, până în cele mai mici amănunte.

«Și în glasul, în privirile, în gesturile lui izbucniă o adevărată adorație pentru femeea de care vorbiă. Intr'o odaie am găsit portretul acestei femei. Cum a dat cu ochii de portret, dânsul a început să râdă cu un aer mulțumit, spunându-mi:

«— ăsta e! L'ați găsit. Știam bine că o să-l găsiți. E portretul ei.

«Eră o femeie încântătoare. Cea mai frumoasă pe care am văzut-o vre-odată. El îmi sorbiă cu ochii admirația și părea în extaz:

«— Azi este a nouă sprezecea ei aniversare, — zise; e și aniversarea căsătoriei noastre. Când o s'o vedeți... O, așteptați pân'o veni...

«— Dar unde e? Când are să se întoarcă?

«— Lipsește acum. S'a dus de vre-o două săptămâni să-și vadă familia.

«— Și când se va întoarce?

«— Azi e Miercuri; Sâmbătă seara la orele nouă are să fie aici!

«— O, ce păcat. Până atunci am să plec, — spusei cu părere de rău.

«— Să plecați? De ce? Rămâneți. I-ar părea atât de rău dacă ați lipsi. Ei îi place foarte mult să aibă prieteni în jurul ei și să și-i păstreze; îi plac oamenii fini, cari conversează frumos, ca d-voastră.

«Și am rămas, curios să cunosc pe această frumoasă femeie despre care bărbatul ei îmi vorbise cu atâta entuziasm. În vremea asta, veniă câte unul din vecini să întrebe ce știri mai are dela dânsa. El le citiă scrisori primite dela ea. Sâmbătă, el fu foarte neliniștit toată ziua. Se uită mereu la ceas; cercetă nerăbdător zarea. Spre seară începură să se adune la căsuța lui, unul câte unul, vecinii cari în timpul săptămânii se interesaseră într'una de sosirea ei. Toți sunt în haine de sărbătoare. Casa e împodobită ca pentru o recepție strălucită. S'a 'nserat de tot. Ciocnesc pahare în sănătatea celei așteptate. Orologiul sună nouă ore. Dar bietul om, din entuziasmul așteptării, cade într'un somn letargic. Și-atunci, în loc să văd intrând pe frumoasa lui nevastă, aflu că această femeie a murit de mult, de nouăsprezece ani, în urma unei călătorii făcute ca să-și vadă părinții, la șase luni după cununie, că de-atunci bietul om și-a scrântit mintea și că nebunia îl face să și-o închipue mereu vie și s'o aștepte în fiecare an să se întoarcă acasă. Vecinii, de milă, se prefac că iau parte în fiecare an la pregătirile ce le face el pentru primirea scumpei dispărute, ca să-i mai aline puțin durerea»¹⁾).

Această povestire, rezumată în chip insuficient, este una din cele mai stranii și mai tragice nuvele pe care le cunoaștem, — și, cu toate acestea, este o bucată umoristică.

Care este procedeul folosit? Transpunerea situațiilor și confundarea lumii reale cu o lume imaginară specială. Desigur, este și umor în această nuvelă, — și nici nu se putea altfel, dacă a fost scrisă de Mark Twain. Dar umorul e foarte discret și stăpânit.

1) Mark Twain: *Exploits de Tom Sawyer détective*, Mercure de France.

E umor în descrierea nenorocitului Henry. Se vede la fiecare rând că pe fondul de voioșie naturală inalterabilă al autorului se grefează simultan tot ielul de impresii. El simte și milă față de acest nenorocit, dar înfățișarea externă a nenorocirii lui îi apare în acelaș timp și vrednică de râs. Și atunci, din amestecul acestor diferite impresii, autorul se alege cu o stare sufletească ce proiectează o lumină stranie în jurul personajului său. Aproape în fiecare rând unde se arată faptele și vorbele lui Henry, sau se zugrăvesc vecinii cari vin cu jocuri copilărești să-i îngâne nebunia, ca să-l consoleze puțin, se deslușesc, în mod vag zâmbete ce se îneacă în câte o lacrimă și dungi de durere ce se 'ntretaie cu câte-o grimasă veselă. Dar nu acest ton face ca nuvela să fie umoristică, ci tehnica ei.

Dacă autorul ei n'ar fi fost umorist, *Povestea Californianului* ar fi fost scrisă cam astfel (bine înțeles o rezumăm numai):

«Tânărul Henry s'a însurat cu o femeie splendidă din satul X. Toți vecinii îl învidiau. Dar o nenorocire grozavă a pus capăt curând fericirii. Intr'o zi, la șase luni după nuntă, nevasta lui Henry s'a dus să-și vadă părinții. Ea trebuià să se întoarcă Sâmbătă seara. Bărbatul ei o așteptă cu flori și masă bogată. Așteptarea i-a fost zadarnică însă. Ea nu s'a mai întors. Au prins-o, se vede, indienii, și au ucis-o.

«De durere, bietul Henry și-a pierdut mințile. El nu mai trăește decât ca s'o aștepte. Sunt nouăsprezece ani de când a rămas singur, și de nouăsprezece ani, de câte ori s'apropie ziua în care ea trebuià să sosească, își împodobeste casa cu flori, își adună prietenii și vecinii, ciocnește cu fiecare paharul în care sclipesc clipele lui de noroc risipit. Dar când ceasul bate nouă și trenul aducător de fericire trebuie să so-

sească în gară, bietul Henry, istovit de atâtea sforțări nervoase, se prăvălește în patul care-l așteaptă să-i odihnească suferința. Și-atunci prietenii se risipesc șoptind dureros: — Săracul Henry!»

Umoristul procedează însă cu totul altfel: El folosește o situație imaginară căreia isbutește să-i dea toate aparențele unei realități ce nu suferă nici o contradicere. Și pentru ca această creație a unui nebun să câștige cât mai multă consistență, el introduce în acțiune pe un om cuminte, care n'are nici un motiv să se îndoiască de cumințenia celuilalt, mai ales că acesta îi spune numai lucruri verosimile. Va să zică, umoristul transpune lumea închipuită din mintea nebunului, în mintea unui om sănătos, — și o transpune ca pe o realitate. Și, după ce omul sănătos s'a convins că tot ce spune nebunul e adevărat, prin contrast cu această realitate fictivă ce i s'a sugerat, află deodată că femeea așteptată a murit de nouăsprezece ani și că nefericitul care i-a sugerat acea realitate inexistentă eră un nebun. Efectul este de un neașteptat extraordinar și el desminte în mod categoric o afirmație, pe care filosofii o citează, a lui Pascal. Marele cugetător francez a spus: «Nimic nu te face să râzi mai mult ca disproporția grozavă între ceea ce aștepti și ceea ce vezi»¹⁾. Aceasta este adevărat numai dacă ignorezi pe umoriști, cari rup toate raporturile logice. Dar Pascal aveă dreptate să-i ignoreze pe vremea aceea. Efectul final din *Povestea Californianului*, produs de disproporția grozavă dintre ceea ce aștepti și ce vezi, nu numai că nu e ridicol, dar este de un tragic fulgerător. Acest efect însă, rezultat al unui *anumit* procedeu, ar lipsi cu desăvârșire dacă aceiaș întâmplare ar fi povestită de un realist.

1) Pascal: *Provinciata XI-a*.

II.

Un poet a spus: «fiecare popor își are râsul lui». Credem că această cugetare ar trebui corectată astfel: «fiecare popor își are umorul lui». Râsul este o proprietate a umanității în genere. Provocat de aceleași cauze el se manifestează prin aceleași efecte. El este o nevoie organică, — superioară, dacă vreți, — dar o nevoie de descărcare a unui prisos de energie ¹⁾ ce se îngrămădește în nervii noștri și amenință să ni-i înăbușe. Omul care nu râde este, într'un anumit fel, un auto-intoxicat, un fel de astmatic care nu poate respira bine. Oamenii cari nu râd fac impresia mâncăcioșilor cari, cu cât mănâncă mai mult, cu atât isbutesc să elimine mai puțin, sau a bolnăvicioșilor cari nu și-au aerisit nici odată odaia. În jurul omului care nu râde par'că miroase a aer îmbâcsit, vorbele și faptele lui fac impresia că sunt împăinjenite. Omul care nu râde, în sfârșit, e suspect.

Și aceasta la toate popoarele. Filip II, regele Spaniei a fost un mare monarh. Toate faptele lui glorioase însă n'au putut ajuta să i se erte marele păcat de a nu fi râs nici odată în viața lui. Fiindcă e un păcat să nu râzi, — și morai și igienic. Dacă Filip II ar fi râs, ar fi fost mai bun, — și, deci, mai mare. Cauzele generale ale râsului sunt aceleași la toate popoarele, pentru că ele sunt de natură curat psihologică, fără a fi influențate de materia etnică specială a diferitelor națiuni. Un francez, un italian, un german, un englez și chiar un român, râd sau zâmbesc când văd ceva neașteptat, ceva ce nu seamănă cu media lucrurilor comune, când descoperă un fapt ce vine în contrazi-

1) L. Dugas: *Psychologie du rire*, pag 20, F. Alcan.

cere cu anumite sentimente ale lor, când stau în contact cu un mediu prea diferit ca să poată simpatiză cu el, în sfârșit, după cum spune Spencer, oridecâteori întâlnesc «o împrejurare consecutivă diferitelor emoțiuni și comună tuturilor acestor emoțiuni».

Dar dacă râsul nu poate varia delă popor la popor prin cauzele cari-l provoacă, el nu poate varia cu atât mai mult ca manifestăție fizică. Voind să întoarcă în glumă niște considerații metafizice ale germanului Lotze asupra râsului, Voltaire a scris, în *Dicționarul filosofic*: «Cei cari știu de ce acel soiu de bucurie, care atâță râsul, retrace spre urechi mușchiul zigomatic, unul din cei treisprezece mușchi ai gurii, sunt foarte învățați».

Dar, mușchiul zigomatic îl au indivizii tuturilor popoarelor și la toți se mișcă aproape la fel spre urechi, când în suflet se ivește nevoia unei «reacțiuni contra seriosului» — cum califică Bain râsul.

E adevărat că el variază de multe ori delă individ la individ, chiar înăuntrul aceluiaș popor, variază după temperamentul fiecăruia, și deci după capacitatea lui de reacțiune. S'ar putea dar zice că: fiecare temperament râde în mod particular.

Dar dacă râsul nu are patrie, umorul are. Și e firesc să fie așa. Umorul, după cum am văzut, presupune întâi un fond special sufletesc pe care se grefează apoi mai multe impresiuni în mod simultan, dar în proporții felurite. E natural, deci, ca acel fond de vioșie ce stă la temelia umorului să varieze delă popor la popor, întrucât el atârnă de o dispoziție organică; și este de asemenea natural ca rezultanta generală a impresiilor simțite în mod simultan să varieze delă popor la popor după proporția în care amestecul lor se face.

De altfel, e destul să ne aruncăm ochii repede asu-

pra literaturii umorului, ca să vedem că ea se clasifică nu după legi generale psihologice, — ca râsul, de pildă, — ci după naționalitatea autorilor. Francezii au un fel de umor, Englezii alt fel, Americanii altul, ș. a. m. d.

Umorul francez, de pildă, se distinge printr'o vervă îndrăcită, este de-o intelectualitate superioară tuturilor celorlalte umoruri și e aplecat spre analiza ironică, spre descoperirea contradicțiilor sufletești, și de multe ori ascunde rău lacrima pe care autorul o șterge râzând.

Umorul anglo-saxon, din contra, e grav, se distinge printr'o fantazie uimitoare în stabilirea asociațiilor de idei și în scornirea situațiilor neașteptate, și, adesea, pare că nici o undă de duioșie ori de durere nu-l străbate, — deși, dacă l'ai scormoni ai găsi uneori la temelia lui durerea, ca drojdia amară la fundul sticlelor de vin natural vechiu.

După cum se vede, Francezii au un umor mai complex și mai artistic, anglo-saxonii sunt mai umoristici.

Dar Românul? Cum stăm noi în această privință? Avem noi umor? Și cum este umorul nostru? Iată o serie de întrebări la cari ne vom silii să răspundem pe rând.

Mai întâiu, trebuie să lămurim un punct însemnat: când zicem Români, la cine ne gândim: la țărani, cari alcătuiesc temelia energiei naționale; ori la amalgamul social și etnic, care formează clasa noastră conducătoare și cultă? Desigur, trebuie să ne gândim și la unii și la alții, dar nu deodată, ci pe rând. După cum în ordinea socială drepturile acestor două clase nu se amestecă, tot așa în ordinea psihologică nu se pot amesteca însușirile lor.

Să analizăm întâiu, din acest punct de vedere, producția populară, adică țărănească.

Fantazia hazlie a țăranului nostru s'a manifestat și în proză și în versuri. În versuri găsim mai cu seamă satire și anecdote. Țăranul a fost totdeauna mândru de originea lui; d'aci s'a născut în el un simțimânt de superioritate naivă, dacă vreți, care l-a făcut să iă peste picior pe celelalte neamuri cu care a venit în atingere. Și este interesant de observat *noblețea* ce se desprinde din satirile și ironiile acestui țăran incult. El nu-și bate joc în genere decât de aceia cari l-au făcut să sufere. Și batjocorește în străini tocmai însușirile prin cari ei au căutat să-și afirme superioritatea față de el. Aceasta este una din finețele cari caracterizează satira țărănească. De pildă: Țăranul râde de fata bătrână, nu fiindcă a rămas nemăritată până la bătrânețe din pricină că a fost slută din născare. Asta ar fi o glumă de prost gust. «Fata veche», despre care glumele și satirele țărănești pomenesc atât de des, trebuie să fie o țărăncuță foarte drăguță, care însă este atât de mândră de frumusețea ei, încât respinge pe toți tinerii care o cer, așteptând să sosească, pe semne, vre-un făt frumos s'o fure. Dovadă batjocura cu care începe și care ascunde atât de hazliu necazul vre-unui «refuzat».

*Fata dacă 'mbătrânește,
Pune-i paie și-o pârlește,
Că nimeni n'o mai pețește.
Ea umblă tot supărată
Și în posturi nespălată.*

Iar mai încolo necazul acesta se trădează mai evident, când poetul țăran o pune pe «fata veche» să se roage :

*Frunză verde de dudău
Mă rugai lui Dumnezeu
Să-mi trimită și pe-al meu,*

*Să se ducă vestea 'n sat
Că și eu m'am măritat,
Deși mi-am luat bărbat
Pă-l mai nătărău din sat !*

În această perspectivă, râsul este rezultatul unui amestec de impresii pe un fond voios necontestat: în el descoperim prin urmare umor.

De ovrei nu râde, fiindcă sunt fricoși. Acesta este un cusur firesc de cari ei nu sunt răspunzători. Dar ovreii totdeauna au căutat să-și afirme superioritatea lor față de țaran printr'o istețime cusută de multe ori cu ață albă. Deci, țaranul această istețime șireată, care l-a necăjit atâta în viață, încearcă s'o batjocorească. Un exemplu, din multe altele: *Jidovii și volintirii*.

Mai mulți Ovrei — vre-o sută — în frunte cu rabinul, pleacă să vândă trei care de usturoi. Tabloul e pitoresc. Întunericul se lasă însă mai înainte ca Ovreii să fi ajuns la țintă. Atunci, pentru a se înlătură orice primejdie, din ordinul rabinului, ei încep să pocnească din biciuști, și să cânte voios! Ce-și zic ei :

— Dacă om pocnî din bice și-om cântă voios, hoții vor crede că nu ne e frică și au să fugă !

Întâiul șiretlic.

Se întâmplă însă că tocmai acest sgomot atrage asupra lor băgarea de seamă a unor tâlhari. Aceștia se reped la Ovrei, cerându-le bani. Ovreii, crezând că-i atacă numai fiindcă sunt Ovrei, încep să le strige, închipuindu-și că astfel au să-i sperie și să-i pue pe fugă :

— Suntem creștini !

Al doilea șiretlic.

Cum e firesc să fie însă, tâlharii se năpustesc pe ei, îi bat, le iă banii, îi lasă fără barbă și fără dinți, — ș'a-poi pleacă în drumul lor.

Ce credeți că spun atunci Ovreii? Recunosc că au fost bătuți? Da, într'o formă oarecare, fiindcă n'au încotro. Dar încheie astfel :

*Poate nu ne-am fi 'mpăcat
Dacă nu ne-ar fi scăpat
Acei cari ne-au lăsat !*

Va să zică, ei bătuții, ei cu dinții prin iarbă, dar tot hoții sunt cei cari au scăpat !

Al treilea șiretlic.

Finețea cu care țăranul satirizează frica Ovreiului, în mod indirect, bătându-și joc de șiretlicurile cu cari el încearcă să și-o ascunză, este de-un umor neprețuit.

Umorul acesta superior nu-l găsim, bine înțeles, în toate satirele și anecdotele populare. Dar în toate aceste producții energia expresiei se unește cu justea observației într'o glumă plină de spirit. Și în toate ironia este usturătoare. Dar nu numai umorul ironic ori batjocura glumeață simplă sunt caracteristicile spiritului țăranesc. În strigări și în unele cântece populare găsim adesea asociații de idei din cele mai comice. Un exemplu, din *Drăgosteniile* :

*Dragostea de protopop
tocmai ca câinele șchiop :
inima-i face hop, hop,
dar la cruci face de foc.*

Asociațiile acestea neașteptate de idei le întâlnim adesea în poezii de-un umor pe care rar îl găsim chiar în poezia cultă. De pildă, un flăcău spune unei fete pe care o iubește că, și când stă acasă singur, o vede cum lucrează la război, și atunci se gândește:

*Doamne cât ar fi de bine:
Să-ți fiu eu suveică 'n mână*

*Să mă porți o săptămână
dintr'o mână
în altă mână !*

Și fata îi răspunde, că și ea, când lucrează singurică la război, îl vede pe el pe lângă boi cum și-i paște pe mugurel, și-și zice în gând :

*Doamne cum ar fi de bine
Să-ți fiu fluier, măi bădiță,
Să mă pui l'a ta guriță !*

Ce admirabilă îmbinare de elemente comice pentru a obține un efect duios! Fiindcă nu se poate o idee mai comică decât aceasta: să faci suveică dintr'un cogeamite flăcăul ca să-l porți o săptămână dintr'o mână 'n alta, ori să faci flueraș dintr'o fată, ca s'o poți pune mereu la guriță. Această poezie, care se găsește în colecția d-lui I. G. Bibicescu, este un adevărat capo d'operă. Este o idilă cum Alexandri n'a scris niciodată și care poate stă alături, prin naivitatea ingenioasă a imaginilor și prin umor, cu cele mai bune idile ale lui Coșbuc.

Dar producția populară în care fantazia țărănească a creat tot ce a putut ea imagina mai bun și mai mare și unde însușirile de neîntrecut ghiduș, de păcălitor spiritual, și sfredeluș inteligent ale țaranului român s'au desvoltat mai larg sunt, fără îndoială: basmele și snoavele. În aceste producții trăesc figuri mari, de-o vastă imaginație, de-o inteligență născocitoare ce nu se obosește în nici o împrejurare, și de-un umor irezistibil. S'a zis că tonul umoristic l-au inventat anglo-saxonii. Așa este, — dacă ne gândim la literatura mondială cultă. Când cercetăm însă producțiile noastre populare, vedem că țaranul român, care n'a citit nici odată pe Shakespeare, pe Dickens ori

pe Mark Twain, cunoaște din vremi bătrâne tonul umoristic.

Și cum să nu-l cunoască dacă imaginația lui creatoare a închipuit de nu se ține minte când pe faimosul Păcală, unul din cele mai umoristice tipuri din toate literaturile? În adevăr, Păcală este o creațiune nu numai caracteristică, ci reprezentativă. Ea stă alături de marile creațiuni din literaturile străine culte ca: Don Chijote, Tartarin de Tarascon, etc. Păcat că această minunată plăsmuire a închipuirii populare n'a încăput încă pe mâinile unui mare artist, care să fie în acelaș timp și un povestitor minunat, și un umorist de seamă. Ce roman umoristic s'ar putea împleți din isprăvile lui Păcală !

D-l P. Dulfu a făcut, desigur, un mare bine literaturii populare că a adunat o parte din aceste isprăvi. I-am fi fost mai recunoscători însă dacă culegerea d-sale ar fi fost în proză și dacă forma, lipsită de orice pretenție artistică, i-ar fi îngăduit să însemneze mai cu deamănuntul tot ce se povestește despre Păcală. Dacă ar fi procedat astfel, artistul de mâine ar fi găsit tot materialul necesar pentru o lucrare de artă care, cu siguranță, ar fi putut să treacă granița literaturii noastre și să stârnească interes chiar în țările mai culte.

Năzuind să creeze singur această operă de artă, d-l Dulfu a întreprins o lucrare ce i-a covârșit puterile ¹⁾. D-l Dulfu n'are imaginație de poet, — și a vrut să facă lucru poetic; n'are forța de-a evoca oameni, și a încercat să-i creeze; e lipsit de darul observațiunei, — și a cutezat să zugrăvească ființe vii. De-aceea, opera d-sale este incoherentă, lipsită de

1) P. Dulfu: *Isprăvile lui Păcală*, carte premiată de Academia Română, cu premiul Eliade Rădulescu de 5000 de lei.

logică internă ; ființele multe și de tot felul ce se învârtesc în jurul lui Păcală nu trăiesc, nu sunt caracterizate aproape de loc sau sunt în mod cu totul naiv. Și opera întregă face impresia că este o poveste pentru copii, scrisă într'un stil mediocru, nesugestiv și fundamental mai prejos decât fondul popular dela care s'a inspirat.

Ca să scoatem cât mai luminos în evidență valoarea umoristică a lui Păcală, vom analiza una din multele sale isprăvi. Să luăm, de pildă pe aceia pe care d-l Dulfu a intitulat-o: *Păcală mare gospodar*.

După multă muncă și alergătură, Păcală isbutise să aibă și el o vițea. Năsdrașul român, văzându-se căpătuit se întoarce la casa rămasă din părinți hotărît să fie și el deacum înainte gospodar de treabă, ca toți sătenii. Și, cum se ducea el acasă cu vițelușa bălăioară își zicea în gând:

— Am s'o hrănesc și s'o 'ngrijesc, sărăcuța, pân'ce, din vițea, s'o face văcuță, ș'apoi vacă mare... Când o ajunge vacă o să-mi fete alte vițelușe în loc, — în fiecare an câte una. Și așa: azi o vacă, mâine două, am să ajung în curând gospodar cuprins, cu vaci, boi, plug, car și toate cele trebuitoare omului.

Visul lui Păcală însă a fost, se vede, prea frumos ca să se poată înfăptui. Într'o zi, țărani, geloși că vaca lui Păcală, eră mai frumoasă și mai grăsuță ca a lor, s'au înțeles s'o omoare, să împartă carnea între ei și să-i dea lui numai pielea. Și așa au și făcut.

Păcală, isteț cum eră, când a dat cu ochii de pielea vacii atârnată de gard, a înțeles numai decât pricina întâmplării. Dar n'a zis nici cârc. A luat pielea frumușel la spinare și, după o serie de isprăvi cari de cari mai nostime, s'a întors acasă cu patru mii de lei. Cu banii ăștia și-a durat o casă nouă, și-a cumpărat vite, în sfârșit și-a întocmit o gospodărie de mâna înai. Să-

tenii se minunau și nu puteau pricepe de unde a ajuns Păcală, deodată, atât de avut. În cele din urmă câțiva s'au hotărât să-l întrebe. Păcală ca să-și răsbune pe ei că i-au tăiat vaca, le-a răspuns: — Nu v'aduceți aminte că într'o zi mi-ați aruncat în curte o piele de vacă? Ei bine, m'am dus la bâlcu cu pielea aiă și am vândut-o cu patru mii de lei. Uite, de unde am banii!

Țăranii ascultau, se cruciau și nu voiau să creadă.

— Cum, patru mii de lei pe-o piele de vacă? Ce-ți râzi de noi?

— Nu-mi rîd de loc, — răspunse Păcală.

Vaca mea eră frumoasă, de prăsilă, cum o știți...

Astăzi mâne-o vițelușă, două vaci aveam, măi frați!

Și din două vaci ies patru, iar din patru opt la rînd;

Și din opt aveau să iasă șaisprezece vaci... curînd!...

Iar din astea... o cireadă, oameni buni!... Și credeți

Ioare

Că se vinde pe nimica o avere atît de mare?

Cînd la târg își duce marfa, omul trebuie — he-hei!—

Minte'n căpătîna s'aibă, nu tîrîte, dragii mei! ¹⁾

A fost deajuns ca țăranii să audă aceasta, pentru ca fiecare să plece acasă cu gândul de a-și tăia vaca și a-i vinde pielea, ca Păcală, cu patru mii de lei. Și dintr'o dată s'au tăiat aproape toate vacile din sat și toți țăranii au plecat la bâlci să vînză pieile. Cum au ajuns acolo, fiecare a început să strige cu glasul lui:

— Piei de vaci, piei de vaci! Eftin, ieftin de tot: numai patru mii de lei una!

Lumea curioasă se adună în jurul lor și rîdea de ei:

— Ce sunteți nebuni? Patru mii de lei o piele!

— Nu e scump, domnule. Pe legea mea. E piele de vacă de prăsilă. Din una se fac două, din două nouă. Și iaca cireada gata!

1) P. Dulfu: Isprăvile lui Păcală, pag. 182.

Lumea râdeà însă; iar țărani au rămas cu marfa nevândută. Atunci au priceput și ei că Păcală i-a tras pe sfoară.

Cum să-i plătească nădrăvanului această farsă? Au să-l lege într'un sac și să-l arunce în fundul lacului ca să se scape odată de el și de posnele lui. Dar pe când se pregăteau să-l rostogolească în adânc, unul zise:

— Ia stați! Întâi trebuie să găsim unde e adâncul cel mai adânc, ca să știm bine că nu mai scapă viu.

Ceilalți îi dau dreptate. Și fuga toți înapoi în sat, să aducă o prăjină ca să măsoare fundul lacului. În vremea asta, pe când Păcală rămăsese singur, legat în sac, trece pe acolo un văcar cu o cireadă de vaci și de boi. Intrând în vorbă cu Păcală din sac, văcarul află dela acesta că satul a hotărît să-l înece, fiindcă nu primește să fie primar.

Văcarul se minunează de-o asemenea necrezută, dar totuș îl întreabă:

— Și de ce nu primești ?

— Fiindcă sunt prea multe neveste în sat, bărbații lipsesc mereu după treburi și primarul trebuie să rămâie singur cu ele.

— Numai pentru atâta?! Ce păcat că nu sunt eu în locul tău!

— Vrei să fii? Foarte ușor. Intră în sac în locul meu și când țărani s'or opinti să te prăvale în apă, strigă-le deodată: «Stați, că vreau să fiu primar!» Și atunci ajungi primar.

Văcarul se nvoește. Și Păcală scapă, luând și cireada celui înecat în locul lui. Când mai târziu sătenii îl văzură iar viu și cu o cireadă atât de numeroasă și-l întrebă de unde are atâta văcărie, el le răspunse serios și convins de adevărul spuselor lui:

— Din fundul lacului, unde m'ați aruncat voi. Din

altă parte de unde? Când ați ști ce e acolo! Nu te poți mișcă de vite. Am adunat și eu ce-am putut din grămadă.. Dar mai sunt o mulțime... Eu sunt om bun, am mai lăsat și altora...

Cum aud țărani, busna cu toții în apă. Și s'au înecat până la unul. Iar Păcală a rămas singur în sat, — bogat și înconjurat de toate văduvele celor înecați.

Acest episod, care este unul din cele mai umoristice din isprăvile lui Păcală, deși din el figura eroului nu reese întreg caracterizată, deslușește admirabil umorul lui Păcală și situația lui umoristică. Păcală nu este un păcălitor prin vocație. El nu păcălește lumea, ca să petreacă pe socoteala celor păcăliți. Dacă ar fi așa, nu ne-ar interesa decât ca personaj. comic. Și, în cazul acela, valoarea lui ar fi mult mai scăzută.

Păcală este un om sărac, cinstit, foarte inteligent, de spirit, — dar care a întâlnit în drumul lui suferința. El s'a izbit, dela cei dintâi pași făcuți în viață, de pisma celor proști, de necredința femeii, de lăcomia speculatorilor, de răutatea geloșilor. Toți aceștia s'au coalizat în potriva lui, l-au urmărit, au vrut să-l despoaie de puținul noroc ce l-a ajutat, au încercat chiar să-lucidă. Atunci el a primit lupta ce i s'a oferit. A primit-o cu curaj și istețime. Și, în cele din urmă, a rămas biruitor. A biruit pe zmeu, a biruit pe Scaraoțchi, pe femeia necredincioasă, pe negustorii vicleni, pe Ovrei, și, la urmă de tot, a biruit satul întreg.

Dar din ciocnirile acestea continue dintre el și lumea din jurul lui, din altoirea acestei necurmăte suferințe pe fondul lui de bună dispoziție sufletească, din împletirea voioșiii cu necazul, — a isvorît *umorul*.

Deci, cu toată aparența de continuă glumă ce-o au isprăvile lui Păcală, în ele descoperim un umor complex. E un necaz pe care mereu îl stăpânește un fond neseecat de optimism rezemat. Și din ciocnirea a-

ceasta, scânteiază gluma, ironia fină, batjocura usturătoare, uneori chiar burlescul cel mai desfrânat. Mai mult, umorul lui Păcală duce chiar la umoristicul cel mai american, — deci cel mai de seamă.

Păcală devine umoristic întâi prin tonul lui. Și în ironie, și în glumă, și în burlesc, în sfârșit în cele mai fantastice și comice împrejurări, în născocirile cele mai neașteptate, el păstrează tonul cel mai natural și cel mai serios. Îi lipsește trabucul în colțul gurii și un costum de sportman, ca să-l crezi englez, — un englez cu sufletul profund românesc însă. În toate situațiile el păstrează legătura cu realitatea, lăsând mereu impresia că ceea ce spune și ce face el este adevărat și că realitatea este o născocire, adesea neverosimilă.

Ascultați-l pe Păcală când se căsnește să-i convingă pe consătenii lui că a vândut o piele de vacă cu patru mii de lei; ori când încearcă să-i sugereze văcarului ideea că dacă va intra în sac în locul lui va ajunge primar în sat; ori când le spune țăranilor, surprinși că-l văd în vieață și cu o cireadă de boi și vaci după ce ei îl înecaseră, că a găsit cireada în fundul lacului, — și veți avea impresia că auziți vorbind pe însuși Mark Twain. Un Mark Twain îmbrăcat țăraneste însă și hrănit cu mămăliga noastră națională.

Observate în mod superficial, s'ar părea că spusele lui Păcală sunt simple scorniri mincinoase. Minciuna este o faptă, care are scopul să folosească în mod material celui ce-a spus-o. Minciunile lui Păcală sunt fantazii cari întorc în bine un rău făcut de alții. Și apoi el nu minte, ca să inducă în eroare. *El creează realități al căror sens îl intervertește.* Iar această rupere de raporturi normale, face umoristicul.

Dacă Păcală ar spune consătenilor lui: — «Mă fraților, tăiați-vă vacile și duceți-vă de le vindeti pieile

în târg, fiindcă uite târgoveții s'au prostit atât de mult că au ajuns să dea patru mii de lei pe-o piele de vacă!» — am avea o minciună ordinară, fără nici un interes artistic și lipsită de umor.

Păcală procedează însă altfel: Se duce la târg cu pielea vacii ucisă de țărani. Acolo după o serie de isprăvi, lasă pielea și se întoarce cu patru mii de lei. Când, aceiași țărani cari au crezut că-l sărăcesc omorându-i vaca, îl întreabă de unde are bani, el le răspunde:

— Am vândut pielea vacii și am luat patru mii de lei.

Spune el o minciună? Nu. Fiindcă a luat în adevăr patru mii de lei. Dar nu spune nici un adevăr. A vrut el să-și păcălească consătenii? Nu. Ce e el de vină dacă sătenii, ispitiți de câștigul neașteptat al lui Păcală, vor să-l imite și s'apucă să-și taie toți vacile? Dar faptul că nu unul singur, — care s'ar putea bucura de situația favorabilă excepțională de-a fi un prost ori un nebun, — ci satul întreg, sugestionat de spusele lui Păcală, transformă fantasticul scornit de acesta în realitate, tăindu-și vacile, spre a le specula pieile, — este de-o valoare umoristică extraordinară.

Prin urmare, câtă vreme fantazia rămăsese numai pe buzele și în mintea lui Păcală, am avut umor; când această fantazie însă a găsit un sat întreg de oameni în toată firea ca s'o transforme în realitate, — am ajuns la umoristic prin raportul nou creat pe deoparte între Păcală și acea fantazie, pe de alta între acea fantazie și satul care o consideră ca pe o realitate și în sfârșit prin situația satului față de Păcală.

Avem, deci, o transpunere de situațiuni. Dar mai descoperim ceva care este caracteristica originală a umoristicului din Păcală. Descoperim acea medie suflătoare plină de haz care face ca un fapt sau o vor-

bă să fie în acelaș timp și minciună și adevăr, — adevăr pentru tine, minciună pentru alții; — acea perspectivă artistică spirituală care crează dublu-sensuri nu numai cuvintelor, ci chiar acțiunilor și o continuă substituire a fantasticului realității și a realității fantasticului.

Și-acum, dacă ne aducem aminte că la începutul acestui studiu am arătat că procedeul general al umoristicii este să puie în conflict partea lăuntrică, deci serioasă a acțiunilor, cu partea lor externă, deci hazlie, constatăm că acest umoristic, descoperit în Păcală, — creațiunea cea mai de seamă a umorului popular românesc, — îndeplinește regula psihologică principală a acestui gen de literatură.

Dar isprăvile lui Păcală întrunesc și celelalte condiții ale umoristicului, ca de pildă: fantazia desfrânată și neașteptatul.

Un exemplu în care găsim amândouă aceste însușiri, este chiar episodul pe care l-am analizat. Se poate un neașteptat mai umoristic decât să întâlnești viu și îmbogățit cu o cireadă de vite pe un om pe care cu un minut mai înainte l-ai înecat? Și se poate surpriză mai plină de umor decât aceea pe care o provoacă Păcală când, fiind întrebat de unde are vitele, răspunde: din fundul lacului, unde m'ați aruncat! Dar un exemplu de fantazie mai desfrânată decât înecarea unui sat întreg, ca să caute vite la fundul lacului, se poate concepe?

Iată dar că Păcală și isprăvile lui sunt o operă care îndeplinește toate condițiile generale ale umorului din literatura cultă străină, și care, pe deasupra, nu e lipsită nici de nota ei originală. Va să zică, poporul, adică țaranul nostru, așa cum se oglindește el în producțiile lui literare, are umor și e înzestrat și cu imaginație umoristică. Se vede aceasta nu numai din Pă-

cală, ci și din alte multe povestiri, în cari sunt atâtea personaje caracteristice create de imaginația poporului. Între altele, putem cită pe «Șăgalnicul Pepelea», Cotoșmanul nădrăvan¹⁾, Ciobănașul cel isteț²⁾, Făt Frumos, Tândală, Gheorghe din «Popa, boierul și vechilul»³⁾, Dănilă Prepeleac⁴⁾, Harap Alb⁵⁾, etc. Bine înțeles, nu toate aceste creațiuni au perfecțiunea de linie și complexitatea lui Păcală, unii au numai umor, alții sunt mai mult sau mai puțin umoristici, pe cei comici, cum sunt unii smeii, Fomilă, Setilă, Pasări-lățilungilă, Barbă Cot, etc., i-am omis din această înșirare. Dar toate snoavele în general și cea mai mare parte din basme, cari, în avântul lor romantic, amestecă atât de bine miraculosul cu comicul sau burlescul, sunt documente prețioase pentru aceia cari vor să cunoască toate felurile de manifestație ale umorului popular.

Încă o observație, și am isprăvit acest capitol. Nota predominantă a umorului țărănesc este ironia ori batjocura. Dar această ironie și batjocură au o valoare morală puțin obișnuită în literatura cultă actuală. Ironiștii noștri de azi au ajuns la o așa zisă subtilitate de concepție și la o independență de atitudine, care le îngăduie să ironizeze tot ceea ce nu se potrivește cu preferințele lor speciale, deplasând astfel criteriul etic și răsturnând cu desăvârșire ordinea morală a faptelor și lucrurilor. Norma aceasta a ajuns atât de generală, încât e destul să cugete cineva amoral, ca să fie calificat om de spirit; ori să fie cinic, ca să pară un original plin de umor.

1) P. Ispirescu : *Basmele Românilor*, vol. I.

2) Acelaș.

3) V. Caraivan : *La Sezătoare*.

4) I. Creangă : *Povești*.

5) Acelaș.

În ochii acestor ironiști, bărbatul, cu cât e mai casnic și mai puțin depravat în preocupările lui, este subiect de ironie, iar amantul obiectul atențiilor celor mai serioase; oamenii fără păcate sunt naivi vrednici de veselă compătimire, iar aventurierii suspecti, ale căror fapte și vorbe alcătuiesc un lanț nesfârșit de necuviințe, personajii onorabile, vrednice de toată cinstea. Vițiul a ajuns un fel de ierarhie socială. S'ar părea că omul este cu atât mai inteligent, cu atât mai superior, cu atât mai nobil, cu cât carnea lui are mai multe puncte senzibile pentru anumite viții, ori cu cât mintea lui cutează să disprețuiască mai sistematic regulile menite să apere bunul simț moral. O întreagă concepție artistică și o întreagă concepție socială se întemeiază pe aceste considerații.

Am auzit într'o zi pe un cunoscut scriitor, — ale cărui scrieri n'au putut fi nici odată socotite ca subtile prin esența lor artistică, dar care râvnește mult la renumele de subtil, — vorbind cam astfel :

— *Monșer, am aflat despre X niște fapte extraordinare. E un mare depravat omul ăsta! Îți mărturisesc că până azi nu puteam să-l sufăr. Ei bine, de acum nainte îl voi stimă. Nerușinatul ăsta e o ființă superioară !*

Când se întâmplă să răsfoești cartea vre-unui literat de acest soi, sau să cazi în societatea unor asemenea «nerușinați superiori», — atunci tu, omul onest, omul care se uită la semenii săi ca să le ghicească gândurile, nu ca să le desbrace trupurile, te simți ridicol, făptură păcătoasă, schimonosită de perspectiva vremii în care trăești. Ideia că nu poți împărtăși nimănuia nici un gând pervers, că nu ești în stare să rostesci nici o vorbă care să facă a roși, că nu ai de spovedit nici o infamie spirituală, — te silesc să te retragi umilit într'un colț și să-ți mistui în tăcere pro-

pria ta inferioritate. Și-atunci începi să înțelegi cât de superiori sunt acei scelerați.

E o epidemie socială și literară aceasta. A pornit din Franța. Acolo s'ar părea, — după constatările unor scriitori de înaltă moralitate și valoare literară — că groasnicul război ce însângerează acum Franța o va răpune. Dar la noi ce o va lecuî ?

Poate va veni tot din Franța și reacțiunea cea bună. Să sperăm. Până atunci, îndreptarea s'ar putea săvârși, într'un anumit fel, prin noi înșine. Cel puțin în ceea ce privește literatura.

Avem o producție populară literară bogată în umor sănătos. Să ne întoarcem iar la izvorul de care nu trebuiă să ne rătăcim niciodată. Înzestrat cu un bun simț moral, ager în descoperirea ridicolului, țăranul român nu a făcut nici odată, în batjocorirea celor ce trebuie batjocorite, încurcătura ce caracterizează o bună parte din literatura modernă a umorului.

În snoavele, basmele și poveștile populare, niciodată nu vom vedea că se creează situații privilegiate personagiilor cu atitudini morale suspecte. Poetul popular, — de pildă, — și-a bătut joc totdeauna, — ca să dăm un singur exemplu, — nu de bărbatul înșelat, cum se obișnuște azi mai în toate literaturile glumețe, — ci de înșelător, isbutind să-i creeze acestuia o situație ridicolă. Dramaturgii mai tineri încearcă azi, în Germania, cu oarecare succes, această reacțiune.

În mai toate poveștile și snoavele populare în cari apar un bărbat și un ibovnic, bărbatul este cel care birue, iar ibovnicul cel care rămâne și ridicol și păcălit. Aceasta este o mare însușire morală a umorului popular. Și simțul etic este atât de puternic în această concepție, încât el covârșește toate celelalte considerații. Fie ibovnicul oricine o fi: chiar boierul

moșiei ori preotul satului, poetul țăran îl face să apară ridicul în raport cu bărbatul a cărui cinste vrea s'o murdărească.

Această concepție primitivă, către care năzuesc azi să se întoarcă și literaturile culte, este potrivită firei original oneste a neamului nostru. Prin urmare, să nu mai imităm producțiile popoarelor cari, după ce odată au ajuns la cea mai înaltă strălucire, și-au putut îngădui și luxul unor semne de degenerare. Noi suntem un popor care nu ne-am înfăptuit încă nici idealurile cele mai primitive. Aceasta nici o clipă nu trebuie s'o uităm.

Să-și întoarcă, deci, ironiștii noștri privirile spre literatura satirică țăărănească. Să caute acolo aerul sănătos în care au prosperat însușirile bune cari au făcut, la origine, strălucirea umorului românesc. Să aspire adânc acel aer ca să-și întremeze puterile și să simtă ridicându-li-se biruitor în suflet seva rodnică a râsului onest, cuviincios, neperversit.

III.

Înainte de a încercă a desluși originile și valoarea umorului din literatura noastră cultă, o întrebare : acest umor a purces oare din umorul popular? Și da, și nu. Atârnă de punctul de devere. Da, — dacă ne gândim la puținii scriitori cari au cultivat glumele și snoavele populare, unii culegându-le numai și așternându-le într'o formă scrisă aleasă; alții inspirându-se chiar din ele. Printre aceștia ar fi: Anton Pan, Ion Creangă, Theodor Sperantia, I. Dragoslav, deoparte; iar de alta G. Coșbuc, Filimon, Victor Vlad Delamarina, P. Liciu, I. C. Visarion, C. Hogaș, Sp. Popescu. Nu — dacă ne gândim la majoritatea scriito-

rilor noștri, cari și-au dibuit «genul» umorului prin literaturile străine și cari de cele mai multe ori au stat sub inspirația diferiților scriitori de aiurea. În rândul acestora găsim chiar și pe cei mai de seamă scriitori ai noștri, precum: Eminescu, Caragiale, Delavrancea, Gr. Alexandrescu, Brătescu-Voinești, Patrașcanu, I. A. Basarabescu, etc.

Unii din categoria întâi, primii patru, au întrebuințat elementele umorului popular așa cum le-au găsit, revăzând opera poporului, fie-care după puterile lui, și perfecționându-o chiar, cum au făcut, de pildă, Anton Pan și mai cu seamă Ion Creangă, care, prin *Amintiri* aparține și celeilalte categorii; s'au încercat să transforme elementele umorului popular, să le selecționeze și să ajungă la formule originale personale. Din categoria întâi, desigur, aceștia din urmă au făcut opera cea mai prețioasă din punct de vedere al evoluțiunii acestui gen literar. Dâșii au găsit prima fază de tranziție între umorul popular și umorul literatului cult.

Așa, de pildă, G. Coșbuc, care este cel mai valoros reprezentant al acestora, a găsit nota specifică a umorului erotic românesc. D-I Gherea, vorbind despre *Balade și Idile*, spune: «Gama toată a iubirii, dela prima trezire abia simțită a dorului zglobiu până la desperarea ibovnicei înșelate, dela glumele nevino-vate ale copiilor, cari nu știu încă bine ce-i dragostea, până la pasiunea adâncă — toate sunt zugrăvite de Coșbuc»¹⁾. Iar noi adăogăm: și aproape în toate versurile în cari răsună această gamă a iubirei, găsim dragostea împletindu-se cu umorul, într'un fel cu totul original, așa cum în altă literatură nu s'a mai împletit. Din acest punct de vedere, Coșbuc este singu-

1) C. Dobrogeanu-Gherea: *Studii Critice*, vol. III.

rul poet reprezentativ al neamului nostru. Nu al întregului neam, e drept. El rămâne, în primul rând poetul special al țărâniei. Dar prin tranziția pe care a pregătit-o, el este un mare precursor al literaturii românești originale de mâine, al acelei literaturi ce se va naște din încordarea tuturilor puterilor noastre specifice de artă în suflete supra-încărcate de impresiile mediului înconjurător național.

Cași Creangă și Anton Pan, Coșbuc are umorul popular. Dânsul întrebuințează însă elementele simple ale acestui umor pentru a redă stări sufletești complicate, analize psihice și chiar sinteze. Acesta este pasul însemnat pe care-l face Coșbuc. Poetul care va izbuti, mai târziu, ca, pe aceeași temelie, să complice aceste adânciri sufletești prin intelectualizare și prin o modificare oarecare a condițiilor speciale țărânești ale eroilor, va ajunge să găsească nota specifică generală a neamului nostru în acest gen de manifestație literară.

Fiindcă părerea noastră este că literatura românească originală va trebui să se razeme pe elementele primitive ale inspirației populare. Aceasta nu înseamnă să ne întoarcem la cântecile și povestirile țărânești și să avem ca ideal eroul țăran. Literatura unui popor trebuie să oglindească vieța întregă a aceluiași popor, — deci manifestațiunile tuturor straturilor sociale din cari el se alcătuește. Dar artistul adevărat trebuie să ție seamă că, dacă sêmnele exterioare ale acestor manifestații variază dela strat la strat, esența fondului sufletesc rămâne aceeași, chiar dacă fondul în sine va suferi felurite transformări.

Iar cele dintâi expresii artistice ale acestui fond primitiv le găsim în literatura populară. De-aceea, trebuie să ne întoarcem mereu la ea pentru a avea materialul expresiv cu care să putem redă original tran-

sformările succesive la cari cultura și civilizația supun sufletul nostru. După cum am văzut, dintre poeții noștri, Coșbuc a încercat cu cel mai frumos succes această lucrare.

Ca să ne dăm mai bine seama de felul umorului lui G. Coșbuc și de procedeele de cari dânsul se slujește, să analizăm puțin minunata sa «Baladă».

E un roman întreg plin de umor și duioșie, înche-gat în câteva strofe. O fată a păcătuit în crâng cu iubitul ei. Și acum își mărturisește mamei greșala. Dar e atât de drăgălașe în expunerea ei, încât ai impresia că nici odată păcatul n'a fost mai trandafiriu, mai nevinovat și că niciodată el n'a găsit guriță mai dulce prin care să vorbească. După ce mărturisirea se is-prăvește par'că te simți îndemnat să binecuvintezi pă-catul. Și atât de originale în energia lor sunt expri-mările lui, încât în versurile lui Coșbuc par'că și pă-catul are un colorit special românesc.

Fata plânge. Și nu știi: e șireată ori naivă. Ea însă este, de fapt, și una și alta. Ar vrea să spue și nu știe cum să înceapă. Imparte faptul în fel de fel de făp-tulețe. Dă par'că înadins sau numai din instinct în-semnătate celor fără importanță, ca să scadă ceva din greutatea greșelei finale. A întâlnit-o odată flăcăul nu știi unde și a strâns-o de mână în glumă. Și dacă a strâns-o ce erà să facă? Recunoaște că faptul e de-o gravitate excepțională. Dar ce erà să facă?

Altă dată, trebuià să se ducă la o nuntă și n'aveà brâu frumos. El i-a cumpărat. Erà să nu-l primească? Cu neputință! S'ar fi făcut de râsul satului ca și în-treg neamul ei, — neamul ei mai cu seamă. Fiindcă ea caută mereu să arunce pe alții vina celor întâm-plate, scoțând în evidență un altruism de un umor fermecător.

Altă dată, — spune fata către mamă-sa:

*El m'a întâlnit în cale
 Pe lunci și m'a 'ntrebat
 Pe unde-i bietul tata?
 Și-i vesel sănătos ?
 Și m'a 'ntrebat de tine
 Așa de prietenos.
 De tine când mă 'ntreabă
 Eu cum erà să tac?
 Să-l las în drum cu vorba,
 Ori ce erà să fac?*

Va să zică alt fapt grav: a stat odată de vorbă cu el în lunci. Da, recunoaște: asta e o crimă. Da ce erà să facă? Nu i-a vorbit fiindcă-i dedea inima brânci. Doamne ferește! Dar el a oprit-o s'o întrebe ce mai face tatăl și mama ei. Ei bine, dacă a întrebat-o despre scumpii ei părinți, și mai ales despre drăguța ei mamă, putea să-l lase fără nici un răspuns? Nu se făcea. Ea e fată care ține la părinții ei. S'a jertfit pentru ei. Și astfel, mă-sa e de vină.

Cu alt prilej i s'a întâmplat alt pocinog: A întâlnit-o pe punte, a strâns-o peste brațe așa de tare încât să nu se poată mișcă, și-a sărutat-o apoi, cât i-a cerut inima. Dar, oare, a fost vina ei? Ea, săraca, s'a sbătut cât a putut. Dar, de geaba: Dacă nu s'ar fi lăsat în voia inimii... lui, cădeau depe punte sub gheață amândoi. Prin urmare, este vinovat de greșala ei de dragoste, — fiindcă trebuie să fie numai de cât un vinovat, — serviciul tehnic al județului că nu face poduri bune peste ape. Ea în orice caz, nu! Dacă puntea satului ar fi fost bună, ar fi văzut el pe dute 'ncolo! Dar așa, a trebuit să sufere totul și să tacă necăjită, de frică să nu cadă sub gheață amândoi. Firește.

Și acum vine întorsătura care dă efectul artistic final acestei atitudini pline de umor. A isprăvit toate

nimicurile, și trebuie acum să ajungă și la păcatul săvârșit. Ce-a povestit până acum a fost mai mult sau mai puțin grav. Dar nu'ntelege de ce-o învinovățește de ceeace urmează. Gândul că poate fi trasă la răspundere chiar o revoltă, ca o nedreptate la care nici nu se așteptă:

*Ș'acum tot eu, sărmana,
Cu vina m'am ales —
Că nu-ți venise vaca
Și'n cale-i m'ai trimes.*

Sigur. Faptul principal acesta e: nu venise vaca și mă-sa a trimis-o s'o aducă. Atât. Deci: mă-sa și vaca sunt de vină. Ceeace a urmat e un fleac. Fiindcă dacă mă-sa n'ar fi trimis-o să aducă vaca, ea ar fi stat acasă frumușel și nimic nu s'ar fi întâmplat. Dar, așa:

*El iată-mi-l că vine
Să-mi fie soț în crâng;
Erà 'ntuneric besnă,
Și nu vedeà că plâng.
Ș'apoi să-mi spui pe suflet:
Erà să'las pe plac
La lupi în codrii vaca,
Orì ce erà să fac?*

Firește, fata are dreptate. Și avem impresia că după ce mărturisirea se isprăvește, mama trebuie să prindă 'n palme căpșorul fetei, s'o sărute drăgăstos și să-i spue: — Draga mamei, foarte bine ai făcut! Nu puteai să faci decât așa!

Procedeul umoristic din această baladă reiese limpede: Fata vinovată, în loc să vorbească de dragoste ei, deplasează interesul asupra unor fapte materiale ce în aparență ar fi străine de această dragoste,

dar care de fapt nu sunt decât efectele ei directe ; ş'apoi acestor fapte le atribue, printr'o substituire de-o ingeniozitate surprinzătoare, alte cauze sau alți autori.

Ori cine e vinovat de nenorocirea întâmplată: măsă, serviciul tehnic, vaca, lupii, — numai ea nu. Umorul acesta, care rupe legăturile normale dintre cauză și efect, în baza unui lanț de argumentări de-o și retenie plină de cea mai castă naivitate, îl întâlnim în mai multe poezii de Coșbuc. În *Peste deal*, iubita își întâlnește iubitul. Ardeà de dor să-l vadă. Totuși, când dă cu ochii de el, pare surprinsă și-atunci, șiret îi zice :

*Tu ești pe-aici? Eu te-am crezut
Cu oile prin vale!
De-aș fi știut, că ești în deal,
Mergeam pe altă cale!*

Vorbă să fie! Adevărul e tocmai pe dos. Dar această intervertire a ordinii firești, cu scopul de a cochetă, este una din caracteristicile cele mai de preț ale umorului lui Coșbuc.

Tot așa în *La oglindă*:

*Brațul drept dacă-l întinde
Roată peste brâu te prinde
Și te'ntreabă: «Dragă, strângu-l?»
Și tu-l cerți, dar el, nătângul,
Ca răspuns te mai cuprinde
Și cu stângul.*

Coșbuc a creat tonul ingenuiei țărance, care n'așteaptă acum decât pe dramaturgul care să-l transpue în comedie cultă. Tonul acesta nu-l poate înțelege ori cine. De cele mai multe ori nu-l înțelege nici chiar *el*, iubitul. El desvăluie ceva din complexita-

tea sufletească a românei. Că sunt greu de înțeles substituirile de cari se folosește uneori țărancă în iubire și felul cum naivitatea ei rupe legăturile normale dintre cauză și efect, mărturisește chiar poetul în bucata: *Tu nu te-ai priceput.*

*Nu te-ai priceput! —
Singur tu nu mi-ai plăcut
Că eu tot fugiam de tine?
O, nu-i drept, nu-i drept, Sorine!*

Iar la sfârșit:

*Nu te-ai priceput! —
Zici că de m'ai fi cerut
Mamei tale noră 'n casă,
N'aș fi vrut să merg? Ei, lasă!
Că de-o fată cui îi pasă
Nu se ia după părut!
De 'ntrebai, ai fi văzut!
Tu să fi 'nceput iubitul,
Că-i făceam cu isprăvitul —
Tu cu pâinea și cuțitul
Mori, flămând, nepriceput!*

După cum se vede din această poezie și din altele multe precum *Fata morarului* și *Cântecul fusului*, Coșbuc a isbutit să descopere misterul special al sufletului femeesc dela țară. Dar cu această observație, pe care ne propunem s'o desvoltăm în alt studiu, depășim marginile preocupărilor noastre actuale. Totuș însemnăm constatarea de oarece în expresiile acestui mister poetul a amestecat adesea umor.

Dela Coșbuc încolo firul evolutiv al umorului românesc se pierde. Scriitorii cari au venit în urmă nu au dus mai departe, nici măcar cu un pas umorul românesc original pe care Anton Pan «finul Pepelei»

I-a moștenit dela nașul său și pe care Coșbuc, la rândul lui, l-a primit dela Anton Pan și Ion Creangă, fără să fi găsit încă pe urmașul menit să-l ducă mai departe.

Am avut, nu-i vorbă, după Coșbuc umoriști mai deplini, scriitori de spirit cari au scris opere de un comic adesea irezistibil și în ale căror lucrări găsim aproape toate genurile de umor din literaturile străine. Umorul nostru special însă n'a folosit mai nimic din scrisul acestora. Și cine încearcă să urmărească evoluția lui printre succesele acestor scriitori de talent se trezește când în literatura franceză, când în cea rusească, când în cea engleză ori americană, — și foarte rar are prilejul să simtă sub el pământul țării în a cărei limbă dânșii au scris.

Pricina? Sunt multe. Cea mai de căpetenie o socotim pe-aceea care este și de un ordin mai general: scriitorii noștri, începând cu unii din cei mai de seamă și sfârșind cu cei mai puțin însemnați, își iau elementele necesare realizărilor lor artistice nu atât din inspirație proprie, cât din diferitele influențe străine sub cari trăesc. Hrănindu-se de tineri cu operele scriitorilor din alte țări, ei se deprind să confunde realitatea adevărată cu viața transformată odată în operă de artă și, stând mereu în atingere cu această vieată oarecum artificială, își dezvoltă imaginația și memoria afectivă în paguba observației exacte de fiecă zi. Din pricina aceasta, pe de-o parte; pe de alta fiindcă un dor nelămurit de continuă superiorizare fără țel determinat îi conduce la admirația unor procedee și mijloace artistice cari întrec cu mult capacitatea noastră actuală de creație literară, dânșii ajung la un fel de auto-sugestiune care le impune atitudini, gândiri și sentimente ce nu sunt ale lor. Cu modul acesta dânșii își fabrică un suflet artistic ce

nu le aparține sau care, foarte adesea, se deosibește fundamental de sufletul moștenit dela părinți.

Aceasta este, după noi, cauza generală pentru care literatura noastră, aproape în întregime, are un caracter de artificialitate și n'a putut încă să se afirme prin note originale și expresii energice personale, în raport cu alte literaturi. Desigur suntem încă la începutul cel mai modest al mișcării noastre artistice. Și iarăș este sigur că peste două-trei veacuri, când cultura noastră își va fi găsit factori reprezentativi necontestati, din scriitorii cari azi umplu aerul românesc cu faima răspândită în primul rând de propria lor auto-admirație, foarte puțini vor mai fi pomeniți. Printre aceștia va stă, de sigur, la locul de frunte, G. Coșbuc, a cărui modestie genială se strecoară azi atât de timid printre gloriile aparente ale celor ce-și pot îngădui dulcea iluzie că fiecare în parte este un centru creator în jurul căruia gravitează tot restul de genialitate contemporană.

Taine a spus că opera de artă este determinată de un *ansamblu* care este starea generală a spiritului și a obiceiurilor înconjurătoare. Iar acest *ansamblu*, când se manifestează cu strălucire într'un singur suflet, constituie *personagiul predominant*, adică modelul pe care contemporanii îl înconjoară cu admirația și simpatia lor¹⁾. Calitățile de căpetenie ale acestuia se oglindesc în caracteristicile de seamă ale artelor din vremea lui.

Teoria aceasta, — care se verifică perfect când se aplică artelor din antichitate ori evul mediu, dar care aplicată timpurilor moderne nu mai poate cuprinde în generalitatea ei toate particularitățile manifestațiilor multilaterale de azi, — are totuș un ca-

1) H. Taine: Philosophie de l'art, tome I, pag. 101 și 102.

racter permanent mulțumită căruia se va putea constată oricând, cel puțin în linii largi de tot, ce raport există între pământul unei țări și literatura ei.

La noi, dacă s'ar încercă să se schițeze, după metoda lui Taine, *personagiul predominant* din jumătatea întâi deoparte și din jumătatea a doua a veacului al XIX-lea de alta, s'ar constată cu uimire că însușirile lui de căpetenie n'au influențat aproape de loc mișcarea literară, — bine înțeles vorbind de latura ei artistică. Și ar trebui să declarăm falimentul lui Taine, — cel puțin în ceea ce privește țara românească. Cu toate acestea, aproape fiecare scriitor în parte a ascultat glasul câte unui... *personagiu predominant*, așezat la urechea lui să-i cânte în surdină cum fac lăutarii când petrece câte un sentimental chefliu. Acest *personagiu predominant* nu eră însă expresia trăitoare a stărei generale a spiritului și obiceiului țării noastre, ci rezultanta diferitelor personaje create de diferiții scriitori străini sau, uneori, chiar rezultanta mai multora din acești scriitori cu temperamente, idei și năzuinți deosebite.

Dacă închidem ochii și încercăm să evocăm, sub impresia acestei idei, figurile mai de seamă din trecutul literaturii noastre, vedem răsărind, din umbra binefăcătoare a gloriei lor, unul câte unul, pe acești scriitori urmați de câte un monstru cu două-trei sau patru capete: monstrul care i-a inspirat și care, de multe ori le-a dictat gânduri și sentimente ce nu le-au aparținut.

Uite pe Heliade-Rădulescu urmat de un monstru ce poartă pe umeri vre-o patru-cinci capete dintre cari se disting ale lui Lamartine și Lafontaine; uite-l pe Gr. Alexandrescu cu monstrul ce poartă capetele lui Lamartine, Boileau și Lafontaine; uite-l pe Eminescu, rânjindu-i la spate, pe-aceiași umeri, capul lui Buda

și al lui Schopenhauer; ș. a. m. d. Și atunci înțelegem de ce, din punct de vedere al originalității și sincerității de inspirație, în operele celor mai mulți din această simțim că este ceva monstruos.

Baronul Bois-le-Comte, un diplomat fin, care a fost trimis la noi, în misiune specială, în anul 1831, de ducele de Broglie, a judecat astfel lumea românească de pe vremea aceea :

«Nimic mai isbitor, nici în virtuți, nici în vicii; această populație aparține mai de grabă raselor cari imită decât acelora ce creiază și nascocesc: rase mai puțin folositoare omenirii, dar mai maleabile și mai în stare să se folosească de îmbunătățirile introduse de alte popoare....»¹⁾.

Judecată aspră, desigur, grăbită în generalizarea ei, dar care cuprinde un fond de adevăr ce nu se poate contesta, în bună parte, nici azi. Da, suntem un popor de imitatori. Vorbim, bine înțeles, de minbrițata care alcătuiește clasa luminată și din care se aleg elementele conducătoare și reprezentanții culturale, — deci și artiștii, — floarea neamului. Răsărită din aceeași tulpină plină de sevă, această floare s'a parfumat și s'a colorat, în decursul vremii, după soarele și vânturile ce au bătut-o.

Rând pe rând, am vorbit, am gândit, ne-am îmbrăcat, am scris când slavonește, când grecește, când franțuzește și rar de tot ori aproape niciodată curat românește. Numai țăranul a purtat totdeauna aceeași cămașă murdărită de muncă și înobilată de suferință. Despărțită prin năzuinți și interese materiale de clasa de obârșie, această pătură socială n'a avut până acum aproape nici odată în ea însăși razemul moral

1) P. Eliade: *La Roumanie contemporaine au XIX-è siècle*, pag. 317.

de a se desvoltă potrivit tendințelor ei originale, ci a slujit drept receptacol inutil al unor influențe din afară străine însușirilor noastre firești. Și astfel clasa noastră conducătoare, — și împreună cu ea, în altă direcție dar în acelaș sens, o bună parte din literații noștri, — în loc să fie un strat de selecțiune și stilizare a însușirilor bune ale poporului nostru, au slujit să distileze diferite influențe străine, asimilând moravuri și prejudecăți cari au alterat adânc însăși esența noastră etnică.

Literatura umorului, și cea veselă în general, a fost întru câtva mai apărută din acest punct de vedere decât cealaltă literatură, de oarece ea, întemeindu-se în bună parte pe observația directă, mai greu s'a putut sustrage influenței mediului înconjurător. Totuș chiar această literatură, deși oglindește deseori stări și moravuri dela noi, însemnează foarte puțin în scara evolutivă a umorului românesc original.

Ca să lămurim mai bine această chestiune, să procedăm potrivit sistemului de care ne-am folosit în tot decursul acestui studiu. Deci, să alegem pe cel mai reprezentativ din scriitorii cari intră în această categorie și să încercăm a-i analiză, în trăsături generale opera. Scriitorul acesta este: Caragiale.

Mai întâi o constatare: Intre umorul acestui prozator eminent și umorul lui Coșbuc nu aflăm nici un fel de legătură. Și e firesc să fie așa, dacă ne gândim mai adânc: Coșbuc a descoperit note sufletești caracteristice și originale ale poporului nostru, Caragiale a observat mai mult aparențele externe, atribuind acestor aparențe adesea mișcări ale sufletului, crize morale, raporturi între inteligență și inimă de-o generalitate, în care semnele speciale ale individualității noastre de cele mai multe ori se rătăcesc. S'a discutat dacă opera lui Caragiale va trăi mai mult decât

generațiile pe care ea le oglindește, mai deaproape ori mai de departe. Chiar faptul că s'a ivit această discuție cu privire la un scriitor care găsisse expresiile cele mai plastice spre a zugrăvi un anumit mediu al nostru, dovedește că opera aceasta trebuie să fi avut un vițiu ascuns, pe care intuiția criticilor l-a simțit fără să-l poată desluși. Pe cât se pare, acest vițiu reese din nepotrivirea foarte inegală, dar aproape continuă, dintre aparențele externe și realitățile lăuntrice ale oamenilor văzuți și zugrăviți de Caragiale.

Autorul *Momentelor* a fost înzestrat cu un dar minunat de observație a manifestațiilor din afară ale vieții. De aci și coloritul puternic local. Puterea lui de intuiție însă nu l-a ajutat să surprindă tot atât de isbutit și temeiurile sufletești speciale cari au determinat cutare ori cutare manifestație externă.

Se va obiecta, poate: dar omul extern nu este decât proiecțiunea în societate a omului lăuntric. Așa ar trebui să fie în idealitatea cea mai desăvârșită. În realitate însă omul apare în viață nu ceeace el este în fond, ci mai mult ca un produs al mediului în care trăește. Vorba, gestul, într'un cuvânt obiceiurile se imită ca mōdele. Sunt gesturi și vorbe la modă, după cum sunt pālării ori forme de rochii. Imitația continuă devine obicei, iar obiceiul a doua fire. Și astfel, moravurile, trecând dela om la om, prin acea minunată facultate care a întărit bănuiala că Adam trebuie să fi fost un fel de pitecantrop, se creează în societate norme generale de viață, mulțumită cărora *comunul* devine un ideal iar individualitățile mai proeminente niște nefericiți inadaptabili. Deci, omul social complet apare ca un raport între coaja lui externă și îndemnurile lăuntrice primitive, pe care moravurile, într'un cuvânt starea de adaptare la mediu,

nu le poate înăbuși cu desăvârșire. Și de câte ori această fire primitivă pătrunde prin a doua fire, se produc scăpărări interesante ce caracterizează în mod discret felurilele personalității. Artistul care vrea să creeze oameni complecți trebuie să surprindă aceste luminișuri de umanitate. Cel care urmărește sau numai mișcările sufletești, sau numai manifestațiile externe, face ori operă pe psiholog mistic, ori lucrare de zugrav de moravuri. Și într'un caz și în altul însă omul, adică elementul permanent de creație, este jertfit. Deaceea și opera are un caracter provizoriu.

Personagiile lui Caragiale sunt mai mult reprezentanți ai unui mediu. Înăuntrul lor se poate introduce, prin presupunere, orice suflet care să nu contrasteze în mod vădit cu gesturile și vorbele lor. Citind opera acestui scriitor, ai uneori impresia că te afli în fața unor localizări admirabile. Explicația: generalitatea sufletească vagă a mai tuturor tipurilor sale.

Din această pricină, Caragiale n'a contribuit cu mult la sporirea patrimoniului de umor original românesc. De oarece, nu originea autorului imprimă unei opere naționalitatea, ci mai de grabă esența operei de artă consacără, în mișcarea culturală generală, naționalitatea autorului ei. Autorul *Scrisoarei pierdute* a fost, de sigur, un om de spirit, un observator căruia nu i-a scăpat aproape nimic din ceea ce eră vrednic de răs într'o anumită clasă socială; un satiric nerțător. Da tocmai această caracteristică l-a făcut să întrebuințeze lucrul observat numai ca obiect de satiră, și rar ca element de creațiune artistică complectă. Cu toată amărăciunea veseliei lui, Caragiale a avut o fantazie foarte comică. Dar și comicul său reese mai mult din contrastul între reprezentanții unor medii opuse,

fiind lipsit aproape totdeauna de nota sufletească originală.

Un exemplu care va dovedi că aparențelor externe pe cari Caragiale le-a zugrăvit cu atâta grije de a redă culoarea noastră locală specifică li se pot atribui orice alte suflete, fără ca logica lor internă să se sdruncine:

Conul Leonida față cu reacțiunea este una din capod'operile lui Caragiale. În ea găsim mediul cel mai românesc. Vă aduceți aminte subiectul: Cc. Leonida și Ifimița, nevasta lui, urăsc reacțiunea; după ce au discutat toată seara politică, se culcă cu gândul la revoluție. În timpul nopții sunt deșteptați deodată de chiote grozave și de împușcături. Cum deschid ochii, pe-amândoi îi sperie acelaș gând: a izbucnit revoluția! Ce-i de făcut? Desfac paturile, baricadează ușile cu toate lucrurile din casă; s'ascund prin toate colțurile și dulapurile. Dar pe când le dârdâie inima mai tare, intră servitoarea și atunci dâșii află dela ea că n'a fost decât un... chef strașnic cu lăutari și focuri de pistol.

Iată acum, cam în ce fel s'ar putea localiza această bucată atât de expresiv românească, în limba.. americană:

Coana Mac Williams nu poate să sufere trăsnetul. Într'o noapte, auzind niște bubuituri grozave, scoală pe Conu Mac Williams și, înspăimântată, îi strigă: «Mortimer, dă-te jos din pat că suntem pierduți!» Mortimer o ascultă; ea începe să-i dea tot felul de povețe cum să se apere de trăsnet, se ascund amândoi într'un dulap; apoi Mortimer, după sfatul consoartei sale, își pune în cap casca de pompier și începe să sune un clopot. Lumea s'adună la fereastră. Unul întreabă:

— Dar ce se petrece aici ?

— Nimic. Mă căsniam să înlătur trăsnetul, — răspunde Mac Williams cocoțat pe o masă.

— Trăsnetul? Dar, ce? Nu ți-e bine, domnule Mac Williams? Nu vezi că nu e nici umbră de nor pe cer?

Și atunci soții Mac Williams află dela vecini că buburile ce i-au speriat atâta nu erau de trăsnet, ci de tun. Se alesese Garfield, și de bucurie s'au tras toată noaptea salve.

Și astfel ajungem dela *Conul Leonida față cu reacțiunea*, la *Coana Mac Williams și trăsnetul* a lui Mark Twain. În aceste două bucăți, manifestațiile externe, din punct de vedere al coloarei locale, sunt cu totul diferite; ca rezultat al unor stări sufletești și ca proces de asociație de idei, fondul celor două lucrări este însă perfect identic, deși tipurile lui Caragiale sunt români, iar ale lui Mark Twain americani. Ce însemnează aceasta? Că a plagiat Caragiale pe Mark Twain sau acesta pe Caragiale? Deloc. Însemnează numai că marele Caragiale, care eră un admirabil observator al vieții externe și care a fost atât de românesc expresiv în zugrăvirea acesteia, n'a fost tot atât de fericit și în deslușirea și redarea mișcărilor originale sufletești. Din acest punct de vedere a suferit și dânsul diferite influențe străine, ca majoritatea scriitorilor noștri.

Nu vrem să micșorăm prin aceste observații valoarea artistică a lui Caragiale. Din potrivă, considerăm pe acest scriitor ca un mare premergător în lupta de neatârnare a literaturii noastre, subjugată, dela cele dintâi tresăriri până azi, celor mai felurite influențe străine. Dar am căutat în acelaș timp să delimităm ceea ce este influență străină și ceea ce e observație proprie și expresie curat românească în opera sa.

Desigur însă că aceste observații generale, — pe cari le-am sprijinit cu un singur exemplu, deși pildele s'ar fi putut înmulți, — nu se pot aplică deopotrivă de riguros tuturor scrierilor lui Caragiale. Sunt în opera acestui scriitor o seamă de oameni, firi cari s'au adaptat prea repede și prea complect unui anumit mediu, el însuș inadapabil condițiilor generale de progres. La acești oameni mai puțin interesanți, manifestațiile externe se confundă adesea cu desăvârșire cu mișcările lor sufletești, din pricină că, în ei, imboldurile primitive ale sufletului au fost nimicite de influența mediului înconjurător. Pe acești oameni Caragiale i-a zugrăvit mai complect. Ei sunt așa numiții *mitocani*. Ei apar în literatura noastră cu un umor propriu, — și deci original românesc. Caracteristica lui este brutalitatea, iar facultatea lui de căpetenie exagerarea comică a raporturilor între ceeace este și nu este îngăduit. De cele mai multe ori, expresiile acestui umor sunt triviale, cași sufletele din cari a răsărit. Iar Caragiale n'a isbutit să-l filtreze deloc, tocmai din pricina procedului său de a vedeà sufletele prin manifestațiile materiale ale oamenilor, în loc de a le privi pe acestea prin plasa deasă și variat scânteietoare a sufletelor corespunzătoare.

Din punctul de vedere care ne preocupă, s'ar putea grupă la un loc N. Filimon, Caragiale, D. Teleor, I. A. Basarabescu și Al. Cazaban. Potrivit puterilor lor artistice, toți acești scriitori au dovedit o viziune limpede a semnelor originale ale diferitelor fragmente din viața noastră. Unii le-au redat, bine înțeles, cu mai multă intensitate, alții cu mai puțină. Toți la un loc însă au contribuit să fixeze cele dintâiu elemente pe baza cărora s'ar putea desvoltă în viitor o parte din literatura noastră originală bună.

Cu Brătescu-Voinești și mai ales Patrașcanu, umo-

rul pășește dela descriptivă, la analiză. Ca procedeu, progresul este însemnat; ca valoare expresivă românească însă, opera acestora este de-o generalitate vagă, în care urmele umorului național încep din nou să se piardă.

P. Locusteanu

25 Martie, 1915

UMORUL ROMÂNESC

— ANTOLOGIE —

POEZIA POPULARĂ

Temperamentul specific al neamului nostru nu se oglindește, în literatură, nicăeri mai sincer și mai complect ca în poezia populară. De-acî însemnătatea mare ce o dăm acestei poezii precum și valoarea lucrărilor acelor scriitori cari-și recunosc obârșia artistică în producerile poporului.

Poezia populară este cea dintâi manifestație artistică originală a noastră și dacă literatura românească nu s'ar fi abătut din făgașul ei natural și nu ar fi suferit înrăuriri contrarii impresionabilității noastre firești, ea nu și-ar fi pierdut originalitatea, fără de care o literatură nu-și poate cuceri locul în mișcarea intelectuală universală.

Poporul român nu e sceptic din fire. Scepticismul presupune un pesimism, nu numai experimental, ci organic. Poporul român a îndurat, de-alungul veacurilor, cea mai tragică experiență națională și socială. Această experiență l-a făcut, desigur, neîncrezător într'o soartă mai bună. Dar ea nu i-a putut schimba fondul sufletesc, fonciarmente optimist, nu i-a putut întuneca lumina lăuntrică, n'a isbutit să-i sece rezervele generoase de bună dispoziție firească în care se topesc și se distilează necazurile ce-i vin din afară.

Acest fond sufletesc, din care, în vremuri de desnădejde, izbucnesc puteri de susținere uriașe, fac pe țaranul nostru să fie, nu un sceptic, ci un rezemnat. Iar conflictul dintre impresiunile dureroase primite din afară și buna lui dispoziție lăuntrică permanentă face farmecul de căpetenie al poeziilor lui.

⌈Dar tot din această continuă ciocnire răsare și umorul popular. Umorul care se împletește cu suferința, — iată cea dintâi caracteristică a poeziei populare și originalitatea ei cea

mai de seamă. Și când iubește, și când suferă sub apăsarea străinului, și când îl revoltă nedreptatea orânduirii sociale, poetul popular scapără de umor, — scăpărări din fondul lui de optimism generos, care nici odată nu se lasă biruit de restriștea din afară.

Imagini neașteptate, de-o plasticitate uimitoare; atitudini de nepăsare personală față de suferinți proprii ce par ale altora; zeflemele ori batjocuri pline de haz; asociații de idei ce stârnesc râsul spre a exprima stări sufletești înduioșătoare, — iată atâtea forme prin cari se manifestează umorul nesecat din poeziile populare.

RĂU SAU BINE

— Te-ai însurat,	Că, dând boala rea
Frate, 'nsurat ?	După nunta mea,
— M'am însurat,	Oile-au crăpat,
Frate, 'nsurat !	Iar boii sârmanii
— Bine, frate, bine ?	I-au furat tâlharii!
— Bine, frate, bine,	— Rău, fârtate, rău!
Bine și nici prea,	— Rău, fârtate, rău!
Că cu muta mea	E rău și nici prea
Am dat de-o belea,	Că cu proasta mea
C'adusei o proastă	Oițele moarte
La căsuța noastră !	Le-am topit pe toate
— Rău, fârtate, rău !	Și-am scos, frate, eu
— Rău, fârtate, rău !	Mulțime de seu!
E rău și nici prea,	— Bine, frate, bine!
Că cu proasta mea	— Bine, frate, bine,
Am luat cu ea	Bine și nici prea,
Opt părechi de boi	Că năuca mea
Ș'o turmă de oi !	Făcând mare foc
— Bine, frate, bine!	A ars seul tot!
— Bine, frate, bine!	— Rău, fârtate, rău!
Bine și nici prea,	— Rău, fârtate, rău!

E rău și nici prea
Că și proasta mea
Încă a ars cu ea.

— Bine, frate, bine!
— Bine, frate, bine!
Așa cred și eu
C'am scăpat de-un rău !

(Culeasă de S. Fl. Marian, din com. Iliești, Bucovina).

NEVASTA NESPOVEDITĂ

— Trandafir dela fereastră Că mi-o fi mare păcat
Spovedește-te, nevestă, Și eu l'am și ascultat.
Că ți-i moartea la fereastră! Și eu, când m'oi spovedi,
— Ba eu nu m'oi spovedi Șapte popi mi-or trebui
Să știi bine c'oi muri, Șapte popi din șapte sate,
Că eu când m'am măritat Că eu n'am multe păcate
Popa de grijă mi-a dat Numai trei care 'ncărcate
Să n'am numai un bărbat, Toate cu drucul legate i

(Culeasă de S. Fl. Marian, din com. Putna, Bucovina).

LELIȚA ȘI BĂDIȚA

— Leliță, leliță, hăi Poți umblă cu mâna 'n șolduri
Dragi mi-s ochisorii tăi, Că nu te-i pâlă de stoguri,
Dragă-mi e statura ta, Poți umblă pe unde-i vreă
Dragă-mi ești și te-aș lua, Că de nimic nu-i mai dă!
Dar ce folos că-ți lipsesc Lângă șură nu-i strânsură
Toate câte-ți trebuesc. Cât să iee-un pui în gură!
Ce folos că-mi ești drăguță — Bade, bădișoru meu!
Dacă nu-s în pod grăunțe: Drag îmi este portu tău,
Poți umblă 'n pod și desculță, Drag îmi ești cum ți-s și eu
Că nu te 'nghimpi în grăunțe, Dar' ce folos e de tine,
Poți umblă 'n pod cu lumină, Dacă n'ai ce se cuvine!
Că nu-i mai dă de slănină, Ce folos de curea lată
Poți umblă și cu opaiț, Dacă nu-s boi în poiată!
Că nu-i mai dă de cârnaț, Ce folos că ai curea,

Dacă nu-s parale 'n ea!
 Ce folos de cușmă lungă
 Dacă nu-s parale 'n pungă
 Și mălai destul s'ajungă,
 De doru mălaiului
 Sari în vârful scaiului
 Și de doru lăptelui
 Sari în vârful gardului,
 Iar de doru smântâniei
 Sari în fundu fântâniei!
 — Leliță, sufletu meu!
 Știi ce m'am răsgândit eu?
 Tot pe tine să te ieu.
 Vino dar să ne 'nsoțim
 Că noi bine ne lovim
 Și la stat și la purtat
 Și la dulce sărutat,
 Și la ochi și la sprâncene,
 Ca doi porumbei la pene.
 Vino, puică, după mine,
 Dacă vrei să-ți fie bine;

Desculță nu te-oi purtă,
 Că tu singură-i umblă,
 La moară nu te-oi mânâ :
 Nu te-i duce, nu-i mîncă!
 — Merge-ași, bade, după tine,
 Dar pămîntu nu mă ține,
 Că ți-i casa jelitoare
 Și de pâne și de sare
 Și de câte-s pe sub soare,
 Și de pâne și de unt
 Și de câte-s pe pămînt!
 — Leliță, lelița mea!
 De-aceasta grijă n'avea,
 Ci de vrei să-ți fie bine,
 Vino, dragă, după mine,
 Că te-oi țineă foarte bine
 Și cu mere și cu pere
 Și cu bota peste șele,
 Cu slănină și curechi
 Și cu pumnu la urechi!

(Culeasă de S. Fl. Marian, din com. Zaharești, Bucovina).

JIDOVII ȘI VOLINTIRII

Într'o seară neguroasă
 Care vîră frica 'n oasă
 Mergeam noi
 O sută de jidani :
 Chișea și Haham
 Burech și Adam.
 Și cu Rabin între noi
 Cu trei cară de-usturoi.
 Mergeam în negustorie
 Prin o pădure pustie,
 Nime 'n lume să nu știe,

Că suntem jidani bogați
 Și mergem pân' la Galați.
 Ei vei, vei
 Mamă neu !
 Ei vei, vei
 Tată neu !
 Apoi știți,
 Coconi cinstiți,
 Ce s'a 'ntâmplat
 După ce-a 'nserat ?
 Nu știu ce a socotit

Rabinu de-a poruncit
 Lui Chișer și lui Haham
 Și lui Burech și Adam,
 Porunca Rabinului
 De pe vârful carului
 De pe usturoi
 La noi,
 Ca din biciuști să pocnim
 Să cântăm, voioși să fim!
 Ei vei, vei
 Mamă neu!
 Ei vei, vei
 Tată neu!
 Noi din biciuști am pocnit
 Ș'apoi să vezi ce-am pățit!
 Iată-au eșit de pe-o vale
 Vre-o opt-zeci de matahale
 Cu puștile pe spinare.
 Groase, groase
 Și spătoase,
 Care bagă frichi 'n oase.
 Vre-o optzeci de lintiroi
 Fără unul au fost doi.
 Lintiroii cătră noi
 Și noi cătră lintiroi.
 Lintiroii cereau bani,
 Știind că suntem jidani
 Noi ziceam: Creștini suntem!
 Voind ca să-i speriem.

Dar ei nu s'au spăriat
 Ci mai tare s'a 'ntărtat
 Și de noi s'au apucat
 Și ne-am luat la bătae,
 Care pe care să-l tae!
 Ei, când ni se repeziă,
 Perciunii ni se sbârliă,
 Iar noi când ne repeziam
 De pământ că ne izbiam,
 Nasurile le turtiam.
 Voinicoși eram și noi
 Dar ei dă ca 'n păpușoi,
 Și-unde ne-am bătut noi
 Par'c'a fost târlă de oi.
 Ei dă cu praf și cu plumb,
 Noi cu colbu de pe drum;
 Ei dă 'n noi cu niște druci,
 Noi fugiam făr' de păpuși;
 Și-am început a strigă
 Pădurile de sună:
 — Haidem și ne-om împacă!
 Și ne-am și împăcat,
 După ce-am scăpat
 Câte cu doi peri în barbă,
 Cu dinții săriți prin iarbă.
 Poate nu ne-am fi 'mpăcat,
 Dacă nu ne-ar fi scăpat
 Acei cari ne-au lăsat !....

(Culeasă de S. Fl. Marian, din com. Gălinești, Bucovina).

JIDOVUL ȘI BADEA ION

Pe-un jidov îl dureà amarnic capul.
Ce să facă? Cu ce să se lecuească?

Așà cugetând se duse la badea Ion Românul, că
doară prin descântece i-a mai trece durerea.

Badea Ion începù a-l descânta :

Viie naiba dela munte,
Să-ți sară ochii din frunte,
Să-ți rămâie scăfârlia,
Să se ouă ciocârlia,
Să se ouă ouă verzi,
Lumea ca să n'o mai vezi,
Să se ouă ouă moi
Să deà dracul peste voi,
Și pe toți să vă ià dracul
Să nu vă mai doară capul !
Iar tu să rămâi curat,
Curat și luminat
Ca un ciung uscat
Cu capul în zece spart
În pod aruncat
De cloște găinățat !...

— Mulțămim, mulțămim, bade Ioane, că acum pare
că-mi trece !

(Culeasă de S. Fl. Marian, din com. Gălinești, Bucovina).

DUȘMANII ȚIGANULUI

Intr'o seară 'ntunecoasă	De vânt clătinându-se
Care vâra frică 'n oasă,	La pământ plecându-se,
Mergând un țigan spre casă	Și, cum mi-o zări,
A zărit o tufă deasă	El încremeni

Socotind că-i cineva	Da tu, pilă?
Și de el s'a apucă,	Eu sunt a mai fără milă!
D'aia se îmbărtătă	Tot așa vorbind
Și așa	Fugea vrând-nevrând,
Cuvântă :	Pân' ce s'a trezit
— Lungă-i calea și lupoasă	Lângă bordei c'a sosit.
Da și țigănimea-i groasă.	La bordei sosit
Țineți-vă foi !	Toate-a povestit
Ia aici suntem și noi:	Câte le-a pățit.
Da tu, clește?	Țigani mi-l ascultă
Eu sunt ăl mai cu nădejde!	Și așa-i zicea:
Da tu, ciocan?	— Cumnate
Eu sunt cel mai nădrăvan!	Nălțate!
Da tu, ilău?	Poate-o tufă s'a făcut
Eu sunt ăl mai paraleu!	Și tu te-ai temut?
Da tu, baros?	— Nu știu tun a fost ori ba
Eu sunt ăl mai voinicos!	Frunza știu că șueră!

(Culeasă de S. Fl. Marian, de pe valea Someșului, Transilvania).

FATA VECHÉ

Fata, dacă 'nbătrânește,	Maicii-sale că-i vorbește:
Pune-i paie și-o pârlește,	— Auzi, maică, câinii bat,
Că nimeni n'o mai pețește.	Oare 'n curte cine-a 'ntrat?
Ea umblă tot supărată	Poate-s niște pețitori.
Și în posturi nespălată.	Și se țin la cheutori?
Dacă dulcele sosește	Taie maică, tăiței,
Ea se spală, se grijește.	Și mi-i taie mărunței,
Duminica'n sărbători	C'or fi pețitorii mei.
Tot așteaptă pețitori.	Chiamă-mi-i, maică în casă
De-aude câinii că bat	Și-i așează după masă
Ea se țipă jos din pat	Și le dă, maică gustare
Și s'apucă de spălat,	Doară nu m'or căta tare,
De lăut și pieptănat,	Și le dă și băutură,
Iar' după ce se gătește	Doară nu m'or căta 'n gură,

Că n'am dinți și n'am măsele,
 Amar de zilele mele!
 Frunzuliță de sulcină,
 Mă dusei într'o grădină,
 Mă uitai într'o fântână,
 Mă văzui fată bătrână
 Fără nici un dinte 'n gură
 Și fugii o săptămână;
 Frunzuliță foaie lată,
 Mă uitai într'o găleată
 Mă văzui fată gușată,
 Și gușată și buzată,
 Rămăsei nemăritată.
 Frunză verde de dudău,
 Mă rugai la Dumnezeu

Să-mi trimită și pe-al meu,
 Să se ducă vestea 'n sat,
 Că și eu m'am măritat,
 Deși mi-am luat bărbat
 Pă-l mai nătărău din sat!
 Maica cu drag mi-o privește
 Și din gură-așă grăește:
 — Dă-te, dragă, puica mea,
 Dă-te iute, nu ședeà,
 Și le șoptește ceva
 Doară nu te-or prea cătă;
 Le șoptește la ureche,
 Că tu nu ești tare veche,
 Numai doi ani de-or mai trece
 Ești de patruzeci și zece!

(Culeasă de S. Fl. Marian, de pe valea Someșului, Transilvania).

DOAMNE, CUM AR FI DE BINE !

— Eu de-acasă dela noi
 Te văd, lele, în răsboi
 Cum îți umblă mâinile,
 Cum tot dai cu brâglele.
 Și gândesc atunci în mine,
 Doamne, cât ar fi de bine :
 să-ți fiu eu suveică 'n mână
 să mă porți o săptămână,
 dintr'o mână
 în altă mână!

— Eu, de-acasă dela noi,
 te văd, bade, lângă boi:
 cum îi pasci pe mugurel
 numai singur-singurel.

Și gândesc atunci în mine,
Doamne, cum ar fi de bine
Să-ți fiu fluier, măi bădiță,
Să mă pui l-a ta guriță !

(Culeasă din Transilvania, de d-l I. G. Bibicescu).

POPA SATULUI ȘI VĂDUVA RĂPOSATULUI

Popa (citind)

.....
Și-a zis răposatul:
jumătate din oile răposatului
să fie ale popii satului!

Văduva (plângând)

Nu mai puteà, părințele,
Să zic' așa cuvînțele!...

Popa (citind)

Și-a mai zis răposatul:
jumătate din vitele răposatului
să fie ale popii satului!

Văduva (plângând)

Nu mai puteà, părințele,
să zic' așa cuvînțele!

Popa (urmând)

Și-a mai zis răposatul:
jumătate din averea răposatului
să fie a popii satului!

Văduva (plângând)

Nu mai puteà, părințele,
să zic' așa cuvînțele!

Popa (urmând)

Și-a mai zis răposatul:
jumătate din bucatele răposatului
să fie ale popii satului!

Văduva (plângând)

Nu mai puteà, părințele,
să zic' așa cuvînțele!

Popa (cântând)

Și-a mai zis răposatul:
nevasta răposatului
să fie a popii satului!

Văduva (cu duioșie)

Aașà i-a fost cuvînțelul
pîiîn' i-a eșit suflețelul!

(Din colecțiunea G. Dem. Teodorescu; spus de d-na Racoviță
din Focșani).

DRĂGOSTENIELE

Foaie verde cruciuliță dragostea de copiliță ca zeama de chisăliță: cine 'nghite tot sughiță.	Dragostea de nevestică ca o poamă pârguită, ca o floare 'mbobocită, ce te duce la ispită.
--	--

Dragostea de fată mare ca fasolea din căldare: îi pui o mână de sare și nici o dulceață n'are.	Dragostea de protopop tocmai ca câinele schiop: inima-i face hop, hop, dar la cruci face de foc.
---	---

Dar dragostea de flăcău? ca porumbul sub zăblău, când îl plouă Dumnezeu și-l acoperi tot mereu.	Dragostea de văduvioară ca mâncarea dulcișoară: îți merge la inimioară, frica nu te mai omoară.
--	--

(Din Muntenia, culegerea lui G. Dem. Teodorescu).

ANTIOH CANTEMIR

(1708—1744)

Bibliografie. — Simfonia la psaltire (1727); — Cinci ode; — Șase fabule; — Nouă epigrame; — Două epistole în versuri (1743); — Petrida, poemă epică; — Satirele lui Antioh; — Foarte multe alte scrieri neliterare.

Antioh Cantemir este fiul lui Dimitrie-Vodă Cantemir și al Casandrei (după C. Negruzzi și N. Iorga) ori al Smarandei (după Episcopul Ghenadie al Râmnicului). S'a născut la anul 1708, la Constantinopol. A trecut, de copil, în Rusia, împreună cu părintele său și a fost unul din cei mai de seamă scriitori și diplomați ai Rusiei din veacul al XVIII-lea. A fost în ultimii ani ai vieții ambasador al Rusiei la Londra și trimis extraordinar la Paris, desvôltând, în această calitate, mari însușiri de diplomat.

Deși român bun de origine și deși, pe lângă alte multe limbi străine, vorbiă bine limba moldovenească, Antioh Cantemir a scris numai în rusește. Intreaga sa operă literară a fost tălmăcită pe românește, la anul 1858, de Alecu Donici și C. Negruzzi.

Îată cum e caracterizată această operă într'o notiță ce se află în fruntea ediției anonime, tipărită la Vălenii-de-Munte, a colecției „Poetii români de supt stăpânire rusească”.

„Limba în care a scris Antioh eră cea rusească, dar cugetarea, simțirea pe care le-a îmbrăcat în acest veștmânt nu eră a muscalilor. A urmat în Epistole și Satire, în Fabule normele, codificate de Boileau, ale literaturii franceze din veacul al

XV-lea. Gluma lui isteată, cași întorsătura vioaie a gândului, nu erau însă nici rusești, nici franțuzești, ci curat moldovenești. Măcar astfel e al nostru".

EPIGRAME

Lidei.

— Pentru ce Drus iă pe Lida, o bătrână hârcă, sură,
Ce în gingini molfăiește, fără nici un dinte 'n gură?
— Pentrucă simțind plăcere să adune-antichități
Ține s'aibă și pe Lida printre alte rarități.

Lui Leandru.

Cinci ceasornici de părete și vreo cincisprece de masă
Și de buzunar Leandru are întru a sa casă;
Toată ziua el nu face decât le tot regulează,
Înapoi sau înainte le întoarce, le așează.
Din această osteneală ce folos poate să-i vie?
Nici un om ca dânsul bine câte ceasuri sunt, nu știe.

Unui nou boierit.

Între numărul cel mare de boieri ce-avem, Silvan
Este cel mai plin de fumuri, mai nerod, mai gogoman.
— Oare pentru ce la oameni nu voiește să se 'nchine?
— De când vindeă lapte 'n piață, el încă n'a uitat bine:
Cofăieșul de pe capu-i se 'ngrijește-a nu scăpă
Și de-aceia el la nimeni nu 'ndrăznește-a se plecă.

I. BUDAI-DELEANU

(veacul al XVIII-lea)

Bibliografie. — Țiganiada, poemă eroi-comică; — Trei viteji, poemă; — Muntenii sau frații de gemene, poemă; — Și alte multe lucrări filologice și istorice.

I. Budai-Deleanu a fost contimporan cu Maior și Șincai. A trăit prin urmare în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea și la începutul veacului al XIX-lea. Anul nașterii și al morții sale nu se cunoaște. Se știe însă că e fiul unui preot din Huniedoara și că, deși a studiat teologia la Viena, nu s'a făcut preot ci magistrat, la Liov.

Intre multele sale lucrări grave de filologie și istorie, a lăsat și o lucrare cu caracter umoristic *Țiganiada*, pe care a iscălit-o cu pseudonimul Leonachi Dianeu. Se vede că-i eră teamă că prin asemenea comicării își va strică reputația numelui său de grav filolog și istoric. Și, cu toate acestea, dacă numele său se mai pomenește azi, e numai mulțumită acestei lucrări... compromițătoare.

Țiganiada are 12 cânturi și cântă expediția țiganilor contra Turcilor din porunca lui Vlad-Tepeș. În acest poem se împletesc într'un mod interesant expediția aceasta a țiganilor, cu a ungurului Becicherec, plecat să-și găsească pe iubita Anghelina. Deși versurile sunt greoaie (să nu uităm că au fost scrise la sfârșitul veacului al XVIII-lea), *Țiganiada* se citește cu plăcere. Cuprinde multe peripeții hazlii.

Din această lucrare reese că Budai-Deleanu nu eră ceeace înțelegem noi azi un „om de spirit”. Totuș povestirea sa are

haz. Autorul are o fantazie comică a cărei vervă, de cele mai multe ori n'o copleșește greutatea exprimării în versuri. În orice caz *Țiganiada* stă cu cinste la începutul literaturii noastre umoristice.

ȚIGANIADA

— Fragment din Cântul al VI și VII-lea —

Într'aceia strigare neașteptată
 Se auzi: «Turcii! Turcii vin, iacă!»
 Și sfătuirea le fû curmată:
 Tot însul sare și încolo pleacă,
 Uietul de unde venea mai mare;
 Toți vedeau Turcii venind călare.

Erà Vlad cu călărime aleasă
 Muntenească, care ca mai lesne
 Să poată cercetă, se îmbrăcasă
 Turcește din cap până în glezne,
 Și hotărîse într'adins s'abată
 La țigănia noastră într'armată.

Țiganii dacă aproape văzură
 Turcimea venind, de spaimă mare
 Toți își uitară limba în gură;
 Țiindu-se fără de scăpare
 Periți, acum armele-și uitasă,
 Și căută numai la tufă deasă.

Însă văzând că nu e cu putință
 Să dea fuga sau să se-ascundă
 Fiește-care cu năzuință
 Acolo se bagă și s'afundă,
 Unde vede grămada mai mare
 Și unde alții se îmbulziau mai tare.

După ce sosì vrăjmașul în față
 Toți la pământ căzând își pleacă
 Grumajii și întinseră brață,
 Milă cerșind cu lacrimi amare.
 — Valeo! valeo! (strigau plângând) iacă
 Piere și țigănia săracă.

Erà Neicul pe vremile acele
 Unul din Țigani, care osebite
 Țări umblase, și aveà socotele
 Bune în sine; — și la multe ispite
 S'aflase; acesta luând cu sine
 Oare-câte persoane bătrâne,

Oștilor merse întru întâmpinare.
 Muntenii, văzând așa turburată
 Țigănia și auzind vuet mare,
 Steteră în loc; — iar dacă bărbată
 Solia veni, până ei se miră,
 Așa Neicu pricina resfiră:

Solia lui Neicu la așa zișii Turci.

«Domnilor Turci, deh! fie-vă milă
 «Dă țigănia noastră săracă! —
 «Nu dă voie bună, ci dă silă
 «(Ca mai rău doară să nu petreacă)
 «Au trebuit armele să îmbrace,
 «Ne-având dă nevoie ce mai face.

«Iertați dară, luna să v'ajute,
 «Mahomet mulți ani să vă trăiască!
 «Hie uitate hele trecute
 «Că zău! Dumnezeu să ne trăsnească
 «Nu suntem noi vină într'ahastă,
 «Ci iacă a fost pe noi o năpastă.

- 483.920 -

«Tot Vlad-Vodă e ahăstor de vină
 «Numai Dumnezeu lui să-i plătească,
 «Căci el ne-a băgat în hastă tină ;
 «Dară viața noastră țigănească
 «Cu toată lumea vrea să hie în pace,
 «Și zău! că bătălia nu-i place».

Vlad-Vodă lucru fără de ispravă
 Țigănesc văzând și mișelie,
 Poruncă dete fără zăbavă,
 Ca toți ostașii gata să fie :
 Făcând să bucine de bătae
 Par'că pe toți ar vreă să-i taie.

Țiganiii înțelegând aceste
 Slăbiră la inimă de frică:
 Cesta leșină fără de veste,
 Cela amurte, nu simte nimica,
 Altul se vaită în gura mare,
 Iar altul plânge cu suspinare.

Mai toți acum de sine-și uitasă,
 Numai Neicu încă firea-și ține
 (Adevărat) cu fața geloasă,
 Și trăgând adânce suspine,
 Dar tot odată mai deschise
 Rostul său și cu nădejde zise :

«Dăh, nu vă lăcomiți într'atâta
 La țigane suflete mișele !
 Luați-ne averea toată și pita
 Desbrăcați-ne pân' la cămașe,
 Numa ne lăsați de mângâiere
 Viață, copii și muere !

«Știți bine, că și la voi săracii
 Țigani trăesc numai din milă,
 Făcând slujbă și plătind haracii,
 Dar aceasta fû pă noi o silă :
 Însă iertați-ne acum de odată,
 Să vă ierte Maica prea-curată !

«Și ce folos de acolo vă este,
 Dacă ne luați dulcea viață,
 Și a noastre vor rămâneà neveste
 Cu mititei copilași în brață?
 Noi om murì (ce-i drept) dar ele
 Purtà-vor după noi lungă jele».

Vlad-Vodă atuncea nu mai poate
 Să se ție ca să nu zâmbească;
 Cu dânsul șiragurile toate
 Râseră de această țigănească
 Întâmplare foarte minunată
 Și de vitejia prea deșențată.

Țiganii văd că au fost păcăliți de Vlad.

Neicu încă erà să mai zică,
 Când Vlad-Vodă-l curmă zicând: «Dară
 Voi mișei și oameni de nimica,
 Așâ vă bateți voi pentru țară ?
 Pentru aceasta v'am dat eu bucate
 Și vă hrănesc? Cioare blestemate !

«Iată, că vă iert acum de-odată,
 Dară de-ți mai face a doua oară,
 Oiu porunci să spânzure toată
 Țigănimia — nici să vă pară
 Glumă. — Aceasta Vlad-Vodă vă zice,
 Carele cu voi grăiește aice».

Țiganii ca din somn se treziră,
 Cunoscând atunci înșelământul,
 Toți caută unul la altul și se miră,
 Cum și-au schimbat Muntenii veștmântul:
 Până ce toți se miră de aceasta,
 Iacă Neicu ridicându-și creasta :

«Să ierte Măria Sa (el zise),
 Noi suntem fără de nici o vină,
 Că cine ar fi socotit să ni să
 Întâmples una ca aceasta și să vină
 Pă noi Muntenii îmbrăcați turcește, —
 Însu-ți Măria Ta socotește.

«Însă de am fi priceput noi, cum că
 Nu sunteți Turci: doară și moarte
 Se întâmplă; că de voi nici o poruncă
 Nu s'ar fi temut; — apoi ce soarte
 Urmă între noi — încă nu se știe,
 Destul că s'alegea dă voinicie !»

Râse Vlad-Vodă, nici se mai dete
 În vorbe cu dânșii; nătângie
 Văzându-le; ci pe loc purcede
 Și le pofteste cu tărie,
 Cât mai degrabă drumul s'apuce,
 Dacă le-i voia să mai îmbuce !

**Țiganii — deabia venindu-și în fire din zăpăceala
 în care-i vârâse Vlad — se pomenesc cu Turcii
 adevărați.**

Vlad-Vodă cu ceata strămutată
 Acum pe murgii Țigani lăsase,
 Totuș de tâmplarea neașteptată
 Toată gura ca mută rămase.

Și măcar aveau multe să zică,
Dar toate le uitase de frică.

Ci peste puțin se întoarse iară
Bărbăția lor cea după ușă;
Cât călăreții se depărtară
Cei muntenești, ca și din culcușe
Iepurii scorniți, așa ieșiră,
Uitându-și de frica ce pățiră.

Până ce **Muțul** rupse tăcerea:
«Dar ia'n întoarceți acum încoace
«Vitejilor, (din toată puterea
Strigând) «voi, care numai vă place
«Furiși a veni cu înșelăciuni
«Și a' speriă pruncii din tăciuni».

De-acolea îndemnându-se mai toată
Murga țigănime, inimă prinse,
Și-acuma aveà chef să se și bată !
Dar ceata muntenească fuga întinse
Și-altul nu erà nimic, cu care
Să-și poată stâmpără râvna cea mare.

Însă de-ar fi inimă și virtute
La om, tot într'aceiași măsură
Cu vorba oh, câte și câte sute
S'ar bate prin o singură gură !
Atunci cel cu gura cea mai mare
Ar fi doar viteazul cel mai tare !

Dar cum că nu e așa s'arată
Din cele ce eu acuș voiu spune.
Tocmai când aveau chef să se bată
Tigani, fără de îmbieciune

De a-și stâmpără curagia nespusă,
Un prilej bun întâmplarea le adusă.

Căci Omar-pașă iacă le vine
Cu o oștire groasă, tocma în față...
Omar, care a oștilor păgâne
Atuncea eră întâia povață,
Ieșise din tabăra turcească,
Locurile din jur să le iscodească.

**Țiganii, socotind că-i tot Vlad, care vrea să-i cerce,
dau năvală asupra Turcilor.**

Cum Țiganii zăriră departe
Atâta venind oaste varvară,
Înghetară și fiori de moarte
Îi apucase cu jale amară;
Pân' **Boroșmândru** glasul ridică
Și bun sfatul său așa respică:

«Tot omul să audă, să înțeleagă,
«Că Vlad-Vodă iarăș pe noi vine
«Și vrea doară să-și mai facă o șagă, —
«Dar fiți bărbați și vă țineți bine !
«Nici vă dați cu una sau cu două,
«Că voi încă nu sunteți din ouă».

Mergând aceasta din gură în gură
Și din om în om prin țigănie,
La toți le făcù mare 'ndemnătură,
Și gândea că morții iară învie;
Fieș-care cum poate s'armează,
Și a eși la bătălie cutează.

ANTON PAN

(1797—1854)

Bibliografie. — Axionul (1819); — Cântările de stea (1821); — Fabule (1839); — Povestea vorbii (1847); — O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu (1851); — Năsdrăvăniile lui Nastratin Hogeia (1853).

Anton Pann s'a născut în Bulgaria, la anul 1797, în satul Slidven. Din această pricină unii l-au socotit bulgar. Nu poate fi însă bulgar, omul care a avut atât de profund intuiția genului limbei românești. Anton Pan a fost român după tatăl său, care totuși, a avut suspecta îndeletnicire de căldărar. A fost român și prin potrivirea dintre istețimea spiritului său și a limbei noastre.

La vârsta de 15 ani, Anton Pan trecu în Basarabia — după d-l G. Adamescu — gonit de izbucnirea războiului ruso-turc; după *V. Gr. P.*, care a scris prefața celei dintâi ediții cu litere latinești a *Poveștii vorbii* (1889), fiindcă a fost luat rob, cu întreaga lui familie, de către Ruși. Fiind înrolat în armata rusească, slujii câțiva ani, ca muzicant. Apoi dezertă și veni în România, așezându-se la București.

Acî se distinsese ca paracliser la biserica Olari; apoi înaintă cântăreț la altă biserică. Și astfel, fu rând pe rând: paracliser, cântăreț de strană, director și chiar patron de tipografie, dascăl domnesc la semînarul din R.-Vâlcea, profesor de muzica vocală al școalelor naționale din București, profesor de muzică la seminarul din Capitală. După o vieată sbuciumată și plină de contraste, muri de tifos la anul 1854 și fu înmormântat în curtea bisericii Lucaci.

Deși om de spirit, a fost un muncitor neobosit, veșnic harnic și ca să-și agonisească un traiu de azi pe mâine și ca să sporească patrimoniul nostru cultural care, pe vremea aceea mai ales, eră foarte sărac. El cel dintâiu a înțeles frumusețile închise în cântările și glumele populare și a lucrat fără odihnă ca să pue în valoare artistică aceste frumuseți ignorate până la el.

Dacă „Năstrăvăniile lui Nastratin Hogea” sunt prelucrate în versuri după snoave turcești, în schimb „Fabulele”, „Povestea vorbei” și „O șezătoare la țară” sunt lucrate cu elemente curat românești, cu subiecte din anecdotele populare și cu glume din glumele țaranului nostru. Din acest punct de vedere, Anton Pan poate fi considerat ca părintele umorului literar românesc. Umorul său este satiric. În el găsim toate elementele umorului popular, — afară de duiosie.

VĂDUVA CU ARTAȚ

O văduvă 'n vârstă, bătrână, sbârcită,
 Cu doi dinți în gură, barba ascuțită,
 Nas cât pătlăgeaua, la vorbă 'nțepată,
 Cu ochii ceacăară, gura lăbărtată,
 Fruntea-i cucuiată, fața mohorâtă,
 Peste tot negoasă și posomorâtă,
 Umblă 'ntunecată și tot înorată,
 Nu o vedeà nimeni să râză vr'odată,
 N'o puteai cunoaște când e mulțumită
 Că ea 'n toată vremea eră necăjită.
 (Cântă-ți, lele, cântecul că'mi e drag ca sufletul:
 Neaga-Neaga reaua sparse mahalaoa),
 Nu puteà ei nimeni să-i intre în voe,
 Din zi până 'n noapte sbierà ca strigoae.
 Cu nimenea 'n lume nu se aveà bine.
 Se certà cu sine când n'aveà cu cine.
 Slugi, câine, pisică băteà cu sudalme
 Și pentru o muscă își dà 'n obraz palme.

În scurt nu ajunge omului viață
 Ca să-i spuie toate din fir până 'n ată.
 De-ar fi (cum zice lumea o zicală)
 Cerul tot hârtie și marea cerneală
 Ca să se descrie ar fi puținele
 Toată istoria ăştii muieri rele.
 Dar deși în ast-fel eră cum ziserăm.
 Și cele mai multe nu i le scriserăm.
 Tot se măritase până aci odată.
 Și să se mărite eră iar rugată,
 Că eră vestită și în stambă dată
 De văduvă grasă, putredă bogată
 Și pentru avere tocma ca nebunii
 Se 'nbulziau s'o ceară văduvii și iunii.
 Nu-i căutau chipul, nu-i căutau anii.
 Toată frumusețea-i erau numai banii.
 O văduvă însă când va după lege
 Cu a doua nuntă capul să și-l lege,
 Ea atuncea zice cum că se însoară
 Iar nu se mărită pentru-a doua oară.
 Și caută 'n lume bărbat să găsească
 Ca pe o muieră să mi-l probodească.

.
 Așa și această văduvă bogată
 Fiind pentru zestre de prea mulți rugată,
 Când venia 'n pețite cine-va s'o ceară,
 Ca să se mărite, să-și ia bărbat iară.
 Ea la acei oameni, bărbați sau neveste
 Cu mândrie mare propunea aceste.
 Zicând: — Mergeți spuneți celui ce mă cere
 Că am să-i dau zestre destulă avere.
 Bani, casă, moșie, — cum și știe poate. —
 Scule, diamanturi, în ființă toate.
 Dar pe lângă asta am și din natură
 Un arțag, o pală, de cam cert din gură.
 Și nu totdeauna aceasta îmi vine.

Ci numai de față când e oare-cine,
 Sau când stau de vorbă la vre-o adunare.
 Din ceva atuncia țandăra îmi sare.
 Și încep îndată ca să-mi cert bărbatul.
 Să-l fac de ocară față cu tot satul.
 Iar el la necazu-mi îl voesc să tacă.
 Să-mi sufere toate, nimic să nu-mi facă.
 Îi cer dinainte condiția asta,
 De mă priimește eu îi sunt nevasta.
 Câți auziau d'aste fugiau ca de ciumă
 Li se tăia pofta de ast-fel de glumă.
 Mai pe urmă însă își găsi ea unul.
 Cam lovit cu leuca, făcând pe nebunul.
 Și-i trimise vorbă că dânsu-o primește
 În felul ce zice și cum ea voește:
 Dar îi dă să știe că, din întâmplare,
 Și el, fără voia-i un pârțag mic are
 Care pe an numai odată îi vine
 Și, cași un praznic, o zi numa 'l ține,
 Și, cum el se leagă să-i rabde arțagul,
 Și ea să se lege să-i rabde pârțagul.
 Spuindu-i aceste, zise ea 'ntru sine:
 — Zău că nu se poate din așa mai bine!
 Nu e lucru mare într'un an odată
 Un pârțag, cum zice, și lui să-i abată.
 Și, cu chipul ăsta, dacă se legară
 Amândouă îndată se și cununară.
 Mireasa acuma găsindu-și norocul
 De părere bună nu o 'ncăpea locul:
 Își pierduse cumpetul
 Ca țiganul umbletul.
 Și luând la masă de coadă porceaua
 Cum eră strâns satul făcù și safteaua.
 Vre-o câteva vorbe trânti după lege,
 D'ale nodoroase, ca niște ciomege.
 Ginerile l'aste trebuiă să tacă.

C'aşà se legase, n'aveà ce să facă.
 Făcând ea safteaua îi părù mult bine
 Văzând că bărbatu-i legătura-şi ține.
 A doua zi iară-și urmă obiceiul,
 A treia zi încă și mai cu temeiuł.
 Iar el la nici una cheful nefrângându-i
 Le suferià toate în gându-și zicându-i:

«Lasă să taie dracului bureți;

«Lasă să se scalde în apele ei;

«Lasă să-și alerge calul cât o vrea».

.
 A patra zi dimineață pe loc cum se scoală
 Începe să geamă ca un prins de boală.
 Zicând: — E, nevastă, azi te-a călcat focul
 M'a găsit pârtăgul; i-a venit sorocul.
 Și, zicând aceasta, o cam ià de coadă.
 Și de după mână frumos mi-o înoadă.
 Și 'ncepe să-i care mai înjos de spate,
 Cam pe pielea goală, gârbace 'ndesate.
 Ea îi ziceà: — Frate, bine, ce e asta!
 El răspundeà zicându-i: — E pârtăg, nevastă!
 — Până când te ține?, ea îi zise iară:
 El, dându-i, răspunde: — Numai pân' diseară;
 Și rabdă, nevastă, cum îți rabd eu ție.
 C'ast-fel ni-e legatul și mult n'o să ție.
 — Mă rog, bărbățele, mai stai, conteneste!
 Stai să ne 'nțelegem, puțin odihnește!
 Eu îmi întorc vorba, 'mi pui lacăt la gură,
 Dacă e pricina pentru legătură.
 — Nu, nevastă dragă, năravul din fire
 Lesne nu se poate s'aibă lecuire.
 — Mă rog, bărbățele, dă barem cu milă
 Că nu știu bătae de mică copilă,
 Aoleo, ajunge! Aoleo, mă lasă!
 Văz eu că cu zapis nu se ține casă.
 Mă leg, mă jur ție, că d'azi înainte

Nu-ți voi mai răspunde nici două cuvinte!
 — Ei bine! el zise. Dacă-ți lași arțagul,
 Iacă și eu dară îmi opresc pârtașul.
 Numai îți păzește, cum zici, jurământul,
 C'apoi iar îmi vine (să păzească sfântul!).

(„Povestea Vorbiei”, edit. Dor. P. Cucu).

POVESTEA LUI MOȘ ALBU

(Hazliile întâmplări ale unui drumaș)

Începând să fluier iară, mă scol, mă uit împrejur,
 Și, Dumnezeu să mă ierte, cât p'aci eră să 'njur
 Când văzui că nicăierea lumina nu se zăria,
 Decât la o ferăstruie ceva-ceva licăria.
 Îmi luai traista la umăr și ciomăgelul în mâini,
 Și plecăi spre acea casă, lătrându-mă mii de câini.
 Când am mers în bătătură și la ușă am ajuns
 Nici n'am strigat și-o femele din lăuntru a răspuns:
 — Cine e pe astă vreme? Eu îi răspund: — Om bun.
 Ea mă 'ntrebă:—Câți inși sunteți? Eu i-am răspuns:—Numai un'.
 —Dar ce vrei? mă 'ntrebă iară. Eu i-am răspuns:—Sunt drumaș.
 Am întârziat pe cale și te rog să-mi dai sălaş.
 Ea, deschizând: — Poftim, zise, intră 'n casă, dragul meu,
 Că pentru oameni de treabă e loc dela Dumnezeu.
 Întrând și dând bună vreme, ea mă'ndreptă la un pat
 Și 'ntinzând în foc tăciunii' să toarcă s'a apucat.
 Și tocmai când căscăi gura să 'ncep a o întrebă
 Despre una, despre alta și de-are bărbat sau ba,
 Din depărtare de-odată se auzi un cimpoi
 Făcându-i alai toți câinii cu lătratul dinnapoi.
 La care zise femeia: — Iacă și bărbatul meu
 Beat dela cărciumă vine și cântă să-l auz eu.
 Acest cuvânt al nevestei, că vine bărbatu-i beat,
 Nu-mi prea sună 'n urechi bine și cam, cam m'am îngrijat.
 „De-o fi, ziceam în sine-mi, vre-un om bănuitor,
 Și cu arțag la beție, bătăios, gâlcevitor,
 Cum mă va vedeă pe mine la miez de noapte șezând
 Cu nevasta lui în casă, te miri ce i-o dà prin gând!
 Și atunci, Doamne ferește, iar vre una voi păți,
 De nu voi avea cu cine părul a mi-l împărți!”

Gândind eu acestea, iacă câinele lui îl lătră
 Și gazda mea cu cimpoiul abiă pe ușă intră.
 — Bună vreme! zise vesel, la nevasta lui câțând,
 Dar ce nu te-ai culcat încă și șezi la furcă torcând?
 Pe lângă aceste vorbe s'a 'ntins cu mâna la ea,
 Ca tot omul la nevasta-i cam în glume când o iă.
 Dar ea: — Șezi frate, îi zise, cam încetinel șoptind,
 Avem un strein în casă și poate n'o fi dormind,
 Mă pomenii' adineauri cu el la ușă bătând
 Până mâine dimineată sălaş dela noi cerând.

El când zise: — Unde este? îndată s'a și sucit,
 Și văzându-mă îmi zise: — Oaspet! bine ai venit.
 Apoi întrebând nevasta: — Dar 'i-ai dat pentru cînat?
 — Ce să-i dau? ea îi răspunse, mămăliga s'a mâncat.
 — Fă alta curând, îi zise. — Dar din ce? ea i-a vorbit,
 Că mălaiul ce-l avurăm de astăzi s'a isprăvit.
 — Pleacă mai curând, el zise, și te'mprumută din sat,
 — Acuma toți dorm, răspunse, dar voi fierbe un păsat.
 — Ai păsat? bravo! el zise, pune căldarea curând.
 Și o umple să-i ajungă, că o fi omul flămând.

Eu auzind vorba bună, care nu o așteptam,
 Îmi veni pușintel suflet, dar tăceam și ascultam,
 Că mă temeam cu vre-o vorbă nu cumva să-i înăspresc.
 Și cu vre-o înjurătură pe loc să mă pomenesc.
 Păsatul dar fuse gata, masa îndată s'a pus
 Și'ntr'o troacă largă, mare, răsturnându-l i-a adus.
 — Prietine, poftim, zise veselul ospătător,
 Vino și șezi de mănâncă ca un flămând călător,
 Și eu aici lângă tine cu cimpoiul o să șez,
 Până te-i sătură bine să-ți când să te dezmierez;
 Că am poftă să-ți fac cînste tocmai ca la un boier;
 Să pomenesti de sălaşul al unuia cimpoier.

Așa eu șezui la masă a mănca și a suflă,
 Începui și el îndată cimpoiul a și-l umflă.
 Deși nu-mi ardea de cântec, cum eram ostenit mult,
 Dar cu voie, fără voie, trebuia ca să-l ascult.
 El cântă, eu pe tăcute cu lingura tot căram,
 Eu treaz flămând, el beat sătul, cam nepotriviți eram.
 Dar când eu îmi umflai burta și mă'nchinai să mă scol,
 El privind și văzând vasul că încă tot nu e gol:

— Mănâncă! strigă, mănâncă, te rog dacă mă iubești
 Nimica să nu rămâie, să te văz că-l isprăvești.
 — Mâncai, zisei, bogdaproste, prea bine m'am săturat.
 — Nu se poate, el răspunse, mai nimica n'ai mâncat.
 Văzând că nu scap de dânsul iarăși lingura luai,
 Ca să-i îndeplinesc voia, încă ceva mai mâncai.
 Văzând el că stătui iarăși, se uită iarăși în vas,
 Și-mi zise: — 'Ţi-am spus odată să mănânci că nu te las.
 Mă îmbiă tot într'una și din cimpoi nu tăceă.
 Nu mai aveă altă vorbă decât „mănâncă”, ziceă.

Eu văzând că nu am altfel de el să mă mântuesc
 Trebuiă orcum păsatul din troacă să-l isprăvesc,
 Și 'nvățându-mă nevoia, iar lingura am luat
 Și 'ncepui s'o duc spre gură încărcată cu păsat,
 Iar cu cealaltă mână din lingură îl luam
 Și fără să mă priceapă p'ascuns în sân îl băgam,
 Că fiind cam întunerec cu lumina de tăciuni
 Am putut să fac prea lesne astfel de înșelăciuni,
 Și mai vârtos el adesea cimpoiul cum își umflă,
 Aveam prilej să nu poată meșteșugul a-mi află.

Astfel curățind eu vasul și lăsându-l de tot gol,
 Am întrebat de am voie dela masă să mă scol?
 El își plecă iarăși capul și în troacă s'a uitat
 Ca să vază de mai este într'insa ceva păsat,
 Și văzând-o goală 'mi zise: — Scoală acum să jucăm,
 O horă de brâu sârbească și atunci să ne culcăm.
 Zicând aceste îndată o mână îmi puse 'n brâu,
 Și începū să mă poarte ca p'un dobitoc de frâu,
 Iar cu cealaltă mână din cimpoi zgomot făceă,
 Strigându-mi des: „Joacă bine!” prin casă mă răsuceă
 Cu voie fără de voie a trebuit să și joc;
 Ca să scap cumva din mână-i nu aveam nici un mijloc.
 Trăgând dar prin casă danțul și fiind de brâu întins,
 Slăbind încet-încet brăul deodată s'a descins,
 Și 'ncepū din sân păsatul sub picioare a pică
 Încoaci, încolo prin casă și de noi a se călcă.
 El simțind sub picior moale, îndată stătū din joc,
 Și din vatră cu tăciune se uită în acel loc.
 Ce i s'a părut, nebunul, e aproape de 'nșeles,
 Începū să deă în mine, strigând afară să ies,

Și luându-mă de mână pe ușe mă îmbrânci,
Zicând: — Du-te în poiană iar nu în casă-aci.
Se luă și după mine, dându-mi una peste tur,
Zicând: — Du-te mai departe iar nu aici împrejur.

Eu văzându-mă de dânsul dat afară ca un porc,
Mă temui d'aci 'nainte în casă să mai mă 'ntorc,
Ca nu cumva să mă ție până la ziuă în joc
Și să nu-mi odihnesc trupul și 'n acea noapte de loc.
Așă sării în grădină, de-acolo 'n alta intrai
Și pe o claie de paie ca să mă culc mă urcai.
Nu trecù mult dup'aceasta și văz doi gardul sărind
Cu sărutări drăgăstoase și încetișor vorbind;
Veniră tocmai sub claia la care eram urcat
Și aci se așezară să stea amândoi la sfat.
Ș'am cunoscut după șoapte că nu's făcători de rău,
Ci tainică întâlnire între fată și flăcău.

Așă eu din vârful clăii neputând să-i văz ce fac,
Mă rămă 'n inimă parcă oare care gând de drac.
Mă pui pe brânci cu 'ncetul și ochi 'n jos mi-i plec,
Ca să mă uit, să iau seama la acești doi cum petrec.
Și, neputând vedeà bine, spre margine tot m'am tras
Până când drept peste dânsii alunecând caz în nas.

DANIIL SCAVINSCHI

Dela Daniil Savinschi nu ne-a rămas nici o carte. Toate bucățile sale sunt manuscrise. Nu ne-am fi ocupat de el, dacă numele său n'ar fi pomenit cu pioasă prețuire de Eminescu și de C. Negruzzi. În „Lepturariul românesc” A. Pumnul îi consacră vre-o 70—80 pagini. În „Epigonii”, Eminescu îl numește:

Daniil cel trist și mic

și-l rânduiește printre poeții

„ce-au scris o limbă ca un fagure de miere”.

C. Negruzzi, în „Scrisori către un prieten”, îi consacră câteva pagini de amintiri duiosase, în care apreciază astfel versurile manuscrise rămase dela Scavinschi:

„Odele, imnele, sonetele lui, închinare la unii alții, sunt în destul de frumoase, dar se cunosc că sunt lucrate de sila lipsei și a sărăciei care-l făcuse să scrie aceea ce nu eră și nu simțiă. Acolo însă unde Scavinschi scrie numai pentru plăcerea sa, e minunat, simplu și drăgălaș”.

Din tot ce-a scris Scavinschi, s'a tipărit numai traducerea comediei lui Regnard „Democrit”, în fruntea căreia traducătorul a pus acest original motto :

*A lui Democrit cel vesel, întâmplare comicească
De Regnard alcătuită în limba cea galicească,
Iar astăzi este tradusă întru această română
Pentru obșteasca plăcere de a unui tânăr mână,
De un Daniil Scavinschi cel mititel la statură
Pe care plăcù naturei a-l lucrà 'n miniatură.*

În adevăr, acest poet, care înaintea lui C. Negruzzi a isbit să scrie într'o românească atât de limpede și atât de curățită de slavismele și grecismele pe atunci la modă, eră mic de statură, — după cum ni-l arată tot Negruzzi, — mic de tot, slab de constituție și înzesrat cu o pereche de mustăți uriașe și răsucite ungurește.

Daniil Scavinschi n'a născut în Bucovina și se numiă Scavin. A fost spițer în Galiția, de unde a fost adus la Iași la 1823 de un boier moldovean, căruia îi plăcuse mult talentul lui literar. Sărăcia l-a răpus însă. Și l'a mai răpus și ipocondria. Toată viața a fost un bolnav închipuit.

A murit de durere că și-a pierdut mustățile. Fir cu fir și-a adunat această podoabă, într'o cutie, lăsând cu limbă de moarte să fie îngropată alături de el. Când s'a văzut fără mustață, a exclamat :

*Iacă Daniil Scavinschi cel mititel la statură,
Căru-i îi căzû mustața și e chiar caricatură.*

Gluma lui Scavinschi e tristă, plină de amărăciune, — cum a fost de altfel și viața lui întreagă: o durere glumeață. Chiar când pare că uită soarta rea ce-l apasă, în glumele lui plutesc umbre tulburătoare. La baza comicului său este totdeauna o supărare, iar tonul său e uneori cam vulgar. Însuș d-l Maiorescu (în „Observări polemice”) numește pe Scavinschi „autor hazliu” și își exprimă părerea că „merită poate un loc într'o creștomatie Română”. Cu atât mai mult, dar, nu se cădeă ca el să fie uitat într'o antologie a umorului românesc.

URSOAICĂ ORI BUTCĂ ?

(Fragment din „Călătoria dumnealui Constantin Paladé, la feredeele Borsăcului, 1828”).

Aceste ale nălucirei așa roboitoare glasuri
M'au făcut să dorm ca morții vre-o trei năstrușnice ceasuri ;
Dar zefirul ce acolo când soarele se coboară
Precum și când se înalță, cu multă iuțeală zboară,
Începând să mă desmierde cu-ale lui aripi de ghiață
Din moartea închipuită curând m'au adus la vieață :
M'am trezit, deci, cu putere după odihna gustată.

Ce folos! că până 'n seară iară am pierdut-o toată.
 Căci compania ce-acolo spre odihnă poposise
 Neștiindu-mi poposirea, de mult 'nainte pornise.
 Iar de jos, cat împrejur-mi, dar vai! Afară de turme,
 Nu văd alta decât numai ale pasurilor urme.
 O, ce necaz mă cuprinse dintr'a unui somn pricină!
 Și de 'noptam p'acel munte, mă făceam urșilor cină.
 Îngrozit peste măsură d'asă dosnică 'ntâmplare
 Blestem somnul, apuc drumul, ș'alerg tot în fuga mare
 Străbat mii de locuri grele, de cotituri fioroase,
 De vizuini adâncate, mistuiri primejdioase
 Tot părându-mi că m'alungă urșii cu cârdul la goană
 Dar, noroc, că 'n vre-o trei ceasuri am dat peste caravană;
 Ajungându-mi, deci, trăsura ce-mi fusese însemnată
 Jur că din ea pân' la Borsec n'oi coborî niciodată.

Mergând așa înainte ca vre-un ceas sau și mai bine
 Și văzând c'a mea trăsură, din urmă tot nu mai vine,
 Am socotit cum că poate s'a stricat ceva la dânsa,
 Deci, să nu rătăcesc noaptea, mă 'ntorc să mă sui într'însa.
 Mă 'ntorc cu repeziciune, ajung podul, îl trec iară,
 Dar nu văz nici o trăsură, ci văz că s'a făcut sară.
 Ah, și văz c'am făcut iarăș o și mai frumoasă ispravă
 C'am căzut într'o ispită decât cea 'ntâi mai grozavă.
 Căci trăsura-mi eră dusă cum se vede mai 'nainte;
 Iată-mă și 'n altă cursă, o Dumnezeule sfinte;
 Înapoi apuc cu fugă, strig, răcnesc, cine-mi răspunde?
 Compania ajunsese acum cine știe unde!
 Astfel, alergând eu singur p'un drum ce prin munți se 'ntinde
 Iată că perdeaua nopții orizontul tot cuprinde;
 Fiind, deci, groaza aceasta decât cea dintâi mai mare
 Încep să-mi blastem părerea ce mă 'nșelase-așă de tare.
 Ce mă 'nșală de a crede că mi-ar fi trăsura 'n urmă
 Aruncându-mă 'ntr'o cursă care picioarele-mi curmă.
 În astă neașteptată, amărâtă alergare,
 Mă mustram însu-mi pe mine cuprins de grea disperare
 Zicând: „Ce-mi trebuiă mie să mă cobor din trăsură;
 Au doar m'a hotărît soarta pentru a urșilor gură?
 De ce-am călcat jurământul ce-l făcusem în iveală,
 Cum nu m'au mustrat simțirea să nu fac așa greșeală?
 Ah! a călca jurământul este o nelegiuire,
 Pentru carele tot omul nu scapă de răsplătire.

Ce-o să mă fac? Amar mie! La așa tristă 'ntâmplare
La așa nenorocire fără mijloc de scăpare!"

Aceste zicând, un sgomot simt că 'nainte-mi s'aude;
Stau, deci, pe loc, plin de groaza cu care noaptea pătrunde;
Mă 'nbărbătez, pe 'ntuneric pe drum țintesc ochii bine,
Dar ce să văz? Ah, ceva negru care pășește spre mine!
Adio de-acum lume! Adio lună și soare!
Căci asta e o ursoaică ce vine drept în picioare.
Așa, oftând vreme lungă, văz c'aceea ce'negrește
Stă 'n drum și nici într'o parte nici de cum nu se urnește.
Mai mă îmbărbătez iarăș neavând altă măhnire
Și purced drept către dânsa, zicând: sau trai sau peire!
M'apropiu tremurând strașnic, tocmai de acea negreată.
Dar, o cer! Ce bucurie! Eată-mă scăpat cu viață!
Acea neagră nălucire ce mă umpluse de frică
N'a fost alta decât butca cuconului Vasilică.

ION HELIADE-RĂDULESCU

(1802—1872)

Cu prilejul inaugurării statuei lui Heliade din București, B. P. Hasdeu a ținut un discurs, care se începea astfel:
„Microcosm al unei generații care se mai continuă în generațiunea de astăzi, după cum generația de astăzi se va continua în generațiile viitoare, biografia lui Heliade sunteți voi toți, câți ați venit aici aducându-i cununi de lauri. Biografia lui sunt acești reprezentanți ai presei, — el părinte al presei române; biografia lui sunt acești dascăli și școlari ai întâiului născut al învățământului românesc; voi tipografi, voi librari, voi bărbați de carte, sunteți biografia lui — el tipograf, el librar, el renăscător al presei și al prozei și poeziei române după o seculară amorfie...”

Fără îndoială, I. Heliade-Rădulescu a fost, în Muntenia, cel mai însemnat factor cultural din jumătatea întâia a veacului al XIX-lea. Toată mișcarea literară și politică dela Tudor Vladimirescu până la Cuza, ori cel puțin până la 48 a găsit în el pe inițiatorul cel mai avântat și pe sprijinitorul cel mai energetic. Luptând și cu fapta și cu scrisul, și cu vorba și cu pilda, Ion Heliade-Rădulescu a contribuit, și politicește și prin literatură, să deștepte conștiința națională și să apere poporul românesc de primejdia străinilor ce-l pândiau cu lăcomie.

Pentru atingerea acestui scop, a alcătuit gramatică, a tradus piese de teatru pentru teatrul înființat cu sprijinul său, a scris satire și fabule pline de un umor dârz, nuvele, poezii lirice, studii filosofice și morale, impresii de călătorie, poezii epice. Nici un tărâm intelectual nu a rămas neexploatat de acest pro-

teic geniu al neamului nostru, care a lucrat atâtea și atâtea, nu îndemnat de un neastâmpăr sterp, ci din râvna neadormită de a fi folositor neamului său prin toate facultățile spiritului.

Satiarele și fabulele lui Heliade-Rădulescu sunt pline de spirit, un spirit energic, ce izbucnește scânteetor, războinic, batjocoritor. A scris el multe bucăți satirice: Poetul intim, poetul urlător, Poetul dinastic, Poetul rebusian, Domnul Sarsailă, Măcieșul și florile, Ursul, etc. Cele mai renumite prin rolul istoric pe care l-au jucat, sunt, desigur, aceste două din urmă. Povestea „Ursului” e nostimă de tot.

La anul 1844, Rusia trimisese în Bucureșit pe Duhamel, ca să îndeplinească funcția de comisar imperial. Acesta eră mojiic cu boerii țării. Ca să-și bată joc de el, Heliade a compus „Ursul”, a chemat un țigan și i-a dat câțiva galbeni ca să-l cânte în curtea Rusului. Ca să înțeleagă și Duhamel de ce eră vorba, Heliade i-a tradus cântecul în franțuzește și i l-a trimis într'un plic. Fiind arestat și neștiind că slujise un scop politic, țiganul a exclamat speriat :

— Cinstiți boeri, na-vă galbenii dacă sunt de furat, lăsați-mă numai să plec !

Iată un fragment din această satiră :

*Pui de popă răspopit
Tat' tău te-a desmostenit,
Și ca vântul cel turbat
Cu cholera intri 'n sat;
Dar ursarul te așteaptă
Cu ciomagul te deșteaptă
Diuha! diuha — măi!
Ursăreasa te-a crescut,
Măgădan mi te-a făcut,
Te-a 'nvățat la diuhănit
Cu lulea te-a dichisit,
Nu-ți mai lași din bot țigara
Tinga, tinga, gara, gara!
Diuha! diuha — măi!*

Una din cele mai nostime bucăți ale sale este însă „Un muieroi și-o femeu”.

I. Heliade-Rădulescu s'a născut la Târgoviște, la 6 Ianuarie 1802 și a murit la București la 27 Aprilie 1872.

UN MUIEROI ȘI O FEMEE

Când e vorba de vorbiți
 De princip și de idee,
 Ascultați să auziți :
 «Un muieroi și-o femee,
 Cum și când nu prea știu bine,
 Peste drum erau vecine;
 Ca albina laborioasă
 Femeea își vedeà de casă,
 La intrigi pregetătoare
 Și la vorbe rușinoasă,
 La lucru cutezătoare,
 Și la certe prea fricoasă,
 Nu-i lipsià nici foc, nici masă.
 Muierușca nevăstuică,
 Ochi de Linx, bot de curuică,
 Nu stà locului nici cum,
 O luà papuc la drum;
 Tot orașul colindà,
 Treierà și vânturà,
 Loc, căsuță nu lăsà
 Peste tot s'amestecà.
 Știià orice s'a făcut
 Și câte nu s'a 'ntâmplat:
 Care când s'a fost născut,
 Când cutare s'a 'nsurat,
 Când aia s'a măritat,
 Când vre-o puică a ouat;
 Purtà vorba peste tot,
 Și-o schimbà cum îi venià,
 Soți, amicii desbinà.
 Azi se sărutà în bot,
 Și pieziși își dà la coate,
 Mâine ocără pe toate.

Înțepă ca o lanțetă
 Eră rea și veninoasă,
 Ca o vespe costelivă,
 Vai de om!... Ca o gazetă
 De limbută, guralivă.

Ce cu gândul n'ai gândi!
 Vorbiă și de libertate,
 Ce prin cap nu ți-ar plesni!
 De dreapta nepărtinire,
 De buna vecinătate
 De 'nfrățire, de *Unire!*
 Și, ca culme peste toate,
 Mai aveă ș'o gușe mare;
 Și la ceartă, 'ncăerare,
 Hârâiă și spumegă,
 Limba singură-și mușcă,
 Toată vorba deșiră;
 Se certă pe românește
 Și credeai că-i țigănește
 (Ea ziceă că-i boierește).
 Și 'nvățase din păcate
 Și franțuzești d'alea toate.
Princip, bon-ton, santiman,
Pardon, bon jur, galantom.
Soarea și amusan,
Exclusiv și junul om...
 Ș'alte câte și mai câte,
 Tot mai slute și urâte.

Ce aveă, ce nu aveă,
 De vecina se plângeă,
 De biata femeie blândă,
 Coșemar îi stă pe pept,
 Ca la nebuni înțelept.
 Și stă ne'ncetat la pândă.

O vedeà ori n'o vedeà,
 Ea la poartă 'n drum eșià,
 În șold mâinile-și puneà,
 Relele ce-aveà pe ea
 Pe vecina le-aruncà
 Și tunà, strigà, sbierà.

— «Au ca mine ești tu, sluto?

Au ca mine ești tu, muto?

Uscățivo,

Costelivo,

Exclusivo!

Stai închisă mototoală,

Sufli 'n foc și bagi în oală,

Exclusivo!

Inclusivo!

Taci, vezi bine că ești toantă

Și ce-ai să mai zici, mă rog?

Furcă strâmbă, fus olog!

Ac pocit și sulă boantă!

Știi tu ce se face 'n lume?

Ti-ai făcut și tu vre-un nume?

Lea papelea dela foc,

Știi vre-o modă, știi vre-un joc?

Tu principile le știi?

Frantuzestile le știi?

Nici *bon-jur*, nici *bon-soar*

Nu 'nvățași și tu măcar.

Nevăstuică baraoană,

Ai tu vre-o ducățioană?

Ai fost și tu de bonton?

Știi că zici încă pardon?

Îngălato,

Desmățato,

Uscățivo,

Costelivo,
Exclusivo!

Zi-mi, de poți, zi-mi, guralivo,
Ia deschide-ți a guriță,
Iconito, neagă-rea,
Chyratiță
Avestiță!

Ai fost tu la soarea?
Știi ce este libertaooa?
Știi ce este-egalitaoa?
Ai fost tu la bal masché
Amur și fidelité?
Ai simțit tu vre-odată
Tistimel, pafală lată?
Dela foc dela corlată,
Din argeaua de neveste,
Știi politica ce este?
La princip ai fost constantă
Cași mine de galantă?
Vai de mine! mai ales
Ești d'alea ce poartă feees!!
Ha!-Ha! Ha! lea Poartă-fes!
Uite fes! ia uite feees!
Zi, deh, să văz ce-o să zici?
Ce-o să 'ndrugi? — Te-am înfundat.
Nu cum-va porți și târlici,
Mămăligă cu păsat?
N'ai mai fi de buze mute
Ci ca rupe-o din tăcute,
Nu ți-e lene, lea Mușată,
Ca desleagă limba odată...»

.
Și-unde din picior bătea
Și vorbiă de se spărgea,
De-odată, pe neașteptate,
Fata măsii pe la spate

O trăgeà și o 'mboldeà:
(Căci aveà, măsa și fată
Tot ca măsa de gușată)
— Mamă, mamă! îi ziceà,
N'auzi, mamă? Zi-i odată,
Zi că este și gușată,
Până nu ți-o zice ea!

(„Satire și fabule”; 1861, Martie 28).

C. NEGRUZZI

(1808—1868)

Bibliografie. — Aprodul Purice, anecdot istoric (1837);—Muza dela Burdujeni (1850); — Cârlanii (1857); — Păcatele tineretelor (1857); — Diferite traduceri.

C. Negruzzi s'a născut la Iași, la anul 1808. Ca toți fiii de boier de pe vremea aceia, C. Negruzzi și-a primit cele dintâi noțiuni de învățătură în limba grecească. Românește a învățat singur; în bucata „Cum am învățat românește”, el arată cu mult umor cum s'a petrecut acest eveniment însemnat din vieța lui, bătându-și joc în acelaș timp de dascălul sec și pretențios, cu patruzeci și una de slove glasnice și neglasnice.

A fost prieten bun cu marele poet rus Pușkin, în tovărășia căruia a prins gust pentru literatură. A debutat prin traduceri din limba franceză. Prima sa lucrare literară este *Aprodul Purice*, intitulată de el „anecdot istoric”, ceea ce a făcut pe un prieten al lui să-i spue odată în semn de laudă :

— Am răs mult când am cetit anecdotul acela !
deși episodul acesta în versuri n'are nimic hazliu în el.

C. Negruzzi aveă umor, — cași Alecsandri prietenul lui intim, și cași Ion Ghika. Umorel lui, nuanțat de o ușoară pornire satirică ori numai ironică, se manifestează prin glume sau anecdote presărate prin toate scrierile sale, dar mai ales în scrisori. De aceea, atât din C. Negruzzi, cât și din Alecsandri și Ion Ghika mai ales, e greu de găsit pagini întregi în cari umorul să fie continuu susținut. Excepție face scrisoarea pe care o reproducem aci, în care însă precumpănește nota satirică.

SCRISOAREA II

(Rețetă)

Aprilie 1838.

Una din cele mai mari supărări a traiului din provincie este curiozitatea care un Iașan deșteaptă când din nenorocire vr'o nevoie îl silește a ieși în ținut. Abia apucă a se coborî din trăsură și gloata curioșilor înconjoară pe postilion.

— Cu cine ai venit?

— C'un boier. (Pentru postilion tot ce nu e țaran, este boier).

— Cum îl chiamă?

— Nu știu.

— De unde vine?

— Dela poșta din urmă.

Și rîzând că l-a păcălit, postilionul lasă pe curios să caute pe alții, ca să-i dea mai lămurit răspuns.

În vremea aceasta, locuitorul capitalei se culcă și doarme, fără să știe ce revoluție a făcut venirea lui. Dar târgul fierbe până seara, când toți provincialii se adună și se așează la preferanț. Nu e vorbă decât de noul venit; șoșotesc, vorbesc, născocesc, alcătuesc.

Oare însurat e? — Tânăr e? — Bătrân e? — Ce caută? — Ce vrea? — La ce-a venit? — Știe franțuzește? — Cum îl chiamă? — Ce familie? — A să șadă aci? — Știe contradanțul cel nou? — și... și... Îi vine cuiva auzindu-i să crape de necaz.

Mai deunăzi vorbiam c'un june prieten de astă supărăcioasă boală de ținut, ce asuprește pe bieții Iașeni.

«Eu am aflat o rețetă, îmi răspunse, cu care am scăpat. Am avut trebuință, sunt acum vre-o trei luni, să mă duc la târgul... Cum am ajuns, a doua zi, am dat un prânz mare la care am invitat pe toți magnații

târgului, mari, mijlocii și mici; bărbați, femei, babe, fete, ș. a.

«S'au cam mirat de astă poftă, dar au venit cu toții. Am mâncat, am băut, și când am văzut că erau gata a se duce, i-am rugat să mai îngăduie puțin, și suindu-mă în picioare pe un scaun, le-am făcut acest cuvânt:

«Boieri, cucoane și cuconițe!

«Eu sunt dela Iași.

«Șed în casă cu chirie în mahalaua Păcurarii.

«Trăesc din venitul unei moșioare ce am.

«Mă numesc B. B.

«Am venit aici ca să scap de tina și de pulberea Iașilor, și o să șez vre-o lună.

«Sunt trei ani de când a murit tatăl meu și șapte de când a murit maică-mea.

«Am o soră măritată în Bucovina, care trăește foarte bine cu bărbatu-său, ce ține moșii cu anul, și are velniță cu mașină și un unchiu la București care șeade pe podul Mogoșoaiei No. 751.

«Sunt holteiu și n'am gând să mă însor.

«După slujbă nu umblu.

«Nu-mi bat capul de politică și n'am nici o opinie.

«Nu sunt nici bun nici rău. La biserică merg rar. Nici fac, nici primesc vizite. Vorbesc puțin. Nu știu nici mazurcă, nici vals. Nu joc nici stos, nici vist, nici preferanț.

«Obişnuesc a mă culcă dela șapte și a mă sculă la unsprezece ceasuri.

«Mă bărbieresc de trei ori pe săptămână.

«Iarna port pieptar de flanelă și galoși blăniți.

«Am două frace, trei surtuțe și patru perechi de pantaloni.

«Boieri, cucoane și cuconițe!

«Vă rog să nu bănuiți că vi le spun aceste, fiind

chiar în interesul Domniilor voastre ca să nu vă os-
teniți a le află. Mă închin cu plecăciune!»

Ideia acestui june, părăndu-mi originală și nime-
rită, o împărtășesc d-tale, ca una ce poate să-ți slu-
jească și pe acolo.

Adio!

GRIGORE ALEXANDRESCU

(1812—1885)

Bibliografie. — Poezii (1832); — Meditații, elegii, epistole, satire și fabule (1863); — Scrieri în versuri și proză (1893); — Scrieri în versuri și proză (1902).

Gr. Alexandrescu, cu tot pesimismul său, a avut și umor, mai mult decât Eminescu. Umorul său e satiric și plin de vervă. El râde amarnic în fabulele și satirele sale, dar nu odată lasă să se înțeleagă că el râde mai mult ca să-și ascundă plânsul ce stă să-I înăbușe.

În general, nici satira și nici chiar fabula nu le considerăm ca literatură umoristică. După a noastră părere, fabula a fost cea dintâi manifestație de literatură simbolică. Și până în zilele de azi ea a rămas o ramură, — una din cele mai înțelese și mai apropiate de adevăr, — a acestei literaturi.

Dar un fabulist poate fi și un umorist, prin fantazia cu care vede lumea de dobitoace ce-l interesează, prin legătura ce stabilește între oamenii de cari se ocupă și animalele prin cari-i înfățișează; prin limbajul spiritual al personagiilor sale și uneori prin morala fabulei. Umor găsim în fabulele lui Gr. Alexandrescu, în unele din fabulele lui Donici și C. Carp, — dintre cei vechi. Nu sunt deloc umoristice, de pildă, fabulele lui Tichindeal, G. Asachi, G. Tăutu, Sion, Eliad-Rădulescu, Hrisoverghi, etc. Aceștia, din potrivă, sunt fabuliști serioși.

Gr. Alexandrescu s'a născut în anul 1812 la Târgoviște. A fost ministru sub Cuza și membru în comisia centrală dela Târ-

goviște. La anul 1885 a murit de aceeaș grozavă boală, care a întunecat și geniul lui Eminescu.

Gr. Alexandrescu este considerat drept cel mai de seamă poet din Muntenia și cel mai mare fabulist român.

ELEFANTUL

În vremea de demult, dobitoacele toate,
De împăratul leu sătule, desgustate,

 Își aleseră lor

 Un alt stăpânitor.

Pe domnul Elefant, cu nasul învârtit,
Puternic îndestul, dar însă necioplit,
Și de cap tare, gros, cât vreți să socotiți.

Însă, ca să puteți să vi-l închipuiți,

 Mă grăbesc să vă spui

 O judecată-a lui.

 Noul stăpânitor,

 Cât s'a orânduit,

 Puse 'n slujbă pe boi,

 Iar lupul mâncător

 Se făcù favorit

 Și ministru la oi.

 Vă las să judecați,

 Câți miei fură mâncați,

 Și câte oi slutite

 De fearele cumplite!

 În zadar fac strigare

 Oile 'mpovărate,

 Chip nu e de scăpare,

 Și plângeri necurmăte

 Ce vin de pe la turme

 Răul nu pot să-l curme.

 Lupul dar își urmează

A sa nelegiuire;
 Căci de ce se lucrează
 Craiul n'are de știre;
 Ba câte lupul spune
 Le ià toate de bune.
 A! când o să ne vie,
 O zi de bucurie,
 Zi foarte așteptată
 Și scumpă în nevoi,
 Ca să vedem odată
 Pe lupi mâncați de oi?
 «O! asta nu se poate»,
 Zic unii alții 'n lume.
 Domnii mei, se pot toate,
 Deși le spuiu drept glume.
 Apoi, știți dumneavoastră
 Că oaea este proastă,
 Și că nădejdueste
 Aceea ce dorește.
 Eu cu încredințare
 Am auzit odată,
 La o turmă cam mare,
 O vorb' așa ciudată.
 Dar cum pociu ști ce spune
 Oile între ele?
 Pentru astă minune
 Am cuvintele mele.

Acum să venim iar la vorba începută:
 Văzând bieteles oi că toate o să peară,
 După lungi chibzuiuri s'aleseră o sută,
 Și merseră la Crai isbăvire să ceară.
 Craiul stă ocolit de-o numeroasă curte:
 Cerbii cu coarne lungi, urșii cu coade scurte,
 Alcătuiă un ștab vrednic a fi privit.
 Un berbec 'nvățat ce știă că citească,

Se 'nfățișă smerit, și 'ncepù să vorbească:
 «Ne rugăm să ne-ascuți, Craiule strălucit,
 «Și să întorci spre noi mila măriei tale;
 «Starea 'n care ne-aflăm e vrednică de jale,
 «Pentru că domnul lup, ministru ce ne-ai dat,
 «În loc a ne păzi, de tot ne-a 'mputinat».

Domnul lup, întrebat,
 Răspunse cu glas mare:
 «Stăpâne luminat!
 «Nici un cuvânt nu are:
 «Când le-am năpăstuit?
 «Când am scos biruri grele?
 «Eu iau obișnuit
 «De oae câte-o pele.
 «Dar prostimea ciudată
 «Așă e învățată,
 «Și făr' a ști ce cere
 «Va ne 'ncetat să sbiere».

Mărețul Elefant, după ce se gândește,
 Dă de trei ori din cap, și lupului vorbește:
 «Ascultă, zice, și iă aminte
 «La ale noastre crăești cuvinte.
 «Cât pentr'o pele treacă și meargă,
 «Fiindcă singur spui c'ai dreptate.
 «Dar pentru c'astăzi oaea aleargă
 «La mila noastră care mult poate,
 «O iert: de dajdii fie scutită;
 «Ale ei plângeri voiu să le-ascult,
 «Și decât pelea obișnuită
 «Să nu poți cere un păr mai mult».

PORCUL LIBERAT

Când s'au liberat Țigani, în anul dela Hristos
 O mie și... nu știu câte; unul din ei, omenos,
 Vrù și el să libereze pe un porc ce îl aveà,
 Și în jug de multă vreme lângă șatră îl ținea.
 Îl chemă dar, și îi zice: «Porcule, purcelul meu,
 «Cunosc însumi, din cercare jugul cât este de greu.
 «De aceea te fac liber; de-acum poți a viețui
 «Oricum ți-o plăceà, și hrana singur a ți-o dobândi.
 — «Să trăești! însă, stăpâne, în grădini pociu eu intrà,
 «Pepeni, dovleci și verze fără grijă a mânca?»
 — «Ba nu, astea sunt oprite». — «Așà dar îți multu-
 [mesc:
 «Cu un sfert de libertate, drept să spui, nu mă 'nvoesc.
 «Ba crez chiar că e rușine, când toți porcii au trăit
 «La coșare în robie, să es eu mai osebit;
 «Să-mi ridic mai pe sus botul și de treapta lor să fug.
 «Și-apoi ce ar zice boii văzându-mă fără jug?»

Unii 'nțeleg libertatea ca porcul cel țigănesc;
 Alții deprinși cu robia de ea greu se despărțesc.

BOUL ȘI VIȚELUL

Un bou ca toți boii, puțin la simțire,
 În zilele noastre de soart' ajutat,
 Și decât toți frații mai cu osebite,
 Dobândi 'n cireadă un post însemnat.

Un bou în post mare? Drept cam ciudat vine,
 Dar astà se 'ntâmplă în oricare loc:
 Decât multă minte, știu că e mai bine,
 Să ai totdeauna un dram de noroc.

Așă de-a vieței veselă schimbare,
 Cum și de mândrie boul stăpânit,
 Se credeă că este decât toți mai mare,
 Că cu dânsul nimeni nu e potrivit.

Vițelul atuncea plin de bucurie,
 Auzind că unchiul s'a făcut boer;
 Că are clăi sumă și livezi o mie:
 «Mă duc», zise 'ndată, «nițel fân să-i cer».

Făr' a pierde vreme, vițelul pornește;
 Ajunge la unchiul, cearcă a intră;
 Dar pe loc o slugă vine și-l oprește:
 — «Acum doarme», zice «nu-l pociu supără».

— «Acum doarme? ce fel! pentru 'ntâiași dată
 «După prânz să doarmă! obiceiul lui
 «Ēră să nu șează ziua nici odată;
 «Āst somn nu prea-mi place, și o să i-o spui».

— «Ba să-ți cauți treaba, că mănânci trânteală,
 «S'a schimbat boerul, nu e cum îl știi:
 «Trebue 'nainte-i să mergi cu sfială,
 «Priimit în casă dacă vrei să fii».

La o mojie atâta de mare,
 Vițelul răspuse că va așteptă:
 Dar unchiul se scoală, pleacă la plimbare,
 Pe lângă el trece, făr' a se uită.

Cu mâhnire toate băiatul le vede,
 Însă socotește că unchiu-a orbit;
 Căci fără 'ndoială nu puteă a crede,
 Că buna sa rudă să-l fi ocolit.

A doua zi iarăși prea dedimineată,
Să-i găsească vreme la dânsul veni;
O slugă, ce-afară îl vedeà că 'ngheață,
Ca să-i facă bine de el pomeni.

- «Boerule», zice, «așteaptă afară
«Ruda dumitale, al doamnei vaci fiu».
— «Cine? a mea rudă? mergi de-l dă pe scară;
«N'am astfel de rude, și nici voiui să-l știu».
-

N. FILIMON

(1819—1865)

Bibliografie. — Excursiuni în Germania meridională (1860); Mateo Cipriani, Bergamo și Slujnicarii (1861); Ciocoi vechi și noi (1862).

Despre viața lui N. Filimon se știu puține lucruri. D-l N. Iorga crede că nici data nașterii și a morții nu se cunoaște cu siguranță. În dicționarul d-lui Diaconovici sunt însă câteva notițe cari se dau fără nici o rezervă.

Așă, de-acolo am aflat că acest scriitor s'ar fi născut la anul 1819 și ar fi murit bolnav, în București, la anul 1865. A fost întâi psalt la o biserică, apoi rând pe rând corist la operă, flautist în orchestra Teatrului Național, foiletonist muzical la „Naționalul”, profesor de muzică și, în cele din urmă, ca o încoronare a multiformei sale activități, funcționar la Arhivele Statului.

Activitatea publicistică și-a început-o la 1857. El a publicat primul basm românesc, la 1862, în „Țăranul român”, ziarul lui I. Ionescu.

Fără să fi fost un artist al stilului, N. Filimon a avut darul observației foarte dezvoltat și a fost bine înzestrat cu puterea evocării și a reconstituirei unei epoci. Aceste prețioase daruri fac valoarea romanului *Ciocoi vechi și noi*, care este cel dintâi roman românesc și, în acelaș timp, o bucată de literatură inspirată și pătrunsă adânc de mediul nostru special dela sfârșitul domniilor fanariote. Această originalitate este însușirea de căpetenie a literaturii lui Filimon.

Umorul său se afirmă mai mult prin modul simplu cum se

oglesc în sufletul său anumite tipuri hazlii și uneori prin exagerarea unor situații sau trăsături caracteristice cu intenția de a-și bate joc de eroii zugrăviți. În *Ciocoii vechi și noi* e mult umor, dar fără glume și fără un ton general umoristic; *Stujnicarii* în schimb este o satiră umoristică, în adevăratul înțeles al cuvântului.

CHIR COSTEA CHIORUL

În una din acele trei ulițe locuia un neguțator, căruia din cauza deosebitelor obiecte de vânzare ce ținea în magazinul său, nu-i puteai da nici o calificare definitivă; tot ce putem zice despre dânsul este ca să plătească patenta la vre-una dintr'însele, căci dacă stărostia voia să-i dea patenta de bogasierie, el nu o primiă zicând că este ciaprazar; iar din această corporație, el scăpă aruncându-se în alta, fără ca nimeni să-l poată dovedi de mincinos.

Acest neguțator, evreu de origine, trăit și naturalizat printre fanarioți, se deosebiă dintre colegii săi printr'o rară dibăcie întemeiată, din nenorocire pe un caracter cât se poate de mârșav.

A trimite la ocnă pe un nevinovat sau a fură cu paraua dela marfă, pentru dânsul eră tot una; conștiința lui eră obicinuită cu tot felul de răutăți, încât cea mai mare nelegiuire nu putea să deștepte în inima sa nici milă nici frică de Dumnezeu.

Ca să ajungă a dobândi stare mare, el întrebuițase toate mijloacele putincioase și nu nesocotise cătuși de puțin folosul ce putea trage întru aceasta dela femei. Nu eră un desfrânat în țară pe a cărui cochetă să nu o cunoască Kir Costea. El împrumută pe toți junii cu bani, luându-le dobânzi nespuse; făcea

înlesniri amoroase chiar în casa lui, spionă pe toată lumea și o trădă la spătarie.

Toate acestea le făcea sub masca omeniei și a dreptății, și suntem înaintați, căci dacă biata țară Românească ar fi fost și pe atunci un obiect de speculă, chiar pentru oamenii de jos, Kir Costea negreșit s'ar fi servit și el de cuvintele patrie și libertate, ca să-și sature lăcomia de bani.

Când îi ieșea înainte vre-o femeie cochetă (de care nu eră lipsă nici atunci), el, dintr'o simplă căutătură, înțelegea cu cine are aface și ce profit putea să tragă dela dânsa.

Dacă întreținuta vre-unui boier cu trecere la Curte și bogat, se opriă cu butca dinaintea prăvăliei sale, el ieșea afară cu capul descoperit și o ameziă cu lingușiri de tot felul:

— «Bine ai venit, prea cinstită coconiță! Ce mare cinste pentru mine! Cu ce pot să vă slujesc? Am primit de curând mătasării de Veneția, tulpanuri, panglici, rățele și horbote din Lipsca, fesuri albe de Tarigrad, șaluri de Iran. Am primit diamanticele de tot felul: rubine, smaragde și mărgăritare dela cei mai vestiți giuvaergii din Stambul».

Apoi întorcându-se către băeții din prăvălie, le zicea:

— «Ei, ce ședeți ca niște trântori?... Scoateți tot ce avem mai frumos și puneți dinaintea milostivei cucoane, ca să-și aleagă orice i-o plăcă!»

În câteva momente se prefiră pe dinaintea cochetei, toate boarfele și falsele diamante ale ingeniosului bogasier, fără ca el să treacă pe vre-una mai jos de un cap d'operă. În fine cocheta își alegea un inel de diamant, de mărgăritar sau o perniță de odagaciu, și zicea surâzând:

— Cât costisește acestea, Kir Costeo?

— Să fac socoteala, milostivo. Apoi luând în mâni

obiectele în cheștiune, se prefăcea că se gândește la prețul lor și în urmă răspundeă cu aer meditatif și serios: — Pe mine mă ține șapte sute de lei, dar pentru prea cinstit obraz al panévgheniei tale, le dau tot cu acest preț, căci voi să mă fac om al casei Domniei-tale. Ce știi! Poate că te voi rugă și eu de ceva și voi fi ascultat!

Cocheta numără banii, și luându-și obiectele cumpărate, eșia din prăvălie, petrecută de curtenitorul bogasier.

Dar finețea lui și-o întrebuintă mai cu seamă asupra feciorilor de boeri cu stare, asupra aceloră despre cari află că peste puțin au să iă vre-un husmet gras. Către toți aceștia el se arătă generos: îi împrumută cu bani, le împliniă cu repeziciune orice servicii, deveniă Mercurul lor fără plată. La toate înșelătoriile de felul acesta, el se ajută foarte mult cu două copile ale sale, pe care le învățase atât de bine în arta prefăcătoriei, încât ele atrăgeau pe tineri în casa lor întocmai ca niște sirene.

Eră foarte curios a vedeă cineva pe aceste copile, servindu-se de odată cu modestia și cu cochetăria, două arme așa de opuse una alteia.

Când pentru prima oară se prezintă vre-un tânăr în casa bogasierului, fetele șezând pe câte un scaun cu ochii plecați în jos, simulau modestie, demnă de sfânta Cecilia, dar, după ce se informau despre starea și pozițiunea lui și după ce se mai familiarizau cu dânsul atunci își schimbau rolul; dacă tânărul eră sărac sau se introduceă în casa bogasierului cu scop de a solicita vre-o facere de bine, fetele mai adăogau pe lângă modestie, un fel de mândrie grosolană care făcea îndată pe solicitator să înțeleagă că n'ar fi rău să se care de acolo și să le lase în pace; când însă tânărul eră bogat și darnic, atunci, smeritele fiice ale Evei, își părăsiau curând sfiala cea prefăcută și de-

venind cochete în toată puterea cuvântului, primiau cu cea mai destrămată răsfățare glumele, darurile și sărutările junilor libertini. Pe când fetele întindeau toate aceste curse ca să amețească pe biata victimă, intră în casă și Kir Costea, cu câte o dulamă veche de postav putred, cusută cu fir mincinos, sau vre-un alt veștmânt rămas de ani în prăvălia sa; și cu zâmbet plin de viclenie îi zicea:

— Ia privește, cocoane, această dulamă. Ce mai postav! Ce mai sârmă de aur!... Par'că-i un tifarichiu. Ia îmbrac-o așa să trăești! căci trebuie să-ți șază foarte bine cu dânsa.

Junele văzându-se între ciocan și nicovală, nu puteau face altfel decât îmbracă haina. După ce se termină operațiunea, grecul privi la tânăr de toată părțile, cu o mirare prefăcută strigând:

— Bre!.. Ce minune!.. Luxândrițo..., Marghiolițo!.. Ia priviți tată pe coconașu! Nu este așa că seamănă cu o Beizadea? Cât de bine te prinde, coconașule! Par'că-i croită pe trupul domniei-tale. Ai, să facem un târg din două vorbe. Eu te iubesc prea mult; nu știi ce ai, m'ai fermecat! pe mine mă ține douăsprezece mahmudele, dar pentru hatârul domniei-tale o dau cu zece. Ai, să fie de bine.

Nenorocitul tânăr, deși se vedeă tot într'un timp și furat și batjocorit, cătă să primească haina, ca să nu-și strice opiniunea de galantom ce aveau fetele despre dânsul. Scotea dar punga din buzunar și numără cele zece mahmudele cu o nepăsare prefăcută, sau scădea prețul hainei din vre-o sumă cu care împrumutase pe grec mai înainte, tot prin astfel de mijloace.

Nu există casă de boer în care să nu fi intrat Kir Costea sub diferite pretexte; la gastronomi se introducea prin baclavale și dulcețe de Tarigrad, pe care le prezintă pe la zile mari; la tinerele cucoane își des-

chideà intrarea prin glastre cu flori și alte nimicuri femeesti, pe care le dà cu prețul pe jumătate, ca să poată câștigà mai în urmă înzecit, prin intrigi și servicii de amor.

În fine, păgânul de fanariot făceà tot ce-i stà prin putință ca să realizeze proverbul țarei sale.

Iată portretul moral al omului ce alesese Dinu și Duduca, spre a le ajutà ca să mănânce starea Postelnicului Andronake.

(Din „Ciocoi vechi și noi”).

MITICĂ RĂMĂTORIAN

— În sanctuarul bucătăresei —

În una din nopțile lui Decembrie, din anul 1858, vântul muscălesc suflà cu tărie, ploaia curgeà în mari cățătimi de apă amestecată cu zăpadă și grindină. Pavagiul capitalei erà plin de noroi amestecat cu gheață, erà în fine *Tempo d'inamorati*, precum zice Figaro în opera «Bărbierul din Sevilla».

Orologiul dela Bărăție sunà cu lene și melancolie miezul nopții. Liniștea solemnă a naturei nu erà turburată de nimeni, afară de desele patrulare militare, care străbăteau capitala în toate direcțiunile, căci guvernul după timpul acela nemulțumindu-se pe întreprerea comunicației provenite din furia elementelor, declarase orașul București în stare de asediu, ca să asigure viața unuia din membrii căimăcămiei de trei, pe care umblà să-l asasineze un farsor cu o sfeclă găurită sau cu o sticlă de cerneală turcească umplută cu nisip, pe care voià să o facă a trece în ochii nobilului caimacam de o bombă fulminantă.

Adevărul poate să fie altfel, dar asta nu ne privește. Noi facem romanț, iar nu Istorie.

Pe acest grozav timp, un june ca de douăzeci și doi de ani, cu părul lung și negru acoperit cu o pălărie *bombes*¹⁾, înfășurat într'o manta tăiată după moda cărbunarilor și cu galoși de gumelatic în picioare, stă lipit de ușa galeriei ce duce la bucătăriile caselor lui Hötsch și Müller pieptănarul.

Dacă cineva ar fi privit cu băgare de seamă pe acest june ar fi descoperit în trăsurile feței sale pe omul contrariat de furtună sau pe amoretul certat cu amoroarea sa.

După ce se mai plimbă puțin ca să-și încălzească picioarele ce-i înghețase de frig, se apropie iarăș de ușe și bătù într'insa de trei ori cu o manieră particulară ce avea în sine un ce misterios și semnificativ. Puțin după aceea se auzi pe dinăuntru un sgomot de pași, erà cineva care venià către ușe.

Eroul nostru reluându-și curajul ce cu puțin mai 'nainte îl pierduse, începù a strigà cu o voce iarăși convențională:

— Rezi!.. Rezi!...

— Ei bine, aud, nu sunt surdă! — răspunse vocea dinăuntru, cu un accent de supărare sau răzbunare.

— Deschide-mi, Rezi dragă, c'am înghețat de frig!

— Ba aia-i vorbă, Domnișorule; du-te la coconițele dumitale de pe la Marșande cu care cheltuești, și lasă-mă 'n pace!

— Deschide, Rezi, deschide Rezișoara mea, că mă lovește guturaiul de frig.

— Nu; nici de cum.

— Deschide, că-ți dau o față de rochie.

— Nu deschid!

— Să fie al dracului dacă nu ți-o cumpără mâine o pereche de botine dela Ianoș pantofarul.

— Nu mă înșeli dumneata cu gogoși d'astea.

1) Astfel se numiau pălăriile uzate pe atunci (N. A.).

— Rezi, te jur pe ce ai mai scump în lume, deschide.

Văzând însă că sălbatica sa iubită nu deschide, începî să declame cu un accent patetic și comic versurile acestea:

*Deschide-mi, copită,
Deschide-mi că mor,
Aibi puțină milă
De-al meu amor;
Ploaia de sus pică,
Manteluța-mi strică,
Nu-mi e de manta,
Pricepi dumneata! ¹⁾
Ci-mi e de tartan
C'am slujit un an
Ca să-l dobîndesc
Și să mă fălesc
Ca un nobil mare
Cu spirit și stare.*

Versurile acestea pronunțate cu o mare doză de duioșie își făcură efectul lor, căci inima maghiarei noastre se muiè, ușa se deschise și iubiții noștri dispărură prin întunecoasele coridoare ce duceau la sanctuarul dragostei lor.

Acum, cu voe sau fără voe, o să introducem pe lectorii noștri în templul amorului acestor două turturele.

Ne facem însă datoria a îndemna pe bunii noștri lectori a-și procura câte o sticlută de eter, căci parfumul din camera celebrei noastre Kalipso din Pasa-
giul Român, poate să le iriteze nevrele.

Camera în care locuia iubita domnului Mitică Râ-

1) Se vede că mantaua erà foarte veche (N. A.).

Pe acest grozav timp, un june ca de douăzeci și doi de ani, cu părul lung și negru acoperit cu o pălărie *bombes*¹⁾, înfășurat într'o manta tăiată după moda cărbunariilor și cu galoși de gumelastic în picioare, stă lipit de ușa galeriei ce duce la bucătăriile caselor lui Hötsch și Müller pieptănarul.

Dacă cineva ar fi privit cu băgare de seamă pe acest june ar fi descoperit în trăsurile feței sale pe omul contrariat de furtună sau pe amorezul certat cu amoroza sa.

După ce se mai plimbă puțin ca să-și încălzească picioarele ce-i înghețase de frig, se apropiè iarăș de ușe și bătù într'insa de trei ori cu o manieră particulară ce aveà în sine un ce misterios și semnificativ. Puțin după aceea se auzi pe dinăuntru un sgomot de pași, erà cineva care venià către ușe.

Eroul nostru reluându-și curajul ce cu puțin mai 'nainte îl pierduse, începù a strigà cu o voce iarăș convențională:

— Rezi!.. Rezi!...

— Ei bine, aud, nu sunt surdă! — răspuse vocea dinăuntru, cu un accent de supărare sau răzbunare.

— Deschide-mi, Rezi dragă, c'am înghețat de frig!

— Ba aia-i vorbă, Domnișorulè; du-te la coconițele dumitale de pe la Marșande cu care cheltuești, și lasă-mă 'n pace!

— Deschide, Rezi, deschide Rezișoara mea, că mă lovește guturaiul de frig.

— Nu; nici de cum.

— Deschide, că-ți dau o față de rochie.

— Nu deschid!

— Să fie al dracului dacă nu ți-o cumpără mâine o pereche de botine dela Ianoș pantofarul.

— Nu mă înșeli dumneata cu gogoși d'astea.

1) Astfel se numiau pălăriile uzate pe atunci (N. A.).

— Rezi, te jur pe ce ai mai scump în lume, deschide.

Văzând însă că sălbatica sa iubită nu deschide, începî să declame cu un accent patetic și comic versurile acestea:

*Deschide-mi, copită,
Deschide-mi că mor,
Aibi puțină milă
De-al meu amor;
Ploaia de sus pică,
Manteluța-mi strică,
Nu-mi e de manta,
Pricepi dumneata! ¹⁾
Ci-mi e de tartan
C'am slujit un an
Ca să-l dobîndesc
Și să mă fălesc
Ca un nobil mare
Cu spirit și stare.*

Versurile acestea pronunțate cu o mare doză de duioșie își făcură efectul lor, căci inima maghiarei noastre se muiè, ușa se deschise și iubiții noștri dispărură prin întunecoasele coridoare ce duceau la sanctuarul dragostei lor.

Acum, cu voe sau fără voe, o să introducem pe lectorii noștri în templul amorului acestor două turturele.

Ne facem însă datoria a îndemna pe bunii noștri lectori a-și procură câte o sticlută de eter, căci parfumul din camera celebrei noastre Kalipso din Pasa-
giul Român, poate să le iriteze nevrele.

Camera în care locuia iubita domnului Mitică Râ-

1) Se vede că mantaua eră foarte veche (N. A.).

mătorian Slujnicarul, erà o bucătărie nemțească cu mașină.

Mobilierul ei se compunea din mașina de bucate ce ocupà o a treia parte din periferia camerei, două scaune albe de brad, un pat cu o saltea de lână și o plapomă de cit veche ce acoperea pe jumătate două perne cu fulgi neîmbrăcate. Pe unul din pereți erau atârinate o mulțime de tigăi de diferite forme; frigări, răzători de hrean și forme de tinichea pentru gelatină; iar într'un colț erà o oală colosală cu grăsime de râmător și un vas de lemn plin cu răzături de morcovi, de varză și de pelin. Intr'un cui după ușe erau atârinate niște cisme ungurești și un peptar de blană.

După ce frumoasa Rezi deschise ușa slujnicarului și străbătù împreună cu dânsul întunecoasele coridoare ce conduceau la camera ei, aprinse o lumânare de seu și o puse pe masă, iar după aceia șezură unul lângă altul, slujnicarul nostru o privi cu ochi plini de dragoste și începù a-și pledà pasiunea prin frazele următoare:

— Frumoasă Rezi!... Angel de candoare care te-ai coborît din regiunile Imperiului (a voit să zică ale empireului), unde se făurează trăsnetele și fulgerile, ca să crezi fericirea unui nenorcit muritor ce te adoară, precum adoară tânăra mumă pe primul ei născut, ca fanaticul princìpele credinței sale, ca avarul comorile sale!... Jubită Rezi! Tu care, prin fizionomia ta mai albă decât hârtia ministerială, ai știut să înfigi în nenorocita mea inimă toate frigările amorului, aibi pietate de un om care nu trăește decât ca să contemple ochii tăi cei mai verzi decât granitul, bucele tale cele azurii, dinții tăi cei de roze și buzele tale cele mai lucitoare decât marmora. Iată-mă la genunchele tale!... Fii șeful de secție al inimei mele și mă voi crede foarte fericit ocupând postul de pomojnic în amorul tău!... Voi trece cu cea mai mare exactitate în

bilanțul datoriilor mele de iubit fidel toate evenimentele industriale și politice ale dragostei noastre! ¹⁾.

Juna bucătăreasă ascultă toate parologhiile lui Rămătorian cu o surpriză neînțeleasă; biata fată nu mai auzise în toată viața ei o asemenea declarațiune de dragoste atât de năbădăioasă.

Slujnicarul, luând extazul iubitei sale drept efect al poeticei sale declarațiuni de dragoste, căzû la genunchile ei și, oftând de mai multe ori, îi zise:

— Privește-mă, crudo! Iată-mă zăcând la picioarele tale întocmai

Ca robul ce geme de lanțul robiei

Pe patu-mi de moarte eu zac tânguios !

.

Să moară bătrânul de ani gârbovit!

Să piară ciocoiiul ce țar' a strivit!... ²⁾

Iar eu, dragă Rezi, să trăesc pentru tine, pentru sârmana mea țară ca s'o ridic din căderea la care a ajuns din cauza ticăloșilor de moderați!

Și, deodată cu pronunțarea acestor vorbe, strânse mâna bieteii femei cu atâta violență, încât tresări de durere, apoi, privind pe iubit cu un aer agitat, îi zise:

— Da bine, măi omule, ce ai astăzi, ori ești lunatec? Ce sunt întortocheturile și învârtiturile astea? In loc să vorbim de ale noastre ca oamenii, tu te apuci de vorbești cu dușii după lume!

Gentilomul nostru, înțelegând că inima iubitei sale nu este primitoare de impresiuni poetice, schimbă rolul și deveni vesel și spiritos ca un bărbier.

Metamorfoza asta plăcû prea mult bucătăresei.

— Așă te voi! — îi zise ea, lovindu-I pe umăr cu

1) Se vede că slujnicarul nostru eră amplotat contabil (N. A.).

2) Sârmanul Bolintineanu!! Ce păcat! (N. A.).

mâna ei frumoasă dar nespălată. Fii sprinten ca un Koşut husar Basama teremtete!...

— Întâlnirea cu rânduşul —

... ..
 — Ei bine, Mitică, — zise ea cu un aer în care se vedeă până la evidentă răzbunarea femeii amăgită. Ei bine, amoraşul meu, sunt trei luni de când mi-ai promis o faţă de roche şi o pereche de cismuliţe de neamţ şi nu mi le-ai dat. Ce 'nsemnează aceasta?

— Nimic, scumpa mea Rezi, decât că nu m'am înlesnit.

— Nu te-ai înlesnit? Dar eri ce căutai în sanie cu Ellisa dela Madam V... ?

— Eu cu Ellisa?

— Da, Mitică dragă, dumneata însuţi şi încă te prefaceai că nu mă vezi.

— Ai dreptate, Rezi; sunt culpabil; iartă-mă!

— Să te iert?.. Frumos lucru!... Să te iert pe tine care mă înşeli de trei luni şi tocmai acum când te-am prins asupra faptului? Asta-mi este cu neputinţă; nu ți-e ruşine să amăgeşti o femeie sărmană care te-a iubit din toate puterile inimei sale, pe mine care ți-am spălat şi ți-am călcat cămăşile ca să placi fetelor de pe la marşande fără să-mi plăteşti cel puţin scrobeala? Piei d'aici sau îţi sâr în cap şi te jumullesc întocmai ca pe o găscă.

În momentul când Rezi voiă să puie în lucrare ameninţările sale, uşa camerii se deschise şi maghiarul G., cu mustăţile sale unse cu muc de lumânare şi cu pălăria *à la Koşut*, intră în cameră.

Mai întâi se făcù o tăcere solemnă, întocmai ca la finalul actului al doilea dela *Lucia*; după aceea maghiarul înaintă până lângă înamoratul nostru, îl fixă câţva timp, şi, încordându-şi pumnul, îi zise:

— Pe cine cauți aici, domnule?

Nenorocitul Râmătorian, amețit de privirile amenințătoare ale maghiarului, își aruncă ochii asupra ju-nei bucătărese, dar, în loc să întâmpine în fața ei acele zâmbiri pline de bunătate ce îl încântau alte dăți, ea întoarse spatele.

— Ci spune odată, domnule, pe cine cauți aci? a-dăogă Maghiarul.

— Caut peeee... Dooo... ba peeee... Doa...

— Ti-arăt eu acum pe cine cauți.

Și, de odată cu vorba, băgă asprele sale mâini în părul cel frizat al slujnicarului, și mi ți-l învârti roata de câteva ori; apoi, după ce îi dete câteva genunche pe partea de dindărăt, îl îmbrânci afară din cameră și închise ușa.

Pe când maghiarul eșiă din camera iubitei sale cu capul plin de idei aurifere, sărmanul Râmătorian se oprise dinaintea cafenelei din pasaj, ca să-și pue părul la orânduială, apoi, intrând repede în cafenea, se oprî drept la masa faliților, la care se află numai Găinescul.

Sgomotul pașilor lui Râmătorian deșteptă pe Găinescul din visurile sale cele melancolice, el întinse mâna amicului său. Dar pe când voiă să-l salute, privirile sale căzură pe capela și paltonul amicului său, le examină puțin, apoi prorumpând într'un răs sardonice, îi zise:

— Da bine, șer Râmătoriene, ce ți s'au întâmplat? Pălăria ta par'că ai ținut ouă într'insa; iar paltonul seamănă ca și cum ai fi măturat podul cu dânsul.

Râmătorian luă pălăria din cap, ca să o privească, și lăsă să se vază frezura sa în neorânduială și şuvițe de păr căzând pe umerii lui.

— Dar asta e grozav, Râmătoriene! Părul tău este mai pe jumătate scos din piele.

— Curând, amice, ajută-mă să-mi curăț hainele și dă-mi pieptenele tău să-mi dreg frezura! ¹⁾).

După ce sârmanul slujnicar își regulă oarecum și vestmintele, șezù pe scaun și începù să ofteze!

— Ce ai, amice? întrebă Găinescul. Spune-mi ce ți s'a 'ntâmplat.

— Ah, amice! mi s'a 'ntâmplat una mare! — răspunse el.

— Spune-mi și mie această nenorocită întâmplare.

— M'am bătut cu amorezul cel vechiu al Geamfredi — și mi-e teamă că l-am omorît.

— Să-ți lipsească această frică, căci după starea în care te văd, nu cred să fi suferit mult rivalul tău.

— Să deà Dumnezeu, frate, dar după ghionturile și pârueile ce i-am dat, cred că l-am... și uite par'că simt eu însumi durerea!

— Dar bine, cum s'a 'ntâmplat?

— Să vezi, amice: mă dusesem să văd pe Geamfredi, dar tocmai pe când mă aflam în cea mai interesantă convorbire cu dânsa veni iubitul ei de mai 'nainte și se puse între mine și dânsa, întocmai ca umbra lui *Banco* din *Macbeth*, apoi, după ce mă ficsă câteva momente, îmi zise cu un aer foarte arogant:

— Știi, domnule, că prezența d-tale în această casă mă supără?

— Tocmai aceasta voiam să-ți zic eu d-tale!

— Ești un impertinent!

— Ești un infam! — îi răspunsei eu și deodată începui să-l croiesc pe spate cu bastonul. Ce se va mai fi petrecut după aceasta, nu știu; îmi aduc aminte că m'am deșteptat din turbarea mea pe trotoarul ospelului Török.

— În deplorabila stare ce te afli acum, ar fi o mare brutalitate să nu cred ceea ce-mi spui. Dar uite, nene

1) Galicism slujnicăresc (N. A.).

Râmătoriene, starea în care te văd și părul tău smuls cu atâta barbarism, mă fac să cred că ai avut de rival vre-un rândaș de bucătărie sau vre-un...

La pronunțarea numelui de rândaș, fața lui Râmătorian suferi o mică schimbare care încredință și mai mult pe Găinescul că bănuelile lui erau adevărate; el începù a râde cu mare sgomot; apoi, schimbând vorba, trecù la discuțiuni politice, comerciale și economice.

(Fragment din „Slujnicari”).

C. V. CARP

(1838—1880)

Bibliografie. — Mici încercări de poezie (1866); — Boerul și răzeșul (1873); — Fabule (1880).

Costache V. Carp ar fi putut fi unul din cei mai de seamă scriitori ai noștri, dacă ar fi avut măcar un dram din încrederea pe care mulți din scriitorii din ziua de azi o au cu kila în talentul lor. El a scris întâmplător, nu fiindcă a fost călăuzit de un ideal literar. Iată cum îl caracterizează biograful său, d-l Th. Speranția :

„El scrie fabule politice, cași Heliade, dar știe să-și păstreze liniștea de fabulist ca Gr. Alexandrescu. N'a avut cultură ca Gr. Alexandrescu, dar în talent n'a fost mai prejos. Om nepăsător, nici de dânsul, nici de ziua de mâine, el nu se gândià nici odată să scrie ceva grozav. Dacă a scris, n'a scris pentru că vrea să fie scriitor, a scris că i-a venit să scrie sau că n'avea ce face când erà dat afară din slujbă”.

S'a născut în Iași la 1838. Unele din fabulele sale, cum este de pildă, *Tânțarul și Armăsarul*, au și umor și încă mult. De altfel, deși foarte puțin cunoscută, *Tânțarul și Armăsarul* este una din cele mai bune bucăți de acest gen din literatura românească. Pentru aceasta i-am dat un loc în lucrarea de față. C. V. Carp mai are o deosebită însemnătate pentru noi și fiindcă, aproape toate fabulele sale sfârșindu-se cu câte un proverb, umorul său păstrează legătura între literatura de acest soi și tradiția populară.

TÂNȚARUL ȘI ARMĂȘARUL

Cât a ținut iarna goală,
Un țânțar slăbit de boală
Ce șezuse în spital,
Cum simți ceva căldură,
Începù să facă cură
Pe spinarea unui cal.

Nu trecù o zi deplină
Ca să iasă la lumină
Țânțarul înstrăinat;
Abia numai apăruse
Și nuvele străbătuse
Deja dincolo de sat.

Un cocoș umflat în pene
Ce din prost, și notabene
Acolo primar erà;
Rău de lucru, bun de gură,
Ca să facă o bravură
Începù a publicà:

Crăinicind în gura mare,
Ca un lucru de mirare,
Că un țânțar înviat,
În ajunul primăverii,
Serbând ziua deșteptării,
Pe-un cal l-a zgâriat.

Nuvela, încă fierbinte
Zburând mereu înainte
Domnul câine, sub-prefect,
Auzind în a sa plasă,

Ce scandal se 'ntâmplase,
Acolo merge direct.

Și făcând, în fuga mare
O formală constatare
Cu marturi și cu dopros¹⁾
Numai ce se 'ncredințase,
Prefecturii avansase
Acest raport fabulos:

Că astăzi în a mea plasă
Pe un cal, cel mai de rasă
Un țânțar din cer picat
Apucându-l de spinare,
Cu furia cea mai mare
În trei locuri l-a mușcat.

Prefectura 'ntărâtată
Făcând cunoscut îndată
Ministerului intern;
O depeșă sburătoare
Scurtă și cuprinzătoare
Vârî focul în guvern.

Taurul prefect se plânge
Că un hoț lacom de sânge,
Un țânțar — bandit scăpat
Astăzi dela închisoare
Prinzând un cal la strimtoare,
De piele l-a desbrăcat:

Și fiind maltratat foarte
Nu-i departe nici de moarte.

1) Anchetă.

Lupul patriot fierbinte,
Și ministru. președinte,
Foarte s'au scandalizat;
Părăsind locul îndată,
Cu inima turburată,
Merge repede la sfat.

Iar în urmă decât toate,
Membrii au găsit cu cale
Să vestească cine poate
Și Înalt *Măriei Sale*:
Lupul, urcând vocea sa
Leului, zise-așa:

«Datoria noastre cere,
Ca Ministru cu durere
Pentru țara ce servim
După regulile noastre,
Să spunem *Măriei Voastre*
De-amăruntul tot ce știm:

Iată dar, că anarhie
A ajuns la noi să fie
Într'un grad nesuferit,
Mișelii neauzite,
Cruzimi cele mai cumplite,
Ne încetat se comit.

Ziua mare hoții pradă:
Precum astăzi drept dovadă,
Un răselnic crunt țânțar
Prebegind la o câmpie
Au mâncat din herghelie
Cel mai mândru armăsar!

— Cum se poate! Țara noastră?
 Strigă leul furios.
 — Chiar așa *Măria Voastră*,
 Și fățiș nu pe din dos.

A lipsit frica din țară;
 Sunteți *Bun* din cale-afară,
 Îndrăznesc să *Vă* spun eu:
 Și dacă și astădată
 Va fi fapta tolerată,
 Vom păți încă mai rău.

— Mii de bombe! leul strigă:
 Merită de viu să-l frigă.

De când lumea mă ascultă,
 O asemenea insultă
 Încă nu am suferit!
 Și dar trimite îndată
 A noastră bravă armată
 Să-l ridice pe bandit.

Un regiment de albine,
 Din câmpiile vecine,
 Îl aduc legat pe sus;
 Strigă leul înc'odată
 Din picior pornind să bată:
 — Încă nu mi l-a adus?

— Iată-l Doamne, lupul zice,
 Leul cât p'aci să pice,
 Pleacă capul spre fugar;
 Și, privind cu nerăbdare,
 După multă căutare
 Abia zări un țânțar.

Ciudat lucru se ivește!
 N'am văzut, leul gândește,
 Mai bicisnic animal;
 Și zâmbind porni să zică:
 — O ființă așa mică
 Poate învinge un cal?

— Mă iertați, — lupul urmează, —
 Țara noastră adoptează
 Diferite seminții:
 Deși mic și mizerabil,
 Însă el este capabil
 De mai mari blestemății!

Acest soiu rar se găsește,
 Acì scade acì crește;
 Se dă tumba și pe loc,
 Din țânțar devine taur,
 Având coadă de balaur
 Și gura cu dinți de foc.

În el stă greutate
 D'un cântar și jumătate
 Vă pare exorbitant?
 Dar acesta când s'aprinde,
 Când se umflă și se'ntinde
 Înghite și-un elefant!

— Ce răspuns îmi vei dà mie?
 Strigă leul cu mânie
 Observând pe acuzat;
 Deși pari o slăbitură,
 Dar după căutătură
 Pare c'ai fi vinovat.

Tânțarul mort de frică
Începù scrâșnind să zică:
— A greșit *Prea Înălțate*
Servul vostru din păcate,
O singură mângâiere
Alină a sa durere;

Vă rog pune-ți în balanțe
Pentru ultima-mi speranțe
Un țânțar cel mai voinic
Cu o gloabă cea mai slabă,
Sau de lup măcar o labă
Sau cu un mânz cel mai mic,

Și cu cât a mea ființă
Se va părea mai ușoară
Cu aceeaș chibzuintă
Să-mi scădeți și din povară,
După care rog plecat
A fi aspru judecat.

De multe ori din țânțar
Lumea face Armăsar.

VASILE ALEXANDRI

(1819—1890)

Alexandri a încercat toate genurile literare, — prin urmare n'a disprețuit nici gluma. Din potrivă. Eră un temperament vesel, sglobiu. In *Epigonii*, Eminescu îl caracterizează tot așa:

*S'acel rege-al poeziei, veșnic tânăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluerul îți zice,
Ce cu basmul povestește — veselul Alexandri,
Ce 'nștrând mărgăritare pe a stelei blândă rază
Acum secolii străbate, o minune luminoasă.
Acum râde printre lacrimi, când o cântă pe Dridri.*

Fără a fi o natură profund poetică, Alexandri a fost de-o întinsă și variată impresionabilitate. Nici una însă din întipăririle sale n'a fost prea adâncă. Dovadă: nici una din producțiile acestui poet nu isbutesc să ne miște decât suprafața sufletului. Așa e în glumă, așa în duioșie.

Monoloagele sale, cari odinioară au avut atâta succes, azi de-abia ne fac să zâmbim, fiindcă glumele din ele sunt numai aluziuni la fapte ori oameni de atunci, fără nici un înțeles mai trainic. Ușoară eră gluma lui Alexandri, ușoară și ironia lui. N'a putut să fie violent nici în durere, nici în veselie. Dacă s'ar fi încordat prea mult în durere, ar fi căzut în declamație; când își încordă prea mult verva, veselia lui devenia de-o seriozitate cumplită.

Veselia lui răsăria din aceeaș atitudine din care se desprindea și întristarea, — totul atârănând de mobil. Din acest punct de

vedere, s'ar putea spune că Alexandri a fost un senzitiv foarte... impersonal. Dar atât gluma cât și duioșia lui Alexandri s'au întemeiat pe manifestațiile populare de acest fel. Și astfel, dânsul a isbutit să fie cel mai de seamă poet al epocii în care a trăit, fiindcă s'a simțit îndemnat să hrănească floricelele imaginației lui boerești cu sevă trasă din rădăcinele uriașului arbore popular.

ODĂ CĂTRE BAHLUI

Adese-ori departe de-a lumii triste valuri
Cu pașuri regulate eu măsur al tău pod,
Bahlui, locaș de broaște, râu tainic fără maluri,
Ce dormi, chiar ca un pașă, pe patul tău de glod.

„Trecut-au” — zic atunce — „a tale negre unde
„Ca gloria, ca viața, ca visul de noroc!”
— „Ba n'au trecut, stăpâne” — trist nasul îmi răspunde —
„Eu le simțesc prea bine, căci mă cârnesc din loc!”

Când luna se ivește pe-al munților gol umăr,
Când pașii mei, ca gândul, prin aburi rătăcesc,
Îmi plac acele imnuri de broaște fără număr,
Ce, chiar ca *oarecare*, în cor orăcăesc.

Atuncia în credință a mea inimă saltă
Ca la un glas prieten, iubit și așteptat,
Căci gingașele broaște sunt dulci poeți de baltă,
Precum mulți poeți gingași sunt broaște de uscat.

TOVARĂȘUL MEU DE DRUM

Mă aflam de o lună la Biariț, oraș mic, pierdut în fundul golfului de Gasconia, pe țărmurile Oceanului, și îmi petreceam zilele într'o necurmată plăcere. Dela fereastra salonului meu, ochii mei se primblau fără sațiu, când pe albastra și mult măreața întindere a

mărei, când pe tainica nemărginire a ceriului. Inchipuirea mea, urmând sborul ochilor, se legănă pe vârful argintiu al valurilor, și lunecând până în fundul orizontului, mergea adeseori de se opriă, ca o pasere călătoare, pe catargurile corăbiilor ce treceau în depărtare. Câte voiagiuri plăcute am făcut astfel! câte termuri frumoase am vizitat, fără a mă mișcă de pe jâlț!

Când răsăria soarele și întindea un văl de aur pe fața oceanului, mă coboram degrabă pe malul nisipos și mă aruncam în valuri. Răcoarea lor mă pătrundeă și îmi cauză o mulțămire nespūsă; mișcarea lor mă legănă ca pe un copil în brațele mamei sale. Inșă deși câte odată îmi treceau pe deasupra capului valuri mari și mă făceau să înghit fără voie apă amară și sărată; deși altădată ele zdrobindu-se chiar în peptul meu, îmi frângeau șelele și mă dă peste cap, aceste mici întâmplări adăugiau o nouă mulțămire petrecerii mele de înotător.

Intr'o zi inșă, marea fiind liniștită și limpede, mă depărtaiu de mal mai mult decât obișnuit, înotând pe spinare fără a vedeă încotro mă îndreptam, căci ochii mei, țintiți pe bolta cerească, admirau formele fantastice ale norilor.

Deodată capul meu se ciocni de un alt cap ce venia spre mal, și carambolul fū atât de tare, încât mă confundai ameițit, până ce atinsei fundul. Fiind inșă că nu aveam gust nici decum de a rămâneă acolo, mă izbii puternic în sus, și într'o clipă apărui în fața apei, bol-dind ochii de jur împrejur cu oarecare spaimă. Atunci văzui chiar lângă mine, ieșind din mare, capul cu care mă ciocnisem și care eră dreapta proprietate a unui tânăr englez.

Ne uitarăm unul la altul cu multă mirare și puțină mânie, și, închinându-ne apoi ca într'un salon, legarăm o convorbire foarte interesantă între noi!

— Frumos carambol am făcut împreună! Oceanul a slujit de biliard și capetele noastre de bile.

— O! *ies*.

— Te-am lovit tare ?

— O! *ies*.

— Imi pare foarte rău. Te-ai cufundat adânc?

— O! *ies*, până în fund.

— Ca și mine; și ai înghițit ceva apă sărată?

— O! *ies*, ca vr'o două litre.

— Și eu nu mai puțin. Ești englez, domnule?

— O! *ies*; dar d-ța?

— Român!

— Dela Roma?

— Ba dela Moldova.

— *Hau!*

Trebue să fac aici o observare. În convorbirea Englezilor cuvântul afirmativ *o! ies!* (așa), și exclamarea *hau!* joacă un rol foarte mare; ele corespund cu caracteristicul *ihî* și cu poznașul *elei* al Românilor.

După această scurtă convorbire, englezul și eu plecarăm cătră mal, înotând unul lângă altul, și pân'a nu ajunge, tovarășul meu zise:

— M'am scădat astă primăvară la Cadics în Marea Mediterană și m'am înecat de două ori...

— Și n'ai murit nici odată?

— Nu.

— Bravo! Ești tare la viață.

Englezul meu începu a rîde cu mulțămire și mă întrebă de cunoșteam Cadics?

— Nu-l cunosc încă, îi răspunsei! dar am de gând a plecă din Biariț peste trei zile, pentru ca să întreprind un voiaj în Spania.

— *Hau!* Ai de gând să mergi în Spania?

— Dar; am de mult dorința de a vedeà această țară plină de minuni.

Englezul se oprî puțin, înotând în loc, și îmi zise:

— Domnule, am făcut cunoștință împreună prin un chip neobișnuit, lovindu-ne în capete și înecându-ne pe jumătate, pân'a nu ne vedeà la față. Toate aceste împrejurări mă fac a dorì cunoștința d-tale mai deaproape, și mă îndeamnă a te rugà să-mi dai voe ca să te întovărășesc în călătoria d-tale.

Această propunere neașteptată mă făcu și pe mine să mă opresc în loc și să arunc un *hau* englezesc.

— Bine, domnule, îi zisei, nu e o lună de când ai vizitat Spania, și acum vrei să începi acest voiaj?

— O! *ies!* dacă mă primești ca tovarăș de drum.

— Te primesc cu mare mulțămire.

— Când plecăm?

— La 18 a lunei, adică peste trei zile.

— Și unde ne întâlnim în ziua plecării?

— În Baiona, pe Piața-de-Arme.

— Prea bine; adio.

— A revedere.

Iată cum se întâmplă de-mi găsii un tovarăș de călătorie tocmai în fundul Oceanului.

FĂNTÂNA BLANDUZIEI

ACTUL III. — SCENA II.

GETTA, GALLUS, POSTUM, vine din stânga, vesel, cu ochii sticlind și purtând cunună de roze

POSTUM

Suavisimă copilă, ești singură?

GALLUS, în parte

Ce vrea?

GETTA, în parte

Postum!... ce gânduri are?

(Gallus se pune la masă și se face că prescrie manuscripte).

POSTUM, în parte

A! Gallus e cu ea?
Nu-mi pasă de prezența-i. Un sclav nu-i om (Getii)
Copilă,
Imi placi, ești frumușică și tânără... Mi-e milă
De tine căci am suflet duios... și m'am decis
Ca sclavă să te cumpăr.

GETTA, ironic

Făcut-ai acest vis?

POSTUM

Mai mult; eu lui Horațiu făcut-am după masă
Propuneri...

GETTA

Și?...

POSTUM

Horațiu mi-a spus că el te lasă
În voe de-a decide cum vrei vrei.

GETTA

Eu?

POSTUM, desmerdător

Tu.

Imi place dar a crede că primești...

GETTA, repede

Ba nu.

POSTUM, surprins

Nu?... cum se poate?—Ascultă: fii blândă și'nțeleaptă.
O soartă strălucită la mine te așteaptă.

GALUS, în parte

Ce spune gârbovitul?

POSTUM

Tu nu știi cine sânt ?

Pretor, puternic, mare, bogat și cu avânt
De verde tinereță! Am fost prin lumea 'ntreagă
Cuceritor de inimi!... dar ca să mă 'nțeleagă
Nu am găsit nici una... o crezi? nu crezi. Te cred.
Noi însă ne pricepem... în ochii tăi o văd.
Ai grații tinerele, guriță zâmbitoare,
Ochire ce promite plăceri îmbătătoare.

GETTA, în parte

Nebun e sau glumește ?

POSTUM, încet Gettii

Eros îți este drag?

Lași ușa ta deschisă amorului pribeag?

GALLUS, făcându-se că citește versurile scrise

«Ai măsurat tu marea, ai măsurat pământul
«Acum îți mai rămâne ca să-ți măsoari mormântul.

POSTUM, tresărind

Ce-ai spus?

GALLUS

N'am spus nimica... Prescriu ici pe curat
Epoda lui Horațiu către...

POSTUM

Așà? (în parte) Ciudat!

Hmm! (Gettii) ca să-mi urmez șirul ideei, Getta, zic:

Păcat de a fi jună, frumoasă ș'alt nimic.
 Femeea 'n lume are o nobilă menire:
 Să fie admirată, să dea fericire
 Cu nureii săi, cu chipu-i de minți fermecător
 Și mai presus de toate cu-ardentul ei amor.

(sentențios)

De stai fără iubire în primăvara dulce
 Trimete-ți tinerețea în groapă să se culce...

(grațios)

Deci eu fiind pe placu-ți și tu, fiindcă-mi plăci,
 Propun...

GETTA

Ce?

POSTUM

O pereche cu mine tu ai să faci.
 Consimți?... aud?... răspunde:

GALLUS, declamând

«Oițele și lupii
 «Mai lesne-or ține casă și trântorii cu stupii».

POSTUM, surprins

Oiți?... Ce-a zis?

GETTA, zâmbind

Prescrie.

POSTUM

A? (în parte) Pare că'n adins
 O face... pe-a lui față un zâmbet am surprins.
 Ascultă: Vreau să-ți cumpăr o casă cu grădină
 La Roma.

GETTA

Mie?

POSTUM

Unde în glorie deplină,
 Măreț înconjurată de-un fast Persienesc,
 Vei duce 'n lenevire un traiu împărătesc.
 Când te-i trezi, pe-amează, din somnul liniștit,
 Eu însumi, în tunică brodată investit,
 Pe palme-ți voiu aduce smochine rourate
 Și pe-o tăblie cupe de-onyx, frumos săpate,
 Cu vin spirtos de Setia ce'n sânge varsă foc
 Și mintea predispune la visuri de noroc.
 Apoi, văpsindu-ți părul, sau brună sau bălae,
 În cadă argintie notând vei luâ bae,
 Și te-i ornă cu benghiuri, cu roș de crocodil,
 Și mânele-ți vei șterge în coame de copit
 Sau de pitic... Hein?...

GALLUS, declamând

«Nu e mai tristă nebunie
 «Ca strechea bătrâneții!...»

POSTUM, tresare ofensat

Ce? streche?... eu?

GETTA, liniștindu-l

Prescrie!

POSTUM

A?... Hmm!... Unde rămas-am?

GETTA

În bae.

POSTUM

Cum?

GETTA

Pitic.

POSTUM

Prea bine: între prânzuri vei mestecă mastic
 De Hio, și ți-i pune la mâini și la picioare
 Inele și brățele cu petre lucitoare,
 La gât o amuletă pentru diochi, și'n sân
 Pentru răcoare-un șarpe cu ochii de rubin;
 Apoi în plumetită pe șolduri bine strânsă,
 Și de-un colan, sub peplum, pe talie încinsă,
 Purtând cercei de aur cu alb mărgăritar,
 Umbrela într'o mână, oglindă 'n buzunar
 Și sprintene sandale de purpură subțire,
 Te-i arată la lume ca lumea să te-admire...
 Ești-vei la primblare purtată în baldachin
 De Siriani octofori pe dealul Palatin,
 Și falnic precedată de Negri 'n haine albe,
 Impodobiți cu place de-argint pe lângă salbe,
 Iar eu, de tine mândru, te voiu urmă supus...

GALLUS, declamând

«Lihnit, fără suflare și gârbov....»

POSTUM, furios

He?... ce-ai spus?

GETTA, îngrijată

Prescrie...

POSTUM

Ce?... prescrie?... (lui Galus) Lipsești!...

GALLUS, sculându-se

Dar...

POSTUM

Eși afară

Cutezător obraznic!... Auzi? așa ocară?

GALLUS, încet Getti

Te aștept la Blanduzia

POSTUM, apucându-l tusa

De ciudă, na, tușesc,

GETTA

Vroești un pic de apă?

POSTUM

Ce? să mă'mbolnăvesc?

Falernum adă'mi.

GETTA

Bine. (în parte) Mă duc la Blanduzia.

Prin tusa-i bătrânească i-a trece nebunia.

(iese în dreapta).

POSTUM, singur

M'a întrerupt, călâul, în cel mai bun moment
 Când tocmai începusem a fi chiar elocvent
 În soiul lui Ciceron, și gingaș și poetic
 În soiul lui Horațiu... Acum mă simt besmetic
 În soiul unui... unui... na! iar m'a apucat (tușește)
 Amorul officește când pieptu-i zbuciumat...
 Am să mă plâng de Gallus și sper că'n a lui pele
 Amicul meu va 'nscrive lungi versuri... cu nuele...

(cade pe un scaun)

POPULARE

Fugi în colo

Fugi încolo, vino 'ncoace;
 Șezi binișor, nu-mi dă pace;
 Lasă-mi mâna nu mi-o frânge
 Ia-mă 'n brațe de mă strânge.

Vrei o floare, nu-ți dau floare,
 Na-ți guriță 'ndulcitoare;
 Vrei ce vrei, eu vreu nu vreu
 Și-ți dau tot sufletul meu!

Aoleo! Ce fuse asta?

Aoleo! ce fuse asta?
 Lupii mi-au mâncat nevasta,
 Când suiam amândoi coasta.
 Trecui balta,
 Luai alta.

Aoleo! ce bățăioasă!
 Umblă tot năbădăioasă;
 Nici cu asta nu fac casă,
 Nici cu dânsa
 Nu fac strânsa.

Când îmi umblă 'n bățatură
 Chiar Rusalii par'c'o fură.
 Și când dă câte o gură
 Vaca fuge,
 Boul muge.

Ho, bălțato! na boiastră!
Stați că nu e boala voastră,
Și e chiar nevasta noastră.
Mi-e pereche
Nu vi-i streche!

Fa leliță rotiliță

«Fa leliță rotiliță,
Dă-mi gura peste portiță.

— Ba, eu gura nu ți-oi dà
Că așa nu mă-i mușcă.
Drag îmi e bădica 'nalt
Că sărută desmierdat.

El se pleacă, de ești mică
Și în brațe-i te ridică;
Dar bădica mititel
Mi-e urât și fug de el,

Că cu nasu 'n brâu te 'mpunge
Și cu gura nu te-ajunge!

M. EMINESCU

(1850—1889)

Desigur, M. Eminescu n'a fost un umorist. Și ca atitudine față de viață și ca ton poetic, el a fost un liric desnădăjduit. Dar printre blesteme, printre lacrimi, printre scăpărări geniale de dispreț și ură, fața lui blândă, care a suferit atâtea, se însenină câteodată și-atunci de pe buzele sale tremurătoare de nenoroc picurau glume de un neprețuit umor. Uneori și acest umor e întunecat de amărăciune; câteodată însă, el este sburdalnic și cristalin ca al unui copil, ca de pildă în *Pajul Cupidon*, *Călin* ori *La aniversare*.

CUGETĂRILE SĂRMANULUI DIONIS

Ah! garafă pântecoasă, doar de sfeșnic mai ești bună;
Și mucoasa lumânare sfârâind seul și-l arde,
Și'n această sărăcie, te inspiră — cântă barde,
Bani n'am mai văzut de-un secol, vin n'am mai băut de-o lună!

Un regat pentru-o țigară, s'umple norii de zăpadă
Cu himere!... Dar de unde? Scârție de vânt fereastra,
In pod miaună motanii — la curcani vânăță-i creasta
Și cu pasuri melancolici meditând umblă 'n ogradă.

Uh! ce frig... îmi văd suflarea — și căciula cea de oaie
 Pe urechi am tras-o sdravăn — iar de coate nici că-mi pasă
 Ca țiganul, care bagă degetul prin rara casă
 De năvod — cu-a mele coate eu cerc vremea de se 'nmoaie.

Cum nu sunt un șoarec, Doamne — măcar totuș are blană,
 Mi-aș mâncă cărțile mele — nici că mi-ar păsă de ger...
 Mi-ar părea superbă, dulce, o bucată din Homer,
 Un palat borta 'n perete și nevasta — o icoană.

Pe pereți cu colb, pe podul cu lungi pânze de paingen
 Roiesc ploșnițele roșii, de ți-i drag să cați la ele!
 Greu li-i de mindir de paie și apoi din biata-mi piele
 Nici că au ce să mai sugă. — Intr'un roi mai de un stânjén.

Au eșit la promenadă — ce petrecere gentilă!
 Ploșnița cea bătrână cuvios în mers pășește,
 Cela-i cavaler... e iute... oare știe franțuzește?
 Cea ce 'nconjură mulțimea, i-o romantică copilă.

Bruh! mi-i frig — Iată pe mână cum codește-un negru purec;
 Să-mi moi degetul în gură — am să-l prind — ba las săracul!
 Pripășit la vre-o femeie, știu că ar vedea pe dracul,
 Dară eu — ce-mi pasă mie — bietul „ins!” la ce să-l purec?

Și motanul toarce 'n sobă — de blazat ce-i! — Mă motane,
 Vino'ncoa să stăm de vorbă, unice amic și ornice.
 De-ar fi 'n lume un stat de mâțe, zău! că'n el te-aș pune vornic,
 Ca să știi și tu odată, boeria ce-i, sărmâne!

Oare ce gândește hâtrul de stă ghem și toarce 'ntruna?
 Ce idei se 'nșiră dulce în mâțeasca-i fantazie?
 Vre-o cucoană cu-albă blană ca amori-i îl îmbie,
 Rendez-vous i-a dat în șură, ori în pod în văgăună ?

De-ar fi 'n lume numai mâțe — tot poet aș fi? Tot una
 Mieunând în ode nalte, tragic miorlâind — un Garrick.
 Ziua tolănit în soare pândind cozile de șoaric,
 Noaptea 'n pod, cerdac și streșini hemizând duios la lună.

Filosof de-ași fi — simțirea-mi ar fi veșnic la aman!
 În prelegeri populare idealele să apăr
 Și junimei generoase, domnișoarelor ce scapăr
 Le arăt că lumea vis e, — un vis sarbăd — de motan.

Sau ca popa colo 'n templu, închinat ființei care
 După chip și-asemănare a creiat mătescul neam,
 Aș strigă: o, motănime! motănime! Vai... haram
 De al tău suflet motănime, nepostind postul cel mare.

Ah, sunt printre voi de-aceia cari nu cred tabla legii,
 Firea mai presus de fire, mințea mai presus de minte,
 Ce destinul motănimii îl desfășură 'nainte!
 Ah! ați, nu temeți iadul și-a lui duhuri — liliecii ?

Anatema sit! — Să-l scuibe ori care motan de treabă,
 Nu vedeți ce 'nțelepciune e 'n făptura voastră chiară?
 O motani fără de suflet. — La sgâriat el v'a dat ghiață
 Și la tors v'a dat mustețe — vreți să-l pipăiți cu laba ?

Ti! că în clondir se stinge căpetelul de lumină!
 Moșule, mergi de te culcă, nu vezi că s'a 'ntunecat?
 Să visăm favori și aur, tu 'n cotlon și eu în pat.
 De-aș putea să dorm în calea. — Somn, a gândului odină,

O, acopere ființa-mi cu-a ta mută armonie,
 Vino som — ori vino moarte. Pentru mine e tot una.
 De-oi petrece 'ncă cu mâțe și cu pureci și cu luna
 Or de nu — cui ce-i aduce? — Poezie — sărăcie !

DOUĂ NUNȚI

— *Fragment din „Călin”* —

Lângă lacul care 'n tremur somnoros și lin se bate
 Vezi o masă mare 'ntinsă cu făclii prea luminate:
Căci din patru părți a lumii împărați și 'mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese:
 Feți frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele,
 Cîțitorii cei de zodii și șagalnicul Pepele.
 Iată craiul, socru mare, răzimat în jeț cu spată,
 El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptenată,

Tapăn, drept, cu sceptor 'n mână şade 'n perine de puf,
Şi cu crengi îl apăr pajii de muscuţe şi zăduf.
Acum iată că din codru şi Călin mirele ese
Care ţine 'n a lui mână mâna gingaşei mirese;
Îi foşniă uscat pe frunze poaia lung'a albei rochii
Faţa roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii.
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur, moale,
Care-i cade peste braţe, peste umerele goale —
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă,
Flori albastre are 'n păru-i şi o stea în frunte poartă.
Socrul roagă 'n capul mesei, să poftesească să se pună
Nunul mare, mândrul soare, şi pe nuna mândra lună,
Şi s'aşează toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul;
Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul.
Dar ce sgomot se aude? Bâzâit ca de albine?
Toţi se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine,
Până văd păinjenişul între tufe ca un pod
Peste care trece 'n sgomot o mulţime de norod:
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă şi plăcintă şi colaci,
Şi albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meşter faur.
Iată vine nunta 'ntreagă: vornicul e-un grierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oţel;
În veştmânt de catifele un bondar rotund în pântec
Somnoros, pe nas, ca popii, glăsueşte 'ncet un cântec;
O cojiţă de alună trag locuste, podu-l scutur,
Cu musteaţa răsucită şeade 'n ea un mire flutur;
Fluturi mulţi, de multe neamuri, toţi şăgalnici şi berbanti;
Vin ţântarii, lăutarii, gândăceii, cărăbuşii,
Iar mireasa viorica i-aşteptă 'ndărătul uşii.
Şi pe masa 'mpărătească sare-un grier, crainic sprinten,
Ridicat în două labe s'a 'nchinat bătând din pinten,
El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şireturi:
— Să iertaţi, boeri, ca nunta s'o pornim şi noi alături!

ION CREANGĂ

(1837—1889)

Bibliografie. — Amintiri din copilărie; — Povestiri; — Lucrări didactice felurite.

Ion Creangă s'a născut la anul 1837, în satul Humulești, din Moldova, — sat pe care l-a nemurit în „Amintirile” sale. E cea mai veselă fire din literatura noastră. De altfel, umorul său e veselia.

Ion Creangă are mult duh; dar spiritul său nu se arată nici prin calambururi, nici nu-l silește să alerge după efecte de situații căutate, nici nu-i inspiră atitudini comice. Ion Creangă ține minte minunat și de ceea ce-și aduce aminte, el râde. Și necazurile trecute și bucuriile trăite îl fac să râdă. Iar râsul său senin, îmbelșugat, lipsit de orice urmă de răutate ne cuprinde și pe noi când îi cetim povestirile.

Brătescu-Voinești râde cu bunătațe, ca și când i-ar fi milă de cel ce râde; râsul lui Ion Creangă nu e nici bun nici rău; prozatorul moldovean râde fără urmă de batjocură, râde, s'ar putea spune, fără să... râdă de cineva. Este râsul cel mai obiectiv, cel mai nepărtinitor din literatura noastră. Nu poți spune pentru ce râde Creangă.— Fiindcă-i vine! ar fi un răspuns. El însuși, dacă l-ar fi întrebat cineva:

— De ce râzi cu atâta poftă mereu, moș Creangă? ar fi răspuns poate, naiv dar convingător ca un copil:

— Râd fiindcă-mi vine, boerule.

Umorele acesta neaș țărănesc îl așează pe Creangă pe aceeaș linie cu Anton Pan și G. Coșbuc. Acești trei scriitori mari

se înrudesesc fiindcă au purces dela producțiile poporului și și-au întemeiat scrisul plin de sevă românească pe spiritul național.

Dintre aceștia trei, cei mai apropiați prin congenialitate sunt, desigur, Creangă și Coșbuc. De altfel, pe acești doi îi apropie foarte mult și obiectivitatea artistică a umorului lor. Anton Pan e mai satiric, deci mai subiectiv.

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

— *Sbenguiri cu frate-său Zaheu. — Obiceiuri de sărbători. — Popa Oșlobanu. — Moș Chiorpec Ciubotarul. — Mătușa Mărioara. — Alte pătăni.* —

La Crăciun, când tăia tata porcul, și-l pârlia și-l opăria, și-l învălia iute cu paie, de-l înădușia, ca să se poată rade mai frumos, eu încălecam pe porc deasupra paielor, și făceam un chef de mii de lei, știind că mie are să-mi dea coada porcului s'o frig și bășica s'o umplu cu grăunțe, s'o umflu și s'o zurăiesc, după ce s'a uscat; ș'apoi, vai de urechile mamei, până ce nu mi-o spărgea de cap. Și să nu-mi uit cuvântul: Odată, la un sfântul Vasile, ne prindem noi vre-o câțiva băieți din sat, să ne ducem cu plugul; căci eram și eu mărișor acum, din păcate. Și în ajunul Sfântului Vasile, toată ziua am stat de capul tatii să-mi facă și mie un buhai; ori de nu, batâr un harapnic.

— Doamne, ce harapnic ți-oi dà eu, zise tata dela o vreme. N'ai ce mânca la casa mea? Vrei să te bușească cei *nandralăi* prin omăt? Acuș te descalf!»

Văzând eu că 'mi-am aprins paie în cap cu asta, am șterpelit-o deacasă numai cu bășica cea de porc nu cumva să-mi iă tata ciubotele și să rămân de rușine înaintea tovarășilor. Și nu știu cum s'a întâmplat că nici unul dintre tovarăși n'avea clopot. Talanca

mea erà acasă; dar mă puteam duce s'o iau? In sfârșit facem noi ce facem, și scripuiim de colo o coasă ruptă, de ici o cărceie de tânjeală, mai un vătrar cu belciug, mai bășica cea de porc a mea, și pe după toacă și pornim pe la case. Și o luăm noi dela popa Oșlobanu, tocmai din capul satului din sus, cu gândul să umblăm tot satul... Când colo, popa tăia lemne la trunchi afară; și cum a văzut că ne așezăm la fereastră și ne pregătim de urat, a început a ne trage câteva nașteri îndesate și a zice:

— De abia s'au culcat găinile și voi ați și început? Ia stați o leacă, blestemaților, să vă dau eu!

Noi atunci am pârlit-o la fugă. Iar el zvârr! cu o scurtătură în urma noastră; căci erà om hursuz și pâclișit popa Oșlobanu. Și din spaima ceia, am fugit și noi mai jumătate sat înapoi, fără să avem când îi zice popii:

„Dfelé pe podele
Și bureți pe păreți:
Câte pene pe cocoși
Atâția copii burduhoși”.

cum obișnuesc a zice plugarii pe la casele ce nu-i primesc.

— Măi! al dracului venetic și ceapcân de popă, zicem noi după ce ne adunăm toți la un loc, înghețați de frig și speriați; cât pe ce erà să ne ologească *boaita* cea îndrăcită; vedea-l-am dus pe năsălie la biserica sfântului Dumitru, de sub cetate, unde slujește; curat ucigă-l crucea l-a colăcit să vie și să-și facă budiha-cea casă la noi în sat. Ferească Dumnezeu, să fie preoții noștri așa, că nu te-ai mai înfruptă cu nimica dela biserică, în vecii vecilor!

Și până îl mai menim pe popă, până îl mai boscodorim, până una alta, amurgește bine.

— Ei, amu, ce-i de făcut? Hai să intrăm ici în ogră-

da asta, zise Zaharia lui Gâtlan, că ne trecem vremea, stând în mijlocul drumului.

Și intrăm noi la Vasile-Aniței și ne așezăm la fe-reastră după obicei. Dar parcă naiba vrăjește: cela nu sună coasa, că-i e frig; celuia că-i îngheață mâinile pe cărcee; vărul meu Ioan Mogorogea, cu vătraru subsoară, se puneă de pricină :

— Ură tu, măi Chirièce, zic eu lui Goian; și noi, măi Zaharie, să pufnim din gură ca buhaiul, iară iștilalți să strige: hăi, hăi!

— Ș'odată și începem. Și ce să vezi? Unde nu se iă *hapsina* de nevasta lui Vasile-Aniței cu cociorvă aprinsă după noi; căci tocmai atunci trăgeă focul, să deă colacii în cuptor.

— «Vai, aprinde-v'ar focul, să vă aprindă, zise ea burzuluită grozav; dar cum se chiamă asta? În obrazul cui v'a învățat!»

Atunci noi la fugă băieți, mai dihai decât la popa Oșlobanu....

— Dar bun pocinog a mai fost ș'aista, zicem noi, oprindu-ne în răscrucile drumului, din mijlocul satului, aproape de biserică. Încă una-două de aestate, și ne scot oamenii din sat afară, ca pe niște lăieți. Mai bine să mergem la culcare.

Și după ce ne arvunim noi și pe la anul, cu jurământ să umblăm tot împreună, ne-am despărțit unul de altul, răbigiți de frig și hămesiți de foame, și hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine-i pare. Și iaca așa ne-a fost umblarea cu plugul în anul acela.

D'apoi cu zmântânitul oalelor, ce *calamandros* făceam :

Când puneă mama laptele la prins, eu, fie post, fie cășlegi, de pe a doua zi și începeam a linchi groșciorul de pe deasupra oalelor; și tot așa în toate zilele, până ce dam de chișleag. Și când căută mama

să smântânească oalele, zmântânește Smărandă, dacă ai ce...

— Poate c'au luat strigoaicele mana dela vaci, mă-mucă, îi ziceam eu șezând *încinchi*t și cu limba scoas' afară dinaintea mamei, jos lângă oale.

— Doamne, prinde'l-voi strigoiiu celă odată la oala cu smântână, zicea mama uitându-se lung la mine, ș'apoi las! Nănașa din grindă are să-i știe de știre, de nu l-or putea scoate din mâna mea tot neamul strigoilor și al strigoaicelor din lume..... Se cunoaște el strigoiiu care a mâncat zmântâna, de pe limbă... Urât mi-a fost în vieța mea omul viclean și lingău, drept să-ți spun, dragul mamei; și să știi dela mine, că Dumnezeu n'ajută celui care umblă cu furtușag, fie lucru de purtat, fie de-a mâncării, fie orice de ce-a fi.

Ei apoi! unde-o pleznește mama și unde crapă: zic eu în gândul meu, că doar tot nu eram așa de prost până pe acolo, să nu pricep atâta lucru. D'apoi cu moș Chiorpec ciubotarul megieșul nostru, ce necaz aveam — ba adecă, drept vorbind, el aveă necaz cu mine; căci una, două mă duceam la om și-l tot sucăliam să-mi dea curele, ca să-mi fac bici. Și cele mai de multe ori găsiam pe moș Chiorpec răbuind ciubotele cu dohot de cel bun, care face pielea moale cum îi bumbacul. Și dacă vedeă omul și vedeă că nu se poate descotorosi de mine cu vorbe, mă luă frumușel de bărbie cu mâna stângă, iar cu cea dreaptă muiă *feleștiocul* în strachina cu dohot, și-mi trăgea un puiu de răbuială ca aceea, pe la bot, de-i bufniă răsul pe toți ucenicii din ciubotărie. Și când îmi dă drumul, mă duceam tot într'o fugă acasă la mama, plângând și stupind în dreapta și în stânga.

— Uite, mamă, Chiorpecul dracului, ce mi-a făcut!

— Doamne, par'că l-am învățat eu, zicea mama cu părere de bine; am să-l cinstesc, zău așa, când l-oi

întâlni; că șezi *lipcă* pe unde te duci și scoți sufletul din om cu obrăznicile tale, ușernic ce ești!

Dacă auziam așa, mă spălam binișor pe la gură, și-mi căutam de nevoie... Și cum uitam ciuda, fuga iar la moș Chiorpec după curele; și el când mă vedeă intrând pe ușă, îmi zicea cu chef: «He, he! bine ai venit, nepurcele!» Și iar mă răbuiă, făcându-mă de răs; și eu iar fugiam acasă, plângând, stupind și blăstămându-l; și mama aveă un chin cu mine din pricina asta.

— Of! de-ar veni iarna, să te mai dau odată la școală undeva, zicea mama, și să cer dascălului să-mi deă numai pielea și ciolanelé de pe tine.

Odată, vara pe aproape de Moși, mă furișez din casă și mă duc, ziua miaza-mare, la moș Vasile, frațele tatii cel mai mare, să fur niște cireșe; căci numai la dânsul și încă la vre-o două locuri din sat eră câte un cireș vărâtec care se coceă-păleă de Duminecamaire. Și mă chitesc eu în mine, cum s'o dau, ca să nu mă prindă. Intru mai întâi în casa omului și mă fac a cere pe Ion, să ne ducem la scăldat.

— Nu-i acasă Ion, zise mătușa Marioara; s'a dus cu moșu-tău Vasile, sub cetate, la o chiuă din Condreni, s'aducă niște sumani.

Căci trebuie să vă spun că la Humulești torc și fetele și băieții, și femeile și bărbații și se fac multe giguri de sumani, și lăi și de noaten, care se vând și pănură și cusute, și acolo pe loc, la negustorii armeni, veniți înadins din alte târguri: Focșani, Bacău, Roman, Târgu-Frumos și de pe aiurea, precum și pe la iarmaroace în toate părțile. Cu asta se hrănesc mai mult Humuleștenii, răzăși fără pământuri, și cu negustoria din picioare: vite, cai, porci, oi, brânză, lână, oloi, sare și făină de păpușoi; sumane: mari, genunchere și sârdace; ȋtari, bernevici, cămeșoaie, laicere și scorțuri înflorite; ștergare de burangic alese și alte

lucruri, ce le duceau Lunea în târg de vânzare sau Joia pe la mănăstirile de maici, cărora le vine cam peste mână târgul.

— Apoi dar mai rămâi sănătoasă, mătușă Mărioară! Vorba de dinioarea; și-mi pare rău, că nu-i văru Ion acasă; că tare-aș fi avut plăcere să ne scăldăm împreună.... Dar în gândul meu: Știi c'am nemerit-o? bine că nu's acasă; și de n'ar veni degrabă și mai bine-ar fi...

Și scurt și coprinzător, sărut mâna mătușei luându-mi ziua bună, ca un băiat de treabă, ies din casă cu chip că mă duc la scăldat, mă șupuresc pe unde pot și când colo mă trezesc în cireșul femeii, și încep a cărăbăni la cireșe în sân, crude, coapte, cum se găsiau. Și cum eram îngrijit și mă siliam să fac ce-oi face mai degrabă, iacă mătușă Marioara c'o jordie în mână la tulpina cireșului!

— Dar bine, ghiavole, aici ți-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbați la mine; scoboară-te jos, tâlharule, că te-oi învăța eu!

Dar cum să te cobori, căci jos eră prăpădenie! Dacă vede ea și vede că nu mă dau, zvârr! de vre-o două, trei ori cu bulgări în mine, dar nu mă chitește. Apoi începe a se *aburcă* pe cireș în sus, zicând: «Stăi, măi porcane, că te căptușește ea Mărioara acuș!» Atunci eu mă dau iute pe-o creangă mai spre poale, și odată fac: zup! în niște cânepă care se întindea dela cireș înainte, și eră crudă și până la brâu de înaltă și nebuna de mătușă Mărioara după mine; și eu fuga iepurește prin cânepă și ea pe urma mea, până la gardul din fundul grădinii, pe care neavând vreme să-l sar, o cotigiam înapoi, iar prin cânepă, fugind tot iepurește, și ea după mine până în dreptul ocolului, pe unde-mi eră iar greu de sărit; pe de lături iar gard, și hărsita de mătușă nu mă slăbiă din fugă nici în ruptul capului! Cât pe ce să puie mâna

pe mine! Și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga și ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ; căci să nu spun minciuni, erau vre-o zece, douăsprezece prăjini de cânepă frumoasă și deasă cum îi peria, de care nu s'au ales nimica, și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa nu știu cum se încâlcește prin cânepă, ori se împiedică de ceva și cade jos. Eu atunci iute mă răsucesc într'un picior, fac vre-o două sărituri mai potrivite, mă azvârl peste gard de par'că nici nu l-am atins și-mi pierd urma, ducându-mă acasă și fiind foarte cu minte în ziua aceea.....

Dar mai în deseară, iaca și moș Vasile, cu vornicul și paznicul, strigă pe tata la poartă, îi spun pricina și-l chiamă să fie de față, când s'a ispăși cânepa și cireșele; — căci drept vorbind, și moș Vasile eră un cărpănos și un pui de zgârie-brânză, ca și mătușa Mărioara. Vorba ceea: «a tunat și i-a adunat». Însă degeaba mai clămpănesc eu din gură: cine ce are cu munca omului? Stricăciunea se făcuse, și vinovatul trebuia să plătească. Vorba ceea: «Nu plătește bogatul, ci vinovatul!». Așa și tata, a dat gloabă pentru mine, și pace bună. Și după ce-a venit el rușinat dela ispașă, mi-a tras o chelfăneală ca aceea, zicând:

— Na! satură-te de cireșe! de-acum să știi că ți-ai mâncat lefteria dela mine, spânzuratule! Oare multe stricăciuni am să mai plătesc eu pe urma ta?

.....

Într'o zi, pe aproape de Sânt-Ilie, se îngămădise, ca mai totdeauna, o mulțime de trebi pe capul mamei: niște sumane să le scoată din stavițe; altele să le nivească și să înceapă a le țese din nou; un teanc de sumane croite, 'nalt până în grindă, așteptă cusutul; peptănușii în laiță n'avea cine-i ținea de coadă; roata ședeà în mijlocul casei, și canură toarsă nu eră pentru bătătură; ș'apoi vorba ceea: «Nu ședeà că-ți șede norocul»; țevi de făcut la sucală; copil de țâță în albie,

pe lângă alții vre-o cinci, șease, care așteptau să le faci demâncare; treabă eră acolo, nu încurcală; și încă se cerea de grabă, căci venia cu fuga iarmarocul de Fălticeni, care acela este, ce este. Și mă scoală mama atunci mai de dimineață decât alte dăți, și-mi zice cu toată inima:

— Nică, dragul mamei! vezi că tată-tău e dus la coasă, căci se scutură ovăzul cela pe jos; și eu asemenea nu-mi văd capul de trebi; tu mai lasă drumurile și stai lângă mămuca, de-i fă țevi și leagănă copilul; c'apoi și eu ți-oi lua dela Fălticeni o pălăriuță cu *tăsma* și o curălușă de cele cu chimeri, știi coala ca pentru tine.

— Bine, mamă; dar în gândul meu numai eu știam. Toate ca toatele; dar la cusut și sărăduit sumane și mai ales la roată, mă întreceam cu fetele cele mari din tors; și din astă pricină, răutăcioasa de Măriuca Săvucului, care drept să vă spun, nu-mi mai eră urită, făcea adese ori în ciuda mea, și-mi bătea din pumni, poreclindu-mă «Ion Torcălău», cum îi zicea unui țigan din vânători. Inșă pentru asta, tot îmi eră dragă, și torceam împreună cu dânsa, la umbra nucului lor, câte-o movilă de drugi de canură, de mă sărută mama când i le arătam seara acasă.

Așă ne duceam băeții și fetele unii la alții cu lucrul ca să ne luăm de urît, ceeace la țară se chiamă șezătoare, și se face mai mult noaptea, lucrând fiecare al său; cum torceam eu de-a mai mare dragul, pe întrecute cu Măriuca, și cum sfârâia fusul roții, așă îmi sfârâia inima 'n mine de dragostea Măriucăi! Martur îmi este Dumnezeu! Și îmi aduc aminte, că odată, noaptea la o clacă de dezghiocat păpușoi, i-am scos Măriucăi un șoarec din sân, care eră s'o bage în boale pe biata copilă, de n'aș fi fost eu acolo. D'apoi vara în zilele de sărbătoare, cu fetele pe câmpie, pe colnice și mai ales prin luncile și dumbrăvile cele pline

de mândrețe, după cules răchitică de făcut gălbenele, sovârv de umplut flori, dumbravnic și sulcină de pus printre straie, cine umblă? Povestea cântecului:

Fă-mă Doamne, val de tei
Și m'aruncă 'ntre femei!

Și scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea.

Dar când auziam de legănat copilul, nu știu cum îmi veniă; căci tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între frați. Inșă ce eră să faci, când te roagă mama? Dar în ziua aceea, în care mă rugase ea, eră un senin pe cer, și așa de frumos și de cald afară, că-ți veniă să te scalzi pe uscat, ca găinele. Văzând eu o vreme ca asta, am *șparlit-o* la baltă, cu gând rău asupra mamei, cât îmi eră de mamă și de necăjită. Adevăr spun, căci Dumnezeu e deasupra! Dela o vreme mama crezând că's prin livadă, undeva, iese afară și începe a strigă, de dă duhul dintr'însa: «Ioane! Ioane, Ioane!» și Ion pace! Văzând ea că nu dau răspuns de nicăeri, lasă toate în pământ și se iă după mine la baltă, unde știă că mă duc; și când colo, mă vede tologit cu pielea goală pe năsip, cât mi ți-gliganul; apoi în picioare, țiind la urechi câte o les-pegioară fierbinte dela soare cu argint printr'însele și acì săriam într'un picior acì în celalalt; acì plecam capul în dreapta și la stânga, spuind cuvintele:

Auraș, păcuraș,
Scoate apa din urechi,
Că 'ți-oi dă parale vechi;
Și 'ți-oi spălă cofele
Și 'ți-oi bate dobele!

După aceea zvârliam pietrele, pe rând, în știoalna unde mă scăldam, una pentru Dumnezeu și una pentru dracul, făcând parte dreaptă la amândoi; apoi mai zvârliam câteva de încuiam pe dracul în fundul

știoalnei, cu bulbuci la gură; ș'apoi, huștiulic! și eu în știolnă, de-a cufundul să prind pe dracul de-un picior, căci așa ni erà obiceiul să facem la scădat, de pe când Adam-Babadam. După asta, mă mai cufundam de trei ori în rând, pentru Tatăl, Fiul și Duhul sfânt, și înc'odată pentru Amin. Apoi mă trăgeam încetișor pe o coastă, la marginea bălții, cât mi ț-i moronul, și mă uitam pe furiș cum se joacă apa cu piciorușele cele mândre ale unor fete, ce ghiliau pânză din susul meu. Mai frumos lucru nici că se mai poate, cred!

Toate acestea le privià biata mamă, uitată cu mâinele subsuoară, cum e omul necăjit, de după un dâmb de prund, aproape de mine. Dar eu n'o vedeam pe dânsa, căci eram în treabă. În totul-lui-tot, a fi trecut la mijloc vre-o jumătate de ceas, cât a zăbovit mama acolo, mai vre-o trei-patru de când fugisem de acasă, ș'ar fi trebuit să înceapă a mi se pune soarele drept în inimă, după cum se zice; căci erà trecut de amiază. Însă eu, în starea în care mă aflam, fiind cuprins de fericire, uitasem că mai trăesc pe lume! În sfârșit, mama, cât erà ea de tare de cap, dela o vreme pierde răbdarea și vine, tiptil, în vârful degetelor, pe la spațele mele, când mă uitam la fete, cum vă spun, îmi ià toate hainele frumușel de pe mal, și mă lasă cu pielea goală în baltă, zicându-mi cu năduh:

— Li veni tu acasă, coropcarule, dacă te-a răzbi foamea, ș'apoi atunci vom aveà altă vorbă. Și se tot duce.

Ei, ei! ce-i de făcut, Ioane? Fetele dela ghilit, cari văzuse asta, numai își dau ghiont una alteia și chio-cotiau pe socoteala mea de răsună prundul. Iar eu intram în pământ, de rușine și cât pe ce să mă înec, de ciudă ce-mi erà; și din dragostea cea mare de di-neoară, îmi vinià acum să le strâng de gât, nu altă ceva. Dar vorba ceea: «Poți oprì vântul, apa și gurile oamenilor?» De aceea le-am lăsat și eu pe fete să

râdă, până li s'a duce gura la urechi, și pândind vreme pe când șed ele plecate și dau pânza în apă la ghilit, fac tuști! din baltă, ș'o iau la sănătoasa; și așa fugiam de tare pe prund, de săriau pietrele, pe care le stârniam cu picioarele cât mine de sus. Și fuga, și fuga, fără să mă mai uit în urmă, până ce dau între hudiți, pe drumul care duceà la noi acasă. Dar nu merg pe drum de rușine să nu întâlnesc vre-un om; ci sar în grădină la Costache, și merg tupiluș prin păpușoi; apoi într'o hudiță; din hudiță, în grădină la Trăsnea, și iar prin păpușoi; și când aproape să ies din grădină, mă simțesc câinii lui Trăsnea, și la mine să mă rupă. Ce-i de făcut? Auzisem eu din oameni, că dacă vrei să nu te muște câinii și să te lese în pace, cum îi vezi că sar la tine, să te tupilezi jos la pământ și să-i lași să te latre cât le place, fără să te urnești din loc; căci ei bat cât bat, și dela o vreme, te părăsesc și se duc. Și adevărat este; căci așa am scăpat și eu de câinii lui Trăsnea, atunci când am dat peste păcat cu ei și ei cu mine. Noroc din cer până în pământ, că nu m'a prins melianul și haramninul de Trăsnea, care aveà mare ciudă pe mine, de când mă zăpăsisse în grădina lui, la furat mere domnești și pere sântiliești, căci m'ar fi znopit în bătaie. Ș'apoi numai asta mi-ar fi mai trebuit acum, cât eram de pricopsit! În sfârșit după ce m'au lăsat câinii lui Trăsnea în pace, cum v'am spus, am sărit în răspântenele unui drum, de acolo în grădină la noi și atunci mi s'a părut, că mă aflu în sânul lui Dumnezeu. Și merg eu acum fără pă sare prin păpușoi până în dreptul ogrăzii și mă uit printre gard, și văd pe mama cum se dà în vânt după trebi, când în casă, când afară; și-mi erà mai mare mila de dânsa, dar și de pânțelele meu cel stocit de apă încă îmi erà milă. Vorba ceea: «Milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima de miică ce-mi este». Și ne mai putând suferi foamea, încep a

mărnăi *ugilit* printre gard: «Mămucă, iacă-tă-mă-s». Și odată sar în ogradă, mă înfățișez dinaintea mamei așa chipos, cum eram, îi apuc mâna cu sila, o sărut și zic, scâncind: «Mamă, bate-mă, ucide-mă, spânzură-mă, fă ce știi cu mine; numa, dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame!» Vorba ceea: «Golătatea încunjură, iară foamea dă deadreptul». Ea atunci, cum e mama cu bunătate, se uită galiș la mine și zice oftând:

— Bine-ți șede, coșcogeme coblizan, să umbli lela pe drumuri, în halul acesta, și să mă lași tocmai la vremea asta fără leac de ajutor! Hai de mănâncă; dar să știi, că mi te-ai lehametit dela inimă; doar să te porți de acum tare bine, să mai fiu ceeace am fost pentru tine; dar nu știu, zău!

Și scurtă vorbă, văzând că m'am pus rău cu mama, îi giuruesc eu că ce-am făcut, n'oi mai face; apoi umblu tot cu binișorul pe lângă dânsa, și nu ies din cuvântul ei afară nici cu fapta, nici cu vorba; căci «vorba dulce mult aduce»; la trebi-s hărnicuț cât se poate; derdicam și măturam prin casă, ca o fată mare, de n'avea mama grijă, când se ducea undeva. Și într'o zi o văd că mă sărută și-mi zice cu blândețe:

— Dumnezeu să te înzilească, Ionică, dragul mamei, și să-ți dea toate darurile sale cele bogate, dacă te-i purtă, cum văd că te porți de-o bucată de vreme încoace.

Atunci eu pe loc am început a plânge și bucuria mea n'a fost proastă. Și mai multă muștrare am simțit în cugetul meu, decât ori când. Și de m'ar fi bătut mama cu toate gardurile și m'ar fi izgonit dela casă, ca pe un strein, tot n'aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci când m'a luat cu binișorul. Și să nu credeți că nu mi-am ținut cuvântul de Joi până mai deapoi, pentrucă așa am fost eu, răbdător și statornic la vorbă în felul meu; și nu că mă laud, căci lauda-i

față: prin somn, nu ceream de mâncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi dea alții; și când eră de făcut ceva treabă, o cam răriam de pe-acasă. Ș'apoi mai aveam și alte bunuri: când mă luă cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine; când mă luă cu binișorul, nici atâta; iar când mă lăsă de capul meu, făceam câte-o drăguță de trebușoară, ca aceea, de nici Sfânta Nastasia Izbăvitoarea de otravă, nu eră în stare a o desface cu tot meșteșugul ei. Povestea ceea: «Un nebun arunc'o piatră 'n baltă, și zece cumiți n'o pot scoate».

În sfârșit, ce mai atâta vorbă pentru nimica toată? Ia, am fost și eu, în lumea asta, un boț cu ochii, o bucată de humă însuflețită, din Humulești, cari nici frumos până la douăzeci de ani, nici cuminte până la treizeci și nici bogat până la patruzeci nu m'am făcut. Dar și sărac așa ca în anul acesta, ca în anul trecut și ca de cânt sunt, nici odată n'am fost!

BOGDAN P. HASDEU

(1836—1907)

Bibliografie. — Ursita, roman (1863); — Micuța (1864); — Domnița Rosanda, teatru (1868); — Răzvan și Vidra, teatru (1867); — Poezii (1873); — Trei crai dela răsărit (1878); Femeia, teatru (1894); — Sarcasm și ideal (1897); — Și multe alte lucrări istorice și filologice.

B. P. Hasdeu a fost una din mințile cele mai strălucite cu care neamul nostru se fălește. Cași I. Heliade-Rădulescu, acest creier a strălucit în toate fețele inteligenței: în știință cași în artă, în religie cași în polemica profană, în satiră cași în duioșie. Spre deosebire de Heliade Rădulescu, Hasdeu n'a fost om politic, în schimb știința lui ajunsese la o culme ne mai atinsă până atunci, iar spiritul său sarcastic a precumpănit în tot timpul vieții sale, pecetluindu-i în chipul cel mai interesant întreaga-i activitate: atât literară cât și științifică.

Un savant și un luptător neobosit, temut, veșnic biruitor; un poet și un ironist sângeros, necruțător; un mistic fanatizat și un îndrăgostit de viață pururea vesel și batjocoritor.

Iată ce scrie în *Viața*, d-l Al. Vlahuță, unul dintre cei cari au luptat cu acest polemist neîntrecut :

„Este știut că d-l Hasdeu e un adversar de temut în polemică: e și răutăcios, e și de spirit, și te arde cumplit, când nu te porți bine cu d-sa. Câți scriitori n'au încă semne, pă cum că au fost odată mușcați de d-l Hasdeu, și câți nu se tem, ca de foc, de spiritul d-sale”.

Acest „spirit”, pe care marele scriitor l-a împrăștiat în dife-

ritele sale studii științifice, în conferințele și mai ales în polemicele sale literare ori ziaristice, s'a încheșat, din fericire, și în câteva bucăți literare. Toate aceste bucăți însă au un caracter polemic iar tonul lor iă de multe ori libertăți ce ne-aduc aminte orgiile de sarcasm spiritual ale lui Aristofan ori Rabelais. Natural că în această antologie ne-am ferit să reproducem acele bucăți.

B. P. Hasdeu s'a născut la anul 1836, în Basarabia, la Hotin. A fost membru al Academiei Române și profesor la universitatea din București. A condus *Revista nouă*, în care a publicat o bună parte din lucrările sale. A condus și o revistă umoristică „Satirul” (1866). A avut polemici memorabile cu aproape toți scriitorii de seamă din vremea sa: cu T. Maiorescu, Gherea, Caragiale, Al. Vlahuță, etc. Dela moartea fiicei sale a devenit spiritist, ca să poată comunica mereu cu spiritul genialei Iulia. Castelul dela Cămpina a fost orânduist ca un adevărat templu.

A murit la anul 1907 și a fost îngropat ca un șef de birou dela vre-o percepție oarecare: cu un dric de clasa a doua, urmat de 8—10 inși.

MULTIPLICAMINI

(Baladă burgheză)

Hagi-Tudoase, vechi zaraf,
 Și-a logodit acuma fata ;
 Căci, de ! eră fătoiul gata,
 Ș'o cere coșcogea un graf.

Poveștile băbești ne spun
 C'a fost, în vremea cea bătrână
 Un dafin ce'nchideă pe-o zână:
 Eră un Wertheim, dar, mai bun.

Din Wertheim dară, tremurând
 Și'ncet, Hagi-Tudoase scoate —

Nu pe vre-o zână, ci — bancnoate
Și le desfășură pe rând.

Apelpeșit și ahtiat,
Le'nhață graful cu toptanul.
Ce-i mai rămâne? Deci la anul
Contesa naște un băiat.

De bucurie nu mai pot
Cel vrednic tată și cea mamă;
Hagi-Tudoase, mai cu seamă,
E chiar nebun după nepot.

În sus, în jos, ca zăpăcit,
Nepotul! și mereu nepotul!
Teșgheaua și-a uitat cu totul
Hagi-Tudoase cel sgârcit.

Nu-i vorbă, fata și-o iubea,
Dar pe nepot... he, altă treabă!
Mirată fie-sa'l întreabă:
De ce nu-i astfel și cu ea?

«De ce? mai știu eu... cum să-ți zic?

«La catastih, negustorește,

«O văd că nu se potrivește:

«Tu mare ești, el este mic.

«Apoi, apoi...» — Tăcu apoi.

De unde tocmai el să știe.

Probleme din psihologie?

Și stă privind la amândoi.

«El mic, ea mare, la cântar

«Firește-i mai ușor nepotul;

— «Mai scurt de-i măsură cu cotul,
«Il poți băgă într'un sertar.

«Il poți băgă într'un sertar;
«Și dacă-i mic, iar dânsa-i mare,
«E și mai ieftin, prin urmare»
Se'ncurcă bietul teșghetar.

Sudori pe frunte-i curg șiroi.
Simțindu-și mințile mufluze,
Abia mai mișcă trist din buze
Și stă, privind la amândoi.

Intr'un târziu, eșind din hal,
El lasă inima-i să zică:
— «Mai dulce-i camăta, chiar mică,
«Decât un mare capital.

«De'ntâi un ghem, apoi un vraf,
«Ș'atunci dobânda mai sporește....».

Un strănepot de-acu-l dorește
Hagi-Tudose, vechiu zaraf.

LA CASA DE NEBUNI

(Fragment)

— Pe-acea tot ce este,
E numai visul meu, pe toți eu îi visez.
Dormind vă născocesc, vă țes ca 'ntr'o poveste.
— Dar ce ești tu?
— Ce-s eu? Mă chiamă Chichirez.

A-ți spune tocmai ce-s nu prea găesc cuvinte.
 În vis sunt un nebun, de nu m'aș deșteptă;
 În faptă când nu dorm, sunt sănătos la minte
 Ș'am un stomac de lup când are ce mânca.

Să te mănânc sau nu? Ba. Fii acum pe pace.
 În vis eu sunt sătul și nu m'auzi urlând.
 Nebunii sunt hrăniți, ș'a fi nebun îmi place,
 De nu m'aș deșteptă, căci adormii — flămând.

Ce adormire, vai! Când trupul ațipise,
 Atunci visai că trec pe lângă un brutar.
 Sunt alt-fel om cinstit, dar ce să faci cu vise?
 În vis, îmi pare rău, furai ca un tâlhar.

O jimbl'o șterpelii. Mă prinde și m'apucă.
 Plecăm la comisar. Mă judecă pe 'n vis.
 Un polițai visat nu-i oare o nălucă?
 O palmă îi cârlesc, — și dâșii m'au închis.

Eu îi priviam cu haz, știind că visu-i glumă,
 De nu m'aș deșteptă, flămând așa cum fui;
 Pe-un Cuza de-aș visă, eu îl înjur de mumă,
 Ba și-l omor în vis. E vis. Ce-i pasă lui?

Un mare tărăboi urmează dup'aceia:
 Toți sbiară că-s nebun, și țup! aici m'aduc...
 Că-i vis o știu, dar nostimă-i ideia
 Pe cetățeni flămânzi să-i duci la Balamuc!

De-atunci mănânc ticnit; am carne, pâine, poame,
 Un singur rău: în vis mă satur îndestul
 Ș'apoi visez c'adorm visând că-mi este foame.
 Grozav!... Dar iar visez că mă deștept sătul.

Eram flămând. Acum petrec și-s prea ferice.
 Mai rîd de cei nebuni, mai rîd de mutra ta:
 Ești cam posac. De-ai fi aicea eu ți-aș zice
 S'adormi și tu. Ha! Ha! De nu m'aș deșteptă!

A, iată cine-va mai potrivit cu tine:
 Moșneag posomorît, cu nasul tot pe sus.
 Ce vis ciudat! Eu, bre, m'aș mulțumî mai bine
 Pe-un Capaș să-l visez decît d'al de Isus!

AUSTRIA ÎN POZIȚIE

(Fragment din „Noi și voi”)

Vecina noastră Austria *e în poziție*. În pîntecele ei se svârcolesc o mulțime de embrioni gemeni, între cari embrionul unguresc, deși cel mai mititel și cel mai slut, un plod în care nu deosebești încă bine dacă e om, dacă e câine, dacă e pește, stă la mijloc și dă ghionturi la dreapta și la stînga, bătîndu-și joc de ceilalți, cași cînd ar fi el cel mai mare și cel mai mîndru. Zăpăcită de turbatele mișcări ale embrionului unguresc și amăgindu-se a crede că turbarea e un semn de putere, Austria și-a dat numele de Austro-Ungaria, ca doară-doară mica pocitură să se mai liniștească. Dar momentul nașterii n'a sosit încă. Cînd va sosi, o s'o vedem atuncea! Este o sarcină grea pentru biata Austriă. Faimoasă prin aventurile sale galante de altădată: «felix Austria nubet», ea își plînge-acum rîsul, nu de astă vară ca fata din basmul românesc, ci rîsul de mai mulți secolî.

Dînsa suferă, și suferă cu atît mai mult cu cît nu știe cine va fi mamoș, nu știe cît o să coste moșitul și dacă nu cum-va mamoșul va aveà apucături de veterinar. Poate va fi Germanja. Poate Rusia. Se poate întîmplă chiar o facere năprasnică, pe neaștep-

tate, înainte de termen și fără ajutorul artei obstretice. În orice caz, e grozav a se gândi bătrâna cochetă la posibilitățile unei faceri! Cine garantează că tocmai embrionul cel unguresc nu se va naște mort? Cine poate să asigure, că nu va muri însăși muma în durerile facerii?

RUȘII DESCIND DIN CĂINI

(Fragment din „Sonata la Kreutzer”)

...Cuti este un admirabil specimen de câine ciobănesc, mare, puternic, cu păr sur foarte aspru, cu un lung bot negru, cu niște ochi de-ți pare că ar vrea să-ți vorbească. Cuti nu e de loc rău. Cel puțin peste zi el nu mușcă pe nimeni și rare ori i se 'ntâmplă a face cuiva cinstea de a-l saluta printr'un lenos lătrat.

Există însă două excepțiuni semnificative din această regulă generală. Cuti nu poate suferi pe lampagii și pe împărțitorii de gazete. În fiecare seară, când intră lampagiul în curte, slugile trebuie s'alerge ca să-l apere contra lui Cuti, care se aruncă furios ca să sfâșie pe bietul om. Tot așa când se arată vre-un împărțitor de gazete. Și, fiindcă lampagiii și împărțitorii de gazete se schimbă mereu, nu se poate spune că figura indivizilor supără pe Cuti, ci îl supără anume meseria lor.

Fie înalt, fie scurt, fie bălan, fie oacheș, fie tânăr, fie bătrân, tot una: pentru Cuti este un principiu absolut impersonal de a nu primi în curte pe un lampagiu și pe un împărțitor de gazete în genere, oricare ar fi înfățișarea lor individuală. Ceva mai curioasă decât atât. Uneori o gravă ocupațiune în bucătărie împiedică pe Cuti de a observa intrarea lampagiului în curte. Peste o oră terminând minuțioasa analiză a osciorului de ros, Cuti ese din bucătărie și — horribile

dictu ! — vede 'n curte lampa aprinsă. Deci — își zice el atunci în gândul și în graiul său — criminalul a dispărut, dar corpul delictului probează că el a fost pe-aici! Și Cuti se repede ca un adevărat judecător de instrucție, lătrând indignat la lampa cea aprinsă.

Intr'o zi, după ce împărțitorul de gazete, care-mi adusese pe *Moș Teacă*, abia scăpă de a nu fi mușcat într'un chip mai puțin inocent decum sunt mușcăturile lui *Moș Teacă*, eu am chemat pe Cuti și i-am adresat următoarea cuvântare:

— Măi Cuti, tu ești un dobitoc foarte inteligent, adesea mai inteligent decât *Moș Teacă*, care totuș — cată s'o recunoaștem cu imparțialitate — uneori este mai inteligent decât tine.

(Cuti dă din coadă în semn de aprobare, dar fără a părea prea măgulit prin comparație).

— Lătratul tău la lampa aprinsă dovedește chiar, într'un mod necontestabil, aptitudinea ta de a combina silogisme, deși n'ai învățat Logica d-lui Maiorescu, sau, poate, tocmai fiindcă n'ai învățat-o.

(Cuti îmi linse mâna, ca să manifeste gratitudinea sa pentru acest compliment).

— Cum dară nu înțelegi tu că lampagiul și împărțitorul de gazete sunt tocmai aceia pe cari un câine civilizât trebuie să-i respecte mai cu deosebire?

(Cuti a încetat a dă din coadă, în semn că nu mă mai înțelege).

— Lampagiul împrăștie întunericul printr'o lumină materială, împărțitorul de gazete se presupune a împrăști întunericul printr'o lumină intelectuală, amândoi sunt considerați ca luminători ai noștri, și tu...

(Cuti s'a culcat, având aerul de-a fi obosit prin atâta morală).

— ...și tu bestie ești un dușman al luminei!

Ultimele cuvinte fiind rostite cu multă energie, Cuti

și-a ridicat capul și s'a uitat drept în ochii mei, cași când mi-ar fi zis:

— Que faire? C'est plus fort que moi!

Eu nu mă îndoiesc că, printr'o ulterioară evoluțiune darwiniană, Cuti al meu nu e departe de a deveni om. Dar ce fel de om? el, căruia îi displace atât de mult orice aducător de lumină! Peste câteva zile în urma dialogului meu cu incorigibilul Cuti, eram culcat după prânz, citind un jurnal, în care se vorbiă despre uneltirile Rușilor în Bulgaria, despre spionajul muscălesc în Dobrogea, despre faimosul consul Imbecilidache, etc. «În sfârșit, voi scrie și eu despre Muscali — m'am gândit eu nu mai pot așteptă; mi-a venit timpul; dar cum oare să scriu?»

Cugetând la acest «cum oare să scriu?» eu simții ochii mei închizându-se și mi se păreă că în jurul meu, cu monotonia unui adormitor tic-tac, al ciasornicului, răsună silabele: ci-li-bi... li-bi-ci... ci-bi-li... bi-ci-li... im-be-ci-li... De odată s'a auzit foarte limpede: vă kak pișite? ceeace însemnează rusește în stilul cel mai elegant: «cum scrii dumneata?» Crezând dintru'ntâi că este românește, eu m'am speriat, am deschis ochii mari, am sărit sus și — mă văzui pe o întinsă câmpie, a căreia nemărginire eră acoperită de mii și mii de câini de tot felul, de toate culorile și de toate mărimile, începând dela dulăi cât un vițel și până la niște javre cât o veveriță.

— Ve kak pișite? îmi repetă acuma aieva un mare câne ciobănesc, în care cu uimire eu am recunoscut pe Cuti.

Eu:

Tu Cuti îmi vorbești muscălește?

Cuti:

Te rog, stăpâne, a nu-mi mai zice «Cuti», ci: «Ivan Ivanovici Cutoff»

Eu:

Fie! Dar ce treabă ai tu de a mă întrebă pe mine cum scriu?

Cuti:

Neapărat, stăpâne: d-ta știi că în viața mea cea câinească nu-mi plăceau lampagiii și împărțitorii de gazete. Toți acei ce aduceau vre-un neam de lumină, mă supărau foc. Acuma dară, pe cale de a deveni și eu om, adevărat anume Rus, căci pentru toți câinii evoluțiunea cea normală, ca primul grad de umanizare, este de a ne naște Muscali, îmi pregătesc de mai înainte viitorul meu rol de censor.

.

— Ce însemnează această muzică? întrebai eu pe Cuti.

— Cum ce, stăpâne. N'ai auzit pe Neamț muștrându-ne pe noi că suntem spioni?

— Ei bine?

— Spioni! Apoi tocmai aceasta este trăsura cea mai caracteristică și, aș putea zice, trăsura cea mai nobilă a câinimii...

— Cea mai providențială! țipă mopsul cel literat.

— Cea mai muscălească! răcnî câinele cel turbat.

— Explicați-vă, vă rog; eu unul nu vă mai pricep. Lămurește-mă d-ta, Stepan Stepanovici, viitoarea glorie a literaturii rusești.

— Cu multă plăcere. Din toate animalele numai câinii se miroase, mereu unii pe alții, adevărat își bagă nasul chiar în regiunile cele mai ascunse, acolo unde n'ar trebui nimenea să se amestece. De aci originea spionagiului. Dela spionaj până la diplomație este mai puțin decât un pas. Diplomația s'ar putea numi titlul academic al spionajului. Iată de ce Rușii excelează

nu numai ca spioni, dar sunt totodată cei mai mari diplomați din lumea întreagă. Spionagiul este o aureolă a Rusiei. Toți muscalii sunt moralmente datori a se spiona unii pe alții....

— Destul! Am înțeles! Acum nu mă mai îndoiesc că voi veți fi Muscali și că Muscalii au fost voi. Proba cea olfactivă e zdrobitoare. Mă mir numai cum de n'a rămas la Ruși nici o aducere aminte înconștientă despre originea lor cea câinească, atât de bine demonstrată.

— Ba da! ba da! — se auzi din toate boturile.

— Să ți-o spun eu, zise șoricarul; și mă surprinde cum de n'o știi d-ta, care ești nu numai filolog, dar încă membru al Academiei imperiale de Științe și al Societății Imperiale Archeologice din Petersburg, adică un «gros bonnet» în știința muscălească. Încă odată, tocmai d-ta să n'o știi? O aducere aminte înconștientă negreșit că există și se manifestă în fiecare zi, la orice pas, în viața cea mai intimă. Muscalii când vor să se laude, sau să se mângâie unii pe alții, își zic unul altuia: *sukin-săn*, adică «fecior de cățea». Apoi ce altă dovadă mai autentică vrei să mai fie?

— Să fim mai metodici, zise mopsul cel literat. Voinđ din gelozie a micșorâ întru câteva meritul explicațiunii lui Osip Osipovici. *Sukin-săn* este o probă așa zicând directă. O află oricine fără multă încordare a minții. Eu mai cunosc încă o altă probă, o probă indirectă, dar nu mai puțin convingătoare. Să ne întrebăm, domnii mei: din toate națiunile Europei, de ce oare numai Muscalii se scopesc cu grămada?

— Ascultă-l cu atenție, stăpâne; îmi hămăi Cuti. Eu ți-am spus că Stepan Stepanovici are să fie un mare literat rusesc. Ideile lui sunt totdeauna mai mult decât caraghioase. Soluțiunile, la care ajunge, sunt cu totul neprevăzute pentru orice căpătână nerusească. Geniul dintr'insul țâșnește cascădicește, nu

ese pe țârâite ca la un Neamț.

Întreaga câinime din jurul meu așteptă cu urechile ridicate deslegarea problemei.

— Ei bine, repet încă odată, de ce numai la Muscali există o grămadă de scopiți? Eu susțin că aceasta este o aducere aminte inconștientă despre originea lor câinească...

— Mergi prea departe, Stepan Stepanovici; observai eu, pierzând răbdarea. Dar cum de uiți că tocmai câinii nu se scopesc nici odată?

— Da, o știu. Vezi aci e profunditatea lucrului... Căii se scopesc, boii se scopesc, berbecii se scopesc, porcii se scopesc, cocoșii se scopesc, — câinii nu. Așă e? Iată dară de ce Muscalii se scopesc. Ei se scopesc pentru ca să ascunză originea lor cea câinească, pentru ca adecă lumea să creadă că ei n'au fost câini, că n'au a face cu câinii; iar priu urmare, de vreme ce vor s'o ascunză, deci: ș'o aduc aminte în mod inconștient.

Aplauzele unanime au acoperit acest strălucit raționament, demn de corifeii criticismului rusesc al-de Bielinsky și al-de Mikhailoff.

Cuti eră mai cu seamă impresionat. Ce logică! — urlă el — o logică pe care se poate ridica doară creurul Muscalului, căci în Rusia se screm câne-cânește o sută de milioane pentru ca să iasă tocmai din fund câte un ghem de literat. Adânc! Adânc de tot! *kakaia galova!* Ești sublim, Stepan Stepanovici! Ești incomparabil! Hai să mai ciocnim!... Și, după ce amândoi ciocniră, Cuti a adaos cu o expresiune melancolică:

— Te admir, dar totuș, ca censor, îți voi șterge argumentația. Slujba e slujbă!

Stepan Stepanovici zâmbi.

— Dar dacă te voi mitui eu cu un oscior...? zise el cu o strâmbătură sarcastică a botului.

Cuti tăceă.

— Un oscior! repetă mopsul.

Cuti se silià a nu răspunde.

— Un oscior, bre! zise din nou mopsul, făcând grimasa de a roade.

— Un oscior? De! — răspunse Cuti, asupra căruia osciorul avusese de-atâtea ori puterea de a-l face să-i scape chiar lampagii și împărțitorii de gazete, — de! tu știi că în Rusia poți ori-și-ce, dacă vei asvârli câte un oscior la dreapta și la stânga. Despre oscioare să nu vorbească cineva cu ușurință. A refuzà un oscior, să-ți spun drept, parola mea de câine, a refuzà un oscior nu e lucru cinstit.

— Și istoria — urmă înainte mopsul — istoria ne arată că muscalii au știut să zăpăcească prin oscioare chiar puterile străine. Printr'un oscior aruncat vizirului, Petru cel Mare a scăpat în campania dela Prut. Pentru un alt oscior, dat dragomanului turcesc, Rușii au apucat Basarabia...

— Ba din oscior în oscior — strigă cu entuziasm Cuti — noi vom ajunge la Tarigrad. Acolo e trai! Câinii se 'ntind, se lungesc, se tolănesc, se lăfăesc în mijlocul stradelor și bieții trecători sunt datori a-i ocoli, ca să nu le strice tabietul. Un oraș predestinat pentru Muscali!

Și Cuti începù a urlà din răspuțeri imnul rusesc național:

Boje tzarria hrrrani...

(Din „Sarcasm și Ideal”).

I. L. CARAGIALE

(1853—1912)

Bibliografie. — Teatru (două volume: Năpasta, Conul Leonida față cu reacțiunea, O scrisoare pierdută, O noapte furtunoasă, D'ale carnavalului, O soacră); — Schițe ușoare (1868); — Calendarul Daciei pe 1898; — Momente, Schițe, Amintiri; — Calendarul Moftului român pe 1902; — Nuvele și povestiri; — Note, schițe și amintiri; — Schițe nouă.

Pesimist cași Eminescu, desgustat cași el de urâciunea mediului în care erà silit să trăiască, I. L. Caragiale și-a exprimat totuși pesimismul și desgustul în cea mai spirituală și usturătoare batjocură la adresa societății din care a făcut parte. Caragiale a avut cea mai puternică viziune comică dintre toți scriitorii noștri. Iar această viziune a fost slujită de un spirit de observație căruia nu i-a scăpat nici cel mai neînsemnat amănunt, când el erà caracteristic. Până azi n'am avut un vânător de ridicol mai neobosit și mai bun țintaș.

Ochiul său mic, neastâmpărat, mereu în urmărire nimeria atât de sigur ridicolul oamenilor, încât erà de-ajuns să se uite la tine ca să te simți puțin vrednic de răs.

Caragiale a fost cel dintâiu umorist complet, umorist de temperament al nostru. Umorul său e rău, necruțător, crud chiar. Și e foarte explicat. Oamenii și stările cari l-au făcut pe Eminescu să scrie blestemul din „Rugăciunea unui Dac” lui Caragiale i-au inspirat: „O scrisoare pierdută” și schițe vesele. Violența lui Caragiale a fost veselia; hula lui, ridicolul. Caragiale

a râs, fiindcă, literaricește, nu putea să plângă ; Eminescu a plâns și a blestemat, fiindcă nu putea să râdă.

Caragiale s'a născut la anul 1853, la Ploești. A murit la Berlin la anul 1912, unde și-a petrecut cei din urmă ani ai vieții, ca un ultim semn de dispreț arătat mediului românesc, pe care l-a batjocorit cu atâta vervă și fantazie spirituală.

SCRISOAREA PIERDUTĂ

(Fragment din actul al IV-lea)

Scena II.

TRAHANACHE și AGAMIȚĂ DANDANACHE
venind din fund.

TRAHANACHE (foarte politicoș)

Poftim, poftim, stimabile!

TIPĂTESCU

Cine să fie?

ZOE

Un străin?...

TRAHANACHE (coborând)

Dă-mi voe, Joitico, să-ți recomand pe d. Agamiță Dandanache!

ZOE și TIPĂTESCU

Dandanache! (complimente)

TRAHANACHE

Candidatul nostru!... adică ce mai candidat! alesul nostru.

DANDANACHE (vorbește peltic și sâsâit)

Sărut mâna... Și domnul? bărbatul dumneei?

TRAHANACHE

Nu, eu sunt bărbatul dumneei, dumneei este nevasta mea, cum am avut onoarea să vă recomand...

DANDANACHE

Și d-voastră?

TRAHANACHE

Și eu?... bărbatul dumneei... Eu (serios) Zaharia Trahanache, președintele Comitetului permanent, Comitetului electoral și... ai puținică răbdare... (se caută în buzunar și scoate o cartă de vizită, pe care i-o dă lui Dandana-che), sunt aicea toate comitetele...

DANDANACHE (ia cartă)

Mersi!... Și domnul?

TRAHANACHE

Domnul Fănică Tipătescu, prefectul nostru, amicul meu și al familiei mele.

DANDANACHE (lui Fănică)

Îmi pare bine, d-le preșident! (ii dă mâna. Trahanache trece lângă Zoe).

TIPĂTESCU

Și mie, onorabile, nu mai puțin... Sunt încântat... Dar cu ce ocazie pe la noi?

DANDANACHE

Cu ocazia aledzerii, neicursorule, cu ocazia aledzerii; știi, m'a combătut opoziția și colo și dincolo, și dincolo... și rămăsesem eu... care familia mea dela patuzsopf în Cameră... rămăsesem mă 'nțeledzi fără coledzi... și așa am venit pentru aledzere.

ZOE (cu răutate)

Nu trebuiă să vă mai deranjați...

DANDANACHE

Ba încă țe deranz, conița mea! Da stii, nu fățeà să nu fațem măcar act de prezentă...

TRAHANACHE

Se 'nțelege! foarte bine, foarte bine! trebuie, trebuie.

DANDANACHE

Da de deranz... destul! Închipuește-ți să vîi pe drum cu birza ținți postii, hodoronc-hodoronc, sdronca, sdronca.. Știi, m'a sdrunținat!... și clopoței... (gest) îmi țiu urechile... știi așa sunt de amețit și de oboșit... nu-ți fați o idee, conița mea (cătze Trahanache) nu-ți fați o idee, d-le prefect, neicursorule (cătze Tipătescu) nu-ți faci o idee, d-le prezident, puicursorule...

TIPĂTESCU

Firește...

ZOE

Mai e vorbă...

TRAHANACHE

Adineaori am sosit, erà să trag la otel... dar birzarul... el știà de țe viu, mi-a arătat pe d. prefect (Arată pe Trahanache).

ZOE (încet cătră Tipătescu, care råde

Și încă mai răzi, Făinică.

TRAHANACHE

Da, mă duceam pe la alegere ca să vâz cum mergem... Nu-i vorba, de mers, mergem strună... dar știi de obicei, ca un cap ce sunt al partidului, trebuie să fiu acolo...

DANDANACHE (străgându-i mîna)

Bine că te-am găsit, neicursorule, mersi.

(Vorbesc amândoi deoparte)

ZOE (cătră Fănică încet)

Iată, Fănică, pentru cine mi-am pierdut eu liniștea...
Și spune drept dacă nu eră mai bun Cațavencu!

TIPĂTESCU (scurt)

E simplu, dar îl prefer, cel puțin e onest, nu e un mișel !

TRAHANACHE (lui Dandanache)

Stimabile, eu te las aci cu amicul Fănică și cu Joițica... Eu trebuie să mă duc la alegere: peste o jumătate de ceas se deschide urna; trebuie să fiu acolo... D-ta n'ai nici o grijă, mergem la sigur, la noi opoziție nu încapem..., suntem tari, stimabile... tari... Nu o să ai majoritate, stimabile...

DANDANACHE

Cum se poate? Să nu te pomenesti cu vre-un balotaz? ai?... a mai pățit-o și alții...

TRAHANACHE

Adică, ai puținică răbdare, balotaj la noi?... zic: nu majoritate, unanimitate o să ai, stimabile.

DANDANACHE

A, așa?... (Cu siguranță) Se'nțeledze... Niți nu se putea altfel...

TRAHANACHE

Salutare, stimabile, salutare... La revedere Fănică...
La revedere, Joițico (iese).

Scena III.

ZOE, TIPĂTESCU, DANDANACHE

DANDANACHE

Cum îți spui, să nu m'aleg, puicusorule, nu merdzea... Eu, familia mea, dela patuzsopt... luptă, luptă

si dă-i si dă-i si luptă... si eu mă'nțeledzi tocmai acuma
să rămâi pe din afară... fără coledzi!... și cât p'ați,
neicursorule, să nu m'aleg...

ZOE

Să nu te-alegi d-ta, cu meritele d-tale! erà peste
putință...

TIPĂTESCU

Peste putință...

DANDANACHE

Ei, uite asà, cu meritele mele, conită, vezi! erà cât
p'ați, dar stii cât p'ați... Întreabă-mă, neicursorule, să-ți
spui: nu vreà comitetul țentral si pațe; zițea că nu
sunt marcant. Auzi, eu să nu fiu marcant... Am avut
noroc, mare noroc am avut. Să vedeți. Într'o seară...
ținevas — nu spui ține... persoană însemnată... da
becher — vine si zoacă la mine cărți... si când pleacă
isi uită pardesiul la mine. A doua zi, voiu să-l îmbrac...
gândiam că-i al meu... văz că nu-i al meu; îl caut prin
buzunare si dau... peste țe te gâdesti?

TIPĂTESCU

Peste?

DANDANACHE (râzând)

Peste o scrisorică.

AMÂNDOI

O scrisorică.

DANDANACHE

De amor...

AMÂNDOI (mișcați)

O scrisorică de amor?

DANDANACHE

O scrisorică de amor către becherul meu, dela nevasta unui prietin, — nu spuii ține... persoană însemnată.

ZOE

Ei și ?

TIPĂTESCU

Ei ?

DANDANACHE

Ei, țe să-ți mai spuiu, puicursorule? Adu o birze, mă băete, degrabă... Mă suiu în birze si mă duc la persoana, la becherul, — nu spuii ține — e persoană însemnată: — Găseste-mi, me'nțeledzi, un coledzi, ori dau scrisoarea la „Răsboiul“... De colea până colea... gări măr... a trebuit, conîța mea, să țedeze, si tranc! depesa aiți, neicursorule...

ZOE, (agitată treptat în măsura povestirii lui Dandanache)

A! domnule Dandanache, ai făcut rău... fapta d-tale este... să-mi dai voe să-ți spuiu...

TIPĂTESCU (încet)

Zoe! (ea urcă).

DANDANACHE

Asa e, puicursorule, c'am întors-o cu politică. Aud? Te eră de făcut? Aminteri dacă nu-mi dedeă în gând asta, nu m'aledzeam... si nu merdzeă de loc, neicursorule; fă-ți idee! familia mea dela patuzsopt (coborând cătră public) si eu, în toate Camerele, cu toate partidele, ca rumânul imparțial... si să rămâiu fără coledzi!

TIPĂTESCU

Vezi bine! (mușcându-și buzele) Dar nu ne-ai spus sfârșitul istoriei.. scrisoarea.

ZOE

Da, scrisoarea...

DANDANACHE

Care scrisoare?

TIPĂTESCU

Scrisoarea becherului...

DANDANACHE

Care becher?

ZOE (nervoasă)

Persoana însemnată... scrisoarea... de amor... arma
d-tale politică, cu care te-ai ales...

TIPĂTESCU

Scrisoarea pe care voiai s'o publici în „Răsboiul“
dacă nu....

DANDANACHE (aducându-și în sfârșit aminte)

A da! scrisoarea... da... am prițeput.

ZOE

Ei! scrisoarea?

TIPĂTESCU

Ce s'a făcut?

DANDANACHE

O am pusă acasă la păstrare... dar stii, la loc sigur...

ZOE

Nu-i i-ai înapoiat-o persoanei?

DANDANACHE (cu mirare)

Cum s'a înapoiez?

TIPĂTESCU

Iată te-alegi, el și-a ținut cuvântul...

ZOE

Trebue să i-o dai înapoi...

DANDANACHE

Cum se poate,conița mea, s'o dau înapoi? S'ar putea să fac asa prostie? Mai trebue s'aldată... La un caz iar... pac! la „Răsboiul“ (Coboadă)

ZOE (cu desgust)

A! (Trecând lângă Fănică, încet și cu tonul lui de mai sus). Simplu, dar e un om onest! (tare cătră Dandanache) D-le Dandanache, am să vă fac o rugăciune: o să rămâneți la masă la noi... mă rog să nu povestiți istoria cu scri-soarea becherului d-voastră...

TIPĂTESCU

Știți asupra alegătorilor, ar face poate rău efect...

DANDANACHE

Nu spuii, neicursorule; dar dacă oiu uită — amint-teri, am memorie bună... dar stii, cum sunt amețit de drum, poate să uit si să 'nțep — să-mi fațeți semn. Eu la masă o să stau ori lângă d-ta, ori lângă consoarta d-tale...

TIPĂTESCU

Care consoarta mea?

DANDANACHE

Doamna.

ZOE (a parte)

A! idiot!

TIPĂTESCU (impacient)

Pardon, d-le Dandanache, doamna e soția d-lui pre-zident al Comitetului, domnul care v'a adus aici; (subliniază silabic) domnul Zaharia Trahanache, doamna

Zoe Zaharia Trahanache... Eu sunt Ștefan Tipătescu, prefectul județului... cu domna sunt numai prieten...

DANDANACHE (care a ascultat cu multă atenție)

Asa e, bini ziți, puicursorule... bată-vă sănătatea să vă bată... pardon... știi eu... de pe drumi, (serios) fă-ți idee d-ta: ținți postii, hodoronc-hodoronc, sdronca-sdronca, și clopoței... îmi ține grozav...

ZOE (a parte)

Trebue să-l duc de aici să se liniștească puțin... e amețit rău de tot.

TIPĂTESCU

D-le Dandanache, nu voiți să vă odihniți, să vă liniștiți puțin...

DANDANACHE

Ba da, neicursorule... dar unde?

ZOE

Postiți cu mine, d-le Dandanache.

DANDANACHE (dându-i brațul și ieșind cu ea la dreapta pe scară)

Stii, cònița mea, sunt asa de amețit... stii, trăsura... și clopoței... stii, îmi ține grozav... grozav îmi ține... (ies).

CC, TARSITA POPESCU

(Fragmentul din „Art. 214”)

Un biou de avocat. Ora 9 dimineața.

Avocatul, un licențiat începător, stă la biouul său, studiind niște hârtii.

O cocoană intră urmată de un tânăr.

Cocoana este îmbrăcată, cum purtau înainte vreme

mahalagioaicele, cu barej havaïu legată la cap, roche și peptar de lână de aceeaș culoare, și un tărănaș conabiu, făcut cu iglița; în mâni, mănuși de imitație de mătase fără dește. E o femeie de vre-o cinzeci de ani destul de bine ținută; cam prea dreasă la obraz; sprâncenile ca niște lipitori; dinții cam negriți de ristic și de tutun; foarte veselă și vioaie, vorbește și gesticulează degajat, chiar cu multă volubilitate și cu o figură plină de expresie. Tânărul are aerul unui impiegat de minister; redingotă de camgarn la trei butoni, cravată strigătoare, pantaloni de culoarea oului de rață leșească și pălărie cilindru. El urmează cu încredere pe femeie, care intră cu pasul hotărît.

Cocoana. — Las'că'i spuiu eu tot lu domnu avu-catu. (Înaintează spre biurou) Bonjour... Mă recomand Tarsița Popeasca, văduva lu priotul Sava dela Cai-mata, care a dărămat-o Pache, când a făcut bulivardu al nou, și fiu-meu, Lae Popescu.

Avocatul. — Poftiți, luați loc.

Cocoana. — Mersi!

Tânărul. — Mersi! (șed)

Cocoana (scoate o tabachere, din aceasta o țigaretă militară, pe care o pune în gură. Avocatul îi oferă chibrituri; ea aprinde țigaretă; trage de două trei ori și dând fum pe nas). — Uite la ce-am venitără noi la dumneata, care ne-a recomandat o prietenă a noastră, finc'a avut și dumneei o chestie, (face cu ochiul răsând și arătând pe Lae, care se uită la lucrurile din biuroul avocatului de jur împrejur și'n tavan la policandru), tot într'o pricină, de par egzamplu acuma, vine vorba; și zice: du-te negreșit la dumnealui, că-ți face dumnealui treaba.

Avocatul. — Care cocoană, mă rog ?

Cocoana. — Mița...

Avocatul. — Care Mița...?

Cocoana (răsând, dând fum pe nas și făcând cu

ochiul). — Ei! nu te mai face acù... Mița, dè! care ai devorțat-o dumneata...

Avocatul. — ...?

Cocoana. — Care ai devorțat-o dumneata de Pricopoiu dela Ciulnița.

Avocatul (după o prefăcută sfortăre a memoriei). -- A! madam Zaharidi...

Cocoana. — Ei, da! așa te'nvață... Zaharidina... (se apleacă la urechea avocatului și-i șoptește ceva râzând cu multă intenție. Avocatul zâmbeste cam sfiindu-se de atâta apropiere. Cocoana se trage repede de la urechea lui și pune grațios trei dește dela mâna stângă peste buze). U! pardon... oi u fi mirosind!... Am gustat de dimineață niște anghelică de casă... Nu știu ce pârdaľnicu îmi veniã de cum m'am sculat, pardon, dela stomac!... (cu aceeași mișcare grațioasă, se apasă cu cele trei dește la lingurea făcând ceeace se zice pe franțuzește *une petite moue dégoûtée*).

Avocatul. — Ei! și afacerea d-v...!

Tânărul (aplecând ochii din tavan). — E pentru...

Cocoana (după ce și-a aprins o țigaretă). — Las'să spui eu. (Cătră avocat). Eu i-am spus: Lae, nu face pentru tine; dar el, amurezat... n'ai ce 'i face! nu și nu! că se omoară, dacă nu-l las. (Cătră Lae). Ai văzut acù, mangafache? (cătră avocat, cu blândă filosofie). Furia tinereții... n'ai ce-i face! asta e al tinerilor dat. (Iar s'apleacă la urechea avocatului și-i șoptește cu multă intenție și sclipind din ochi. Avocatul iar evită contactul. Cocoana iar face mișcarea-i grațioasă). U! Anghelica, bat-o focu! (apoi iar s'apasă la lingurea).

Avocatul. — În sfârșit... în sfârșit, cum stă chestia?

Cocoana. — El.. Lae...

Tânărul. — Lasă-mă, mamito, să spui eu.

Cocoana. — Ei! poftim, spune (fumează și se uită și-ea la policandru).

Tânărul. — Eu vreau să dau divorț...

Avocatul. — Ești însurat de curând...

Cocoana. — De...

Tânărul. — Lasă-mă, mamito! ce? eu sunt prost?
(cătră avocat) De trei ani.

Avocatul. — Copii aveți ?

Cocoana. — Ei, aș! unde poate aia să facă? (se dă la urechea avocatului).

Avocatul se scoală repede în picioare și se duce într'un colț al biuroului, unde s'apleacă puțin asupra unui castronaș cu nisip.

Cocoana (care i-a urmărit mișcarea). — Ai și d-ta de dimineată arsuri la stomac; să-mi dai o sticluță, să-ți aduc și duminică nițică anghelică... de casă.

Avocatul (coborând înapoi la biou, ștergându-se la gura cu batista; cătră tânărul client). — Și ce motive putem invoca ?

Tânărul. — Nu-mi mai convine, domnule, pentru ca să trăesc cu dumneei...

Avocatul. — Apoi asta nu-i un motiv... Trebuesc motive...

Cocoana. — Par'că dumneata ce treabă ai? să le găsești! Nu mai vrea să trăească cu ea și pace bună! bărbat e! de unde nu, își ia căciula și pleacă... Iaca.

Avocatul. — Bine, pleacă; dar femeea îl urmează, trebuie, are chiar datoria să-l urmeze.

Cocoana. — Să poftească!... Iacă 'i vine lui pofta să meargă unde a'nțarcat mutu iapa, tocma colo unde tot spune la, 'Universul' ' că se bate, zice, cu Englezii.. boerii ăia, (râzând) ce fel de boeri, ai dracului or fi și ăia! încinși cu tei ca la Fefelei! (râzând crescendo) Să meargă după el!... să vază ea pe dracu! războiu e ala, ce? te joci, țațo? nu-i caută că e fata lui Popa Petcu! (râde cu multă poftă; s'apleacă s'apuce de gât pe avocat și să-l tragă cu urechea la gura ei. Avocatul face la vreme o mișcare inteligentă și scapă. Ea

face mișcarea ei grațioasă cu cele trei dește, întâi pe buze, apoi la stomac) Ei! da, uitasem!... Anghelica!... Da' (închide ochiul stâng și cu un zâmbet plin de intenție) ai înțelegut unde bate vorba Tarsiții priotesii! (face mare haz și fumează cu multă poftă).

Avocatul. — Lasă, te rog, cocoană; lasă-l pe dumnealui să răspundă la întrebări; altfel nu pot sezisa speța (cătră tânărul). Mă rog, să vedem... Ce plângeri pozitive și întemeiate pe probe putem s'aducem contra soției noastre?

Cocoana. — Berechet!

Avocatul. — Cum?

Cocoana. — Cu martori.

Avocatul. — Ce-or să spuie, de exemplu, martorii?

Cocoana. Ei bravos! dumneata ce treabă ai? să-i înveți ce să spuie... Martori găsim noi.

Tânărul. — Mai întâi, domnule avocat, eu vreau să dau divorț, fiindcă n'o mai iubesc pe dumneei...

Avocatul. — Dar dacă dumneei te iubește pe dumneata?

Cocoana (pufnind). — Em...p'! (face din buze un zgomot onomatopeic).

Tânărul. — Și este luxoasă... și...

Avocatul. — Da, amice, te cred; dar astea nu sunt motive...

Cocoana. — Jur eu ca mama lui!

Avocatul. — Em...p'! (face acelaș zgomot din buze ca preoteasa mai sus; apoi cătră tânărul). Putem să dovedim un adulteriu? înțelegeți ce va să zică un adulteriu...

Cocoana. — Știi că mi-ai plăcut aici?

Avocatul. — Apoi nu e așa, cocoană. Știi cât e de greu să stabilești elementele pentru proba legală a adulterului?

Cocoana. — Ei, bravos! (se repede râzând la ure-

chea avocatului; acesta se dă degrabă într'o parte. Mișcarea grațioasă a cocoanii).

Tânărul. — Dumneei, domnule avocat, am martori, umblă toată ziua pe la tanti ale dumneei; știu eu ce face dumneei pe la tanti ale dumneei? că dumneei are vre-o patru tanti.

Cocoana. — Olio! ce spui, țațo? nu zici cinci?... ba încă șase! (volubil) pe Răduleasca, pe Popeasca, pe Ioneasca, pe Otopeanca, pe Hurdubiloaia, pe Popeasca ailaltă a lui Mache al popii Zamfirache, de-i mai zice și Ampotrofagu, că a băgat spaima în maală! uite așa umblă cu patacele și cu basamacu 'n cap, când fû la alegeri, de-a spart capu lui bietu Guță Băncuță, (cu volubilitate crescândă) fiindcă nu vrea să fie cu oțiiăștia, de-a venitără la putere, fi-s'ar fi stârpit sămânța de liberali! auzi liberali! să nenorocească o lume de se hrăniă....

Avocatul (plictisit). — Tț!... Ce-are aface acuma politica?

Tânărul (rugător). — Lasă, mamă!

Avocatul. — Lasă, cocoană!

Cocoana (cu forță). — Nu las! nu vreau să las! (trântind țigarea în scrumieră și, foarte sentimentală, obidindu-se treptat până la lacrimi) că dacă nu am mai avut alți copii, și să-l văz nenorocit, care numa pe el îl am!... (își suflă foarte sgomotos nasul, apoi își șterge ochii și aprinde țigarea).

Avocatul. — E vorba dar de a probă că lipsește dela cea mai sacră datorie conjugală, dacă...

Cocoana. — Apoi ai cunoscut-o dumneata pe mă-sa ce pramatie, ce catifea? (se dă la ureche fără succes, apoi, pufnind de râs) M'ai înțelegut, care va să zică? (taie cu mâna dreaptă de două-trei ori aerul în mișcări scurte și dese, blejdind buzele, pufnind din nări și ținând închis ochiul stâng — semnul unei idei superlative).

Avocatul. — Mai rămâne să găsim altceva... Te insultă vre-odată!

Tânărul. — Aplică, domnule, totdeauna așa vorbe triveale, care nu aş putea pentru ca să vi le zic în persoană în prezența mamiții.

Cocoana (se repede la ureche iar fără mult succes; apoi, râzând, către avocat). — Destul!

Tânărul. — Și, pe urmă, să vă spun drept... nu-mi mai dă nici mâna pentru ca să ții o nevastă fără zestre...

Avocatul. — N'ai luat zestre?

Cocoana. — Zestre? dela cine? dela Popa Petcu? să-i rămâie clironomie, când o murî bețivul, căldărușa și datoriile dela „Moartea Vânătorului“, unde bea toată ziua și toată noaptea pe catastif și joacă tabinet cu ginere-său și cu alți spânzurați... cu ginere-său, dè! cu Tache Hengheru, care are antipriză de flașnete în Popa Tatu și iarna vicleimuri cu olteni!

Tânărul. — Lasă, mamițo!... Nu-mi mai dă mâna pentru ca să ții nevastă fără zestre; mai ales că a fost o nenorocire acū, cu ocazia bugetului, care am devenit suprimat pe întâiu Aprilie.

Avocatul. — Și ce salariu aveți?

Cocoana. — Marea cu sarea! Avea și el o sută cinczeci de lei pe lună... și l-a suprimată; cu o sută cinczeci de lei a lui o să se procopsească statul! In mațe să le stea ai o sută cincizeci de franci! l-a suplimată, că l-a 'nsemnat Ampotrofagu, suplima-le-ar Dumnezeu luminițele ochișorilor din cap, s'ajung să-i văz orbiți pe toți, cu mânușița întinsă pe strada Clementii la colțul lui Butculescu! L-a supl...

Un fecior (intră și, întrerupând imprecățiunea mamei). — Conașule, poftiți la dejun.

Avocatul (se scoală). — În sfârșit, mai veniți în zilele astea pe la mine; ne vom mai consulta; poate să

găsim ceva... A! nu cumva ai vre-o scrisoare dela soția dumitale?

Cocoana. — Hehei! câte! de când trată amor (iar la ureche; dar avocatul e prea înalt și cocoana nu-l ajunge din picioare).

Tânărul. — Ba, am vre-o trei, de când eram astă toamnă cu domnul inspector trimis în anchetă în Dobrogea... Am stat vre-o trei săptămâni, și dumneei eră strașnic de supărată că nu-i trimeteam mereu parale...

Avocatul (ca având o idee luminoasă). — Bravo! vino mâne poimâne dimineață cu scrisorile... poate să avem șansă... cine știe? poate să avem mare șansă!

Feciorul (intrând iar). — Conașule, se răcește.

Avocatul, mânând pe cei doi clienți cu binișorul până la ușe, îi scoate afară din biou; în vestibul, cocoana, râzând, vrea să-i spuie ceva la ureche; avocatul o depărtează, și apucă spre sufragerie. — Cocoana pleacă făcând cu ochiul.

Tânărul (urmând-o și netezindu-și jobenul cu mâneca). — Stai, mamișo, nu așa iute!

C. F. R.

Doi amici, Niță și Ghiță, șed la o masă în berărie și vorbesc încet despre cine știe ce. Ușa stabilimentului se deschide cu sgomot, și intră foarte vesel un mușteriu nou, un om mai mult tânăr ca bătrân. După toate aparențele, sosește dintr'un alt stabiliment similar, unde trebuie să fi stăruiet mult. Noul sosit se uită la mesele ocupate, pare c'ar căută o cunoștință, și-și oprește în sfârșit privirile asupra celor doi amici. Cu pas mai mult hotărît decât sigur, vine drept la masa lor.

Mușteriu cel nou îngălează silabele, pe unele prea slabe neglijându-le chiar de tot.

Mușteriu. — Salutare, neică.

Niță și Ghiță. — Salutare.

M. — Îmi dați voe?

N. — ...Poftim.

M. — Nu vă deranjez, ca'va's'zică.

G. — ...Nu.

M. — Vorbeați ceva secret?

G. — ...Aș!

(Tăcere).

M. — Frate... o fi târziu?... că pe-al meu, l-am dat să-l dreagă...

N. — Unu fără un sfert.

M. — Umblă regulat?

N. — După gară.

M. — ...Mița acu trebuie să fie... Cât ai zis că e?

G. — Unu fără un sfert.

M. — ...între Ghergani și Conțești... Am lăsat-o să plece cu șeful... (bate tare 'n masă). Bine, frate, eu nu beau nimic, ca'va-s'zică?... Dă-mi o halbă...

(*Niță și Ghiță* se uită unul la altul, întrebându-se reciproc din ochi, cine este amicul).

Amicul (ciocnește halba cu paharele amicilor, și bea). — Pardon... un moment (pleacă).

G. — Cine e amicul? îl cunoști?

N. — Nu.

G. — E cam trecut...

N. — Ce cam! e bine de tot.

Amicul (se 'ntoarce la loc). — Frate, e târziu? Câte să fie?

N. — Unu și zece.

A. — Acuma sunt în gară la Titu: mănâncă gogoși la madam' Mari, ca'va-s'zică.

G. — Cine, nene?

A. — Mița, nu ți-am spus?... băete, o halbă.

N. — Frate, cine e Mița asta? fă-mă să'nțeleg.

A. — Cum? nu știi?

N. — Nu.

A. — Nevastă-mea, frate.

G. — Bine, nene, nu ți-e frică s'o lași singură noaptea pe drum ?

A. — Păi nu ți-am spus că nu e singură ?.... e cu șeful...

N. — Bine-bine, înțelegem noi, dar... în sfârșit, tocmai d'aia... par'că... de... o femeie singură...

A. — N'ai grije! Cupeu separat... Intri, închizi lumina, tragi perdeluțele și te 'ncui pe dinăuntru: cupeu de servici, ca' va-s'zică — 'sepa'at (face cu ochiul). Poți să dormi până dincolo de Filiași... Trenul 163... ăl mai bun pentru noi ăsta e: trenut 163... (cei doi amici râd) Câte sunt acuma?

N. — Unu și jumătate trecute.

A. — A plecat din Titu... A trecut și de Mătăsaru. Mița acù trebuie să-i tragă la soamne...

G. — Da' șeful?

A. — Și șeful... Pardon... un moment (pleacă).

N. — E dulce.

G. — Bărbat de zahar.

N. — Stăi, să vedem ce fel de persoană e Mița.

A. — (se întoarce la loc). — Singură, n'ași lăsa-o eu! știi! femeie tânără, nu face să umble singură... Sunt măgari cari n'au maneră și...

G. — ...Dacă o fi și curățică.

A. — (pufnește de râs) — Curățică!... Mița, curățică!... Ce vorbești, dom'le? Imi pare rău... Frumoasă dom'le! înghiață puțul... Stăi, să vezi... (Se caută în buzunar, scoate portofelul și din portofel o poză, pe care o trece amicilor. Amicii privesc lung poza cu niște ochi plini de admirație). Ei? așa e?

N. — Strașnică, domnule!

G. — Minune!

A. (mândru) — Aș! poza e moft! s'o vezi în natură, dom'le... e ceva, ca'va-s'zică... Mă rog, destul! s'o vezi în natură!

N. — E naltă?

A. (cu siguranță) — Potrivită.

G. — Blondă?

A. — Aur, nu altceva. Uite păr! Crezi că'l face cu ferul? Aș! natur... S'o vezi dimineața, cum drăcuește, că nu și-l poate descurcă... E lucru mare!

N. — De câți ani e?

A. — Cam de câți zici d-ta, după poză?

N. — De vre-o douzeci-și-cinci.

A. — Vezi?... Și mai zici că 'n poză te fletează...

N'a 'mplinit nici doășunu.

G. — Fie, nene, să vă trăiască! ați știut ce-ați ales... Și o iubești?

A. — Ei bravos!... Cum să n'o iubești! E lucru mare domnule, când îți spui. Apoi în gară la noi, e comedie! Toți pașagerii, când trece trenul ziua, toată lumea, uite așa întoarce capul și se uită la ea, la fereastră, — că stăm sus în gară.

N. — Da... șeful unde șade?

A. — Tot sus.

G. — Șeful e familist?

A. — Aș! Nu vrea să se 'nsoare; zice că nu ține la femei. Ce mai râde Mița de el, e lucru mare! Mereu îl tachinează, și să vezi ce e frumos, că el se supără! Odată, nu știu cum l-a tachinat, că s'a certată ră strașnic — n'a vorbită ră... o zi 'ntreagă...

N. — Și pe urmă?

A. — Pe urmă s'a împăcată ră; trebuiă să se 'mpace, n'avea 'ncotro! dacă mâncăm împreună, ca'va-s'zică! știi, vine de stă cineva vizavi la masă... nu se poate! A stat ei serioși cât a stat, și mă făceam și eu serios, și zice șeful: «Pardon, mașer, v'am călcat!» și pe urmă ne-a pufnit pe toți râsul...

G. — Da șeful ce fel de om e?

A. — Foarte bun băiat...

N.—Nu adică de bun; dar ce fel de om e? în vârstă?

A. — Ei așa?... nici de treizeci de ani... Să vezi, dom'le, frumusețe de băiat! Stăi, că am uitat să vi'l arăt (scoate iar portofelul și din portofel o altă poză). Uite. (Amicii iau poza și o privesc cu oarecare gelozie) Așa e?

G. — Voinic bărbat!

A. — Aș! să-l vezi în natură. Mai nalt ca d-ta! și încă în poză nu ese roșu!... Să-l vezi când își pune șapca roșie, așa cam la o parte... Strașnic, dom'le! mustățile alea negre ca abanosul și niște sprâncene! Când trece trenul, toate cocoanele cu ochii la el, să-l soarbă și mai multe nu! Dacă n'ar avea șapcă roșie, l-ar deochià diavolițele!

N. Da, scuză-mă, să te 'ntreb, copii aveți?

A. (râzând foarte tare) — Ce vorbești, nenē?... sunt însurat numa de cinci luni...

N. — Așa?... apoi atunci, nu e vremea perdută; o să aveți...

A. — Așa nădăjduim și noi... Câte ceasuri sunt?... ia vezi.

G. — Două ș'un sfert.

A. — Acuma intră în Leordeni.

N. — Mă rog, da dumneata ce ești acolo la gară?

A. — Eu?... Magazioner... Mai luăm un rând?

G. — E cam târziu; mâne am cantierie de dimineață...

A. — Numa un rând... Băete! trei...

N. — Și acuma ești în concediu?

A. — Ce conged!... Ce să mai cer conged! Mă 'nvoește șeful când vreau să plec. Pot să lipsesc și câte trei zile; mai ales acuma, cu criza asta, nu prea e atâta lucru!

G. — Nene, dă'mi voe să 'nchin în sănătatea soției dumitale... Să vă trăiască!

A. — Mersi!

N. — Și eu închin în sănătatea șefului d-tale... Să vă trăiască!

A. — Mersi!

G. (dă să beă, îi răsare și pufnește) — Nene! (cu multă căldură) Nene! lasă-mă să te pup! (se pupă cu magazinierul) Ești mai dulce ca mierea! (râd toți) Mult aș vrea să cunosc pe șeful și pe soția d-tale! (cu duioșie) Ce-or fi făcând ei acuma?

A. — Dorm tun... Câte ceasuri ai?

N. — Trei fix.

A. — A intrat în Pitești... La Pitești stă treștrei de minute...

(Cei doi amici îl îmbrățișează pe rând și-l pupă cu multă căldură).

G. — Nene! ești un om fericit!... să trăești!

A. — Asta, ce-i drept, așa e... sunt fericit! slava Domnului! Nevastă frumoasă am, să-mi trăiască! slujbușoară bunicică am — dè! ori și cât să zici, magazinier... dacă nu curge, pică! de șef incai, ce să mai zicem! ți-este ca și un frate, odată ce ți-e cumnat, ca' vas-s' zică!

(Amândoi amicii după ce au răs tare, rămân foarte nedumeriți).

N. — Cum, cumnat?

A. — Dacă 'i fratele Miții!... Da ce credeai?

G. — Atunci, n'am făcut nimic...

A. — Cum, n'am făcut nimic?

N. — Noi gândiam...

A. — Cum, nene? Apăi daca nu-i erà frate bun, se puteà? Cum, adică? erà să las așa mândrețe de femeie... noaptea... cu așa frumusețe de bărbat?... în cupeu de servici!... (face cu ochiul) sepa'at, ca' va-s' zică!... (râde cu multă poftă) știi că 'mi place!... Câte ceasuri ai?

N. — Ce 'ți pasă?

A. — Vorba e, vreau să știu unde e Mița acuma.

N. — (plictisit) Trei și jumătate trecute.

A. — A plecat din Pitești... Ai să mergem undeva, să bem câte un jvarț.

G. — Nu mai mergem.

A. — De ce?

N. — Nu mai ai niciun haz!

G. COȘBUC

Bibliografie. — Balade și idile. — Fire de tort. — Câtece vitejești. — Ziarul unui pierde vară. — Povestea unei coroane de oțel.

Dintre scriitorii români G. Coșbuc este, desigur, acela care e pătruns mai natural de umorul sănătos, firesc, specific al poporului nostru. G. Coșbuc nu e un scriitor umorist în înțelesul englezesc al cuvântului. Cu atât mai mult el nu e umorist după maniera umoriștilor francezi. De aceea, poate unii s'ar întreba nedumeriți ce caută Coșbuc alături de Caragiale, Anton Bacalbașa, Dr. Urechia, G. Ranetti, P. Liciu, A. Mirea, Topârceanu, etc.

Nu e nici ironist, nici satiric, nici calamburgiu, nici comic prin situație. În baladele și idilele lui s'a cristalizat, însă, naivitatea cinstit și reată a fetelor și flăcăilor îndrăgostiți cu o siguranță psihologică și cu o plasticitate spirituală neîntrecută până azi. G. Coșbuc a reluat firul depănat odinioară de Anton Pan. Lucrul acesta însă poetul contemporan l-a făcut cu o mai fină înțelegere a mișcărilor sufletești și cu o intuiție mai artistică. În râsul lui sglobiu, în glumele sale spontane, în care e mai mult joc de sentimente neprefăcute decât de vorbe căutate, plutesc par'că toate motivele naționale, ca în scoarțele și cusăturile pe cari fetele le lucrează ascultând snoave și glume. Citind pe G. Coșbuc nu putem înțelege cum de-a spus Lamennais că în pricinile cari provoacă râsul este totdeauna și „o nu știu ce plăcere răutăcioasă”.

G. Coșbuc s'a născut la anul 1866, în comuna Hordou, lângă Năsăud (Transilvania). O bună parte din cele mai de seamă poezii și le-a publicat în *Tribuna* din Sibiu, între anii 1884 și 1890, când s'a așezat în România, unde locuiește și astăzi. Primul vo-

lum de poezii l-a scos după 12 ani de activitate încordată. În lumea cititorilor a avut un răsunet extraordinar. Criticii s'au năpustit în mod trivial asupra sa. Eră natural: se ivise un adevărat poet mare.

G. Coșbuc e membru corespondent al Academiei și este unul din cei mai învățați oameni ai noștri.

LOGICA

Popa Toader, din scripturi,
Dă lui Mitru 'nvățături:

„Mitre, știi ce spune psaltul ?
Să nu faci în viața ta
Ceeace te-ar supără
De ți-ar face altul !“

Mitru stă și stă gândind
De el multe nu să prind —

„Dar mai știi eu, cum e asta !
Altul da! zici înțelept,
D'apoi eu? Să n'am eu drept
Să-mi sărut nevasta ? !“

REA DE PLATĂ

Ea vine dela moară;
Și jos în ulicioară
Punând un sac, în urmă
Nu-l poate ridică.
— Ți-l duc eu. — Cum? — Pe plată!
Iar ea, cuminte fată,
Să și 'nvoește 'ndata —
De ce-ar și zice ba?

Eu plec cu sacu 'n spate.
 La calea jumătate
 Cer plata, trei săruturi.
 Dar uite felul ei :
 Stă 'n drum și se socoate,
 Și-mi spune câte toate,
 Că-s scump, că ea nu poate,
 Că prea sunt multe trei!

Cu două se 'nvoește,
 Și-unul mi-l plătește,
 Cu altul să-mi rămâie
 Datoare pe 'nserat.
 Dar n'am să-l văd cât veacul!
 Și iată-mă săracul,
 Să-i duc o poștie sacul
 P'un singur sărutat!

TOȚI SFINȚII

(După o tradiție)

La Neamțu'n sfânta mânăstire
 Stau rând toți frații în Cristos ;
 Cu gândul drept și cuvios
 Și cântă versuri din Psaltire.
 E praznic astăzi, sunt „Toți sfinții“
 Și din bătrâni e obicei
 În cinstea sfinților să bei —
 Iar legea n'o știrbesc părinții.

Al legii trup în două-l frânge
 Paisie, starițul, apoi
 Desfundă dintr'un vechiu butoi
 Al legii-celei-nouă sânge,

Diaconul citește 'n carte,
Iar frații beau și cinste fac
În sănătatea cea de veac
A fie-cărui sfânt în parte.

„Să-l aibă Domnu 'n sfânta-i pază
Pe Sit!“ — și gâl, gâl, gâl! „Pe-Adam!“
Și iarăș gâl! Și sfinți de hram
Și mucenici și câți urmează!
Și pentru cel născut în Stauł,
Pentru Christos închină ei,
Și pentru fiul Timotei,
Și pentru Luca, Petru, Paul.

Și pentru alte fețe sfinte
Din Capadokia și-Anadol —
Și cât ce-aveau păharul gol
Le mai venià un sfânt în minte.
Ca să nu facă supărare,
Ei beau de suflet, beau cuminți:
Nici un păhar pentru doi sfinți,
Nici pentr'un sfânt două păhare.

Sfârșind toți sfinții de pe lume,
Aduc pomelnicul grecesc;
Vr'un nume sfânt de-aici citesc
Și beau și mai citesc un nume;
Scad sfinții 'ncet, și vinul scade!
Dar vin mai e, sfinți nu mai sânt !
Să nu poți beà, căci n'ai un sfânt,
Și 'n gol să bei nu se prea cade!

În timp ce capul și-l frământă,
Paisie geme scurt și-apoi
El cade mort lângă butoi —
Toți frații sar și se 'nspăimântă.

„Stați, fraților! — Ia Chir cuvântul.
 „Cătăm un sfânt, sfântu e el!
 Bem cel din urmă păhărel
 În cinstea lui Paisie sfântul!“

(„Balade și Idile”, edit. Socec).

UNUL CA O SUTĂ

Uite, de-ar fi lege 'n țară
 Să popim pe toți aceia
 Cari fac vinului ocară
 Și zoresc, că-i om nebun
 Cine crede 'n hōri și 'n fete —
 Eu pe cinstea mea vă spun:
 De m'ați bate 'n toată ziua
 Nici de dascăl n'aș fi bun!

Însă de-ar eși vre-o lege,
 Că nevestele de-acuma,
 Nu bărbații, vor alege
 Pe primar, și că-i iertat
 Să se caute vrednicia
 Numai după sărutat:
 De v'ați pune 'n cap cu toții
Eu aș fi primar în sat!

BALADĂ

Sunt eu de vină, mamă,
 Sunt eu de vin' acum?
 El m'a 'ntâlnit odată
 În zori de zi pe drum;
 Glumind m'a strâns de mână
 Și ce-i dacă m'a strâns?

Sunt eu copilă mică
Să-mi fac din glumă plâns?
Erà să-l las, măicuță,
Cu gluma și să tac:
Erà să țip obraznic,
Ori ce erà să fac?

Și tot pe mine, biata,
Și vină și ponos —
Eram chemați la nuntă
Și n'aveam brâu frumos,
Că n'ai voit să-mi cumperi,
Dar el mi-a cumpărat.
Și ce-i un brâu? Și 'n urmă
Eu nici nu l'am rugat.
Erà să merg la nuntă
Ca cei din neam sărac,
Să fiu de răs la lume?
Ori ce erà să fac?

De ce-mi arunci tu vina?
Tot vina cu păcat?
El m'a oprit în cale
Pe lunci și m'a întrebat
Pe unde-i bietul tata?
Și-i vesel sănătos?
Și m'a 'ntrebat de tine,
Așà de prietenos.
De tine când mă 'ntreabă
Eu cum eram să tac?
Să-l las în drum cu vorba,
Ori ce erà să fac?

Și-acum întreaga vină
Pe mine tu o pui —

El m'a 'ntâlnit pe punte, —
Și știi tu felul lui —
M'a strâns de peste brațe
Să nu le pot mișcă
Și nu-mi lăsă răsuflăt
Așă mă sărută.
Te sbați, dar tu ești slabă,
Și puntea toată sloi:
Cădeam, ferește Doamne,
Sub ghiață amândoi!

Și-acum tot eu, sârmana,
Cu vina m'am ales —
Că nu-ți venise vaca
Și 'n cale-i m'ai trimes.
El, iată-mi-l, că vine
Să-mi fie soț în crâng;
Eră 'ntuneric besnă,
Și nu vedeà că plâng.
Ș'apoi... să-mi spui pe suflet:
Eră să las pe plac
La lupi în codri vaca,
Ori ce eră să fac?

(„Fire de tort”, edit. C. Stetea).

ANTON BACALBAȘA

(1865—1900)

Anton Bacalbașa a fost cel mai de seamă ziarist din vremea sa. Hasdeu a spus: singurul nostru ziarist adevărat. Eră un polemist de temut, nu atât pentru spiritul său (cu toate că a avut mult spirit), cât mai ales pentru îndârjirea cu care-și urmăria adversarii și pentru siguranța cu care dă loviturile.

O urmă neîndoelnică despre temperamentul său polemic a rămas *Moș Teacă*. În această lucrare, cu aparențe literare, — și chiar literară oarecum, de oarece schițează un tip pe care-l urmărește în diferitele manifestații ale vieții lui, — Anton Bacalbașa își bate joc de ofițerul român din epoca de înche-gare a oștirii noastre. Desigur că azi, această lucrare nu mai are nici un fel de actualitate. Nu se poate spune nici că pe vremea lui Anton Bacalbașa toți ofițerii erau ca Moș Teacă.

Din nefericire însă, pentru armata noastră de atunci, Anton Bacalbașa a trebuit să-și facă serviciul militar în compania unui căpitan care l-a chinuit cumplit cu prostia lui cazonă și l-a plimbat prin închisori umede, unde și-a pierdut sănătatea.

În *Moș Teacă* el a batjocorit, prin urmare, mai mult pe călăul care l-a răpus în floarea vârstei (fiindcă din pricina boalei contractate în închisorile militare a murit Anton Bacalbașa la 35 de ani) decât pe ofițerul român în genere. Și de aceea, glumele lui, atât de usturătoare, pe socoteala armatei apar ca o răsbunare dureros omenească, pe care-o înțelegem. De altfel, dacă Bacalbașa a fost omul gata oricând să jertfească orice pentru o glumă bună, de ce-ar fi ezitat să glumească tocmai contra celor ce-i sacrificaseră viața. Umorel lui Anton Bacal-

başa purcede din ridicol care, de altfel, după Stendhal este cauza cea mai de seamă a râsului.

În anul morţii, Anton Bacalbaşa a fost ales deputat. El s'a născut la Brăila şi a murit la Bucureşti.

MOŞ TEACĂ POET

Nu ştiu pentru ce, tirano, când veghez adeseori,
 Batalioanele de gânduri, răspândite 'n tiraliori
 Mă conduc încet spre tine, dar în corp, în flancul stâng,
 Inima-mi e 'n pas gimnastic şi pornesc încet să plâng!
 Iar când zorile se-arată, doru-mi, tristă sentinelă,
 Stă de streajă, schimb de noapte, neclintită şi rebelă!...
 Negreşit, nu tu, recrută în iubire, eşti de vină,
 Ci de vină-i instructorul că nu-ţi dete disciplină...
 Ți-s superior, desigur, prin leat şi prin ierarhie
 Şi supunere orbească mi-eşti datoare, deci, tu mie;
 Însă, vai!... Tu nu ştii, poate, a iubirii uniformă
 Şi m'ai dat scurt în rezerva de vecie, — la reformă.
 Cel puţin dacă, patrulo, m'ai svârlit de-acum în haos,
 Fii cu mine sanitară şi mai dă-mi „pe loc repaos”.
 Astă-zi tot ce-mi mai rămâne e funebru să tot cânt
 Că nu am putut odată prin asalturi să-ţi implânt
 Într'a inimii redută steagul meu cel tricolor,
 Şi apoi să-ţi dau vechime, patrie şi chiar onor!
 Vai, iubirea-mi fuse-o armă ruginită, fără ghint,
 Şi de-aceia deviat-a pe un drum de labirint!
 Şi acum, în garnizoana disperării prizoner,
 Aştept zorile să bată goarna Domnului din cer,
 Ca să-i pot predă viaţa, descusute foi de zile,
 Degradate, fără număr, cu-ale dorului ştampile!...
 În campania funestă jalea 'n veci mi-a fost escortă,
 Suferit-am pentru tine ca un glonte într'o bortă,
 Şi blocat de suferinţe, fără de retransament
 Am pierit în cortul jalei... Ce oribil campament!
 Însă tot ce-aş vrea de-acuma, victorioasa mea fantoşe,
 E parola-ţi că-mi vei pune pe mormânt o cruce roşe,
 Ca să ştie reghimentul că slujesc de manutanţă
 Corbilor, şi că în ceruri am pornit în ambulanta!

Și, când trâmbița divină va sună vre-o Adunare,
Colonelului din ceruri îi voi spune 'n gura mare
C'am făcut campania vieții și că, dacă azi sunt trist,
E că n'am ajuns la scopu-mi, c'am murit infanterist!

Lasă-mă durerii mele, crudo nedisciplinată,
Te-aș trimite 'n garda pieții, însă prea ești chiurasată!...
Ce folos că ești frumoasă? — Teoria? E ușor!
Dar instrucția-ți lipsește: n'ai sirvici interior!

MOȘ TEACĂ CUGETĂTOR

(*Câte-va din „Cugetările adânci”*)

Adevăratul militar nu trebuie să meargă nici odată
la fotograf ca să-și scoată portretul. E de-ajuns să
trimeată livretul sau foaia personală.

*

Tot aud de Dante, de Petrarca și de alții, cari și-au
publicat iubitele pe nume. Pe semne că femeile astea
n'au avut nici părinți, nici bărbați. Să poftească un
țivil să dedice o poezie nevastei mele! Patru zile sala
de poliție?!

*

Dacă vrei să ai de Paști un ou roșu solid, încearcă-l
ciocnindu-l cu al adversarului. În totdeauna cel care
se sparge e mai slab.

*

Găina care cântă seara, nu face ouă dimineața. Pe
semne d'aia primadonele nu au copii.

*

Nu ești din bae uzi, căci puteți ușor răci. Stați în
bae până ce vă veți usca, și numai apoi ești de vă
'mbrăcați!

MOȘ TEACĂ ZIARIST

Deunăzi Moș Teacă a prins pe un soldat citind o
gazetă.

— Ce faci acolo, răcane?

— Trăiți, don căpitan, citesc...

— Hm! Citești, par'că eu nu văd că citești! Știu că doar n'ai să mănânci hârtia!... Vorba e ce citești?

— O gazetă, trăiți!...

— Gazetă-gazetă; da ce fel de gazetă?

— Umoristică, trăiți...

— Hm! Oministică! Știu eu, că doar n'o să fie pă-sărească... Da pentru ce o citești? N'am dat eu orden să nu citească nimeni gazeturi? Pentru ce o citești? Pentru ca să vezi cum înjură pă superiori? Știi tu ce-i asta? Asta e... nedeciuplină! Soldatul e dator să citească numai gazeturi care laudă pă șefii lui... Îndată ce a citit un articol în care superiorul e insultat, soldatul e dator să nu-l mai citească. Pentru ce ai citit?

— N'am știut că insultă...

— Pentru ce n'ai știut? Soldatu e dator să știe! Apăi dacă nu știi tu, cine vrei să știe? Āla care-a scris-o? Apăi āla e melitar? Ce vrei tu să știe un țivil? Par'că țivilu știe ceva? Eu am văzut jurnaliști care nu știe nici semnalele, și suntără țivili cu toate astea! Lasă, am să scot eu un jurnal și numai pă āla să-l citești. Cine nu l'o citi, să știți că are să capete patru zile de închisoare și două ceasuri pluton de pedeapsă.

Înarmat cu ideea asta, Moș Teacă strigă gornistul:

— Cheamă pă furieru dela a treia!

Furierul vine.

— Trăiți, don căpitan, ce-ați ordonat?

— Să-mi scoți dé azi înainte un jurnal pentru compania mea. În fiecare zi ai să scrii câte un articol și să mi-l aduci să-l iscălesc. Ai înțeles?

— Înțeleg, trăiți, don Căpitan, da' nu știu să scriu.

— Nu știi?! Cum nu știi? Dar borderourile cum le faci? Da' foile de zile? Da' foaia de pretă?

— Trăiți, don Căpitan, alea le-am învățat.

— Ei și? Da ăia de scrie la jurnale s'a născută ră învățați? A apucat și ei de ici de colo câte una și acuma scrie!

— Trăiți, don...

— Nu vorbi, furier, că te bag în pământ!

Să chemi pă furieru dela afară din rânduri să-ți ajute și să-mi scoți jurnalul! Pentru depeși să te duci la oficiu dela cazarma geniului și informații să iei de la aghiotant, că aghiotantul e dator să știe toate. Fapte diverse să-mi aduni dela infermelie și anunțuri dela gornist! Ai înțeles? Măine să iasă jurnalul. Ai doi tipografi în companie, să-i pui la tipar.

— Da' n'au mașină, trăiți...

— Nu vorbi! Să aibă! Par'că toate alea se fac cu mașina! V'ați învățat boerește; mai face omu și cu mâna că nu-i cade cioantele! Înainte vreme nu mai eră mașini și, slavă Domnului, mergea omenirea dăștul de bine! N'ai văzut evanghelii care vorbește tocmai după vremea lui Cristos, și doar sântără tipărite fără mașini. Da' ăl care a inventat mașina cu ce-a lucrat-o? Că doar n'o fi avut mașină! Va să zică ai înțeles: mâine dimineață să iasă! S'o cheme *Micul echipament* și să fie mare, mai mare ca toate ălelante, că d-aia-i cazonă! Să dai ordin s'o citească toată compania...

— Da nu știe toți carte.

— Ce tot vorbești de carte, răcane? Eu nu-ți vorbesc de carte, îți vorbesc de jurnal! Carte e jurnalul?

— Ba nu, trăiți...

— Apoi atunci ce nevoie e să știe carte? Marș la loc!

D. TELEOR

Bibliografie. — Scene și portrete (1886); — Flori de liliac (1888); — Icoane (1891); — Nuvele alese (1894); — Realiste (1896); — Epigrame (1900); — Schițe umoristice; — Alte schițe umoristice; — Ultimele schițe umoristice.

Umorul d-lui D. Teleor e: gluma. D-l Teleor e un scriitor glumeț, în ale cărui lucrări glumele totuș nu sunt prea numeroase. Mai mult tonul povestirilor sale este glumeț. Jocul de cuvinte este folosit mai ales în epigrame, printre cari se găsesc câteva care merită în adevăr acest nume. Câteva bucăți, — între cari „La cărturăreasă”, — sunt adevărate mostre de observație spirituală. Caracteristica lor e: comicul prin situație.

Note biografice? Iată cum prevede d-l Teleor în prefața destinată volumului de *Epigrame*, că se va vorbi despre el peste două mii de ani:

„Dimitrie Teleor, epigramist român din București (?), care ar fi trăit între secolul al nouăsprezecelea și al douăzecilea, s'a îndeletnicit cu epigrama. El ar fi scris două mii de epigrame dintre cari până la noi n'au parvenit decât trei. Restul probabil s'au distrus din diferite împrejurări. Autorul, desigur, a fost un om foarte bogat, posedând bani și terenuri întinse, căci altfel nu se poate explică cum a putut să-și piarză vremea cu literatura în niște timpuri întunecoase și înapoiate, când, bănuiesc, nimeni nu citia cărți. El a fost foarte frumos, blond, cu ochii albaștri și cu barba lungă și mătăsoasă. Dintr'o notiță găsită pe o filă galbenă se vede că a avut multe dueluri și a iubit peste cinci sute de femei; a ocupat funcții înalte în stat și a posedat toate decorațiile”.

Aceste note vor fi adevărate dar, — pe dos. D-l Teleor a scris mult și a observat bine, mai ales viața dela mahala. Face impresia că a lucrat în fugă totdeauna. Nu trebuie să se uite că a fost silit să-și fragmenteze opera ca să-și câștige existența.

Din tot ce-a scris d-l Teleor s'ar putea alege un volum de vre-o două sute de pagini care să stea cu cinste în biblioteca umorului românesc.

IDILĂ

Pe țuguiatul înveliș
Un miorlăit răsună,
Și-un cap de mătă copere
O jumătat' din lună.

Cu coada 'n sus, cu peri sbârliți
Motanul o privește;
Și ochii galbeni și verzui
Ca solzul cel de pește,

În întuneric par'că sunt
Strălucitoare nituri,
De crezi că vreunul l-a frecat
Pe tâmples cu chibrituri.

Privește trup subțire, alb
Și lins cași atlasul,
În glod și 'nfige ghiarele
Și-și potrivește glasul:

— «D'acî de jos, de unde sunt
Las' să mă urc la tine,
Pe lâng'al zidului burlan
În sferele senine...

«Să fim alături amândoi
 Și să cântăm la lună,
 Un duo ce l-am auzit
 La opera română!..

«De critici teamă n'om aveà
 Scăpăm de-acest supliciu, —
 La ora asta doarme dus
 Chiar Cohen Mauriciu...

«Din înălțime să privim
 Câmpiile albastre —
 Și ochii noștri să ni-i ià
 Vre-un astronom drept astre»...

Pisica tace un moment,
 Se face ghem degrabă;
 Apoi se 'ntinde 'ntr'un fior,
 Deschide gura, 'ntreabă:

— «Te las să vii aicea sus,
 Pe scări imaginare,
 Ca să cântăm precum ai zis
 Și 'n cetinel și tare.

«Dar că la nimeni n'o să spui
 Ca voie-acum îți dau
 Să te apropii până aici
 Angajament îți iei?»

— «'M'iau!»

EPIGRAME

Unei scriitoare

Tu ți-ai ales un pseudonim
 Acum te-am înțeles,

Căci numele după bărbat
L'ai fi schimbat prea des !...

Unor medici

O! boalele la voi
'S nimicuri:
Vin la spital trăsuri,
Es dricuri...

Noi și ei

În ori și ce om un frate
Noi vedem din sentiment;
Iar Ovreiul în orcare
Vede numai un client...

Lui Caragiale

Piesa «O sută d'ani»
A căzut, precum se știe :
În comerț n'ai avut șansă
Nici când țineai berărie.

Unui sexagenar

Când stai lângă a ta soție,
Asta e curios, ce vrei !
Cei douăzeci de ani ai dânzei
S'adaogă la anii tăi...

LA CĂRTURĂREASĂ

(Fragment)

'Și închipuiă el acum ce efect are să facă asupra
Vetii când l-o vedeă, așa gătit, și pe când se retră-
geă, pe gânduri, către ladă, iată că aude pe cineva
bătând în ușe.

— Cioc! cioc! cioc!

Fănache se cam roși la față neștiind cine bate și pe când ezită a deschide ușa, auzi vocea cucoanei Sevastiții, care miorlăind zicea:

— Crapă nițel ușa, Fănache mamă, că sunt cu tava cu cafelele și nu pot s'o deschid.

Fănache se repezi așa de grăbit a servi pe cucoana Sevastița, că în excesul lui de zel eră cât p'aci să-i răstoarne tava cu cafelele.

— Te cam ținui mult, zise cucoana care se rumenise la față de dogoarea focului, să mă erți că mă repezii și până la biserică de detei un sărindar.

— Las' cucoană Sevastițo!... Nu e nimic... Aici la d-ta să tot stai și nu ți se mai urăște!...

Cucoana puse tava pe pat și fiindcă tocmai tocă la biserică, se îndreptă spre partea cu icoanele și începù să se închine. A făcut peste tot vr'o patruzeci de cruci, așa că Fănache se sperie că n'are să se isprăvească odată.

Începură apoi să soarbă din cafele și sorbiau astfel că se auzia și d'afară. După ce isprăvi Fănache de băut, cucoana se repezi cu filigeaua în mână zicând:

— Ține Fănache că mai este cafea.

Și-i umplù iar la loc ceașca cea mare care putea luà ca la șaptezeci și cinci dramuri de cafea. Apoi și-o umplù și p'a ei și începù iar să soarbă și mai tare. Cucoana nu se mulțumì numai cu atât, ci scoase de sub saltea o pungă mototolită în care păstră tutunul. Făcù două țigări și-i oferì una lui Fănache, care nu vru cu nici un preț să primească pretextând aci că nu fumează de loc, aci că are un năduf și nu poate suferi fumul de tutun... Cucoana făcù din cap o mișcare prin care arată că-l crede și-l compătimeste pentru năduful de care suferă. Și pe când sorbia cu sgomot cafeaua și aruncà pe nări și pe gură fum gros de tutun, cucoana noastră scoase dintr'un buzunar al ro-

chiei o pereche de cărți de joc vechi și tocite peste măsură. Erau niște cărți sistem turcesc foarte bune și cu care cucoana pretindea că a ghicit în totdeauna.

— Cărțile astea au rămas dela o bunică a mamei, zise cucoana, sunt cărți nu glumă, cu ele nu mi-e frică nici înaintea lui Vodă, că sunt încredințată că nu mă dă de rușine.

I le arată lui Fănache care blojdî mult timp ochii la fanți și la spatii ce d'abiă se mai zăriau ascunși fiind sub niște straturi groase de murdărie și de felurite unsori. Cucoana le făcù istoricul și dacă ar fi avut timp de pierdut, multe ar fi avut de spus în socoteala lor. După ce Fănache rămase pe deplin încredințat că acele cărți sunt niște adevărate oracole, ca să mai lingusească puțin pe bătrâna, zise cu prefăcătorie:

— Crezi, cucoană Sevastițo, că ghicesc ele!

— Dar, cine, mamă?

— Mâna dumitale e meșteră și blagoslovită, cucoană Sevastițo.

— Nu e numai mâna, e și cărțile câte odată, răspunse bătrâna cu oarecare veselie pricinuită de lauda ce primise.

— Ba e numai mâna, reluă Fănache; uite, mie unul să-mi dai orice cărți mi-oi da, de geaba!... nu știu ce să fac cu ele!... Mă uit eu la ele și ele la mine. Vezi, e meșteșug și la cărți.

Pe când Fănache rostiă cuvintele acestea, cucoana întinse pe velința din pat, cărțile în două șiruri. Se uită cu multă atenție la fiecare carte și par'că citiă ceva printre puncte roșii și negre, printre figurile scâlbăiate, murdare și șterse ale cărților.

Buzele i se mișcau încet șoptind un descântec misterios pe care nu trebuiă să-l auză Fănache.

Operația aceasta a dărei cu cărțile a ținut vre-o zece minute în care timp cucoana cu o îndemănare

nespusă înșiră cărțile, le strângea, le amestecă, le tăia, iar le înșiră, puneă degetul arătător pe vre-una, le priviă mult timp și dă din cap.

— Ce spun cărțile, cucoană?

— Ce spun? O să vezi îndată ce spun, zise bătrâna arătând cu degetul o carte pe care eră zugrăvită o damă. Vezi dama asta? o să pice acum aici în casă.

— O să pice aici în casă? întrebă Fănache.

— Nu vezi, zise ea arătând o altă carte cu puncte roșii, nu vezi? Cartea asta însemnează că Veta e cu gându cu trupul la dumneata; cartea asta însemnează că e pe drum, iar asta-lantă spune că e p'aproape.

— Spune că e aproape? îngână Fănache.

Cucoana moțâi din cap spre semn de afirmare și-și pironi din nou privirile asupra cartoanelor tocite. Fănache priviă și el tot la cărți, și se părea că-și dă osteneala să 'nțeleagă cele ce arătau ele. Însă bătrâna le strânse repede și le puse iar în buzunarul dela rochie. Auzise niște pași prin sală și știă bine ai cui sunt acei pași. Se sculă și deschise ușa salonașului.

Văzând însă că nu e nimeni, cucoana făcù cățiva pași prin sală privind prin toate unghiurile și întrebând :

— Veto! tu ești, Veto?

Tăcerea urmă câtva timp, apoi de după stâlpul de lângă cuptor se auzi un răs copilăresc și prelungit. Veta se ascunsese acolo. Cucoana veselă și cu un aer glumeț îi zise :

— Bată-te norocu să te bată de fată! mă făcuși să-mi sară inima din loc, de frică. Credeam că e alt cineva. Vino încoa.

Veta începù să se colească: se mișcă în dreapta și în stânga și cu mâna rîcâiă tencuiala de pe lângă vatră, făcând nazuri ca copiii. Cucoana o apucă de mâna dreaptă și se siliă să se uite în ochii ei, dar

fata nu voiã nici sã se miște din-loc, și nici sã ridice ochii în sus.

Bãtrâna erã învățată cu scene d'astea de cochetãrie și de gingășie, și fiindcã cunoșteã și firea Vetei, n'o pripì mult cu rugãciunile și o lãsã sã vie ea de voia ei în salonaș. Dar fiindcã vedeã cã întãrziãzã, cucoana se repezì din nou la fatã și-i șoptì la ureche:

— Aide, Veto, nu fii copilã, soro!... Nu mai făceã *nasturi*, cã șade rău!... așteaptã tânãru în casã! — Și zicând aceste cuvinte o luã de mânã și o duse cam cu sila pânã în dreptul ușei salonașului. Acì altã belea! Veta se sucì iar cu putere și voiã sã fugã, dar nu avù încotro, cãci cucoana o și recomandã de departe și cu glas tare lui Fãnicã care stã în salon.

Cu chiu cu vai Veta cãlcã pragul salonașului și când se vãzù în fața lui Fãnache 'și perdù cumpãtul: se roși la fața ca un bariș roșu: lãsã ochii în jos și d'abiã putù îngânã câteva cuvinte adresându-se cãtre cucoana Sevastița.

Cucoana la rãndul ei tot o îmboldiã pe la spate ca sã fie mai cu inimã și sã stea la conversație cu tânãrul. Fãnache se fãstãcise și mai rău; inima lui erã acum cât un purice și limba i se pelticise de tot.

Cucoana se uitã la amândoi cu o privire veselã și binevoitoare de mumã. Ar fi voit par'cã sã le deã limba ei cea deslegatã ca sã vorbeascã unul altuia.

Fãnache se tot opinteã ca sã înceapã vorba, dar nu puteã isbuti, așã cã-și înghiți mereu cuvintele.

Apoi ca sã-i încurajeze la vorbã, bãtrâna eși p'afarã crezând cã poate rămãind singuri tinerii vor începe sã vorbeascã. Dar de unde! Ei lãsarã amândoi ochii în jos și nu grãirã nici un cuvânt pânã ce se întoarse cucoana. Când ea intrã în salonaș, surprinsã de tăcerea lor cea neînteruptã, zise cam în glumã:

— Ci, mai tăceți oamenilor, cã mi-ați luat urechile cu atãta vorbã.

Fănache începù să rîză ca un prost și-și ridică puțin ochii în sus. Tot în minutul acela ridicase și Veta o sprânceană dela ochiul stîng, așa că privirea ei stîngace și chiorășe se întîlni cu a lui Fănache.

În acel moment însă atît tinerii cît și cucoana bleojuiră ochii la ciasornicul cu cuc din perete care tocmai bătea nouă ciasuri. Ascultară cîte-și trei cu o plăcere nespusă vocea artificială a cucului de carton care făcù de nouă ori: Cucu! Cucu! După ce isprăvi, pasărea se retrase în fundul ciasornicului făcând un mic compliment din cap.

Cucoana dispusă peste măsură, zise cu o voce plină de convicțiune:

— Mîncă-l-ar mama de cuc, cum cîntă el de frumos! Și iarna și vara la el e tot una.

— De mult ai ciasornicul ăsta, cucoană Sevastițo? întrebă Fănache mulțumit că a găsit motivul să înceapă vorba.

— Ei!... cam de mult!... L'am cumpărat dela un bâlciu, nu-mi aduc bine aminte ce bâlciu eră... Ne-a costată două lire, dar fie că face! Eu n'am altă grije decît să-l întorc cu cheia și atîta tot; încolo merge strună și nu s'a stricat nici odată. E mai mare po-doabă să ai în casă o astfel de sculă, zău așa! Nu-ți mai trebuie nici păsări în colivie.

— Și păsările sunt de folos, întrerupse Fănache care aveă un adevărat cult pentru sticleți, mierloi, canari și privighetori.

— Da, nu zic nici eu altfel, dar prea sunt belalie, prea te dă de cheltuială. Ș'apoi trebuie să stai numai de ele, să le îngrijești, să le cureți, să le dai apă, mîncare și altele. Noi am avută un mierloi care cîntă cântece de lume, dar l-am găsită săracul mort lungit de oftică.

— Să fie la el!... zise Fănache.

— Să fie la el!.. repetară de odată și cucoana și Veta.

În timpul acesta, Fănică eși afară din salonaș ținând o năframă în dreptul gurei. El tot frecându-se la nas ca să se șteargă de cafea, 'l podidise sângele pe amândouă nările. Biată cucoana Sevastița văzându-l plin de sânge începù să se crucească zicând, asta nu e semn bun. Îl duse în tindă, îi turnă apă rece în cap, îi înodă trei fire de păr din vârful capului; îi puse praf de funingine prin nări, până ce sângele încetă d'a mai picură.

Încetase sângele, dar la ce 'mi erà bun acum Fănache plin de apă și cu scârlionți festeliți? Pentru ursuzlucu acesta, tare mâhnit rămase Fănache și după ce înjură ceva de cruci și lumânări își luă hotărîrea ca să plece odată.

În timpul acesta cucoanele conversară în salonaș, iar Veta păzià la cuptor ca să nu deà cafeaua în foc.

Fănache, se retrase într'o altă cameră lăturase unde se silià din toate puterile lui ca să-și aducă la starea lor de mai nainte scârlionții și să-și dichisească iar freza. Sângele însă stà să înceapă iar a-i curge, așa că nările pe din afară erau roșii și din când în când pe mustăți îi picà câte o picătură mică de sânge. Pe piept, pe broderia de fir stau câteva picături închegate, iar cămașa dela mâneci erà roșie de sânge, ca la un măcelar. Nu mai erà de mers în salonaș în halul acela în care se găsià, deși cucoana Sevastița s'atârnà de el să meargă cu ea, și să nu-i fie rușine că doar nu sunt ale cucoane mari în salonaș.

La urma urmei, văzând că Fănache stărue să rămâie tot în odăița aceea, cucoana 'i așeză o pernă de puf îmbrăcată în orbotă, și împodobită cu spițuri de delături zicându-i să se rezeme de ea și să se odihnească până ce i s'or linișți *nevrele!*...

D'abia eși din odăiță cucoana Sevastița, și auzi pe

cineva gemând pe prispă. Când deschise ușa antreului, fû întâmpinată de un tânăr megiaș îmbrobodit cu niște basmale și prosoape la cap. Eră Tasache Orzaru care venise la cucoana Sevastița, s'o roage ca să-i îndrepteze falca.

Cucoana noastră pe lângă că aveà darul de a dà cu cărțile, mai știà și leacuri multe. Învățase dela Moș Rățoi să îndrepteze scrântiturile, lucru care-i aduceà un venit bunicele atât în bani cât și în cadouri.

Dumneaei se grăbi numai decât să deslege pe Tasache la cap și se uită cu atențiune la fălcile lui; apoi cu îndemânarea celui mai bun chirurg, îl apucă cu putere de bărbie, trase de ea înainte și o împinse repede înapoi. Se auzi un țăcănit care însemnă că falca a revenit la locul ei. Bucuria lui Tasache eră mare, dar și a cucoanei nu eră mai mică.

— Dar bine Tasache, din ce pricină 'ți-a sărit fălcile din balamale?

Acesta abia putù răspunde:

— M'a pus dracu... dă...

— Te-a trântit vre-un cal?...

— Ba nu! m'a pus dracu... dă...

— Te-a lovit vre-unul cu tânjala!

— Nu!... altceva; stăi că-ți spuii acum... m'a pus de m'am dus la gălărie la teatru.

— Ei și ce, ai fost cu chef?... și..

— Eram treaz nemâncat, dar uite care a fost pricina: am căscat prea mult...

— Ai căscat!... zise cucoana râzând cu hohot. Și ce piesă se jucă?

— Se jucă piesa: *Copila din Flori!*... nu s'ar fi mai jucat! N'am văzut de când sunt eu piesă mai fără kikirez ca asta! termină Tasache oftând adânc de durerea ce simțià încă prin dreptul fălcilor.

Tasache sărută mâna cucoanii Sevastiții; îi ură să-i deà Dumnezeu sănătate și ani mulți și plecă. Cucoana

se întoarse în salonaș unde așteptă cucoana Luxița cu fetele. În timpul cât a lipsit ea din salonaș, Veta dedese mosafirilor dulceață și cafele, ca una ce eră d'a casei.

Dedese ea cafele, dar acum o apucase o durere de cap strașnică din care pricină stă locului într'un colț tăcută și legată la cap cu un bariș verde prăzuliu. Când dete cucoana Sevastița cu ochii de ea și o văzù în halul ăsta rămase înmărmurită.

-- Mor de durere de cap, răspunse Veta, iacă nici nu te văz bine de rău ce-mi e. Par'că 'mi dă săgeți p'în tâmple și văz stele verzi pe din naintea ochilor. Urechile 'mi vâjje și...

Cucoana auzind minunea aceasta nu mai pierdù vreme și alergă în odăiță unde țineă zarzavatul de unde se întoarse cu niște cartofi tăiați felii cu care o obloji la cap pe Veta și o legă pe d'asupra cu două tulpănuri vechi.

Cucoana Luxița și fetele începură să se mire de repede schimbare a Vetei și-și deteră toate părerile lor asupra boalei și asupra leacului.

— Cartofii nu sunt buni, zise una din fete.

— Sunt mai buni morcovii, zise cealaltă; să i se pue feliuțe de morcovi.

— Ba păstărnacii sunt mult mai buni, adaose cucoana Luxița cu convicțiune, am pus eu felii de păstărnaci la cap și mi-a încetat numai decât durerea.

— Dar, dacă-ai aveà, să-i puiu și feliuțe de sfeclă în oțet, la cap: sunt minunate, zise fata cea mică.

— O să vă ascult pe toate, zise cucoana mânărită, o să-i pui tot ce m'ați învățat. Să vedem, poate din toate astea s'o nimeri una ca s'o lecuiască.

Și zicând aceste cuvinte eși în sală unde începù să facă din capul Vetei o adevărată coșniță de zarzavaturi.

În salonaș cucoanele își dau cu părerea, unele că

fata a fost deochiată; altele că au dogorit-o la cap cărbunii dela cuptor. Cucoana Sevastița ca să fie mai la sigur începù să-i descânte de deochi, mângâindu-i fruntea cu degetele ei aspre. Fetei însă îi erà din ce în ce mai rău, ceea ce făcù pe gazdă să zică încet.

— Știu eu care e pricina deochiului!

Fănache se plictisise de atâta singurătate și eșind din odae începù să scârție din ghete ca să fie auzit. Cucoana Sevastița lăsă pe Veta singură și alergă să petreacă pe Fănache.

Acesta erà foarte posomorît și aveà vârată în amândouă nările vată roșie de sânge. Voia să plece. Cucoana care se cam zăpăcise de atâta tevatură, voi să-l oprească sub cuvânt că are să-i mai spue ceva, dar Fănică îi răspunse cu glasul cam pițigăiat că se grăbește. Apoi își cerù mii de mii de iertăciuni că a supărat-o până într'atât că el nici nu se gândise la una ca asta.

— Nu e nimic, Fănache, mamă; ce, astă supărare s'o am eu! zise cucoana.

— Așà e, cucoană Sevastițo, dar ce ești dumneata vinovată să ai pe cap atâta tapaj și atâta tevatură.

Pe când ziceà Fănache aceste cuvinte, cucoana nici nu ascultà la el, ci se uità prin giamlâc la șirurile lungi de cucoane cari treceau pe stradă, venind unele dela biserică, altele dela vizite. Erau toate gătite și împoțonate cu scurteici de atlas sau cu baltonașe peste care aveau șealuri turcești vechi, mirosind a mosc din depărtare. Mai toate aveau în cap fileuri, prea puține pălării!... tot una și una!... Câteva erau legate la cap numai cu barișuri prăzului sau ca mierea arsă. Multe aveau și panglici conabii și ceva flori de târg la cap. Mitenurile nu lipsiau la nici una din mână, nici lanțurile lungi de aur atârinate de gât și lăsate în jos până la brâu unde erà ciasornicul înfipt.

Ochii cucoanii Sevastiții se scurgeau privind la și-

reagurile acelea de vorbitoare, prietene bune ale ei și care ar fi avut multă râvnă să umble pe la vizite și să spue verzi și uscate.

În ziua aceea nu fusese la biserică, fiind ocupată cu Fănache și cu ceilalți mosafiri și un simțimânt de re-mușcare începù s'o predomine. Vedeà bine că cur-gerea sângelui din nas a lui Fănache și durerea de cap a Vetei erau ca o pedeapsă pentru lipsa ei dela biserică în o sărbătoare așa de mare ca Duminica.

— Am greșit, am greșit, ce să mai fac acum!? Pă-cătoasă nu sunt? Dumnezeu să mă ierte!.. murmură ea încet pe când Fănache se frecă de noroiu pe pan-taloni ridicând în juru-i un nor de praf care ajunsese până la nasul cucoanei și o deșteptă din mediațiunile ei triste.

Fănache 'i luă mâna să i-o sărute. Cucoana 'l mai oprî nițel în loc, zicându-i.

— Mai stai puțin să treacă popa, că iacă tocmai îți ese în cale și poate dai de alte necazuri pe drum.

Fănache ascultă. Ea începù să zâmbească și să deà din cap la câteva cucoane ce treceau pe lângă uluci și care și ele zâmbiau și ziceau:

— Sărut mâna, cucoană Sevastițo! ziua de azi cu bine la mulți ani!

După ce trecù popa și cucoanele, Fănache eși pe poartă fiind petrecut de cucoana care-l rugă să vie Dumineca viitoare iar pe la ea și-i șopti la urmă de tot încet și cam în glumă.

— Hoțule!... ai deochiat fata!...

MIHAIL TELIMAN

(1863—1902)

S'a născut la anul 1863, în comuna Sirete, din Bucovina, la 20 Noembrie; a murit la 2 Decembrie 1902 „de oftica unei biete vieți sărace, umile, singuratice, cu rostul sfărîmat”. A fost ziarist, — un ziarist de mare temperament. Talentul literar și l-a fărâmițat în schițe umoristice publicate în foiletonul ziarului la care colabora. Cât timp a trăit n'a scos la iveală nici un volum. Această pioasă datorie față de un talent real, jertfit presei, a îndeplinit-o d-l G. Tofan care, după moartea scriitorului, a strâns o parte din scrierile lui, sub titlul: *Foiletoane*.

Iată cum caracterizează d-l N. Iorga, în prețioasa sa lucrare „Oameni cari au fost”, talentul lui Teliman, asupra căruia d-sa a atras cei dintâi atenția cititorilor din România:

„Citind pe Teliman, nimeni nu va face o jertfă a timpului său. Din două-trei rânduri culese ori unde se desface îndată un om cu gând adânc și cumpănit — asemenea, în mai mic, cu al lui Eminescu (și firile lor nu se aseamănă numai întru aceasta), un cititor cu stăruință al bunelor opere din literaturile străine, un infocat iubitor al neamului său așa de nenorocit, un descoperitor fără silință al celor mai strălucitoare icoane, *un umorist, un ironist cu totul nou ale cărui apropieri de idei, a cărui închiuire răsturnătoare a legăturilor obișnuite dintre lucruri, a cărui putere caustică, arzând fulgerător, ar fi făcut cinste oricărei literaturi*”.

Iar d-l G. Tofan, profesor din Cernăuți, care s'a îngrijit de publicarea primului volum al lui Teliman, apreciază astfel, în prefața acestui volum, umorul scriitorului bucovinean :

„Umorist din fire, umorul însă nu e scopul final al activității lui Teliman, ci mai mult mijlocul de care s'a folosit spre a-și exprima ideile... De multe ori însă masca umorului e numai pentru fața lumii, căci, ridicând-o, ai vedea ochii autorului plin de lacrimi”.

Deși d-l Iorga crede că „Moartea lui Dule” nu este cea mai bună din schițele adunate în „Foiletoane”, o reproducem aci, cu oarecari eliminări, de oarece pe deoparte e caracteristică pentru talentul lui Teliman, iar pe de alta poate fi gustată chiar de cei cari nu cunosc în amănunte particularitățile situației politice și sociale din Bucovina.

MOARTEA LUI DULE

(Epizod istoric din viața Românilor Bucovineni)

Doi sunt bărbații, cari au cauzat moartea victimei noastre: *Ilie Bugan* și *Dimitrie Bondușcă*. Descrierea dezvoltării lor psihice și morale mi se pare inevitabilă, știut fiind, că orice crimă apare în altă lumină, îndată ce cunoaștem mai de aproape motivele și puterea motrice care îl mână pe om la acest pas. Încep cu *Ilie Bugan*, personagiul principal al acestei drame, căci *Dimitrie Bondușcă* e întrucâtva numai complicele lui, și istoria universală sigur că va trece la timpul său asupra vinovăției acestui bărbat cu aceiași imparțialitate la ordinea zilei, cu care va trece și asupra celorlalte din faptele sale imorale.

Așa dar, *Ilie Bugan*, azi spaima tuturor culegătorilor de prin tipografii, erà încă în frageda sa copilărie o aparență de tot singulară. Deja portul său aveà ceva exotic, oriental. Vara nu purtă cămeșă, pentru că erà cald, iară iarna n'o purtă pentru că nu umblă pe afară. Gingașul trupuşor erà acoperit, de sus dela umere până la genunchi, de niște pantaloni

cu piept și mâneci, care îi serviau drept batistă; partea lor cea mai șugubeață erà păzită de un bumb ca o franzolă, care, în jocurile noastre, treceà de opt bumbi tăiați dela cămeșa tatei sau cinci dela jiletă; dela acest bumb mai în jos se terminau în o hazardată bifurcație ca a Nilului deltă cu sedimentele ei pluto-nico-vulcanice. Pălăria lui erà de tot simplă, adevă fără fund, însă aveà drept contrabalansă ștreșini de curbături foarte îndrăznețe. Trăind între Ruteni adoptate, în privință încălțămintelor, portul lor național, vra să zică umblă discult.

Răutate sau vre-o ambiție bolnăvicioasă nu aflai într'însul. Singura lui slăbiciune erà strania lui înclinațiune pentru litere exotice. De te uitai la literele de pe tăblița lui, credeai că le-a copiat din manuscriptul lui *Confucius*. Spre onoarea lui trebuie însă să amintesc, că și noi nu ne prea deoseblam în scriere de dânsul, căci pe atunci se scrià cu litere cirilice, în urma cărora Români mai că erau să întreacă pe Chinezi, de nu venià de cu vreme *Negruzzi* și ceilalți junimiști, spre a ne redà Europei. Scurt, Iliucă Bugan scrià atât de bărligat, încât noi colegii ne grăbirăm a-i dà onorificul titlu: „laba rățoiului“.

.....

Coborîndu-mă pe piața principală întâlnesc lângă Pardini pe un străin călător. Ochii lui sorbiau cu aviditate titlul puținelor cărți românești, ce sunt expuse acolo. Deja faptul în sine, că se află cineva în Cernăuți, care se interesează și de cărți românești, trebui să-mi atragă atențiunea. Oprindu-mă lângă omul cu pricina, începui și eu a simulà interes pentru literatură.

— Negreșit că nu sunteți bucovinean, dacă vă interesează scrieri românești, oamenii noștri cetesc numai calendarul, ca să afle pe care zi pică un patron

gras; singură preoțimea face o lăudabilă excepție, cetind „Foaia ordinăciunilor“, din care sugerează enorme cunoștinți; dar celelalte clase lăncezesc.

— Ba și eu sunt bucovinean și dacă permiteți, îmi voi lua libertatea a mă recomandă: Ilie Bugan, absolvent al facultății filosofice.

— „Vesel de cunoștință“, replicai eu recomandându-mă din parte-mi.

Scenele ce au urmat, și le poate oricine lesne închipui. Recunoscându-ne, după un lung interval de 12 ani, ne băgarăm la frații Găină, căci mai lesne curge între pocale strămoșeasca voroavă.

El îmi istorisi povestea sa, poveste veche ca a tuturor filosofilor absolvenți, ce intră fără examene ca suplinitori în serviciul statului, spre a fi aruncați pe stradă după o ostenitoare muncă de doi ani de serviciu. Sărmanul Bugan era așa o victimă și stă deci fără mijloace. Eu pătrunsei situația.

— N'ai primit redacția „Troitei“?

— Ce „Troită“?

— A Prutului, frate, troită minunată pentru cel ce știe suflă! Salar frumos, reputație, lojă gratuită în teatru, rai nu ceva!

— „Conțeles, frățioare“, răspunse el emoționat; „hai să mai zicem câte o dușcă în sănătatea „Troitei“.

Când ne-am depărtat de acolo, convenția era perfectă, și Bugan gata să intre în redacție. După ce se puse în conțelegere cu moș Bondușcă, pe atunci singurul factor omnipotent în ale politicei, începui imediat a lucra.

Eu îi cunoșteam isteța până. Modul lui de a scrie era detot particular și original. Deja pentru proximal număr al „Troitei“ pregăti Bugan o sdravănă notiță, ce mi-o arătase în original. Eu n'o putui ceti atât de ilegibilă îi era scrisoarea; vechiul păcat îl prigionia și aici. Eu i-o dădui deci s'o descifreze și el ceti:

S'a strâns. Unde-i Duhul ce suflă duios prin Bucovina, Duh de care tremurau codrii seculari ai Rărauului, acel Duh nemuritor, veşnic slăvit şi etern ce ne gâdiliă auzul ca trâmbiţa archangelilor, acel Duh mare, ce vai de noi s'a stâns, s'a dus, a mers, spre a nu se mai reîntoarce?!'

Stătui uimit de sguduitoarele accente intonate de Bagan; şi recunoscui imediat puterea individualităţii sale sdrobitoare. Aşâ un bărbat ne trebuia, numai el putea să ne salveze din naufragiul universal. Aşteptam deci cu nerăbdare apariţia numărului viitor, în care să pot vedeà tipărite aceste cuvinte salvatoare.

Luând a doua zi numărul „Troitei“ la mână, încremenii de surprindere, căci iată ce aflai în întrefilet sub marea:

„S'a stâns. Unde-i Dule, ce suflă duios prin Bucovina, Dule de care tremurau codrii seculari ai Rărauului, acel Dule nemuritor, veşnic slăvit şi etern, ce ne gâdiliă auzul ca trâmbiţa archangelilor, acel Dule mare, ce vai de noi, s'a stins, s'a dus, a mers, spre a nu se mai reîntoarce?!?!'

Imediat o puşcai spre redacţie. Bagan se plimbà desperat prin biurou.

— „Ce-ai făcut nenorocitele?“ îl întrebai eu.

— Of, vechiul meu păcat, frate, cu caligrafia... Ştii doară că scriu, cam ilegibil; dând notiţa la tipografie, culegătorul a cules în loc de *Duh*: *Dule*, şi nenorocirea a fost gata. Spune-mi acuma ce să fac? Să rectific în numărul viitor!

— Ferit-a Dumnezeu; publicul te va ţine de imbecil; taci mai bine şi lasă-l pe sârmanul *Dule* să se odihnească sănătos.

Bagan m'a ascultat, şi-a făcut rău aşădată, că m'a ascultat. Căci abia deacuma începù catastrofa.

Un ziar al confrăţilor noştri din *România*, aflând despre subita moarte a lui *Dule*, şi voind a arătã pe

deoparte colegialitatea față de „Troită“, pe de alta voind a face un act de politeță față de Românii bucovineni, spre a le rădică prestigiul înaintea întregii lumi, ziarul de dincolo, zic, luând notiță despre moartea lui *Dule*, aduce următoarea apreciere a acestui bărbat:

„O grea și amară lovitură au îndurat frații noștri din Bucovina. *Dule* marele componist și neîntrecut artist în trâmbiță și-a dat nobilul său suflet în mâinile creatorului. Mai nimerit nu-l putem caracteriza pe marele defunct decât prin simplele cuvinte: „Întreaga sa viață a aparținut neamului său. Și într'adevăr, dacă privim orice capitol din bogata și rodnică sa viață, îl aflăm totdeauna pe neobositul *Dule* în serviciul bisericeii și al națiunii sale. Ori când eră vorba de o operă mare, eră *Dule* bărbatul chemat de a o rezolvă prin agerul său spirit și nici când n'a regretat nașterea încrederea ce-a pus-o în el.

„Caracter limpede, stimat chiar de numeroșii săi dușmani politici, o energie neînfrântă, iscusință fenomenală, un spirit vast ce prevedeă orice pericol, o fire eminent practică, iată calitățile ce l-au rădicat pe acest bărbat așa de sus peste semenii săi.

„Ar fi de prisos să recapitulăm aici toate fazele bogatei sale acțiuni și nenumăratele sale merite; ele sunt prea bine cunoscute oricărui Român ce urmărește cu atenție desvoltarea culturii neamului românesc.

„S'ar crede că neperitoarele merite ce și le-a câștigat răposatul, i-au dobândit o popularitate oareșicare. Lucrul nu-i așa. Popular în sensul adevărat al cuvântului n'a fost *Dule* niciodată. Recea și rezervata sa ființă n'a fost de natură să cucerească masele; însă toți cari l-au cunoscut mai deaproape, știu foarte bine, că sub aparenta sa bruschetă băteă o inimă nobilă și

caldă. El erà unul din acei oameni, cari cu atât mai mult se urcă în preț, cu cât îi cunoști mai deaproape, și cine l-a cunoscut pe întregul Dule, acela veșnic nu-l va uita! Amicii săi îl vor deplânge mult, mult; dușmani personali n'a avut. Zbuciumat în viață, moartea i-a fost un salvator; ear peste deschisul său sicriu răsună azi numai un glas, glasul iubirii, și poporul român din Bucovina depune cu drag fenicele recunoștinții pe proaspătul său mormânt, deasupra căruia răsar razele imortalității“.

Rândurile acestea mă făcură să încremenesc și, recitindu-le, începui însumi a crede în existența și moartea lui Dule, mai ales în moartea lui, și aceasta cu atât mai vârtos, cu cât cetii câteva zile în urmă în ziarul „Figaro“ din Paris, următoarele:

„Nous ¹⁾ apprenons la mort de *M. Doulé*, l'un de plus grands esprits parmi nos confrères roumains de la *Boucovine*, professeur du grand Séminaire de Czerowitz, décédé dans son pays natal, à Sadagura, diocèse de Czerowitz, où, souffrant depuis plusieurs semaines d'une grave maladie d'estomac, les médecins l'avaient envoyé se reposer au lendemain de Noël.

1) In traducere înseamnă: „Auzim de moartea d-lui Dule, unul dintre cele mai înalte spirite ale confrăților noștri români din *Bucovina*, profesor la marele Seminar din Cernăuți; a murit în locul lui de naștere, la Sadagura, diocesa Cernăuților, unde suferind mai multe săptămâni de o grea boală de stomac, doctorii îl trimiseseră, a doua zi de Crăciun, să se odhinească. D. Dule erà de 63 de ani. Intrând de cu vreme în tagma preotească, se făcù cunoscut prin talentul său muzical și fù numit, foarte de tânăr încă, profesor de muzică la Seminarul din Cernăuți. Acest post e cel mai însemnat după acel de episcop. D. Dule erà iubit și venerat de către compatrioții săi, cari-l cunoșteau de mult, căci dânsul pusese pe calea cea dreaptă buna stare de lucruri, în care se găsesc acuma confrății noștri din Bucovina“.

„Monsieur Doulé était âgé de 63 ans. Entré de bonne heure dans la société des prêtres, il debuta par son talent musical el fut nommé, très jeune encore, professeur de musique au Séminaire de Czernowitz. C'est le poste le plus important après celui de l'archevêque. Monsieur Doulé était aimé et vénéré par ses compatriotes qui le connaissaient de longue date, car il avait mis en action, la formation de l'heureuse situation, dans laquelle se trouvent maintenant nos confrères roumains de la Boucovine“.

Cetind aceste, nu ştiam: visez sau trăiesc aievea? Cine-i Dule, unde-i nenorocitul despre care scrie o lume întreagă? Eram să nebunesc, lucru cam obișnuit în Cernăuți. Îmi propusei deci să nu cetesc ziare străine, ci numai indigene, care negreșit că trebuiau să fie mai bine informate, și prin urmare ne-or lăsa în pace cu sărmanul Dule. Mă duc la l'Europe și iau în mână „Bukowiner Nachrichten“, organul Germanilor-liberali. Răsfoind foaia, dau de-o notiță cu titlul foarte provocător: „Walachischer Eigendünkel“¹⁾. Oare ce vreau iară dela noi? Cu ce nu le intrăm în gust? Eram curios și cetesc:

„Man sollte gar nicht glauben wie weit²⁾ wala-

1) Înfumurare valachă.

2) În traducere liberă ar suna: „Nici nu-ți inchipui cât de mari pot ajunge pretențiile Valachilor, și cu cât șovinism și inconștiință domnia strănepoți ai Romanilor își însușesc oamenii mari ai națiunilor străine. O probă zdrobitoare despre acest lucru ne dau acum, nu numai ziarele de dincoace, dar și cele de dincolo de Carpați, care — ascultă și crucește-te secol al XIX-lea! — numesc pe d-nul Michel Duhle, fiu al națiunii lor. Departe de noi de a pune la îndoială, nici măcar o clipă marele merit al acestui minunat bărbat, dar e de datoria noastră să amintim d-lor Români, că familia Duhle se făliă cu nemția ei în ținuturile acestea, încă de pe timpul lui Friedrich Barbarossa. Și apoi dacă nici Duhle nu e neamț, cine dracul mai este?“

chische Anmassung gehen kann, und mit welcher chauvinistischen Unverfrorenheit die edlen Herren Nachkommen der Römer, grosse Leute fremder Nationen für sich reclamieren. Einen gerade zu vernichtenden Beweis hiefür liefern nicht nur die cis — sondern auch die transcarpathinischen Blätter, welche — höre und staune 19 Jahrhundert! — Herrn Michel Duhle einen Sohn ihrer Nation nennen. Wir sind weit entfernt die grossen Verdienste dieses ausgezeichneten Mannes auch nur einen einzigen Augenblick zu bezweifeln, aber wir müssen die Herren Rumänen erinnern, das die Familie Duhle noch unter Friedrich Barbarossa in diesen Gebieten als eine echt deutsche hauste. Wenn *Duhle* nicht deutsch ist, was sollte dann noch deutsch sein?

(Din „Foiletoane”).

VICTOR VLAD DELAMARINA

(1870—1896).

Bibliografie. — Poezii Bănăţaneşti (1902). — Intocmiri. — Schiţe de călătorie.

Caşi Ion Popovici-Bănăţeanu, Victor Vlad Delamarina a murit în puterea celei dintâi tinereţi, — la 25 de ani, răpus de ftizie. A scris în ultimii doi ani ai vieţii, puţine poezii, cea mai mare parte în dialectul bănăţănesc. Cu aceasta se mândresc intelectualii din Banat. Mulţumită lui Victor Vlad Delamarina, dialectul acesta românesc a pătruns în literatură cu succes.

Cea mai mare parte din poeziile acestui scriitor sunt glumeţe. Gluma lui Vlad Delamarina nu este inutilă. Ea biciueşte totdeauna un păcat sau un cusur. În această atitudine însă artistul dispăre aproape cu totul, pentru a lăsa să se oglindească pornirea aceea naturală de răs şi luare în bătae de joc pe care în special poporul român din Banat o afirmă cu atâta originalitate. Deci Victor Vlad Delamarina este scriitor bănăţean nu numai prin dialect, ci şi prin umorul local special pe care-l exprimă în lucrările sale.

Din versurile lui Vlad Delamarina se desprind uşor, în trăsaţi puţine dar caracteristic sugestive, tipuri pline de haz ca: renegatul, doamna care se jenează de origina ei, femeia care se vopseşte, ţăranul voinic care-şi bate joc de voinicia luptătorilor de bălci. De unii râde, pe alţii îi admiră, — tot răsând. Femeilor cari se vopsesc el le spune:

*Farba şi albelele
Strică bănăţenele
Ca pă flori o uscăciune.*

Din notițele cu care d-l Valeriu Braniște explică primul volum din lucrările lui Vlad Delamarina, aflăm că poetul s'a născut la anul 1870. A urmat patru clase gimnaziale la Lugoj, de unde a trebuit să plece, fiind dat afară din școală pentru că a scris pe tabla din clasă: *Trăiască România*. Venind în țară, a intrat în școala militară și a ajuns ofițer de marină. La 3 Mai 1896 a murit de ftizie, la moșia sa Herendești, de lângă Lugoj, în lumina promițătoare a celor dintâiu succese literare.

Pentru a putea fi mai cu înlesnire citite am transcris aceste versuri cu pronunția din țara noastră.

„ĂL MAI TARE OM DIN LUME“

Trâmbiț, dobe, larmă, chihot,
Fluier, strigăt, răs și ropot....
Ce să fie? — Ce să fie?
Iacă 'n târg „Minajerie!“
O „comédie“ d'a cu fiară
Și'mprejur lume și țară.

În călețcă ¹⁾ o măimucă
Baș ca omu mîncă nucă
Alta blăstămată, șoadă ²⁾
Să țineà numa în coadă,
Ș'altele — mânca-le-ar focu! —
Nu-și găsiau o clipă locu.

Lupi, urși, mâțe, oi, cornute,
Fel de fel de joavini slute;
Chițorani ³⁾, arici și vulturi
Dă prin lume, din tînuturi

1) Colivie.

2) Caraghioasă.

3) Șobolani.

D'elea gâbe¹⁾, d'elea rele
Feri-mă, Doamne dă iele !

Multe-am văz't, pă bani, vezi bine,
Cum nu vede or și cine.
D'apăi l'am văzut anume
„P'ăl mai tare om din lume“,
Care se jucă cu leii
Și-i băteà de-i luau toți zmeii !

Cui l'o doborî 'n țărână
Icea că-i plătește 'n mână,
O hârtie d'a d'o sută
Fără dă nici o dispută.
Dar cum mi te pui cu neamțu
Care 'n dinți îț rupe lanțu ?

Să loviau feciorii 'n coate
„Cine-i, unde-i, care poate ?“
Când d'odată, — iac'amaru! —
Sandu Blegia, tăbăcaru,
Să sufulcă²⁾ și tușește
Lângă „comedianț“ s'oprește.

Să râdeà neamțu dă Sandu
Dară Sandu, ficiorandu,
Mi-l cuprinsă dă subsoară
Și nu să lăsà cu „doară!“
Strânge-l! Suce-l! Zi-i pă nume!
Ălui mai tare din lume!

Gâfâià neamțu, — a silă
Dar lu Blegia nu-i fu milă.

1) Cocoșate.
2) Sumete.

Hopa-țupa, țupa-hopa!
 Ș'o găsit mențoiu popa!
 Tâne-l! Iasă-l! Ia-l dă mână!
 Zdup cu neamțu în țărână!

Bravo! — Sandu să trăiască!
 Dar când fu să îi plătească
 'Ice neamțu: „Abăr frate...
 Nu să prinde că-i pă spate!“
 Vrea: Că-i pungă și că-i teacă
 Suta zuitată s'o facă!

„Nu te joci cu mine dragă
 Asta vezi în cap ți-o bagă
 N'ascult vorbe io, — și glume
 Când mi's io mai tare 'n lume,
 Ș'adă suta!“ — Ice Blegia, —
 „Că dă nu: 'ți fac prau comegia!“

MĂ TIMIȘE!

Mă Țimișe, dragu meu,
 Vrerea-și fi io 'n locu teu
 Numa-o vară, numa una!

Numa-atunci io aș aveà
 Partea mea ca partea tea.

Tu ești drac împelițat
 Cum nu-i altu prin Bănat
 Fete fiindcă țuci ¹⁾ într'una!

1) Pupi.

Fete'n umbra sălcilor
Cam în ciuda maicilor.

Mă Timișe, făt frumos,
Făt frumos și dragăstos,
lești viclean pe vreme caldă:

Cu răcoare și cu pești
Fetele mi-le momești.

Mă Timișe eu te știu
Cum te miști c'argintu-viu
Când s'arunc' fetele 'n scaldă.

Tu trâcnești¹⁾, ele trâcnesc
Și cu tine se iubesc.

Până'n Sebeș țuci-le
Pă rând toate mândrele
Nu ți-e greu d'afâta miere?!

Dar tu nu te betejești !
Țuci și fugi! Lotru mai ești!

Dă la Sebeș la Logoj
Te desmerzi de ochi-frumos
Țuci la fete cum se cere!

Cum te-a făcut Dumnezeu
Baș așa de nătărău?

Din Logoj dacă te duci
Până 'n Timișoara țuci
Și la Panciova — ștregare:

1) Infiori.

Te pornești îmbătrânit.
Cătră Dunăre-ostenit.

Dunărea ca un potop
Mi te'nghite ca p'un strop
Ș'apoi te 'neacă și'n mare.

D'ași trăi ca tine, mă:
N'ași crâcnî; înece-mă!

POEZIE ȘI PROZĂ

Sară de Mai.
Răcoare 'n grădini. Din flori frumoase
S'adună-o buracă care miroase
Miros dă rai !

Dulce trifoi
Cade sub coasa slugii Ilie,
Care-L adună, și'apăi 'l îmbie
La vaci, la boi.

În furdoane
Coconu c'o carte, ca zăbunit
Zglâmboiat la stele, șede pitit
P'o petroane.

Sluga prostu,
Ice: — Coccoane, să am iertare
Cum-va vre-o lecție vrei a 'nvățare
Pă d'a rostu?

Coconu: — Cum?
Dă lecții vorbești? Nu vezi Ilie
Nu vezi că mă 'nbiet de poezie?!
Vezi-ți de drum!!

— Poezie?
Ce-o fi și asta? Bietu dă iel biet,
Să 'mbiată dă aia. Io vez mă 'mbiet
Dă răchie.

THEODOR SPERANȚIĂ

Bibliografie. — Anecdote populare; — Alte anecdote populare; — Tot anecdote populare; — Popa cel detreabă; — Mama soacră; — Anecdote afumate; — Fabule și fabuliști români; — De necaz; — Ce face dracu; — Curcanii; — Lângă pământ; — Icoane vii; — Etc.

Printre foarte multe lucrări limbistice, folcloristice, pedagogice și mai ales didactice, Th. Speranția, cași odinioară Budai Deleanu, a scris literatură umoristică. Anecdotele lui Speranția au cunoscut o popularitate de care puține lucrări umoristice s'au bucurat în literatura noastră.

Th. Speranția s'a născut la anul 1856. E doctor în litere și filosofie dela Universitatea din Liège. De foarte tânăr, a fost atras de chestiunile de folclor, atât dela noi, cât și din străinătate. Pe unde a umblat, a adunat anecdote populare, pe care le-a versificat cu multă îngrijire, spre a nu altera fondul popular. Deși forma sa, plină de gerundive, nu are sunetul specific versurilor populare, anecdotele lui Th. Speranția păstrează (mai ales cele din volumul I și al II-lea) toată savoarea originală a fondului. De altfel, meritul său de căpetenie a fost că nu a adăugat duhului popular duh propriu.

Deși o bună parte din anecdotele lui Speranția suferă din pricina unor lungimi cu desăvârșire de prisos, gluma finală este, în cele mai multe bine pregătită și aruncată cu o pornire de veselie căreia nu-i poate nimeni rezistă. Acesta este al doilea merit al lui Speranția.

Lipsit de puterea de viziune a lui Anton Pan sau a lui P. Liciu, Speranția nesocotește aproape cu desăvârșire partea des-

criptivă, sau în orice caz descrierile le face cu o seriozitate disperantă pentru un om de spirit. Tipurile numeroase de ovrei, țigani, unguri, ruși, mocani, etc., ce apar în anecdotele sale, nu sunt zugrăvite aproape de loc, sau în orice caz nu sunt zugrăvite cu haz. În cele mai multe din anecdotele acestea, tipurile nu sunt precis caracterizate decât de gluma finală cu care anecdota se sfârșește. Sunt și câteva excepții, dar puține față de întinderea operei.

Cu toate acestea, anecdotele lui Speranția au făcut epocă în literatura noastră și au fost mulți ani citite cu plăcere și recitate eu succes. Dacă n'ar fi decât faptul că spiritualul Hașdeu le citia și le recitua cu nesaț, anecdotele lui Speranția tot ar avea un merit destul de mare. Meritul lor apare mai mare însă, când ne gândim că au fost și oameni mai puțin de spirit, ori chiar lipsiți de această facultate, cari le-au gustat

OVREIUL LOVIT

Un ovrei odată tot strigă pe-afară
 Ca să sară lumea, satu 'ntreg să sară
 Că-un băiat obrasnic și ne-astâmpărat
 L-a lovit cu-o peatră drept în ochi i-a dat.
 Își ținea cu-o mână ochiul și plângea
 Și trigă ovreiul și se lăinicia,
 Gura ca o moară nici că-i mai tăceà :

— «Hoț, tâlhar, obraznic,
 «Făr' de lege câne,
 «Să te iee dracul !
 «Țapăn până mâne
 «Să te vād! Cu peatra
 «Cum de-arunci în mine ?
 «Ce ești tu ? Ispravnic ?
 «Ha ? Să-mi spui tu cine
 «Ți-a dat voe ? Asta-i
 «Semn de 'nvățatură ? !»

Cum făcèa ovreiul larmă mare, gură,
 Oameni vin să vadă ce s'a întâmplat,
 Care-i pătimașul, care-i vinovat ?
 Întrebând, ovreiul spune că-i lovit
 La un ochi cu-o piatră și că l-a chiorit.
 — «Ian să văd» — îi zice unul, se repede,
 Pe ovrei îl prinde și la ochi îl vede.

— «Apoi n'ai nimica,
 «Ochiu 'l văd curat,
 «Numa 'i roș, cu mâna
 «Cât l-ai tot frecat».

— «M'a lovit...»
 — «Ei bine, te-a lovit o leacă
 «Asta nu-i nimica. Lasă o să-ți treacă.

— «Pentru ce să treacă?!
 «Spune șade bine
 «Ca să deà cu peatra
 «Tocma 'n ochi, la mine ?
 «Cine-i dă lui voe ?
 «Par'că l-am rugat ! ?
 «Parc'a dat un galbăn ?
 «Par'că ce mi-a dat ? !

Tocmai în astă vreme și băiatul vine
 Și'l întreabă 'ndată:

— «Ce te legi de mine.
 «Cum că ți-am scos ochiul?
 «Ce te-apuci să spui?
 «Drept din câte spus'ai,
 «Nici un lucru nu-i!...
 «Cum să-ți scot eu ochiul,
 «Când nu te-am lovit ?

«În călcâi cu peatra
«Eu te-am nimerit.

— «Las călcâi să fie, ș'apoi? Da'i frumos?...
«De-ar fi fost acolo ochiu, nu l-ai fi scos?..»

PUȘCA JIDANULUI

Un jidan trecând odată, cât a fost când-va într'un rând
Printr'un loc printr'o pădure, îi veni de-odată 'n gând
Că se poate din pădure și vre-un lup cum-va să iasă
Cum erà pădurea deasă;

Că ziceà el :

„Cine știe,

„În pădure-așà de mare

„Și 'ndesită-așà de tare

„Câte lucruri pot să fie ? !..

De nu șade lupu-aicea, unde șade?... 'n prăvălie ? !..”

Și gândind așà, gândind

Și prin tufe tot privind,

Tot mergeà, mergeà 'nainte...

Da'și făceà și planu 'n minte:

Că vre-o pușcă de-ar aveà

Ar scăpà de lup cu ea :

C'ar întinde-o, ar trage foc

Și l'ar împușcă pe loc.

Darà pușcă el ne-având

Se gândește atuncea 'n gând

Că, cu bățul ce-l aveà

La nevoe s'ar puteà

Ca să scape de belea ;

Și mergând, așà ziceà:

„Dacă văd un lup venind

„Eu iau bățul și'l întind,

„Și ți-l sperii și se duce:

„Par'că el e târgovăț

„Ca să vină să m'apuce

„Dacă'i pușcă ori e băț ? !..”

Și vorbind așa jidanul,
 Când făcuse tocmai planul
 Și mergea cătând de drum și ca ori-care călător
 Iată-un lup gonit din urmă prin frunziș de-un vânător,
 Când nu-i trece nici prin minte,
 Hop, că-i ese-acî 'nainte....

Ce să facă el acum ?
 Se oprește'n loc în drum
 Și 'ntinzând în grabă bățul, după cum s'a fost gândit,
 Stă ș'așteaptă neclintit.
 Când de-odată vânătorul, din desîș de pe dîndos,
 Poc! trîntește lupul jos.

Când aude el pocnind
 Și de loc nebănuind
 C'a fost altul ș'a 'mpușcat,
 Văzând lupul răsturnat,
 Stă pe loc și nici clipind
 Și la băț întins privind

Zice :

„Uit'te ce drăcie !
 „Nici în minte să nu-ți vie :
 „Bățul meu din Dărăbani,
 „Care-l am de zece ani,
 „A fost cot, a fost biciușcă,
 „Dar nici n'am gândit că-i pușcă!”

ȘEAUA ȘI ȚIGANUL

Un țigan umblând odată colindând din sat în sat,
 După cum li-i obiceiul, într'o zi i-s'a 'ntâmplat
 Cam pe seară să găsească, lângă casă-un cal legat.

— „Uit'te, zice-atunci țiganul,
 „Calul singur noaptea 'n drum ! !...
 „De! Noroc că-s om de treabă,
 „Căci de-ar fi vr'un hoț acum,
 „L'ar fură și peste codri,
 „Pe urlați cu el s'ar duce,
 „Ș'apoi meargă păgubașul
 „Să-i iă urma, să-l apuce”.

Dar în gând așa gândind
 Și pe prispă jos văzând
 Șeava gata pentru cal
 Zice 'n mintea lui :

— „Halal !

„Uit'te șeava! Aoleu!
 „Oare-aș ști s'o pun și eu ?
 „Hai să văd șede-i-ar bine
 „Când ar fi pusă de mine?”

Și cum zice așa și face :
 Pune șeava chiar și pace !
 Iar la urmă când o pune
 Zice :

„Șede de minune !
 „Dar ași vreă, pe legea mea
 „Când oi fi și eu pe ea
 „Să văd cum i-ar mai ședeà”.

Iar gândind astfel în sine
 Se suî pe cal de-a bine
 Ș'apoi zise :

„Cât se vede
 „Rău de tot așa nu-i șede !
 „Dar acum mi-i de mirare
 „Dac'ar merge 'n fuga mare,
 „Cum e drumul pe colea,
 „Oare cum i-ar mai ședeà?”

Ce să facă deci, acum ?
 Să mai steà cu calu 'n drum ?
 Ori să-i deà să beà tutun
 Și să spună că nu-i bun ?
 Dă-i călcâe și pornește
 Ș'apoi mână voinicește :

„Hii mai tare! tot mai tare
 „Și 'nc-o țără, și 'nc-un pic!
 „Hi haram mânca-te-ar lupul
 „Că doar nu ți-o fi nimic !”

Și tot: hii, într'una strigă, și tot mână ne'ncetat;
 Și 'ncepând cu gluma, calul înadins l-a fost furat.
 Dar mergând în fuga mare, nu știu cum se socoti,
 Drept în drum lângă-o pădure se oprî și pșoposi.

„Ian să văd, își zise el,
 „După cât m'am necăjit,
 „Calul ăsta bun e oare,
 „Nu cum-va m'am păcălit?”

Și zicând acestea 'n gându-i, după cum ședeă călare,
 Începù cu de-amănuntul ca să-l cate pe spinare...
 Păgubașul însă 'n urmă, când află de cal că nu-i,
 Întrebând pe unii alții ș'oblicind de urma lui,
 Apucă și el, cu alții tot călări și cât colea.
 Urmărindu-l mi'l găsiră pe când tocmai nici gândeă.

— „Stai țigane!
 — „Iaca 'ndată,
 „Stau bădică, stau cum zici...”
 — „Stăi, dar spune-mi, coțofano,
 „Că te sfărm pe loc aici,
 „Cum de-ai vrut să-mi furi, țigane,
 „Eapa? Spune-mi ori te ieu
 „Și te spânzur”.

— „Zău bădică,
 „Să mă bată Dumnezeu.
 „De-am furat-o... Iato'i, față! !...
 Ce te legi de capul meu? !

.
 „La pădure doar m'am dus
 „M'am urcat p'un carpan sus
 „Să culeg la carpine;
 „Eapa să se scarpine
 „Lângă carpen când s'a dat
 „Carpenul s'a clătinat
 „Ș'am căzut, din întâmplare,
 „Peste dânsa drept călare!...
 „Eu din pinteni dam să stea,
 „Ea fugeă pe cât putea !

— „Bine, zice-atuncea omul. Te-ai suit pe carpen sus
 „Și călare, buf! de-odată te-ai trezit pe cum ai spus;
 „Dar să-mi spui, pe eapă, cioară, cine-a fost să pună șeaua?
 „Haide spune!

— „Spun, bădică, dară șeua-i, vezi beleaua!

„Ș'apoi lasă zău, bădică!

„Nu-ți închipu-i dumnea-ta,

„Că și șeua ca și mine

„A căzut de unde-va ? !”

UNGUR, BRE!..

Doi soldați căzuți în luptă :
Unul rău trântit de-un cal;
Altul, iar, călcat de-o roată;
Stând odată 'ntr'un spital:

— «Bine, Ianoș, zice unul,

«Cum? Pe tine nu te doare

«Când poșlunicul te 'ntinde

«Și te freacă la picioare ? !...

«Vezi, pe mine când mă freacă

«Țip de crezi că-mi es din minți;

«Iar tu stai cu nepăsare

«De-ai gândi că nici nu simți ! !

— «Hei! Măi Gheorghe, celalt zice,

«Lucrul merge foarte bine;

«Căci eu ungur sânt, măi Gheorghe,

«Nu-s român, doar, prost, ca tine!

«Eu, când vine să mă frece,

«Nu-s la minte așa de gros

«Ca să-i dau piciorul bolnav,

«Dau pe celalt sănătos!»

Ungur, bre,

Te-remte-te!

D-RUL URECHIĂ

Bibliografie. — Verzi și uscate; — Ghiveciu; — Șăinizmă; — Meliția în școală; — Ce naște din pisică.

D-rul Urechiă (Iodoform, Aur, etc.), este fiul istoricului și scriitorului V. A. Urechiă. A scris în acelaș timp cu Anton Bacalbașa, cu care se aseamănă în unele privințe, și cu Caragiale. În Zacherlinele lui Hasdeu îi găsim pe toți trei țintă a aceluiași săgeți spirituale.

Fără a avea adâncimea de observație a lui Caragiale și temeul său literar, D-rul Urechiă a risipit o adevărată comoară de vioiciune și ironie în stabilirea legăturilor în stare să provoace râsul. Stilul său a păstrat însă totdeauna un fel de familiaritate cu totul lipsită de orice pretenție literară, ceea ce a contribuit ca spiritul D-rului Urechiă să aibă o egală frăgezime și să apară veșnic spontan și necăutat în manifestațiunile lui.

D-rul Urechiă este umorist așa cum a fost și Anton Bacalbașa. Iar amândoi acești scriitori au scris sam în felul în care desenă Jiquide. Scopul de căpetenie al d-rului Urechiă pare a fi să-și bată joc, nu să scrie. El nu creiază tipuri; el râde de cele existente. Pe dânsul vieța nu-l interesează decât pentru raportul umoristic, pe care el isbutește să-l stabilească. Iar pentru specularea acestui raport, nu cruță nimic: nici fizicul omului, nici logica lui internă. După cum Jiquide desenă pe toți oamenii cu capul mare și restul trupului mic, tot așa, în schițele și creionările sale d-rul Urechiă așează enormități sufletești, monstruoziții intelectuale pe corpuri șubrede, invizibile. Și, după cum Jiquide transferă capete omenesti pe trupuri de dobitoace,

tot așa și doctorul Urechiă se silește să puie uneori în valoare boul, ori găscă, ori măgarul, ce zac în diferiții săi contemporani.

D-rul Urechiă a scris ca să polemizeze și a polemizat ca să stârnească râs. Și a isbutit.

D-rul Urechiă a condus, împreună cu poetul Vlahuță, revista literară *Viața* și a scos mai târziu, ca să polemizeze cu *Lumea Nouă*, *Lumea Veche*.

O CRIMĂ ORIBILĂ

Citim în *Reclama*, ziar politic cotidian:

Crima din strada Tiragiului.

Eri seară, pe când lumea întreagă citia cu nesăț ediția a patra a ziarului nostru cu ilustrații, pe calea Victoriei circulă, pe lângă o sumă de trăsură și de pietoni, circulă și un svon sinistru, mai sinistru ca un naufragiu, mai sinistru ca o comedie națională, mai sinistru chiar ca ilustrațiile noastre.

Zvonul.

Ce eră acest sinistru zvon? — Eră vorba despre o crimă oribilă, cu ilustrații (de desenatorul nostru special).

La redacția «Reclamei».

Îndată ce zvonul ajunsese la urechea telefonului nostru cu motor, am expediat urgent, prin tramcarul nostru rotativ, pe d-l Popescu, neîntrecutul nostru reporter cu clopoței.

Descoperirea crimei.

Eri seară unul din redactorii noștri treceă prin strada Tirajului. Fiindu-i sete și fiind în fonduri (își luase chenzina săptămânală), se hotărî să beă o bragă la «frumoasa Marița», cunoscuta bragagerieasă. Intră, deci, și, client obișnuit al bragageriei, eminentul nostru redactor se îndreaptă către fundul prăvăliei, unde se află salonul rezervat vechilor mușterii.

Camera crimei.

Foarte hotărît redactorul nostru deschise o ușă și intră. De abia intrat, redactorul nostru se convinse că nu vede nimic, absolut nimic. De ce?

De ce?

Pentru că în cameră eră întuneric besnă.

Chibritul revelator.

Redactorul nostru nu ezită un moment și, scoțând unul din numeroasele chibrituri cu cari se aprovizionează regulat la Cosman, îl aprinse. Un spectacol îngrozitor se arătă ochelarilor săi. Întins pe jos zăcea un cadavru.

Cum eră cadavrul?

Cadavrul eră mort.

Amănunte oribile.

Acest nefericit cadavru eră descoperit, nu numai de redactorul nostru ci și de orice înveliș. Cadavrul eră mai gol ca un articol de fond, particularitate care permite redactorului nostru să bănuască sexul ca-

davrului. În adevăr, deși medicii legiști stau încă la îndoială, reporterul nostru afirmă că cadavrul acestei femei este de sexul feminin.

Și mai oribil.

Și mai oribil e faptul că acest sărman cadavru era lipsit nu numai de haine, *dar și de cap, nici cea mai mică urmă de cap*; ai fi zis un senator.

Alte amănunte.

Alte amănunte nu avem.

Bănueli.

Lipsa capului *făcù pe reporterul nostru: întâi* să-și întărească convingerea că era în fața cadavrului unei femei (cunoscută fiind ușurința cu care femeile își pierd capul), *al doilea*, lipsa capului făcù imediat pe reporterul nostru să bănuască că ar fi în prezența unei sinucideri.

Bănuelile se justifică.

În buzunarul stâng al acestui cadavru gol reporterul nostru găsi o cheie *plină de sânge*, cheie care mergea perfect la un cufăr mare din fundul odăii. Nu mai rămânea îndoială: *acea cheie era dela acel cufăr.*

Reporterul nostru deschise cufărul, și în fața spectacolului din cufăr, rămase idiot.

Ce era în cufăr?

În cufăr nu era nimic.

Reporterul nu dezesperă.

Aproape convins că acel cadavru trebuie să fi avut un cap (cel puțin câtă vreme a fost în viață) repor-

terul nostru nu dezesperă de a-l găsi și continuă investigațiile sale. Încăpățânarea de catâr a reporterului fu răsplătită prin succes. *În fundul unei cutii cu chibrituri, cutie pe care toți o credeau goală, reporterul nostru găsi capul sinucisei.* Capul, vai, eră deja mort.

(Pentru sezonul de vară «Reclama» deschide o nouă serie de abonamente, a se vedea ilustrația).

Ce-și zise atunci reporterul nostru.

Reporterul nostru își zise: «bravo mie!»

Ora fatală.

Odată capul găsit, reconstituirea sinuciderii — căci nu putea fi decât o sinucidere — deveniă ușoară. Putem afirma că drama s'a petrecut la orele 9 dimineața: într'adevăr ceasornicul victimei stătuse tocmai la orele 9 *ante-meridiane*.

Cauzele sinuciderii.

Deja de câtă-va vreme victima, «frumoasa Marița» dedea semne de alienație mintală a creierilor. Nu numai că ajunsese să creadă tot ce se scrie prin gazete, dar în urmă, se abonase chiar la ziarul nostru rotativ.

Această stare îngrijitoare a frumoasei bragagierese deveni cu totul serioasă, (mai serioasă decât un imbecil) odată cu scumpirea gheței. Față cu scumpirea gheței frumoasa bragagiereasă nu putu rămâne rece și...

Și ?

Și și-a pierdut capul, *fapt care explică starea de decapitare a cadavrului.*

Instrumentul sinuciderii.

După părerea reporterului nostru, această senzațională sinucidere s'ar fi făcut cu un pumnal. În adevăr, *vecinii afirmă că la orele 9 (ora dramei) ar fi auzit o detunătură puternică.*

Scrisoarea sinucisei.

Domnule director al «Reclamei»,

«Nu acuzați pe nimeni de moartea mea, mă sinucid de bunăvoie.

«A d-voastră lectoare

«*Marița.*

«P.S. Vă rog să-mi puneți poza în stimabilul d-v. gazetă».

Cine erà Marița.

«Frumoasa Marița» erà orfană. Tatăl său, grădinar-șef al grădinilor froebeliane, o iubià la nebunie. Mumă-sa, d-șoara P... erà elevă la conservator.

Tânăra Mariță (sărmana nu aveà decăt 18 ani și 23 de luni!) aveà tot dreptul la numele de «frumoasa Marița» ce i se dă în mahala.

În adevăr, rare ori s'a văzut întrunite pe aceeaș față atât farmec cu atât corecțiune de linii. Într'un cuvânt, o frumusețe surprinzătoare, cu atât mai surprinzătoare cu cât Marița o realizase numai în 18 ani și noi cunoaștem o mulțime de femei cari, chiar la o vârstă mult mai înaintată, nu au răușit să ajungă la un asemenea rezultat.

E greu de a dă o descriere a unei frumuseți ca aceea a Mariții, însă ceeace n'a putut face penița noastră,

a făcut-o creionul desenatorului nostru special. Iată, schițat după natură, portretul «frumoasei Marițe».

În numărul de mâine lectorii noștri vor găsi senzaționalul interview pe care unul din reporterii noștri a răușit să-l aibă cu cadavrul frumoasei Marițe.

MICUL ETIMOLOGIC

— Op încă nesubvenționat —

Constipație: Cea mai infectă formă a egoismului.

Femeie: Boală contagioasă: trece dela om la om.

Misie: Formă de nebunie: cel însărcinat e *de legat*.

Tâță: Primul budget.

Panglică: Unii o poartă la butonieră, alții, mai modesti, în pânțece.

Dantist: Mai bețiv ca toți bețivii.

— ?

— Bețivul trage la măsea, dantistul trage la măsele.

Femeie (pierdută): Cu cât e mai pierdută, cu atât se găsește mai ușor.

Cimitir: Albumul doctorilor.

Sinucidere: Faliment fraudulos.

Remușcare: Indigestia conștiinții.

Sărutat: Aldămaș.

O CONSULTAȚIE

— *Cabinetul eminentului nostru medic*

Doctorul. — Va să zică... somnul ?

Clientul. — Imposibil să închid ochii.

Doctorul. — A bravo, foarte bine. Dar.... poftă de mâncare ?

Clientul. — Deloc.

Doctorul. — Și mai bine. Forțele ?

Clientul. — Pierdute, cu desăvârșire.

Doctorul. — Bravo, excelent, și.... ceva dureri ?

Clientul. — Groasnice, doctore, groasnice.

Doctorul. — Perfect, perfect. Am înțeles. Ei bine....

Clientul (îngrijat). — Ei bine?

Doctorul (magistral). — Ei bine, sunteți bolnav.

Clientul. — Aa! Vre-o boală gravă ?

Doctorul. — Ficatul, desigur, boala d-tale e la ficat.

Clientul. — Ficatul? Credeam că splina.

Doctorul. — Nu e vorba că și splina.... desigur că splina-i și mai rău....

Clientul. — Uitasem să vă spun: Nothnagel zicea că plămâni....

Doctorul. — Mai e vorbă, adevărata boală e la plămâni...

Clientul. —sunt în foarte bună stare, dar că inima....

Doctorul. — Inima, oho !

Clientul. — Este asta și părerea d-voastră ?

Doctorul.—Firește. Inima d-v. bate.... într'un mod.... dar într'un mod.... mă'nțelegi? într'un mod prea... prea... normal pentru un om bolnav. Nimic mai rău, domnul meu, ca o inimă... sănătoasă, ca să zic așa, la un om bolnav. Este aci o discordanță gravă... Inima d-tale mă neliniștește. Trebuie să iau măsuri serioase.

Clientul. — Niscaiva băi?

Doctorul. — Băile v'ar fi fatale.

Clientul. — Și Nothnagel zicea că băile de mare...

Doctorul. — Dar cine vorbește, domnule, de băile de mare. Alea sunt excelente. Eu ziceam băi... mă'nțelegi... băi... băi în apă... Rele, foarte rele... Dar băile de mare... excelente, evident excelente. Însă băgați bine de seamă (*clientul tremură*) niciodată iarna!

Clientul. — Mulți mi-au lăudat și Slănicul... Petrescu, poate-l știți, Petrescu dela Culte, ce bolnav eră! Ei bine, domnule doctor, Slănicul...

Doctorul. — Dar eu nu sunt de loc contra Slănicului și nu văd de ce n'ați începe cu o cură la Slănic.

Clientul. — Vezi că, domnule doctor, am fost anul trecut și mi-a făcut așa de rău...

Doctorul. — Ce-ți spuneam?

Clientul. — Eu, drept să vă spun, am mare încredere în Mehadia. Unchiu-meu se dusese în cărje, și s'a 'ntors în tren, sănătos ca mine...

Doctorul. — Fără îndoială că o stagiune la Mehadia..

Clientul. — Credeți dar că la Mehadia?

Doctorul. — Absolut indicată pentru boala dumi-tale. Mehadia o să facă minuni.

Clientul. — Ce spui?

Doctorul. — Po-zi-tiv. Nu ezită un moment și pleacă la Mehadia. Acolo-i sănătatea d-tale.

Doctorul se scoală. Clientul depune, ca și când ar ascunde-o, dar totuș foarte ostentativ, o hârtie de 20 de lei. Doctorul îl reconduce. La ușă:)

Doctorul. — Iubite, domnule, o rugăciune. La toamnă, la întoarcere, aș dori foarte mult. Sufăr și eu exact de boala d-tale și aș dori să știu dacă apele dela Mehadia...

PETRE LICIU

(1871—1912).

Oamenii mari poartă în ei urma tuturor capacităților, — spune, cu alte vorbe, Carlyle. Ei ar putea să fie deopotrivă de mari în orice direcții, dacă o anumită împrejurare sau predilecție nu i-ar împinge spre o anumită țintă unică. Petre Liciu a fost din plămădeala acestora. Soarta și o neînvingătoare dragoste innăscută, l-au determinat să ajungă actor, unul din cei mai de seamă pe cari i-a avut teatrul nostru, cel mai spiritual și cel mai fantezist din generația sa. Dar el ar fi putut să fie tot atât de mare pictor, scriitor, orator, profesor, conducător de mulțimi. Avea intuiția tuturor lucrurilor, fiindcă era mișcat de o inimă largă, adânc înțelegătoare, iubitoare și fiindcă această inimă era călăuzită de o minte ageră, isteată în observarea amănunțită a vieții din jurul său.

P. Liciu s'a născut la Focșani, la anul 1871. A făcut liceul la Iași, unde a fost o vreme coleg cu marele său prieten N. Iorga, și la București. A urmat cursurile facultății de drept din Capitală și Conservatorul de Artă dramatică de aci, unde i-a fost profesor Șt. Velescu. Și-a complectat studiile la Paris. Cum s'a întors în țară, a urmat cariera teatrală, cu o pasiune ce se confundă adesea cu o chemare superioară. A iubit teatrul, cum puținii actori sunt în stare să-l iubească. L-a iubit ca profesionist, l-a iubit ca profesor, l-a iubit chiar ca spectator. L-ar fi iubit și ca autor, dacă și-ar fi putut disciplina astfel viața, încât puținul timp liber ce-l avea, să-l fi întrebuințat scriind.

Și totuș a scris și pentru teatru, a scris câteva monoloage și

anecdote, cari sunt adevărate capo d'opere ale acestui gen literar. Vre-o opt sunt bucățile rămase dela dânsul: *Ungurul în tren*, *Bastonul Ungurului*, *Tam-Tam*, *Misiune grea*, *Drăgan*, *Trei puncte de vedere*, etc. Prin aceste scrieri, numele lui Liciu rămâne în una din paginile cele mai de seamă ale literaturii noastre umoristice. Umorul lui e senin. Observația exactă dar răutăcioasă, totdeauna îmblânzită de bunătatea sufletului său în-telegător

P. Liciu a murit în puterea bărbăției, în vârstă de 41 de ani, la 1 Aprilie 1912, după o operație care.... a reușit, cu toate că bolnavul a sucombat.

D R Ă G A N

(Personagiul care povestește e bâlbâit)

Mă recomand Nae Cioflan,
Fost sergent de stradă
Cu postul în maidan
Lângă biserica Sf. Ștefan
Unde 'n colț e un băcan.

Dom' Comisar Becarian
Mă chiamă și 'mi zice:
— Mă Cioflan,
Să prinzi pe Drăgan
Că-i un «pehivan».
Zic: — Trăiți Dom' Becarian.
Într'o zi stam în maidan
Când văd un zaplan
Care mergea tiptil, ca un șobolan.
Mă reped la el ca un uragan,
Și strig: — Stai, Drăgan.
În numele legii te arestez!
Drăgan zice: — Bine!
— Hai la secție! — Hai!
Pe drum spune Drăgan:

— Dom' Sergent, fii uman
Dă-mi un ban
Să intru la băcan
Să-mi iau un sfert de pâine.
Zic: — Bine Drăgan,
Na un ban
Intră la băcan
Și 'ți iă un sfert de pâine.
Intră Drăgan la băcan
Iar eu rămâi afară, să-l aștept.
Trece cinci minute,
Trece zece minute,
Trece un sfert de ceas:
Nu mai vine Drăgan.
Intru la băcan
Întreb de Drăgan.
Afurisitul de Drăgan fugise pe din dos.
Raportez lui Dom' Becarian.
Zice: — «Cioflan
Ești un guguman».
— Trăiți Dom' Becarian.
Și trece un an.
Stam de pândă 'n maidan
Când hop! Drăgan.
Mă repez la el ca un uragan
Și-i zic: Stai Drăgan;
În numele legii te arestez!
Drăgan zice: — Bine.
— Hai la secție. — Hai.
Pe drum Drăgan iar:
Dom' Sergent fii uman
Dă-mi un ban
Să intru la băcan
Să-mi iau un sfert de pâine.
Zic: — Bine Drăgan

Na-ți un ban
 Du-te la băcan
 Și ia-ți sfertul de pâine.
 Intră Drăgan la băcan
 Iar eu mă duc să-l aștept pe din dos.
 Trece cinci minute
 Trece zece minute
 Trece un sfert de ceas:
 Nu mai vine Drăgan.
 Intru la băcan
 Întreb de Drăgan:
 Afurisitul de Drăgan fugise pe din față!
 Raportez lui Dom' Becarian.
 Zice: — Cioflan
 Ești un guguman!
 — Trăiți Dom' Becarian.
 Și mai trece un an.

Stam la post în maidan
 Când, văz pe Drăgan
 Îmbrăcat c'un macferlan.
 Mă repez la el ca un uragan
 Și-i zic: — Stai Drăgan!
 În numele legii te arestez.
 Drăgan zice: — Bine.
 Hai la secție! — Hai!
 Pe drum iar:
 — Dom' Sergent, fii uman,
 Dă-mi un ban
 Să intru la băcan
 Să-mi iau un sfert de pâine....
 — Ehe, Drăgan,
 Ai fi tu pehlivan,
 Da nici eu nu sunt guguman.
 Stai tu acum afară,

Mă duc eu la băcan
 Să-ți iau sfertul de pâine!
 Intru la băcan,
 Iau sfertul de pâine,
 Când să mă 'ntorc afară ..
 N'o să mă credeți:
 Fugise Drăgan!
 Raportez lu Dom' Becarian!
 Zice: — Cioflan
 Ești un gogoman !
 Și m'a dat afară...

.
 Persecuție politică!

OVREIUL ÎN CHINA

Dela Iași, odinioară, acum, șapte sau opt ani
 La America, se spune, plecau groază de Jidani.
 Gara ajunsese-o lavră : sbieret, țipăt, tãmbălău....
 Tot atunci cu ei plecat-a și Ghidale din Hãrlău.
 Iar apoi, la dracu'n prasnici, cu gheșefturi s'au tot dus
 Care cum i-a tăiat capul : unii 'n jos și alții 'n sus.

Trec așa doi ani de zile; numai iată că 'ntr'o Joi,
 Ori o Vineri înspre șabăt, hop, Ghidale înapoi!
 Vestea mare 'n jidănimă, toți se 'ntrec a-l întrebă :
 — Ci mai faci tu, moi Ghidale? te-ai întors în țara ta ?
 — Știi că a murit Naftuli? — Ai făcut vre-un gheșeft mare ?
 — Chimperi pui? — Întrebă unul, ce-avea un pui de vânzare.
 Și așa din una 'n alta, ba cu rost, ba fără rost,
 Iacă Șulăm îl întrebă: — Moi Ghidali! unde-ai fost ?
 — Unde n'am fost să 'ntrebi, Șulăm, — zice-ovreiul îngâmfiat,
 Pisti toată lumi 'ntreagă, pisti tot m'am vuijat :
 La Americhi, la Hamburg, la Eghipet, Palestină,
 Pisti Africă, Culcută și la urmă-am fost la Chină !
 — Ci vurbești?! Tocmai la Chină? Și-ai stat mult? — întrebă—
 [Avrum.
 — Ei! am stat și di nivoe.... pentru.... n'aveam bani di drum!

- Anunci ce-ai fucut, Ghidali? — Ci-am fucut? Ei, stai să vezi: Am învățat chinezesti și-am tras clapă la Chinezzi!....
 — Ci vorbești, tu, moi Ghidali? Chinezesti știi dijà?
 — Cum să nu știi, chind acolo am vorbit numai așa?

Iată Leiba intră 'n vorbă, tot mușcând dintr'un salam:

- Moi! Cum zici „cupac” la Chinâ — La cupac îi zici: „Tam!”
 — Ci vorbești tu, moi Ghidali, zici „tam”, chiar tam nisam?
 Dar la „doi cupaci”, cum zici? — Ei, la doi zici „tam-tam”.

Ci frumos îi chinezesti

Și Ghidali fain vorbești!

- Dar „puduri” cum sâ chiamă? il întreabă un haham.
 — Ha? „puduri”? vrei puduri? „Tam, tiriram, tiriram, tam,
 [tam”....
 — Ho! ți-ajungâ, moi Ghidali! Parcă ci nivei am?
 — Stai, că nu-i gata „puduri”: „Tam, tiriram, tiriram, tam,
 [tam....
 Tam, tiriram, tiriram, tam, tam....”.

MISIUNE DELICATĂ

— Ce ghinion, ah! ce ghinion!
 Strigă Adolf Fränckelsohn,
 Trântind zarul pe podea.
 Jucă table 'n cafenea
 Și pierdeă.
 El pierduse vre-o trei lei,
 Îi mai rămăsese trei
 Și-acum jucă și pe ei.
 Dar degeaba că doar Mayer
 Joacă bine, nu-i un fraier:
 Mayer dă mereu ce vreă,
 Adolf dă mereu «ghelea».
 Patru «linii» le pierduse
 Bietul Adolf la iuțeală;
 Îl luă cu ameteală;
 Desperat în jur priviă

Și întruna bombăniă:
 — «Cum să nu pierd iu parale
 Dacă dau tot «dubarale»?!
 Și-acum toată cafeneaua:
 Mușterii, chelneri și țăl
 Își șopteau cu consternare:
 — «Adolf pierde colosal!»
 Și împrejur, Herman bancherul,
 Ianculovici, Bercu Schnur,
 Rosen, Lehman și cu Mutul
 Priviau toți... toți împrejur!
 Îngrijați din vreme 'n vreme
 Își șopteau ei între ei:
 — «Ci să facă bietul Adolf
 «Chind mai pierde ăști trei lei!?»—
 Înc'un zar, și Meyer vesel
 Strigă: — «Chelner, adu'n șfart,
 «Adolf este dejă marț!»
 Bine vorba n'a sfârșit,
 Și-Adolf cade jos lungit;
 Așa pagubă enormă
 N'a mai putut îndurà:
 Este mort de-a binelea!

* * *

Mare zarvă în mulțime...
 Toți aleargă, strigă, sbiară...
 Cei mai voinicoși dintr'înșii
 O șterg repede afară!
 — «Uțet, a, â!» trigă Hermann,
 — «Asta-i ciumă!» zice Lehmann.
 Ianculovici îl desbracă,
 Rosen cu oțet îl freacă;
 Însă Adolf nu mai mișcă,

Totul este în zadar!

Bercu filosof exclamă:

— «Lui îi trebui cumisar!»

— «Cumisar, zou» — zic cu toții,

— «Bietul Adolf ne-a lăsat!»

— «Ah, păcat! Mare păcat!»

Și să iau cu toți la sfat.

* * *

— «Foarte bine, zice Rosen,

«Fränkelsohn s'a isprăvit,

«Ce-a coutat a ghesit.

«N'a jucat pi banii mei,

«Dar se joacă pi trii lei!?

«Vorbâ'i, cum spunem nevestii,

«Care îl așteaptă-acasă,

«C'Adolf nu vine la masă?

«Așà mare catastrofă

«Să-i spui ei este teribil,

«Este-aproape imposibil!»

— «Impusibil!», zice Hermann,

Bătăind din cap mereu,

Când de-odată Schnur exclamă:

— «Mo rog, lăsați să-i spun eu,

«Câ eu sunt mai duplumat

«Și-i spuii lucru dilicat.

«Am să mă duc curagios

«Și dischid ușâ frumos,

«Și chind dânsa vine-afară

«Și înuntră mă puftește,

«O 'ntreb: «Văduva lui Adolf

«Chiar aicea locuește?»

— «Ah! Ci cap, ci cap di ghischi

«Cum sâ spui așà prustie,

«Asta e diplumație?
 «Dacă tu îi spui așa
 «O iă dracu și pe ea!»

* * *

În sfârșit, din vorbă 'n vorbă,
 Neștiind cum s'o 'vârtească,
 Le dă 'n gând la toți odată
 Ca 'mpreună s'o vestească.
 Zis, făcut, și cât clipești,
 O pornesc tăcuți, pe gânduri,
 În spre calea Văcărești.

* * *

Ajung. Văduva-i primește
 Și-i pofteste în salon:
 — «Poftim mă rog! Ce surprisă!»
 — «Bonjour, Madam Fränkelsohn»,
 Stau de vorbă, iau dulceață,
 Mai fumează, se sucesc,
 Dar de Adolf nu vorbesc.
 Trece-o oră, trec vre-o două.
 Se 'noptează, ceasu-i nouă;
 Iar fumează, iar dulceață,
 Apoi țuică cu măslină,
 Dar de spus tot nu le vine:
 Își fac semne 'și dau cu cotul!...
 Dar de geaba este totul,
 Așa mare catastrofă
 Ca să-i spue e teribil!
 S'a sfârșit! e imposibil!...

* * *

Se ridică dar cu toții
 Și cu toți pe-acelaș ton:
 — «Bonsoir, Madam Fränkelsohn!»
 — «Bună-seara; dar pe Adolf
 «Nu cumva de l-ați văzut?
 «A plecat di dimineată
 «Și nu știu ce s'a făcut!»
 — «Ba vuzut! zic toți de-odată»,
 Întorcându-se îndată.
 — «O fi fost la cafenea?»
 — «Acolo, așa, așa!»
 — «Jucă cărți poate măgarul!»
 — «Nu, Madam, dădeà cu zarul».
 — «Table, hoțul! Și-a pierdut?»
 — «Mare ghinion a avut!»
 — «I-am dat azi iu șase lei!»
 — «Las'acum să ai să iei!»
 — «Ah! ce mare haimana,
 «Ptiu! Lovi-l-ar o dambla!»
 — «Dumnezeu te-a ascultat
 (Strigă Bercu încântat)
 «Așa cum ai zis, dambla,
 «L-a lăvit acù dejà!»

UNGURUL ÎN TREN

Trenul din Predeal sosește; îmbulzeală pe peron,
 Din grămadă se aude, ici: oleo, colo: pardon!
 Unii strigă, alți-aleargă, hamali vin necontenit;
 — „Bonjour, neică!” — „Ce faci, dragă?” — Ca la gară în
 [sfârșit !

Dar din sgomotul cel mare,
 Șandor strigă și mai tare;
 Ca turbat din tren țâșnește,
 Și înjură și pufnește,
 Iute scoate-o pipă mare,
 Îi dă foc cu disperare

Și trăgând din ea turbat :

— No! Acum putem fumat!

— Dar ce-i Șandor ? il întrebă un vardist ce-l cunoștea,

Ce ți-e inima așa rea ?

Pintenii ți-ai prăpădit ?

Vre-o purcică ți-a murit ?

N'ai unsoare de musteți ?

Te-a pus dracul să te 'mbeți ?

— Lase glume, Nae, lase,

Boi la mine nu acase.

Spune singur, nu-i scandal ?

Venim tocmai din Predeal,

Unde muncat chit un cal

Și beut cum un baron !

Chind se suim la yagon,

Scotem pipe, vrem fumat ;

No ! Dar lucre blestemat :

La porete șade scris

Che fumate nem permis

Fore voe tuturor

Care este calator !!

No ! Acum spune curat :

Chind cinci ceasuri nem fumat

Nu-i drept se fim superat ? !

— Drept e, Șandor; dar, la naiba, prost fuseși, zău, mare prost!

N'aveai decât să ceri-voe; mare lucru ar fi fost ?

— No! la naiba, draghe frate !

Noi maghiari civilizate,

Știm și noi cerem pardon !

Numai asta fost pocate

Che fost singur la yagon !

A. MIREA

Bibliografie. — Caleidoscopul lui A. Mirea (1908); — Legenda funigeilor (1907); — Cometa (1908).

A început să scrie chiar din ziua în care s'a născut. E singurul poet care întâiu a scris și pe urmă a văzut lumina zilei. A trăit numai vre-o trei ani. Și în acest scurt răstimp a uimit lumea cu scânteerile lui spirituale.

A. Mirea a fost un fenomen ciudat în literatura noastră. S'au unit doi poeți lirici, duioși, înclinați mai mult spre melancolie, într'un suflet sarcastic, cu porniri spirituale și cu inspirații pline de spirit. St. O. Iosif, duiosul cântăreț al *Patriarhalelor* și D. Anghel, delicatul poet al florilor, și-au unit glasurile într'un hohot de râs, când mișcător, când ironic, totdeauna vesel, o veselie amară, spirituală.

Colaborarea lui D. Anghel și St. O. Iosif a dovedit că în literatură, ca și în chimie, din contopirea a două corpuri se poate naște un al treilea, în care calitățile particulare ale elementelor componente să dispară aproape cu desăvârșire.

Spre deosebire de chimie însă, în literatură, când două suflete se amestecă, așa cum s'au amestecat ale lui Anghel și Iosif, nu se mai pot desface spre a-și regăsi proprietățile dinainte. Dovadă: Cu A. Mirea au dispărut din literatură și St. O. Iosif și D. Anghel. În orice caz, sufletul inspirat dinainte nu și l-a putut regăsi nici unul din ei.

Din acest punct de vedere, pseudonimul acesta este un fel de criptă funerară: pseudonimul-mormânt. Desigur cel mai vesel, cel mai spiritual și scăpărător mormânt din câte au înflorit vre-odată.

LA ȘOSEA

Lui I. G. Duca.

Ce e șoseaua? — Este un drum de-orizontal
 Creiat odinioară de domnul Kiseleff
 Și dat în concesiune progeniturii sale
 De când în România eră muscal *en chef*.

Deci vechea ocupație n'a dispărut din scenă,
 Căci Kiseleff trăește în ori și ce muscal...
 S'apoi ce e muscalul?... Nici birjă nu-i, nici cal,
 Nici om, — ci toate-acestea... plus o demimondenă!

Rezultă că muscalul e un conglomerat...
 Dar până una-alta renunț la definiții
 Și-am să vă spun mai bine ce fel de exhibiții
 Zărește-un biet pedestru aicea pe 'nserat.

Castanul și salcâmul spun mersul primăverii
 Și când a lor perucă s'a scuturat pe-alei,
 Turburător de simțuri afrodisiacul tei
 'Și 'mprăștie mireazma.... Și iată serii-serii

Trăsuri și echipagiuri cu mândre quadrupede,
 Ce costă o avere. Din tot acest alai
 Câți nu pătesc în tocmai ca bietul Diomede
 Ce-a fost mâncat cu poftă de propriii săi cai!

Incep să defileze vitrinile mondene...
 Bat albe muselinuri ca smeele din coadă,
 Și tremură din goană babilonii de pene
 De-ai crede că-i o trupă de struți în cavalcadă.

Trec migrațiuni bizare de păsări împăiate;
 Grădini de zarzavaturi se balansează grele,
 Cu gâturile 'ntinse fug caii după ele,
 Ca noi în căutarea himerelor visate.

P'aici Ervin nu are obsesia opincii...
 Vezi blonde astăzi brune și brune mâne blonde,
 Matroane emailate ce ți-au furat, o Vinci,
 Surîsul invincibil al straniei Gioconde...

Trec rochii asortate cu roțile trăsorii...
 Ce-și zice nalta Doamnă?... «Azi trebui să desfidem.
 «Dacă mă 'mbrac în verde, să fie toate idem
 «Spectrali de verzi să trecem prin verdele naturii».

«Vom fi o agonie de pală crizantemă»,
 Își spune-o altă Doamnă, — și astfel mai departe,
 E-atât de variată a frumuseții temă,
 În cât își dă tributul pân' și hidoasa moarte.

Au doliul lor și caii și poartă negre hamuri...
 Cunosc cucoane blonde ce 'n cruntul lor orgoliu
 Ar face-o hecatombă, dac'ar putea, 'ntre neamuri,
 Căci blonda e mai blondă în negru crep de doliu!

Trăsuri, automobile... trec toți obișnuiții,
 Ai spune că salutul e-o funcțiune sacră,
 Ici unul își salută pe viitoarea soacră
 Sau poate chiar nevastă, — depinde de... ediții.

Și astfel mai departe, trecând în sus și 'n jos
 Apare tot ce poartă blazoane și sufixe,
 Precum pe cer ies aștri la ceasurile fixe,
 Ca să descrie într'una acelaș cerc vițios.

Dar după două ceasuri alaiu 'ntr'o clipită,
 Când noaptea se coboară din ramuri pe alee,
 Dispare ca prin farmec, căci nobila elită
 Nu vine să iă aer, ci aere să-și dee.

CREZUL MEU

Nu sunt Miron Costin, nici domnul Mille;
 Pretenții n'am s'ajung nemuritor,
 Dar cred că-i bine 'n aste grave zile
 Să se audă râsul meu sonor.

Voi râde dar, în versuri săltărețe,
 Din care nici un vers nu va fi schiop,
 Voi învățî în fel de fel de fețe
 Al vieții noastre caleidoscop.

Voi râde cu întreaga mea dantură
 Făr' să păstrez un dinte nimănui,
 Că nici nu am atâția dinți în gură,
 Iar alții falși nici n'aș dorî să-mi pui.

Voi râde sincer, fără de sfială,
 N'am să ascund lumina sub obroc
 Și nefiind Mefisto sau Păcală,
 Eu voi fi eu sau nu voi fi de loc.

(„Caleidoscopul lui A. Mirea", editura „Minerva).

COMETA

Actul III. — Scena VI.

TYTY, RORO, apoi TANȚA cu tot grupul

TYTY

Ce dulce!

TANTA

(reintrând cu un aer misterios, urmată de tot grupul)

Sst!... Cometa!

(Toți se adună buțuc și se uită spre cer, căutând Cometa)

PRALEA

Aș... farsă!...

TANTA (întorcându-se din nou către grup)

Sst!... Încet!

(Conduși de Tanta, toți se apropie de balustradă)

LUCICA (dând din umeri)

Nu văd nimica...

TANTA

(arătând în grădină banca unde stau Tyty și Roro îmbrățișați)

Iat'o!... Și încă în duet!

(către Roro și Tyty, tare)

Nu vă jenați!...

FETELE, (în cor)

Cometa!

RUDI (sosind pe urmă)

În fine!

TYTY

(ridicându-se fără să lase pe Roro de mână)

Da!... sunt eu...

RORO

Adică noi...

TANTA

Nici vorbă!

D-na MIREA (către Tyty, sever)

Dar bine, domnul meu,

Ce însemnează?...

TYTY

Doamnă...

D-na MIREA

Pardon!

RORO

Te rog, mamă!

D-na MIREA

Tu taci!

TYTY

Stimată doamnă...

D-na MIREA

Eu cred că se cădeă
Ca să-ți anunți sosirea, cum face lumea toată...

RORO (râzând)

Cometa nu-și anunță sosirea nici odată!
Ș'apoi, la urma urmii, noi toți n'o așteptam?
În lipsa celeilalte (Arătând pe Tyty) eu vă servesc
ce am!

D-na MIREA (muștrător)

Roro!

TYTY

Iubită doamnă, văd bine că-s greșit...
Dar ce să fac?... E poate cam neobișnuit
Să vii la ceasul ăsta și totuș prea firesc
Să se 'ntâlnească astfel acei ce se iubesc...
Și eu sunt printre-aceia... la gânduri n'am mai stat,
Ci am luat gitara și manta, și-am plecat
Să-mi cuceresc mireasa...

(arătând pe Roro)

Mireasa e găsită!

Acuma ce-mi lipsește e mâna ei iubită...

Vă stă 'n putere, doamnă, de vreți să nu-mi rămână
 Ca Venera de Milo, să-mi dați și-această mână...
 (Râd cu toții. În timpul acesta cerul se luminează în fund și
 Cometa, neobservată de nimeni, apare deasupra copacilor).

D-na MIREA (răspunzând lui Tyty)

Încet... că despre asta... om descurcă-o noi!

Acum, haidem în casă... (Către Tity și Roro)

Urcați, mă rog, și voi!

(Toți râd)

COLUM (care vede cel dintâi Cometa)

Stați c'a eșit Cometa!

(Toți se uită într'acolo. Exclamații de uimire și admirație.
 Tyty se oprește din urcat, pe scară, și se rezemă de rampă,
 privind și ținând cu un braț pe Roro).

D-na GRIBUI

Ce splendidă-i, copii!

PRALEA

Sbârlită-i!

RORO

Ce mai trenă!

TYTY

(răzemat de balustradă, cu brațul întins către Cometa)

Știam eu c'o să vii,

Colegă vagabondă! Te presimțiam pe drum...

Atot stăpânitoare poți să rămâii de-acum:

Orice rivalitate de astă-zi încetează...

Desfășură-ți beteala pe cer și luminează

Această clipă sfântă, ș'apoi reiă-ți avântul:

Al tău rămâie cerul, eu azi prefer pământul.

Tu du-te și urmează-ți destinul mai departe,

Și de 'ntâlnești în cale pe-amicul nostru Marte,

Pe Jupiter, Uranus sau alt distins bărbat

Al cerului, le spune că Tyty s'a fixat,

Iar dacă vrei acuma să-ți dau și o povață:
Fixează-te, ca mine, și tu, că nu-i o viață
Vagabondajul ăsta prin fel de fel de sfere...
Ia-ți mantia de raze și fără 'ntârziere
Mergi la bătrânul soare și cere-i o planetă...
Și de-acum adio, iabita mea Cometă!

(„Cometa”, editura Socec).

I. A. BASARABESCU

Bibliografie. — Nuvele (1903); — Vulturii (1907); — Norocul; — Ovidiu Șicană (teatru); — Noui și vechi.

Deși nu s'a prea făcut sgomot în jurul operei sale, Ion Basarabescu este unul din cei mai de seamă scriitori ai noștri. Se distinge prin exactitatea observației și prin sinceritatea impresiilor. Cu toate că cea mai mare parte din nuvelele și schițele sale zugrăvesc realitatea în toată complexitatea ei, amestec de ridicol și durere, lăsând să predomină de cele mai multe ori o notă de realism mișcător, Ion Basarabescu nu poate lipsi dintr'o antologie a umorului. Și nu poate lipsi întâi fiindcă este un scriitor de spirit și al doilea fiindcă din scrierile sale se desprinde un umor interesant.

Iată cum caracterizează d-l M. Dragomirescu, în prefața anonimă a volumului *Noui și Vechi* acest umor :

„In celelalte nuvele și schițe, Basarabescu are minunata putere de a scoate poezie din cele mai neînsemnate și mai indifereente stări sufletești. La aceasta îl ajută mai întâiu o bogăție rară de amănunte caracteristice, *de fapt*, nu de *vorbe*, care toate duc la scop; al doilea, un umor care răsare nu atât din contradicția dintre fond și formă (care e mult mai ușor de obținut), cât din contrastul dintre deosebitele elemente ale fondului, care însă nu sunt deloc *deformate* în vederea efectului. De aceea, umorul lui Basarabescu nu e răs, nu e batjocură, ci numai *suris senin*”.

Ion Basarabescu s'a născut la Giurgiu, din părinți bucureșteni, la anul 1870. Notă caracteristică: a început să scrie din

clasa a patra secundară, când, ca să cruțe revistele mature, a întemeiat una.... minoră, intitulată: *Studentul român*, din care au apărut numai trei numere. Acum e profesor de.... geografie la Ploești.

SĂMBURELE

Mă recomand I. Popescu, împiegat la Gară !
 Tot e C. F. R. pe mine și ciudat să nu vă pară,
 Căci de când făceam armata și eram sergent furier,
 Gândul meu de toată ziua eră la drumu de fier.
 Și nu mi-am greșit cariera, căci azi gara-i căutată,
 Toți suntem doriți ca gineri și de socrii și de fată.
 Întreținere, Mișcare, Biurou A și Biurou B
 E destul să fii, stimate, funcționar C. F. R.
 Că ți-ajunge ! Nesecat isvor de gineri, o comoară
 De băieți galanți și fercheși ești tu, onorată gară !
 Mame desnădăjduite, fetelor nemăritate,
 La noi v'ați găsit scăparea, căci ca niște-accelerate
 Răsărim la toți în cale, — la bogat și la sărac.
 Suntem gineri la mirese, cum e petecul la sac !
 Iată pentru ce și mie Coana Manda pețitoarea
 Intr'o zi fmi dete-adresa să mă duc la viitoarea.
 — „Să nu pierzi așa partidă, dom' Popescu, are-avere,
 E frumoasă și deșteaptă; du-te singur la vedere ;
 Strada X No. Y grec, chiar în casa dumnealor,
 Casă mică 'n colț, la dreapta, cu balcon și cu pridvor”.
 M'am supus. Și-am fost acolo. Dar ah, soartă blestemată!
 Coană Mando, nu te-oi prinde, că-mi mai vîi iar cu vre-o fată!
 Dar lăsați-mă cu 'ncetul să vă spui ce-am pățimit:
 Eri mi-am cumpărat benzină, guler, benți, am cheltuit
 Peste.... șase lei cu totul, nu vream să fiu de ocară,
 Din potrivă, vream să-mi zică: Bravo, dom'le dela gară!
 Și-am pornit cu o iuteală de expres Berlin englez
 Și simțiam aici tictacul de credeam că deraiez !
 M'au primit mama și fata. Când m'au văzut în joben,
 Și 'n mănuși, și 'n redingotă și știau că-s dela tren,
 Au rămas încremenite: nici nu s'au recomandat !
 Atunci le- adresai eu vorba 'ntâi, știți, de! ca bărbat:

— Mă rog cu cine am onoare? — Domnișoara Niculescu!
 — Îmi pare bine! Mă recomand I. Popescu.
 M'au poftit lângă o masă c'un picior așa de rupt
 Că de nu mă țineam bine, puteam să cad dedesubt.
 Am conversat despre toate: de menaj, de dans, de bál,
 Despre răposatu' socru — fost aprod la tribunal.
 Toate mergeau strună, frate, cum mai rar se 'ntâmplă 'n viață,
 Când sosește îndrăcita, blestemata de dulceață.
 M'a servit chiar domnișoara, pe o tavă foarte mare
 La mijloc, pe-o farfurioară o caisă 'ncântătoare.
 Mulțumesc, o bag în gură. Vai ce ceas nenorocos!
 Sâmburele din caisă nu fusese, mă rog scos!
 Să-l înghit? Peste puțință! M'aș fi înecat pe loc.
 Ca să-l scot din gură-afară mai rușine și mai foc!
 Hai să-l plimb atunci cu limba dintr'o falcă 'n ceialaltă.
 O, ce chin! Câtă sudoare! Nădușisem! Eram baltă.
 — Mai poftiți, dom' Popescu, mai luați, nu vă jenați!
 — Mulțumesc, mersi, sâr't mâna! La ce vă mai deranjați!
 Mă grăbesc să plec, firește, mă 'ndreptez către bătrâna
 Și voesc cu oare-care grație să-i sărut mâna.
 Sâmburele, blestematul, nu știu cum mi se strecoară
 Că îi cade drept în palmă. De rușine, fug afară
 Zăpăcit. Dar ea îndată ese 'n drum
 Și mi ține-acolo un discurs... Eră turbată!
 Reproduc numai atât: Mojic și nerușinat
 Veniși să-mi necinstești casa? Ticălosule! Păcat
 Dă jacheta dă pă tine, păcat că ești dela tren
 Și ai leafă cu rețineri și mai porți și tu joben!

Dela gară sunt și totuș am pățit-o, vedeți, lată.

— Coană Mando, nu te-oi prinde că-mi mai vii iar cu vre-o
 [fată!!

SPRE SLATINA

De un sfert de ceas e în cerdac, cu scufița pe cap,
 cu ochelarii pe aripile nasului. O adiere dulce de
 austru leagănă caimacul cafelei. Bătrânul par'că a
 uitat-o acolo pe măsuță. Cu mâna întinsă — căci e
 presbit — citește de departe, plin de interes, în
Curierul de ambe sexe un articol al lui Eliade. Dar

nici cititul nu-i merge. S'a sculat cam mahmur; somnul de după prânz nu i-a priit. A băut o țuică mai mult? A fost prea cald? Nici el nu știe. Atâta simte, că i se bate inima cam supărător: par'că tot trupul i-ar fi o cutie goală de lemn uscat, și în ea un singur vârcolac urîcios neastâmpărat: inima. Lasă cartea și deschide capacul chiselei: o chisea mare, veche, un mic monument verde al unei ciorchine de razachie. Acolo își ține tutunul. Domnul Tase fumează un fel de tutun negru și ieftin. De aceia, fundul chiselei e mohorît tot, ca iadul. Cu trei degete își scoate o porție cam mare pentru o biată foiță *Dorobanțul*, pe care o canonește multă vreme, până ce ajunge să-și fabrice din ea o țigară cât toate zilele.

Ca nici odată, soarbe din cafea mai alene, trage din tutun mai greoi, strică mai des chibriturile. E muncit de gânduri, care-l fac să nu mai vază înaintea ochilor nici pe cei mai răi dușmani din vieață: ciorile care-i ciugulesc cu o îndrăzneală fără seamăn agurida din boltă, și muștele care i se plimbă pe cap cu o duioșie de vechi prietene. E îngrijat. Se vede bine. Și cum să nu fie? Cum să nu se închine cu evlavie acum, când aude tocând de patru la biserica Amzei? Din toată capitala, domnu Tase nu mai simte decât pustiul cerului, dincolo de care stăpânește puterea lui Dumnezeu, deșteptată prin glasul clopotului și ațintită spre inima lui rugătoare. Peste două zile pe care le numără într'una pe degete și tot nu le mai pricepe, — «Vineri, Sâmbătă, Vineri, Sâmbătă una, două... una, două; Vineri, Sâmbătă», — peste două zile, adică Duminecă la 8 dimineața, va trebui să săvârșească unul din actele cele mai primejdioase din vieață: să meargă cu trenul.

Pentru nimeni în lume n'ar fi făcut asta, să-și lase căsuța albă ca un zahăr și răcoroasă ca o Sinaie,

curtea cu găini, caisul încărcat și garoafele neudate și să plece așa, — unde? Tocmai la Slatina, el, care pe vremuri cât a fost profesor de limba greacă, n'a știut altă cale decât străzile dela gimnaziu acasă și de acasă la gimnaziu; iar de 15 ani, de când e pensionar, doar drumul până în piață; pentru nimeni în lume, afară de Cănuță, viața și slăbiciunea lui, unica odraslă — *băeatul* — vorbă înaintea căreia amuția dus pe gânduri, de-ți făceà milă; lumina ochilor lui, mai mult decât lumina ochilor: Cănuță.

Judecător la Slatina, iubit de slătineni, Cănuță a eșit băiat bun. Blașin, a știut să se strecoare printre certurile politice, și să rămâie magistrat de carieră. Visul lui de aur: președinte de tribunal; apoi pensia și... nimic — ca și tata; — Tradiție de familie... De altfel atâta doreà și Domnu Tase și nu odată a luat bătrânul condeiu să scrie unui prieten vechiu, șef de biurou la justiție: «Te rog prea mult, ai grije de fiu-meu. Vezi să nu mi-l tulbure din loc. Ar fi groaznic lucru pentru mine».

Prin Martie, Cănuță își vesti părinții, că are de gând să se însoare. Numaidecât două telegrame, una semnată Tase Moinea, alta Frosa, îl chemau la București urgent...

«Pe cine ieși? A cui e? Vezi să nu fie vre-una... Vrei să-ți mănânci viitorul fript?»

Acest fript fû spus cu un glas cam ascuțit de des-nădejde.

Însă băiatul îi liniști: Fată bună, familie bună, cu vază; parale; un adevărat noroc. Pe amândoi îi podidise lacrimile.

«Cum ți-i așterne, așa vei dormi».

Apoi hotărîră ca nunta să se facă în București, acasă la bătrâni, în familie.

Într'adevăr, fata le plăcù așa de mult, că la un pa-

har de vin, Domnu Tase apucă de făgădui, că de vară, în Iunie, vine și el cu Frosa pela Slatina.

Și-acum Cănuță le reamintiă printr'o scrisoare :

«Dragă Tată și Mamă !

Vă așteptăm Duminecă negreșit. Nu uitați, avem cuvântul Dv. Ar fi cea mai mare bucurie pentru mine să vă văd, și să mă vedeți la casa mea».

Două lucruri îl făceau pe Domnul Tase să plângă ușor: Discursul lui Cogălniceanu dela Unire, și scrisorile lui Cănuță. Mai ales aceasta, prin care-i poftiă *la casa lui*, îl înduioșase cu desăvârșire. Nu i se mai alegea nimic din tabieturile zilnice: chiar somnul și mâncarea mai scăzuseră. Ar fi luat-o pe Frosa la o tablă, ca să-și mai uite; dar unde-i mai ardea coanii Frosei de table ?

Dumneaei învârtiă toată casa, dumneaei și cu Păuna, slugă veche, doica lui Cănuță, de care prinsese apoi atâta slăbiciune — ca de copilul ei — încât nu s'a mai deslipit de casă. Ce e drept, eră și bine îngrijită; mai mult decât o prietenă. Numai domnul Tase îi cam tăiă curajul, când o vedeă, că se prea înădește la vorbă.

— I-a lasă-ne doică, ne-i mai povesti și mâine. Acum ne e cam somn.

Amândouă alergau pe capete după geamantane.

În patruzeci de ani nu călătoriseră decât o singură dată, la Giurgiu; și atunci de mare nevoie, ca să mănânce Frosa cataif la Rusciuk, căci poftise rău și eră în mare primejdie să-l piardă pe Cănuță. Atât! singurul drum de fier; și acum al doilea. De aceea eră foc și zor mare. Bietele odăi: Pentru întâia oară curățenia lor strălucitoare eră lovită cu cruzime. Coana Frosa închisese ochii. Nu-l mai puneă pe Tase să-și șteargă picioarele afară. Nu se mai supără că intră în salon. Și Domnu Tase făcea un abuz grozav, cu

prilejul acesta: profită ca un copil și se strecură la răcoare pe jețul din colț lângă transperantul lăsat, ca să afume perdelele și să întoarcă pentru a mia oară foile cărțicelei cu mersul trenurilor pe care noaptea o țineă sub pernă.

Grija călătoriei îl pusese într'un neastâmpăr, că nu-și mai găsiă loc, nu se mai gândiă ce face. Nu cântase în viața lui; și acum toată ziua îndrugă printre dinți *Deșteaptă-te Române*. Nu se uitase la portretele din salon, de nu se mai ține minte; acum se opriă înaintea fiecăruia, cu mâna dreaptă în buzunarul jiletcei, jucându-se printre degete cu gologanii de tutun.

Salonul... Pe zidurile albe, patru cadre, din care două mari vechi, în creion, cam șterse de timp: Într'unul chipul lui domnu Tase, leit prințul Nichita al Muntenegrului, când eră tânăr. În celălalt, coana Frosa: o damă de pică, puțin mai încruntată. Dede-supt, între amândouă, poza lui Cănuță, scos la Duschek dela Episcopie. E în picioare, între o măsuță și un grilaj, nelipsitul grilaj albicios al fotografilor. O mână i se sprijină ușor de un album întredeschis cu arătătorul. Cel din urmă tablou, pus în alt perete, lângă o oglindă cu ramă de nuc, înfățișează o luptă: Luarea Griviței, un furnicar de fesuri roșii, din ce în ce mai mici, dau năvală înverșunate într'un haos de fumărie și mai roșie. Scena luărei Griviței e singurul lucru care poate dà un sbucium sufletesc în acest salon, în care mobilă, perdele, tavan, masă, tot, până și scândurile, au neîntrecutul senin al albului.

Din când în când, domnu Tase părăsește salonul său ceardacul, ori colțul unde a încremenit pe gânduri și trece nerăbdător din odaie în odaie:

— Froso, Froso!

— Ce poștești, omule, de nu mai ne lași în pace?

— Vezi să nu-mi uii prosopul și vesta albă. Pantofii cu mărgele i-ai pus în geamantan? Să nu-mi faci vre-un pocinog.

Coana Frosa își iese din sărite.

— Păi da. Așa știu și eu: să stau și să poruncesc. Noi ne-am prăpădit cu firea și dumneata habar n'ai. Cel puțin dacă nu ești destoinic să dai o mână de ajutor și le aștepti toate de-a gata, nu ne mai amezi cu ordinele. Doamne, așa englez de om n'am mai văzut...

Domnu Tase tace, cu gândul în altă parte. Numai când îl deșteaptă vre-o vorbă mai aspră, se smucește de pe scaun și trece necăjit dincolo.

Acum, după somn, simte o tristete neînțeleasă, pe care nici rugăciunea nu i-o potolește. Intră ca să caute iarăși pe coana Frosa. O găsește în sală, strângând sul covorul ca să nu-l mănânce moliile, un covor de petice împletit de dumneaei, un mozaic de culori: par' că mii de flori de lână și-au scuturat petalele în ne-regulă pe jos.

O mică greutate a fost grija cadoului. După o sfătuire de câteva seri în ceardac, la lumina lunei, luară o hotărîre: Nu trebuie cheltuială mare. Domnu Tase le va duce zarzavaturi, trufandale de care nu prea se găsesc prin Slatina. Coana Frosa, un borcănaș cu peltea de gutui, făcut din toamna trecută și pe care-l ține în gura sobei din salon, la un loc cu mai multe altele. Numai de n'ar uita.... Amândoi se legară cu ață la deget și-și făcură nod la batistă, ferindu-se să spuie aceasta unul celuilalt, de teamă să nu se facă de răs.

Ziua din ajun, după prânz, un chin. Coana Frosa, însoțită de Păuna, se sui în pod, ca să dea jos o *bisactea* veche, un fel de cutie mare de vișin, cu capacul încrustat cu sidefuri cât aluna; aci își ținuse în tinerețe și vreă să-și puie și acum, pieptene, ace, precum și mai multe *secreturi* pentru păr și obraz.

Nu fusese de mult în pod. Eră o învălmășeală acolo: lucruri stricate, bastoane rupte, umbrele vechi — mai mult scheletul de ele — și mai ales praf și hârtii. Cătaloage de pe vremuri de ale lui Tase și cărți de limba elină. Coana Frosa le dă la o parte, cu nerăbdare, una după alta, cătând bisacteaua; când, o clipă, degetele ei apucară un carton, o poză veche cu o fetiță de vre-o zece ani: ochi mici, sprâncene abia estomplate, gura zâmbitoare. Coana Frosa isbucni în plâns. Păuna, speriată, svârli jos o umbrelă, pe care tocmai aveà de gând să i-o ceară, și alergă spre ea.

— Ce e, coniață? Vre-o pârđalnică de albină... Te-a pișcat ?

Printre suspine, bătrâna o lămurì.

Eră fetița lor, Anicuța, mai mare mult decât Cănuță.... Dacă ar fi trăit, ce bucurie ar fi fost pe ea acum !

— Ascunde-o, Păuno, să n'o vază Tase. Lui îi face rău; e în stare să nu mai meargă. Doamne, cum s'a rătăcit pe aici. Și eu înnebuniseam căutând-o. Credeam că mi-a furat-o. Ține-o la tine, Păunico, și să mi-o dai mie pe seară, s'o ascund în chichița lăzii, între lucrurile mele.

Apoi, luă bisacteaua, o suflă de praf și se coborîră în sală.

Domnu Tase, pândise tocmai lipsa coanii Frosi, ca să-și facă rost de bani de drum. Aveà o ladă mare, de Brașov, închisă cu trei lacăte.

Trase zăvorul, îngenunchiă înaintea icoanei, făcù mai multe cruci, apoi începù să probeze cheile în lacăte.

În ladă, miros de naftalină trezită și de tutun. Acolo își țineà hainele mai bune. Domnu Tase le dete cu îngrijire la oparte. Din fund, scoase o cutie la fel cu bisacteaua Coanii Frosi. Le cumpăraseră amândoi, în

aceeaş zi, dela acelaş negustor din Podu Mogoşoaei. Într'însa îşi păstră economiile din pensie, pe care nu le ştiă nimeni, nici Coana Frosa. Erau câteva inele fără pietre, mai multe pietre fără inele, monede vechi de aur şi de argint. Sub un capac, într'o cutie mai ascunsă, hârtii de bancă şi galbeni. Peste tot vre-o două mii de lei, lângă care, într'un plic pecetluit, un fel de testament hotărâ soarta lor: trei părţi lui Cănuţă, şi o parte «soţiei mele Frosa, care m'a iubit şi îngrijit».

Cât a tremurat când l-a scris !

Scoase o hârtie de o sută, trei de douăzeci şi vre-o cincisprezece lei mărunţi pentru bacşişuri şi alte cheltueli.

D'abiă închisese, când auzi un glas necunoscut. In grabă domnu Tase lăsă un lacăt descuiat şi eşi să vadă.

Coana Frosa nu se înţelegea cu un neamţ. Când se coborîse din pod, îl găsisse la uşa geamlâcului din dos :

— Ce pofteşti d-ta ?

Neamţul îngână ceva neînţeles şi dă să intre în casă. Coana Frosa începù să strige la el :

— Să ieşi de aici, că te dau pe mâna poliţiei...

Când văzù pe domnu Tase, prinse inimă şi începù să vorbească din guşe:

— A, uite bărbatu-meu. *Anastase*, vezi d-ta, te rog, ce pofteşte dumnealui.

Domnu Moinea se făcuse ca ceara. Casele erau în fundul curţii şi cam ascunse de boltă. Noroc că fostul profesor eră om cu înfăţişare: pe cât de iricos, pe atât de înalt şi bine făcut.

Neamţul salută, părù că-şi cere iertare şi plecă în grabă.

Bătrâna căzuse pe un scaun, obosită de plânsul din pod şi de spaimă.

Domnul Tase veni spre ea. Amândoi tremurau.

— Ce cătă șoacățul ?

Coana Frosa dete din umeri, zâmbind :

— D-ta știi. Ce mă întrebi pe mine? N'ai fost profesor? Ce fel de profesor ai fost, să nu știi să te 'n-telegi cu un om?... Și să te sperii de el, ca o femeie?

Lui domnu Moinea îi fu rușine.

— Am fost de limba elenă, Froso. Și dacă vrei să afli, pot să-ți spui că eră un cerșetor. Cereà să-l ajutam pe nemțește. Acum l-a găsit și pe el, tocmai în ajunul plecării...

La nouă erau în paturi, în aceeaș odae cu geaman-tanele, care se odihniau în mijloc, lângă două boc-celē legate foarte rău cu o sfoară. Zarzavatul așteptă afară, la răcoare în fundul unei desage. Domnu Tase târguise pâlăgele roșii, cartofi noi, bame, toate pe alese; peste tot trei lei.

Toată noaptea, plin de grije, n'a închis ochii. Aveà călduri și se întorceà când pe dreapta, când pe stânga. Coana Frosa adormise. Tocmai visà pe Anicuța într'o grădină, când auzi glasul lui Tase :

— Froso, hai mai iute că pierdem trenul.

Erà două noaptea și cu toate că trenul plecà la opt, dumnealui țineà să fie la gară dela cinci. Altfel n'ar fi fost liniștit. Apoi, Frosa uitase să-i deà guler curat și aceasta cereà timp. Deși n'aveà gâtul gros, încât i s'ar fi potrivit chiar și un număr mai mic, totuși domnu Tase aveà grija să-și cumpere totdeauna gu-lere largi. Gâtul puteà să-i joace, ca într'un cerc de bute, iar cravata se țineà la câteva degete departe de trup.

Păuna spălă și coana Frosa călcà toată rufăria casei.

Fără multă vorbă, somnoroasă, se dete jos din pat și-i aduse gulerul. Erà cam afumat, cam ars pe ici pe

colo cu fierul. Domnu Tase îl găsi de minune, mai cu seamă că aveà și un miros plăcut de pelin și de iarbă mare, dichisuri de ale coanii Froși, preperate în fundul lăzii cu rufe. Domnu Moinea luă butonul de cilic, îl sucì vrù să-l închee; peste putință; gulerul erà ca fierul.

— Froso, vino tu.

Dar, ceas rău. Fie din somn, fie din pricina că-mășei sau chiar a butonului, coana Frosa nu știu cum făcù, cum îl apăsă că-l rupse. Domnu Tase erà în culmea desnădejdei: n'aveà alt buton.

— Cum făcuși, soro? Ne-am dus pe copcă!

Intr'adevăr, la ceasul acela, erà peste tot închis: Noroc că-i veni tot ei în gând să ià o sfoară și să lege cum o puteà cămașa, în loc de buton. Sub cravată nu se bagă de seamă. Și așa făcù.

În sfârșit, după o crudă despărțire de casă, după o așteptare de trei ceasuri în gară, în care n'a rămas om cu șapcă roșie sau hamal neîntrebat și nedescusut, iată-i așezați într'un vagon de clasa a doua, la ferastră, unul în fața altuia. Coana Frosa, în rochie că-rămizie cu flori turcești, și cu cauc pe cap. Domnu Tase în haine negre și cu plastron din rochia Frosei. De partea cealaltă, doi domni: unul, un fost elev pe vremuri al lui Domnu Tase. Iși recunoaște profesorul, însă nu-l salută. În schimb îl cercetează cu ochii. Domnu Moinea simte, și aceasta îl cam supără. Tace. Numai din când în când îi fulgeră cu câte o uitătură. La urmă se liniștește, căci îi vede absorbiți în vorbă. Unul dă încet celuilalt lămuriri asupra lui domnu Tase. Tovarășul ascultă și râde cu poftă. Apoi se învoiesc la o glumă: să-l facă pe bătrân să creadă că a greșit trenul...

Semănăturile aleargă una după alta dând roată; cerul și orizontul se țin după ele în fuga mare, sub

stăpânirea sfântă a soarelui, scurtând calea către Slatina.

Indată după plecarea din Titu, unde se schimbă trenul pentru Târgoviște, unul din ei scoate ceasornicul și zice liniștit, dar tare, celuilalt:

— Așă dar, la douăsprezece suntem la Târgoviște.

Vorbele acestea cad ca un trăznet. Domnu Tase le aude și deschide ochii mari spre coana Frosa, căreia îi îngână, jumătate înneecat:

— Auzi Froso, că trenul ăsta merge la Târgoviște. Va să zică ne-am rătăcit!

Pe fețele bătrânilor, în ochii lor, s'a săpat o spaimă adâncă. Domnu Tase, mai ales, stă pe jăratec. Canapeau îl supără.

Să întrebe pe cei doi călători nu îndrăznește. E un păcat al dumnealui să nu intre în vorbă cu persoane străine, ci numai cu slujbași, cari au datoria să-i răspundă, să-l lămurească. De aceea, s'a hotărât — fie orice — să aștepte venirea conductorului.

Cum îl vede trecând, se ia după el și-l apucă de haină.

— Domnule..., Domnule !

Și mișcările și glasul i le-a schimbat frica. Are o intonație străină, afectată, cam pe nas. În tot domnu Moinea e acum un ușor aer de neamț.

— Domnule, mă rog, trenul acesta nu merge la Târgoviște?

Conductorul se gândește puțin. Apoi pe un glas cântat :

— Dar de unde, domnule? Noi mergem Pitești-Slatina-Craiova-T. Severin-Vârciorova. Ați greșit. poate.

Și le cere biletele.

În dreptul vorbeii Slatina, d-nu Tase s'a și întors la loc, înseninat. Ochii lui mici câtă ironic în ochii Fro-

sei. Și se înțeleg de minune: Un răs pitit în amândouă gâtlejurile, un răs copilăresc, stăpânit de rușine și de teamă. Râd pe înfundate, cu lacrimi aruncând căutături de milă spre dreapta.

Apoi, domnu Tase se apleacă spre nevastă, și cu pumnul strâns, arătând ușor cu degetul cel mare spre cei doi vecini, îi șoptește în taină:

— S'au păcălit, Froso. Ei zic că merg la Târgoviște. Bieții oameni!...

ION AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Bibliografie. — Nuvele și schițe (1903); — În lumea dreptății (1908); — Întunec și lumină (1912).

Brătescu-Voinești este, desigur, în primul rând un suflet bun, larg înțelegător al păcatelor lumii acesteia, și un sentimental. Totuși, dânsul a scris multe bucăți pline de haz. Umorul său se desprinde tocmai din îngăduința plină de bunătate cu care dânsul privește, ca pe o fatalitate de neînălțurat, tot ce e rău ori ridicol în jurul său. S'ar putea spune că chiar umorul său e bun. El nu vatămă pe nimeni. El face numai bine, — și celor pe care-i lovește, și celor cărora se adresează.

Brătescu-Voinești privește cu milă înduioșată subiectul care nouă ne provoacă râsul. Și de aceea, multe din bucățile acestui scriitor ne fac să râdem cu lacrimi așa încât adesea, în lacrimile potolite ce ni le stârnește, nu mai putem desluși care-i stropul veseliei și care al compătimirii.

Brătescu-Voinești s'a născut în Târgoviște. Cea mai mare parte din viața și-a petrecut-o în acest oraș istoric, jumult par'că de gloria trecutului, cași capul său pleșuv de vultur când speriat, când numai mirat. A fost cât-va timp director general al teatrelor.

CĂLĂTORULUI ÎI SADE BINE CU DRUMUL

(Fragment).

.....

È o dimineată frumoasă de Iunie, plină de mirezme de flori de tei, de sulfină și de levănțică. La dreapta drumului, în vale, se țin lanț zăvoaele Ialomiții, printre care când și când, se vede apa sclipind în bătaia soarelui; la stânga, până în poalele dealurilor, grâne de toată frumusețea; lanuri galbene de grâu copt cu chenare roșii de maci înfloriți, — lanuri de ovăz de un verde închis și lucitor; iar pe dealurile cari închid zarea, vii cu răzoare de viță paralele și drepte, par'că sunt trase cu condeiul, printre care se zăresc ici și colo puncte albe: muncitorii la plevilă.

Răsună lunca de cântecile pitplacilor și de hârâitul cârsteilor.

Frumusețea firii umple de mulțumire inimile călăreților. Se vede din bunăvoința zâmbetului cu care răspund salutarilor țăranelor, care trec spre oraș ducând cobilițe de pui și de boboci de rață, spânzurați de picioare, — băsmăluțe cu ouă, — oale mari cu lapte și cu smântână, — coșuri de cireși ori donicioare de fragi, — toate bunătățile prășite, adunate, ori păstrate pentru gura orașenilor.

Femeile moțae din cap a «bună dimineata»; iar ei le răspund cu dragoste:

— Mulțumim dumatiale. Vânzare bună...

Să fie un ceas dela plecare, când ajung la capul podului de peste Ialomița. Aici e răspântie, drept în fața podului, e hanul, vestitul han al lui Manolache Ciolănescu. Înaintea hanului o polată încăpătoare învelită cu șindrilă, pe acoperișul căreia e firmă mare cu numele proprietarului; iar între Manolache și între Cio-

lănescu un rotocol albastru, în care sunt zugrăvite două ciolane încrucișate. Pe o sârmă, care leagă doi stâlpi, stau spânzurați covrigi rumeni, iar pe alta perechi-perechi de cârnați proaspeți, acoperiți cu un tulpă, în ciuda viespelor care le dau târcoale bâzâind.

În fereastra cârciumei, rânduri de sticle cu băuturi de toate culorile pietrelor nestimate. Nici un mușteriu, — oamenii sunt duși la muncă.

Scularea de dimineața, aerul curat și călăria și soarele, care a început să dogoară, le-a deschis o poftă de mâncare și o sete, mai ales o sete grozavă. De aceea, fără vre-o prealabilă înțelegere, au oprit amândoi în dreptul hanului și bat cu friștile în stâlpii poartei, fără să se uite unul la altul și strigând într'un glas :

— Hei! stabiliment!

Băiatul, care moțăia la teșghea, se târăște alene în ușa prăvăliei, frecându-se la ochi.

— Mă, — întreabă Pitache, — ai ceva rece de băutură, un pelin cu sifon ceva?

— Este, — răspunde băiatul, silindu-se să nu caște.

— Dă-ne două pelinașe cu sifon.

— Ori cu lorvis, — adăogă Năiță. Băiatul pleacă agale.

— Mișcă-te mai repede, băiete! — îl silește Pitache, — aaa! mișcă-te, băețas.

Și nu-l slăbește de loc, strigându-i din când în când: «dă zor, mă neicută, că suntem grăbiți și știi, vorba românului: călătorului îi șade bine cu drumul».

Băiatul se întoarce aducând pe o tavă verde două pahare de vin cu sifon.

E rece: se cunoaște după abureala paharului.

Pitache bea jumătate paharul, își plesnește limba de cerul gurii și, întorcându-se spre Năiță, se uită în

ochii lui, ridicând sprâncenile în semn de întrebare, adică: «ce zici»?

Năiță, care și-a băut paharul până 'n fund, zice: «phiii! strașnic!»

— Unde-l țineteți, mă, — întreabă Pitache pe băiat, — de e așa rece?

— La ghiață.

— Da de unde aveți ghiață?

— Păi n'are jupânu ghețarie în curte?

— Ce vorbești, domnule!?, se miră Pitache și Năiță într'un glas și tot într'un glas poruncesc: «ia mai adu două»; iar Pitache adaugă: «dar nu fi mocăit, umblă repede, că suntem grăbiți».

Al doilea pahar se beà pe nerăsuflate; tocmai al treilea, care s'a adus acum, se beà mai pe 'ndelete, cu întrebări puse băiatului:

— Cum te chiamă, mă?

— Tilică.

— De unde ești tu?

— Dela Priseaca.

— Al cui ești dela Priseaca?

— Al lui Tache Drăgoi.

— Și de mult ești aici?

— De patru luni.

— Dar stăpân'tu unde e, mă?

— E dus colea la niște trifoi.

— Pitache scoate o rublă, o dă băiatului și-l zorește să-i aducă restul, când, se aude alături în livada cu pruni: lip-lip! lip-lip! vine Manolache Ciolănescu pe poteca dintre pruni, cu papucii lipăind.

El cunoaște bine atât pe Pitache cât și pe Năiță, — și nu i-a văzut de mult.

Când dă cu ochii de el nu mai poate de bucurie.

— Bună ziua, dom'le Pitache. Uite și domnu Năiță! da 'ncotro?

— Incoa la vale; dar mă, Manolache, grozav pelin ai. Mă băiete să mai aduci un rând! trei pahare! de unde-l ai?

— Așa e că e grozav? Dela frati-meu Ilie.

— Ștrașnic! dar știi? un lucru nu-mi place mie: băiatul. Nu face. Aici la han în drum, la răspântie, trebuie un băiat iute, spirt. Să umble ca sfârleaza. Omul vine, beà, pleacă repede. Vorba românului: călătorului îi șade bine cu drumul.

Când se întoarce băiatul, hangiul zice:

— Dar de ce nu descălicați nițel? Mai răsufală și caii o leacă.

Iar Pitache și Năiță găsesc că are dreptate: mai răsufală și caii o leacă. De aceia se scoboară, leagă dârlogii cailor de câte un stâlp și se așează la masă sub polată.

— Ei noroc să deà Dumnezeu și bine te-am găsit!

— Noroc, bine ați venit sănătoși!

— Ștrașnic pelin! Dar de când ți-ai făcut ghețarie?

— Acu un an. M'am gândit: gârla colea; ghiată de pomană, boii tot stau de geaba iarna. Ia să-mi torn eu o ghețarie, — și am făcut-o. M'a ținut o sută și mai bine de lei, — da'ncai am făcut un lucru bun.

Și văzând că Năiță se uită de câtăva vreme cu stăruință la cârnații spânzurați pe sârmă:

— Sunt proaspeți, dom'le Năiță; aseară i-am făcut, pe viața mea! Mă Tilică, ià dă jos o pereche de cârnați.

— Așa e, sunt proaspeți se vede cât de colo.

— Păi să vezi ce-am pățit: — explică Manolache — am un blestemat de taur, dar'ar lupu'n cornu lui! c'o să plec cu el Joi la târg să-l vânz, să mă scap de el, că numai buclucuri îmi face. Mai deunăzi nu erà să-mi omoare un copil? Eri dimineată, nu știu, ori că din

joacă, ori de-al dracului ce e, îmi împunge o frumusețe de purcea drept în burtă. Noroc c'am fost aici. Dacăm văzut că e împunsă rău, a trebuit s'o taiu. Am avut Ignat ieri pe negândite. Aseară tot se duceă frati-meu la târg, i-am dat carnea s'o vînză la un măcelar și am oprit și eu ceva dintr'însa. Mi-a prins bine ghietația. Să pue să frigă o pereche?

Pitache, după c' răspunde hotărît: «Să pue!» iă și avizul lui Năiță: «hai? ce zici Năiță?» Iar Năiță nu poate să strice gustul lui Pitache, dar recomandă băiatului, cu blândețe și cu duioșie:

— Dar, mă Tilică, umblă mai repejor, mă băețaș.

Până să frigă cărnații, nu e de refuzat propunerea hangiului de a merge să le arate ghietația.

Se duc deci să vadă ghețaria sistematică, învelită cu stof de o frumusețe; apoi întră în grădina din fund. Cum în vremea asta soarele s'a ridicat sus și a început o vipie de căldură care frige, nu altceva, ce plăcere fără seamă simte Pitache și prietenul său, când ajung în grădină, sub bolta de umbră a unor nuci uriași! Cel din mijloc mai cu seamă trebuie să fie de mai bine de două sute de ani. Degeaba, nici o umbră ca umbra de nuc.

E răcoare!... și vine de undeva un miros de sulfină și de leventică...

— Ia auzi, mă Năiță!

Și câte trei tac, să audă cum cântă pitpalacele. Una, aici, aproape, chiar lângă gardul grădinii zice deslu: șit: «pitpalac!» Altele mai departe îi răspund: «petpedec! petpedec!» iar lor le răspund altele și mai departe, tocmai de colo, din poalele viilor: «pitpidic! pitpidic, pitpidic!»

— Și 'ncotro ziceți că mergeți dumneavoastră?

— La Drugănești.

— A! păi v'a apucat zăduful pe drum. Eu știți ce aș face în locul dumneavoastră?

Ași rămâne să mănânc aici, că tot e aproape de minezi. După prânz vă spui eu că o să tragă o sfântă de ploae de un ceas, să rupă pământu. Și așa plecâ după ploae pe răcoare: praf nu, căldură nu.

Nu e pe tot cerul, senin ca sticla, pic de norișor, nici măcar cât un bob de meu; dar dacă spune Manolache că o să plouă...

Și Pitache știe că ăștia dela țară se pricep la ale vremii lucru mare. N'a pățit-o el odată, când ținea Merenii? Tot așa de senin ca acuma. El, în loc să asculte pe unul care-i spuneă să plece cu trăsura cu coviltir, a plecat cu o brișcă ne'nvelită; și peste un ceas l-a apucat o ploaie cu piatră, să-l omoare și mai multe nu. Tot așa a pățit odată și Năiță.

— Ce zici, mă Năiță?

Ce să zică Năiță, mai ales după ce hangiul le pomeneste de niște pastramă bună de capră și de niște uger de purcică?

— Nu mă 'nebunî ai oprit ugerul dela purcică?

— E pus la ghețarie.

— E! dă poruncă să bage caii undeva la umbră, frate Manolache, și regulează de-ale mâncării.

Hangiul, om în toată firea, care știe că călătorului îi șade bine cu drumul, pleacă zorit să dea porunci; iar Pitache îi strigă din urmă:

— Și până una-alta, trimite-ne o velință ceva și o baterie de pelin cu sifon...

Ce masă înfricoșată! Ce pastramă fragedă ca roua! Dar ugerul ăla de purcică de se topiă 'n gură!... Dar ceapa verde!... Nu se mai puteau sătură.

— Mă Năiță, dacă mă iubești, ia de ici bucățica asta grasă.

— Mă Pitache, să mă 'ngropi, gustă coea, să zici

că n'ai mâncat de când ești. Dar pelinul cu sifon ținut la răcitoare! Un singur lucru nu i-a plăcut și nu-i plăce lui Pitache: băiatul. A spus-o hangiului de câteva ori și i-o spune și acuma, cu limba împiedecată, par'că ar aveà cleiu în gură și sughițând la răstimpuri :

— Nu face, 'scultă-mă pă 'me... hâc!.... aici e han mare.... 'a răspântie.... Va un băiat spirt. Omu să grăbește la drum, donle. Vine, cere, beà și pleacă... n'are vreme de pierdut și călătorului îi șade bine cu dru'u...

Acum soarele scapătă înapoi spre oraș. În grădina din spatele hanului, Pitache și Năiță dorm duși cu fața 'n sus și sforăie, să zici că umblă ferestrăul; iar hangiul, care-i cunoaște de mult, a pregătit pentru diseară o ciorbă cu ardei grozavă, — niște pui de pus la frigare apelpisiți, — o salată de țiri bătăioasă, — a pus clondirele la gheață — și a trimis pe Tilică în sat să caute pe Dima lăutarul. Știe el că domnu Pitache și domnu Năiță nu se 'ntorc curând acasă, că sunt călători, și călătorului îi șade bine cu drumul.

G. RANETTI

Bibliografie. — De inimă albastră; — Ohturi și Ahturi; — Fabule; — Schițe vesele; — Eu rîd, tu rîzi, el rîde; — Săracu' Dumitrescu!; — Romeo și Julieta la Mizil.

Nu e un secret pentru nimeni că G. Ranetti s'a născut la Mizil. A spus-o singur de nenumărate și spirituale ori. Unui reporter, care-i cerea odată câteva note biografice nu știu cu ce prilej, G. Ranetti i-a declarat, cu verva-i veșnic gata să aibă haz :

— Imi ceri să fac o mărturisire penibilă. M'am născut la Mizil. Ca să mi se uite acest... păcat original și ca să reabilitez în acelaș timp prestigiul acestui orășel, am luptat o vieață întreagă. Pe terenul ăsta am fost adversar chiar cu Caragiale. Totuș n'o să pot aveà nici măcar mîngăierea unui monument în această urbe, de oarece piața publică din Mizil este atît de mică încât statuia unei personalități cu dimensiunile mele nici odată n'ar încăpea acolo.

G. Ranetti s'a născut la anul 1875. A fost prietenul și, oarecum, învățacelul în ziaristică al lui Anton Bacalbașa. A lucrat, împreună cu acesta, la revista *Moș Teacă*, pe care, după moartea lui Bacalbașa, a condus-o singur; a lucrat la *Moitul român*, al lui Caragiale; iar, de vre-o zece ani și mai bine, conduce, împreună cu N. Tăranu, „Furnica”.

G. Ranetti este temperament combativ. Deși a cultivat cu o fantazie din cele mai bogate calamburul, nu aceasta este singura calitate de seamă a spiritului său nesecat. Ranetti este umorist prin atitudinea sa față de oameni și mai ales prin tonul stilului său. Umorul acestui scriitor se deosibește printr'o super-

ficialitate plăcută și se întemeiază în primul rând pe contrazierea dintre fond și formă. Realitatea, pe care a urmărit-o atât de stăruitor, dânsul a speculat-o mai mult ca un cronicar grăbit. În sute de cronici rimate sunt tipuri prinse repede, păcate cu scânteere biciuite, observații serioase schițate 'n glumă, calambururi minunate. Cele mai multe, din nenorocire, sunt strâns legate de clipa ce le-a inspirat. Unele din ele, foarte puține în raport cu întinderea operei acestui fecund scriitor, au un caracter mai permanent. Printre acestea, sunt Fabulele. Citind unele din ele ne dăm seama ce a pierdut literatura noastră umoristică din pricina necesității în care G. Ranetti a fost ca să-și cheltuiască cele mai bune puteri ale spiritului său în *ziaristica* umoristică.

Spre deosebire de alți fabuliști, G. Ranetti a disprețuit oarecum dobitoacele și graiul lor și a încercat să tragă de limbă lucrurile. Și încă ce lucruri! În fabulele sale stau de vorbă: zero cu unu, plugul cu tunul, gheata cu șoșonul, frankfurtărul cu cartaboșul, etc. Astfel, dânsul a introdus și în acest gen nota originală a umorismului său.

G. Ranetti a scris și două piese de teatru: *Romeo și Julieta la Mizil* și *Săracu' Dumitrescu*.

GHEATA ȘI ȘOȘONUL

În ziua de... dar ce importă data?

Un biet șoșon voi

A convorbî

Cu gheata.

Aceasta își ciulî urechea

Și cu desgust privind perechea

De șoșoni, nu tocmai noi,

Plini de praf și de noroi,

Zise:

— «Mi se

«Pare

«Că îndrăzneala ta, șoșon, e mare.

«Nu vezi cât ești tu de bocciu
 «Și de murdar?
 «Pe când fasonu-mi cilibiu
 «Podoab'ar fi 'ntr'un galantar!
 «Pingeaua mea-i curată,
 «Am piele delicată
 «Și ascuțit bot am,
 «Căci sunt de mare neam.
 «Pe când tu stai afară
 «Cu slugile, la scară,
 «Eu intru în saloane,
 «Mă plimb printre cocoane,
 «La bal și'n faivoclocuri,
 «Cu Louis Quinze, prin tocuri,
 «Sunt rudă. Prin bizeț,
 «Port numele de mare preț
 «Al lui Bizet, compozitorul
 «Care-a cântat toreadorul!»

Dar ascultând șoșonul
 Acest limbaj semet,
 Așă-l amări tonul
 De suveran dispreț
 Cu care-i vorbi gheata,
 Ingrata,
 Incât rămase ca năuc
 Și 'n negrăita lui durere
 Pleznitu-i-au două artere
 De cauciuc.

Cismarul grabnic fi'nd chemat
 Subita moarte-a constatat,
 Și nici un fel de doctorie
 N'a mai putut să-l reînvie.

O, numai după ce-a murit,
 Trufașa ghiată a simțit

Ce greu e când nu ai șoșon
 Să mai duci viață de salon.
 Numai atunci a priceput
 Ce mari servicii i-a făcut
 Șoșonul, care dac'a fost
 La 'nfățișare-așă de prost,
 E pentru că o ocrotise
 Și prin noroiu și prin zăpadă
 Și'n locul ghetei el primise
 Toată mocirla de pe stradă!

RAPSODIA DÂMBOVIȚEI

D-rei Elena Văcărescu

Unde-i bardul să repete, punând dreapta lui pe cruce,
 Că ești dulce și că cine te-a băut nu se mai duce?...
 Un poet spune cam multe. Pentr'o rimă, pentr'un
 [fleac,

El, senin, jertfește-o roză de hatâr'unui dovleac,
 Și-o sonoră nerozie cu solemnitate-asvârlă!
 Adevăru-i că 'ntre gârle tu ești cea mai proastă gârlă,
 Dâmboviță! Și Destinul a fost mare imbecil
 Când în București te puse și nu te-a pus la Mizil!

Apa în deobște este prost lichid, nu mai e vorbă:
 Scuza-i că din ea poți face baie, ori o acră ciorbă...
 Însă nici odată apa nu s'a 'nfățișat mai prost,
 Ca în Dâmbovița!... Lungă tocmai ca o zi de post,
 Cenușie și murdară ca manșeta unui june
 Pe care talentu 'l nalță și mizeria 'l răpune,
 Dâmbovița par'că este un depozit secular
 Unde s'a strâns toată braga Principatului Bulgar!

Sânt pe lume gârle cari poartă'n undele lor pește,
 Altele p'a căror prunduri praf de aur strălucește,

Mai sunt gârle ce au țărături adumbrite de răchiți
 Sau de sălcii de supt cari plutesc bărci cu'ndrăgostiți...
 Dar pe malul Dâmboviței cresc scaeți și pălămidă
 Și n'a produs pân'acuma decât... febră tifoidă!
 Toate gârlele din lume bune's la câte ceva:
 Spre a se scâldă poporul, morile spre a mișcă...

Însă'n Dâmbovița noastră (da-r-ar Dumnezeu să
[sece!]
 Nu pot nici măcar nebunii din amor ca să se 'nnece!

LA SF. GHEORGHE

Ferestrele 's deschise. Potop străbat d'afară
 Cascadele de raze din cer de primăvară.
 Stau mobilele calme. S'au stins ori și ce șoapte.
 Pe-o masă 's lăcrămioare,—și chiar un vas de noapte
 Respiră cu nesățiu parfumul lor subtil.
 Oare și el să simță splendoarea lui April?
 Deodată *Calendarul*, ce smirna stă 'n perete,
 Tresare și rostește solemn și pe 'ndelete:
 — „Vai! dragii mei prieteni, v'aduc o veste tristă!“
 — „Nu plânge, *Calendare!* exclamă o *Batistă*.
 „N'am poftă să-mi pierd vremea ștergând și ochii
[tăi!]
 — „Nu plâng, nu... totuși mâine e 'n douăzeci și trei“.
 Răspunse *Calendarul* cu vocea tânguioasă.
 Iar *Pat*, *Oglindă*, *Scaun*, *Biurou*, toate din casă:
 — „Sosește Sfântul Gheorghe!“ se tânguiră 'n cor,
 Și înlemniră 'n prada aceluiași fior.
Biblioteca, cultă, ce 'n toate e arbitru,
 Tăcerea întrerupe: — „Copii, Sfântul Dumitru
 „Cu chiu cu vai ne-aduse în casele aceste.
 „Și-acum, ce-aud? Sinistră, îngrozitoare veste!

„Acuma Sfântul Gheorghe din nou să ne alunge!

„Vă 'ntreb: atâta viață nomadă nu v'ajunge?

„Inamovibili astăzi sunt chiar și magistrații,

„Iar noi ce-aducem zilnic foloase astei nații

„Noi mobile, obiecte luxoase de import,

Trăim ca și țigani pibegi din cort în cort!“

— „Da, da, Jos Sfântul Gheorghe, nefastă zi de doliu.

„Din cauza acestui sfânt rău, asupritor.

„Mi-am frânt — sunt ani d'atuncea frumosul meu
[picior.

„Eu cel mai venerabil, mai vechiu dintre fotolii.

„Vreau liniște!... Cu riscul d'a fi mâncat de molii.

„Vreau să rămân în colțu-mi modest, neturburat

„Bătrânele-mi picioare au groază de mutat!...“

— „Rezon, unchiule dragă!“ grăi un *Taburel*.

„Cu tine vreă să moară fidelu-ți nepoțel!“

— „Pe mine — zice *Ceasul* — mereu de când mă
[plimbă

„Din casă 'n casă simt că mă ustură la limbă.

„Deci, de voiți revoltă, eu vă aprob fierbinte

„Și-ori care ne-ar fi soarta, voi merge înainte“.

— „La vorbă — zise *Lampa* — nu-mi place să mă
[ntind.

„Dar vă declar că însumi încep să mă aprind.

„In inimă'mi *Pendula*, cu logosu-i abil,

„Svârlit-a al revoltei înflăcărat fitil!“.

— „Revoltă! Altă cale de mântuire nu-i.

„Să-l masacrăm!“ răcnește *Panoplia* din cui.

— „Revoltă!“ strigă dârj *Oglinda* cea cochetă :

Iar *Scaune* și *Mese* „Revoltă“ crunt repetă.

Și bat, din picioare, și 'njură ca păgâni.

— „Eu, ca Pilat din Pontiu, pardon mă spăl pe mâni...“

Șoptește încet cu frică timidul *Lavabou*.

— „Ești (lava)bou!“ îi sbiară energicul *Biurou*...

Dar *Patul* brusc tresare zicând: — „Stimate domn,

„Vorbiți încet la dracu! m'ați deșteptat din somn!“
Biurou-i ripostează:—„Nu-i treaba dumneavoastră!“
 Și cearta erà gata... Noroc că o *Fereastră*
 Intervenì — „Tăcere!... Tăcere, bre, vă zic !
 „Nu vi-i rușine? Uite pe stradă trece-un dric.
 „Hai să-l privim. Ce naiba, sfârșiți cu gălăgia!
 „Iar tu, *Cuier*, fă bine și scoateți pălăria !“
 Se liniștiră toate. Tăcere ca 'n pustiu.
 Și'n faț' acestui jalnic, sărac, umil *Sicriu*,
 Cioplit fără de artă din patru biete scânduri,
 Ah! mobilele mândre căzură trist pe gânduri,
 Invidiind *Sicriul* ce'n neagra-i sărăcie
 Nu-i pasă de mutare, nu-i pasă de chirie ;
 Da! el la Sfântul Gheorghe-i senin, nepăsător,
 El n'o să se mai mute în vecii vecilor !...

0 ȘI 1

Tifra Zero, obosită,
 Gâfâind, cum ea e grasă,
 Vrù 'ntr'o zi să steà la masă,
 Căci erà și flămânzită,
 (Pântecu-i e vecinic gol),
 Lângă *Unu*. Deci domol,
Zero roagă să-l primească
 Un minut să s'odihnească
 Și foamea să-și potolească.
 Însă *Unu*,
 Ca nebunu,
 Insultă pe bietul *Zero* :
 — „Cum îndrăznești, hahalero,
 „Lângă mine să te-așezi ?
 „Nu te vezi
 „In ce hal ești, măi fârtate ?
 „Un nimic!... O nulitate!

*Unu și Zero 'mpreună
Aveau putere cât Zece.*

Vechiu de când cu tata Noe
E-un proverb ce spune bine:
„Totdeauna ai nevoie
„De unul mai mic ca tine“.

CINCINAT PAVELESCU

Bibliografii. — Poezii (1900); Epigrame (răspândite prin diferite reviste).

Cincinat Pavelescu este un liric erotic, dublat de un spiritual epigramist. Aceste două note nu s'au împletit nici odată în opera lui Cincinat Pavelescu. Epigrama și lirica au stat față 'n față, în tabere' adverse: de o parte liricul, amant veșnic tânăr, despre care nu se poate spune deci, când s'a născut spre a nu-i prejudicia interesele galante; de alta epigramistul, fără vârstă dar plin de spirit, ale cărui săgeți nu cruță pe nimeni.

Din punctul nostru de vedere ne interesează numai epigramatica lui Cincinat Pavelescu. Deși aceste mici giuvaeruri, scăpărătoare de spirit și de răutate artistic distilată, n'au fost încă adunate în volum, istoricul literar nu poate să nu ție seama de ea. Aproape nu e om politic și literat mai cu vază care să nu-și aibă epigrama sa în cartioanele sau numai în memoria acestui poet.

Colecția aceasta prețioasă nu eră nici pe jumătate cât e azi, și și-a atras un articol entuziast din partea lui Chendi, acum câțiva ani, — ca o dovadă de locul pe care umorul lui Cincinat și l-a cucerit pe acest tărâm literar.

Cincinat Pavelescu nu-i numai liric și epigramist. Mai este și judecător la Sinaia.

TRANDAFIRUL ȘI ȘTEJARUL

Cel mai obraznic din stejari
 Certă modestul trandafir :
 — Zău, de 'ndrăzneala ta mă mir,
 Cu mine tu să te compari ?
 Cu vârful meu eu sparg azurul
 Și sunt prieten cu vulturul,
 Și rădăcina-mi nu e 'n stare
 Trei oameni s'o cuprindă ;
 Ar trebui să mă admiri !

— Așa e, dar tu faci doar ghindă
 Și eu fac trandafiri !

MISTREȚUL ȘI PORCUL

Un porc văzând că un mistreț
 Privià la el cam cu dispreț,
 Îi zise: — Ia mai lasă, frate,
 Căutăturile-astea crude ; —
 Ce, ai uitat că suntem rude ?
 Mistrețul plin de bunătate,
 I-a zis: — Dreptate, poate, ai;
 Dar printre oameni de când stai
 (Și-atunci mistrețul a surâs)
 Atât de mult cu ei te-asemeni,
 Că, frate, par'că sunteți gemeni...
 Și faci familia de răs !

SĂGEATA ȘI VULTURUL

— Vultur sălbatec, vultur semeț
 Privește sborul meu îndrăsneț ! —

Strigà săgeata, văzând că 'n nor
Erà asvârlită de-un vânător.

Vulturu-i zise blând din înaltul
Unde aripa-i falnică-l ține :
— Nu vezi, nebuno, te 'nalță altul
Dar cazi, prin tine !

EPIGRAME

Unui spiritist

Cu morții prea mult tu te joci,
Și chemi la spirite o mie;
Un sfat: p'al tău să nu-l evoci,
Că nici odată n'o să vie !

Lui L. Dauș

Vezi ăla roșu care vine
Cu ochii 'n geam, cu nasu 'n cer?
E scriitor! — Îmi pare bine;
La care minister ?

Lui H. G. Lecca

Haralambe «Câinii» tăi,
Mi se par niște potăi.
Tu-i hrănești destul de bine,
Ei te mușcă 'ntâi pe tine !

Lui A. de Herz

Fostul șef dela Comert
E un tânăr eminent.
Însă e mai mult de Herz
Decât este de talent !

Unui calomniat

Să nu te plângi când bârfitori
 Isbesc în nobila ta muncă :
 Cu pietre știi că nu s'aruncă
 Decât în pomii roditori.

Unui rival

Ca stat și ca talent sunt mic?
 E foarte trist, dar nu-i nimic.
 Dar până țara o să știe
 Cât e de 'nalt al meu rival
 Îl judec dup'a lui prostie, —
 Și mi se pare colosal !

Unui epigramist

Cu versurile tale mici
 Greu reputația să-mi strici.
 Întâi că 'n țara românească
 Nu-i om de duh să te citească.
 Iar dacă vre-unul s'a 'nșelat
 Și te-a citit: sunt răsbunat.

Aceluiaș

Epigrama-ți fără rimă
 E de duh așa lipsită,
 Că, deși e anonimă,
 Mie-'mi pare iscălită.

Lui Nigrim**I**

Nigrim a scris o carte de orice fond lipsită
 Și eu am cumpărat-o, deși știam că-i rea.
 Nigrim cu modul ăsta de două ori profită:
 Întâi de-a lui prostie, al doilea de-a mea !

II

Ai fost nedrept, amice, când ai spus
Că pe Nigrim c'un vers l'aș fi distrus.
Un rol contrar în vieată i-am jucat:
Nigrim erà nimic, și l-am creiat !

III

Întrebai pe Cincinat
De ce cască. El pe-o nară
Respirând a îngânat :
— S'a întors Nigrim în țară !

IV

De morți se spune numai bine,
Eu de Nigrim atâta spui :
C'a fost maior în limbi străine,
Și soldat prost în limba lui.

D. D. PATRAȘCANU

Bibliografii. — Schițe și Amintiri (1909); — Timotheiu Mucenicul (1913).

D. D. Patrașcanu este un umorist ce poate fi citat ca model. Toate scrierile sale sunt foarte comice. Povestirea este plină de vervă și stârnește mereu haz. Cele mai multe efecte comice se datoresc în schițele sale situației. Dar acest comic prin situație câștigă o valoare artistică deosebită prin umorul cu care autorul îl scoate în evidență.

Iar umorul lui D. D. Patrașcanu constă în raportul dintre seriozitatea, convingerea cu care dânsul povestește întâmplări hazlii în fond. Va să zică, valoarea literară a scrierilor lui D. D. Patrașcanu n'o face comicul situațiilor din aceste povestiri, ci atitudinea autorului față de subiectele sale. De altfel, în literatură în genere, — și în literatura umoristică în special, subiectul este indiferent. În seamă trebuie să se ție, când se analizează o asemenea operă, capacitatea de observație a autorului și mai ales atitudinea autorului față de subiectul observat.

Ceeace farmecă citind scrierile lui Patrașcanu este tocmai această atitudine. Dânsul povestește lucruri hazlii cu disperarea cu care ar istorisi cine știe ce nenorociri. La baza umorismului său nu e nici o notă sentimentală. Eroii săi îl necăjesc, îl scot de multe ori din fire. Dar necazul acesta nu-l amărăște, ca pe Cazaban, de pildă, nu-l face să-și urască tipurile; din potrivă, pe Patrașcanu necazul acesta îl face să petreacă, exprimarea lui îl amuză. Și astfel, petrecem și noi, ne amuzăm și noi.

D. D. Patrașcanu s'a născut la anul 1872, în com. Tomoșești, jud. Iași. S'a manifestat la *Viața Românească*, unde s'au publicat toate lucrările sale. Este profesor și deputat.

ÎNVINGĂTORUL LUI NAPOLEON

În vara aceea profesorul Caranfil se dusese să petreacă vacanția la Mănăstirea Neamțului, și în ziua când i s'a întâmplat cele ce mi-a povestit, făcuse o excursie cu mai mulți prieteni și cunoscuți prin împrejurimile mănăstirii până dincolo de schitul Procovului. Când a ajuns acasă, la părintele Chiprian, la care aveà locuință, înnoptase deabinelea și Caranfil se gândi cu plăcere la așternutul lui moale, unde aveà să se odihnească de oboselile zilei. Intrând înăuntru, își aruncă ca de obicei privirile la gravurile vechi de pe pereții camerei sale.

Pe un părete, portretele lui Alexandru II și al împărătesei Maria Feodorovna, pe cari vremea lăsase feldefel de urme, stăteau alătura de împușcarea lui Maximilian, iar pe perețele din față erà sfânta Agura, și mai încolo chipul lui Napoleon, făcut după o ilustrație a timpului. Caranfil se pregăti să se culce, gândindu-se la tot felul de lucruri.

Petrecuse bine în ziua aceea într'o companie veselă și plăcută... Aici Caranfil surâse. Peste câteva zile va face o nouă excursie, la cetatea Neamțului, unde nu fusese niciodată. «Săracul Ștefan cel Mare, se gândi el, mare om!»

Caranfil, într'un acces de patriotism, își scoase surtucul, făcând doi pași prin odaie, și se oprì în fața lui Napoleon.

«Teribilă figură», continuă profesorul, fixând chipul lui Napoleon. «Dar a dat și el de dracul la Waterloo și ducele de...».

Aici Caranfil se oprì, căci nu-i veni repede în minte numele eroului dela Waterloo.

Să mă culc, se gândi el, căci trebuie să mă scol de dimineață.... Măine stau acasă... termin pe Tolstoi...

și apoi poimâne.... Cum îi zice? ducele de.... de...» urmă el mai departe cugetarea de adineaurea... «Ei, dă-l dracului!» încheie el, și se vâri în așternut.

Caranfil își puse mâinile sub cap și închise ochii, hotărît să doarmă, dar ceva îl împiedecă. «Stăi, frate, cum îi zice?» Și el își fixă toată atenția, pentru a scoate din mulțimea cunoștințelor și a numelor proprii înmagazinate în capul său, numele eroului englez.

«Ce-mi pasă la urma urmei?...» se gândi Caranfil, când văzù că ducele refuză să iasă la lumină... «Ia să dorm mai bine...» Și făcù o mișcare foarte întărită, care nu admitea nici o replică.

«Cu toate acestea, trebuie să-mi aduc aminte», zise peste puțin Caranfil «....ducele de... ducele de...» și ducele refuză cu îndărătnicie să se arate.

«Ei, de-acù!» își porunci profesorul și se întoarse cu fața la perete. El stătù așa câtva timp, apoi deschise ochii și zise: «Tot e de vreme. Ducele de... Bal... nu... ducele de Cal... nu ducele de Ac... par'că nu nepe cu A.... ducele de.... Ram....» Dar cu tot procedeul acesta mnemotehnic, numele generalului rămase în adâncimi insondabile, ceea ce făcù pe Caranfil să exclame tare :

«Sunt un prost și un dobitoc, treaba asta am acum?» Și ca să dea o desmințire categorică acestei păreri defavorabile despre dânsul, închise din nou ochii și se întoarse cu spatele la Napoleon, manifestație care arată lămurit intenția lui hotărâtă de a rupe orice comunicație intelectuală cu dânsul. Dar imediat se sculă pe jumătate și fixă un punct în spațiu cu o vădită încordare... Eroul englez rămase tot anonim !

Caranfil se trânti în pat apoi deodată svârli oghialul de pe el se dădù jos și începù să se plimbe dela un capăt la celălalt al odăii.

«Ia să vedem, zise el tare... S'o luăm încetîșor... Așă». Și începù ca la școală să-și pue întrebări și să dea tot el răspunsurile:

— «Unde a fost învins, mă rog, Napoleon? — La Waterloo. — Foarte bine. — Cine l-a învins? Ducele de...».

Caranfil se oprì la figura lui Napoleon, pe care o fixă cu tenacitate, ca și cum ar fi voit să cetească în trăsăturile eroului francez numele dușmanului său. Dar împăratul stătea mândru și nu voi să se preteze de loc la astfel de manoperă a profesorului.

De aceea începù iarăși cu întrebările, plimbându-se prin odaie agitat: «Cine a fost învingătorul lui Napoleon? — Ducele de...».

Întrebarea asta a fost pusă de astădată cu toată vehemența trebuincioasă împrejurărei, iar răspunsul fu dat așă, ca și când profesorul ar fi voit să surprindă pe un dușman nepregătit. Zadarnic însă și acest artificiu! Se vedeà bine că ducele erà hotărît, cu tot dinadinsul; ca în noaptea asta să petreacă în locuința lui aeriană pe sama amicului nostru.

Caranfil se oprì în mijlocul odăii și zise cu tonul cel mai convingător: «Să fii rațional... să aștept până mâine... nu-i cine știe cât!... Atunci voiu află de sigur». Și profesorul, ca încheere la această judecată, iarăși fixă un punct în spațiu. «Și apoi serios... ce-mi pasă la urma urmei cine l-a învins?!... Dracul să-îie pe amândoi !... Haide, Caranfile... fii om cuminte... La culcare!»

Intr'adevăr, în urma acestei admonestări așă de raționale, se culcă iarăși, închise ochii, și își puse și o pernă peste cap. Dar nu trecură nici cinci minute și Caranfil scoase capul și zise încetîșor: «Kutusoff, Blücher, Schwarzenberg...». Dar nici în tovărășia soților lui de arme generalul englez nu voi să iasă la

iveală, ceea ce făcu pe Caranfil să-și vâre capul adânc în perne și să bată din picioare ca un disperat, trimetând la toți dracii pe Napoleon împreună cu toți dușmanii lui.

El se sculă, udă un prosop cu apă rece, se legă cu el la cap, apoi începù să se primble prin casă furios, repetând ca un școlar bucher: Napoleon a fost învins la Waterloo de... stăi... stăi... stăi! — Cine a învins pe Napoleon la Waterloo? Ducele de...».

Cum se plimbă astfel prin casă, deodată o licărire fericită îi luminează fața și Caranfil se oprì pe loc și zise tare, cu cea mai desăvârșită convingere, uitându-se fix în podele: «Toți oamenii sunt muritori... ducele de... e om... deci ducele de... e muritor».

Să nu creadă cumva cetitorul că sub influența acestei idei fixe, mintea amicului nostru Caranfil o luase pe câmpii mânăstirii. Nu, de loc. Ce eră? El își adusesese aminte că odată, mai de mult, învățase la universitate, într'un manual de logică al unui Englez, acest exemplu de silogism, în care ducele învingător eră subiectul din propoziția minoră; și dacă istoria îl trădase în noaptea aceasta blestemată, sperase un moment că cel puțin filosofia îi va veni în ajutor.

De prisos însă! Noaptea asta îi va fi cu neputință să doarmă. O durere mare de cap îl cuprinse, o durere nervoasă... insuportabilă. Caranfil deschise fereastra și o răcoare plăcută veni în odaie, răcorindu-i capul înfierbântat. De pe dealul din față, din spre Peleş, se auziă fâșiitul brazilor. Luna luminează întinderile, și la lumina ei, chipul lui Napoleon se deslușiă lămurit pe peretele opus. Caranfil îl fixă încă odată cu aceiași intenție de mai adinioarea, dar împăratul cu capul întors în profil, cu mâna dreaptă în deschizătura jiletcii și cu cea stângă la spate, îl înfruntă vădit cu aerul lui rece și disprețuitor.

Această chestiune începù să ià pentru Caranfil porțiile unei adevărate nenorociri. Unde să afle?... Ce să facă?... Cu neputință să doarmă!... Și se plimbă prin casă, cu pași mari, vorbind singur și gesticulând...

«A fost în Portugalia... Cine a fost în Portugalia?... Ducele de Brag... nu... Toți oameni sunt muritori... Cum de l'am uitat?... Ducele de Rag... lua-l-ar dracu».. Imposibil!

Un moment se gândi la popa Chiprian... dar nu... erà o prostie o văzù singur Caranfil... căci de unde puteà să știe călugărul numele generalului englez?

Unde să se ducă?... Cum să afle? Da! se va duce la amicul său Vasiliu, el singur îl va puteà liniști.

Până dimineța erà prea mult. Caranfil se îmbracă, se încălță și ieși din casă. Vasiliu stătea tocmai în Vovidenie... dar n'are a face. Caranfil porni într'acolo.

Când să iasă văzù lumină la Chiprian, care ședeà alături într'o cocioabă veche, și Caranfil ezită un moment. Nu, desigur, e o prostie... de unde are să știe el? Dar împins de o treubință nehotărîtă se trezi în lăuntru...

Călugărul, un bătrân de vre-o 80 de ani, se închinà cetind într'o carte. Văzându-l, întrebă pe chiriașul său :

- Nu v'ați culcat încă?
- Ba da... dar nu mi-i somn. M'am mai uitat la tablourile cele de pe pereți.
- Iaca acuși toacă de utrenie, zise călugărul.
- De mult ai tablourile, părințele?
- Le am dela părintele Ioachim.
- Ai și pe Napoleon, Mare împărat a fost.
- A fi fost, da.
- Dar Sfinția ta știi cu cine s'a bătut el?

— S'o fi bătut și el cu Hosman-Pașa.

— D'apoi bine, părinte, zise cu ciudă Caranfil, nu știi peste ce țară a domnit Napoleon?

— Cum nu? peste țara nemțească.

Caranfil îl lăasă în plata Domnului și plecă la Vasiliu.

Erà o noapte dintre cele mai frumoase. De pe cărarea care duce spre deal, în Vovidenie, se vedeà o priveliște admirabilă, dar lui Caranfil de altele îi ardeà acuma: «A comandat cu Blücher... Prin urmare, cine a comandat cu Blücher la Waterloo?... Toți oamenii sunt muritori... Ducele de... este om».

De prisos toate procedeele! Noroc că nu mai erà mult până la Vasiliu.

Când a ajuns în Vovidenie erà miezul nopții. O liniște mare stăpânià toate împrejurimile. Numai toaca mânăstirii se auzià lămurit, când mai încet când mai tare, iar din fundul codrilor care împrejmuesc din trei părți mânăstirea din deal, o altă toacă, dela un schit misterios, răspundeà când mai tare, când mai încet...

Caranfil bătù în geamul prietenului său strigându-l pe nume.

— Cine-i acolo? se auzì din lăuntru.

— Eu.

— Tu ești?

— Da. Dormiai?

— Adormisem, dar ce-i?

— Te rog cum îi zice generalului englez care a învins pe Napoleon la Waterloo? Comandantul luptei. Urmă o mică pauză, după care Vasiliu întrebă :

— Ai înebunit?

— Te rog, lasă gluma la o parte, spuse Caranfil, și răspunde-mi. Vasiliu nu răspunse, dar se auzì un mic sgomot în casă și după puțină vreme, ușa sălii se

deschise și o figură îmbrăcată în alb, cu un surtuc între umere, apărură în cerdac.

— Ce ai, bre?

— N'am nimic, răspunse Caranfil, am uitat numele învingătorului lui Napoleon, și mă chinuesc de aseară să aflu cum îi zice și nu pot.

— Pentru asta ai venit?

— Pentru asta.

— Nu cumva ai fost astăzi pe la Casa de nebuni? Întrebă foarte serios Vasiliu.

— Nu vorbi prostii... te rog, răspunde-mi.

Vasiliu se gândi un moment, apoi zise: «Nu-mi aduc aminte».

Caranfil insistă: «Adu-ți aminte. Te rog... e duce... duce de... adu-ți aminte... a fost comandantul suprem la Waterloo... A luptat întâi în Portugalia... E duce...»

Vasiliu părură că se gândește adânc. Caranfil adaugă:

— El îi care a zis în focul luptei la Waterloo: «să murim pentru bătrâna Anglie!» Ți-aduci aminte?

— Să murim pentru bătrâna Anglie?

— Da, da, da! zise bucuros Caranfil.

Vasiliu se gândi în urma acestei lămuriri, pe când Caranfil își ținea răsufarea.

— Nu-mi aduc aminte.

— Gândește-te... te rog, gândește-te a fost ministru pe la 1828.

— La 1828?

— Da, în cabinetul lui Robert Pell.

— Metternich?... zise cu oarecare sfială Vasiliu.

— Bine, măi, Metternich e Englez? Atâta istorie știi tu? Să-ți fie rușine să spui asemenea prostii, ce dracu?! Și o mare descurajare cuprinse pe Caranfil. Vasiliu îi răspunse liniștit:

— Ia ascultă, bre, ai venit să-mi faci scandal... în mijlocul nopții? Haide pleacă de-aici, căci mi-i și frig.

— Te rog, zise Caranfil schimbând tonul. Nu te supăra... mai gândește-te o leacă... Nu-i Metternich...

Vasilii se gândi, ce-i dreptul, dar răspunse:

— Nu, nu-mi aduc aminte!

— Lasă-mă în pace mi-ai stricat somnul, nu-mi aduc aminte. Ce dracu, ești nebun, sau îți bați joc de mine? Și Vasiliu intră în lăuntru și încuiă ușa.

Caranfil rămase un moment pe gânduri. Iși duse mâna la frunte, după care operație urmă o vorbă grozavă, plină de năduf, probabil la adresa ducelui de... căruia, de sigur, nici un Englez, și nici un alt om nu i-o adresase până atunci.

După aceea porni încetisor la vale, tot cum venise.

Pe drum se opriă din când în când: «Nu se poate... nu se poate... ducele de... ducele de Mag... nu... ducele de Bag... nu... stăi...». Și el deslănțuî imediat un torrent de vorbe grozave, care învălură deopotrivă pe duce, mânăstirea, pe amicul Vasiliu, în special, și toate trebile omenești în general. Apoi întocmai cum ar strigă la telefon: «Waterloo!... Dulcele de...».

Caranfil ajunse acasă, fără să poată stabili nici o asociație psihologică, etimologică sau cronologică între diferitele lucruri scoase de dânsul la lumină în acea noapte și numele ducelui victorios. Dela ușă, se asvâli desperat pe pat. Stătî un moment așa, fără să se miște, apoi se sculă, deschise geamul, se plimbă prin casă uitându-se cu o ură feroce la Napoleon. Impăratul stă rece și nepăsător!

În urmă se desbrăcă și se vârî în așternut trăgându-și oghialul peste cap.

Dar deodată sări din pat ca mușcat de șarpe și se aruncă asupra unei lăzi, care stetea în fundul odăii. «Dobitoc ce sunt!» strigă tare Caranfil dându-și o tiflă.

Apoi dela ladă alergă la mașă, pe care o pipăi pe

deasupra căutând chibriturile, gratificându-se într'una cu titlul de dobitoc, pe urmă dete fuga la geam, unde iar făcù niște mișcări ca și cum ar fi cântat pe un instrument cu clape, apoi își înșfăcă hainele și tremurând de nerăbdare le caută prin buzunare. Negăsind ce căută nici aci, se aruncă iar asupra lăzii începând să bojbăiască înlăuntru prin întuneric, dete peste o carte mică și groasă și, stăpănit de un singur gând, se repezì afară ca un turbat, oprindu-se din fugă lângă un felinar care erà cam la vre-o două sute de metri dela casa lui. Acolo el deschise dicționarul și cetì la cuvântul Napoleon:

«Fu învins la Waterloo în ziua de 18 Iunie, de către armatele coalizate, sub comanda ducelui de Wellington și»... A, ha! bun! strigă Caranfil ușurat. Ducele de Wellington. Urmă încă o vorbă românească adresată exclusiv Englezului, de astădată de satisfacție însă...

Și tremurând de frig temându-se să nu-l vadă cineva desculț și în costumul acela, Caranfil fugì iute înapoi, se culcă liniștit și adormì îndată.

CONDICA D-nei POMPILIU

— Nu. Te înșeli.. se poate întâmplà. O mică concesie la început, un compromis cu tine însuți... sau o întâmplare mizerabilă care îți distruge curajul moral și... s'a sfârșit! Te-ai angajat pe un drum care la urmă te scoate pe marginea unei prăpăstii... Nu vorbesc de cei timizi — eu sunt timid — dar chiar oameni tari pot face lucruri contra voinței lor...

Acel ce susține teoria de față este prietenul meu Agenor Vasilian, cu care răscolisem amintirile tinereței într'o noapte din iarna trecută, pe când afară

vârtejuri de vânt scuturau ulucele cu putere, cutremurând flacările focului...

— Agenor, i-am răspuns eu, cred că te înșeli. Un om echilibrat nu-și pierde cumpătul niciodată, și dacă ești stăpân pe tine...

— Tocmai asta! — mă întrerupse el făcând un gest energetic cu mâna — e așa de ușor să fii totdeauna stăpân pe tine? Îmi amintesc o întâmplare depe când eram funcționar.... Cum am putut să scriu acele vorbe în condica D-nei Pompiliu, nici astăzi nu înțeleg... și oridecâteori îmi aduc aminte, îmi vine să râd...

Agenor rămase o clipă pe gânduri uitându-se fix în paharul cu ceaiu, apoi scuturându-se par'că de-o greutate, răsă încetîșor clătinând din cap.

— Te-am mai auzit vorbind de condica asta. Ce e cu dânsa ?

— Nu ți-am povestit ?

— Nu.

— Ascultă, e interesant.

Vasilian își aprinse o țigară, trase repede două fumuri unul după altul, apoi mă întrebă :

— Cunoști pe D-na Pompiliu ?

— Pompiliu?... Nu-i una care aveà un pension de fete la Galați ?

— Tocmai.... Hariclia Pompiliu.... A! E nostim ! Eram pe atunci director în minister — asta sub guvernul trecut conservator — iar sub conducerea mea aveam și învățământul privat. Cu câteva zile mai înainte, primesc un denunț anonim, prin care «mai mulți părinți îngrijați de viitorul copilelor» aduceau la cunoștința ministrului că pensionul D-nei Pompiliu a ajuns un adevărat scandal public. Local umed... fetele nu învață nimic... întreținere proastă... nu mai țin minte... ba da! se mai insinuà că prietenia D-nei Pompiliu cu unul din profesorii școlii nu erà de natură a

contribui la educația elevilor. Cunoșteam și din altă parte neajunsurile institutului, deaceia m'am hotărât să fac eu însumi o anchetă severă. Dacă lucrurile vor stă astfel... atât mai rău pentru D-na Pompiliu... îi voi închide pensionul. Și fiindcă nu glumesc când e vorba de datorie, m'am hotărât să fiu fără milă...

Am plecat deci la Galați, iar a doua zi dimineața am fost la pension. În fața cancelariei îmi amintii încă odată scopul vizitei mele, și, când am pus mâna pe mâner, mi-am zis: «fără milă!» N'am apucat bine să formulez acest *memento*, și o lovitură strașnică în cap îmi scăpără pe dinainte un luminos joc de fosfene, făcându-mă să-mi dau seama că încăperea ușii eră prea mică pentru atitudinea cu care voisem să-mi fac apariția. Pălăria îmi căzù... În graba mea s'o opresc, am executat câteva mișcări de jonglerie, așa că am intrat în cancelarie cu o precipitare, care nu se potrivea deloc cu intențiile mele de mai 'nainte. O domnișoară blondă pufni de răs... celelalte persoane dinăuntru se uitară cu ochii plini de mirare, întâiu la pălărie, căreia îi făcusem vânt până în mijlocul mesei, apoi la mine, ca la niște apariții cu totul neașteptate... Cineva mă întrebă :

— V'ați lovit rău ?

— Nu-i nimic... am răspuns, voind să dau o aparență cât mai naturală accidentului... iar cu mâna căutam să disting conturul figurii pe care pragul de sus mi-l desenase pe frunte. — Unde aș putea să văd pe D-na Directoare ?

— Ce doriți? mi se adresă o doamnă scurtă, cam groasă, cu doi ochi negri, frumoși, uitându-se întrebător și oprindu-și privirea într'un punct, deasupra sprincenei mele drepte.

În vremea asta, domnișoara, pentru care intrarea mea burlescă fusese un eveniment atât de comic, își

ștergea nasul cu îndărătnicie, căutând să mascheze exploziile de râs printr'o operație nazală cât mai echivocă.

Am spus directoarei cine sunt. Numele meu a produs o senzație deosebită, iar domnișoara blondă și-a șters ochii cu batista, fără să-și poată stăpâni complet veselia. Directoarea... Zici că cunoști pe D-na Pompiliu....

— N'o cunosc... am auzit numai de dânsa.

— Teribilă femeie!... și bună de gură!... A început ca o țarcă. Vai!... Domnule Director... cât îmi pare de rău! V'ați lovit tare? Nu vă doare? Tot așa s'a lovit și Domnul Francovici... îi ieșise un cucuiu cât o nucă... Bine... Francovici ca Francovici... Acuma sigur mut cancelaria... Am o odaie mare în partea cealaltă... dacă voiți, puteți s'o vedeți, Domnule Director... vine bine și pentru intrare, fiindcă gangul de ici... pe unde ați trecut... are comunicare din dos.... Domnișoara Gâțu mi-a dat ideia... Vă spun drept, Domnule Director, îmi pare foarte bine c'ați venit... pentru ca să vă convingeți că sunt școli bune nu numai în București... Las' că la noi în provincie e foarte greu... fiindcă n'aveți ideie, Domnule Director, cât de puțin se interesează lumea... chiar părinții... a! da! chiar părinții, Domnule Director. Asta este o problemă la care statul trebuie să se gândească numaidecât... pentrucă... vedeți D-voastră, Domnule Director... legăturile dintre școală și familie... de exemplu în Germania... unde mi-am făcut educația... Tocmai vorbiam cu fratele meu... îl cunoașteți desigur...

— Nu... n'am această onoare.

— Senatorul...

— Nu. Nu-l cunosc.

— Mă mir... el stă mult în București... A! e un om foarte cult...

Și D-na Pompiliu își completează idea făcând un gest care însemnă: «Cu dânsul nu-i de glumit».

Eu, dusei mâna la frunte...

— Vă doare, Domnule Director? Ce nenorocire! Ce nenorocire! Ar fi bine ca înainte de a începe inspecția să puneți un compres... Cred că doriți să vizitați școala... Apa rece face foarte bine...

— Nu-i nevoie...

— Sau... stați!... vă rog... dați-mi voie... un moment !...

Și, fără să mai aștepte răspunsul meu, ieși repede din cancelarie foșnind din rochia de mătăasă. Profesorii plecaseră unul câte unul, așa că acuma rămăsesem singur. M'am dus la oglindă, unde mi-am cercetat fruntea de aproape. Nu știu cum fusese cucuiul D-lui Francovici... al meu era un cucuiu eroic !

D-na Pompiliu apărură ținând în mână un șipuşor cu lichid albicios și un pachet de vată...

— Eram sigură că am... e suverană pentru lovituri... Vă rog să-mi dați voie... să vă tamponez numai de două ori... Nu doare...

— De ce vă deranjați?... am zis eu plictisit.

— Să vedeți ce bine are să vă facă...

Voi să protestez din nou, dar D-na Pompiliu, cu multă convingere, muiè o bucată de vată în conținutul sticlei, și, cu seriozitatea preotului care miruește pe un bolnav, mă atinse de două ori pe frunte, asigurându-mă :

— Are să vă facă foarte bine.

După ce astupă șipul, directoarea își ceru din nou voie «numai un singur moment»... și ieși aproape alergând, iar când se întoarse, zise chiar dela ușă :

— «Vă spun drept, Domnule Director, îmi pare foarte bine c'ați venit. Acuma... sunt la dispoziția D-voastră. Desigur, voiți să vedeți clasele. Iată ora-

riul. La Domnișoara Popovici să nu mergem... e cea pe care ați văzut-o adineauri aici... e grozav de timidă... De altminterea e o profesoară tare bună... La religie nu cred că vă interesează... la matematici e cam plicticos... avem un profesor eminent. La istorie... Da!... Să mergem la istorie... are să vă placă... Domnu Mușetescu e în curent cu teoriile noi... Vrasăzică... la istorie. Dați-mi voie, vă conduc eu...».

Aș fi vrut să fac oarecare obiecții în privința aprecierilor D-nei Pompiliu și să-i rectific părerea relativ la preferințele mele. Siguranța directoarei... probabil și cele două tampoane de vată... mă împiedecară. Consimții să mergem la istorie.

Am străbătut un coridor lung, ea înainte, eu după dânsa, unde pânze mari de păianjeni atârnav în rețele argintii, am urcat câteva scări sgrunțuroase, la capătul cărora D-na Pompiliu s'a oprit, și întinzând mâna cu unghii frumos lustruite :

«N'aveți ideie, Domnule Director, în ce stare am găsit casele acestea. Vai! nici nu pot să vă spun !... Tocmai mă întorsesem din Germania... Erau într'un hal lamentabil... dar știți... lamen-ta-bil! Nu înțeleg cum sunt astfel de oameni... parole d'honneur! Acuma... uitați-vă... au alt aspect. La curățenie țin foarte mult...».

Voi să fac o aluzie malițioasă, dar emoția adâncă care stăpâniă în acest moment pe D-na Pompiliu, îmi impuse tăcere. Am trecut într'o sală, unde de-odată un miros greu îmi tăie răsufierea.

— De unde vine mirosul ?

Directoarea îmi răspunse cu seninătate: — Dela bucătărie.

— Da? Dela bucătărie ?

— A! Da! Dela bucătărie...

În sfârșit am ajuns în fața unei uși, deasupra căreia

o tăbliță neagră arată că ne găsim înaintea clasei a III-a. D-na Pompiliu mă opri :

— Eu... am un principiu... pentru fete... cred că și D-voastră îl aprobați... Puțin și bine. Altfel... mai ales cât privește... asta.... ă... cum îi zice în românește?... *Vorstellung*....

— Se înțelege, aveți toată dreptatea,... i-am răspuns, neînțelegând ce voește să spuie...

D-na Pompiliu deschise ușa. Când să trec pragul, îmi șopti: «Nu stăm mult». Un sgomot uniform de picioare salută intrarea noastră, după care directoarea se adresează clasei cu glas tare: «Domnișoarelor, vă prezint pe Domnul Director al învățământului»... iar la urechae mea: «E bine să știe cu cine au a face».

M'am așezat în bancă. Elevele au făcut gol în jurul meu cu o repejune, care ar fi fost justificată numai dacă aș fi suferit de-o boală molipsitoare. Dimpotrivă... D-na Pompiliu luă loc alături de mine cu oarecare plăcere; și, după primul moment de confuziune generală, m'am pregătit să ascult «teoriile noi». Profesorul, un om între două vârste, cu favorite castanii, care dădeau feții lui osoase un aer de diplomat, avea ca parte integrantă din persoana sa, un respectabil măr al lui Adam, care își trimetea vârful ascuțit ca un cuiu printre cele două capete răsfrânte ale gulerului cămeșii, aproape paralel cu lungimea bărbii. El purta o jachetă, a cărei culoare numai un ochiu feminin ar fi putut s'o clasifice cu exactitate, care, după toată probabilitatea, își schimbase fața de mai multe ori, din ziua de când ieșise din mâinile artistului care o confecționase. In ce privește forma ei... dacă admitem că eroarea nu intrase ca element component în calculele inițiale... denotă porniri originale din partea profesorului. «Noile teorii»... cu care directoara împodobise pe D. Mușetescu, nu se prea împăcau, la pri-

ma vedere, cu înfățișarea lui, așa de expresivă totuș.

Fetele se uita cu ochi curioși... pentru două-trei intrarea noastră eră un lucru hazliu. D. Mușetescu ceru uneia din ele să vorbească despre Congresul din Viena. O fetiță, cu cărlionți galbeni, se ridică, tuși, apoi încrucișându-și brațele, spuse pe nerăsuflăte, cu ochii în tavan: «Congresul din Viena. Congresul din Viena este un congres care s'a ținut la Viena capitala Austriei pentru care se numește congresul din Viena».

Aici, D-na Pompiliu îmi făcu un semn discret:

— Uitați-vă la figurile fetelor... când le-aduc de-acasă, par'că sunt fierte în oală... Acum... e o plăcere!... Uite la cea din capăt... banca a treia... capătul de lângă geam...

M'am întors în direcția arătată, dar pe urmă am făcut o mișcare elocventă, care în intenția mea trebuia să arăte directoarei că nu vreau să vorbesc în timpului clasului. D-na Pompiliu îmi șopti însă la ureche:

«Aer au de ajuns».

I-am răspuns cu oarecare asprime:

— Vă rog... să ascultăm...

— A! e un profesor foarte bun!...

Incepui să fiu neliniștit... dădeam un exemplu rău. Stânjiniam pe profesor și nici nu puteam urmări întrebările și răspunsurile. D. Mușetescu explică nu știu ce, demonstrând cu mâna dreaptă; iar când vorbiă, nodul de sub bărbie se suiă și se coboră, par'că fi fost o ființă care-și căută locul pe unde să scoată capul afară. Eram distrat, atât din pricina acestui joc, cât și de vecinătatea directoarei, care constituia pentru mine o permanentă teroare...

Mă hotării să măresc spațiul dintre mine și dânsa, fără ca ea să simtă. Prefăcându-mă deci că-mi caut batista, m'am ridicat de pe bancă și m'am așezat pu-

țin mai departe. D-na Pompiliu însă, cu o mișcare naturală, se apropie de data asta mai simțitor decât înainte, și plecându-mi-se la ureche, următorul dialog avu loc:

- Să mergem aiurea.
- De-abiă am venit.
- Nu v'ați plictisit de Congresul din Viena?
- N'am auzit mai nimic...
- L-a explicat foarte bine...

Aici, nu știu de ce, mă crezui obligat să râd, dar imediat mi-am compus o figură severă, sperând că D-na Pompiliu va înțelege din această tranziție bruscă, că mă plictisește. De prisos! Privindu-mă în față, mă întrebă:

- Apropo... vă mai doare cucuiul?
- Nu... lăsați, vă rog... să ascultăm...
- Aproape nu se mai cunoaște.
- Mi se pare că deranjăm pe D. Mușetescu.

D-na Pompiliu spune ceva... îi răspund la întâmplare... «da... da». Ea continuă pe franțuzește... și râde. N'aud nimic... nu înțeleg nimic. Zâmbesc și eu și răspund:

- Naturellement.

E ceva grozav! Elevele se uită la noi... unele din ele înțeleg situația mea. Scot ceasul pe furis. D-na Pompiliu mă surprinde:

- V'ați plictisit...
- Dimpotrivă... să ascultăm...
- Mergem la Domnul Bobeică... E un savant.

Și zicând, se scoală și... amândoi pornim la D. Bobeică. Dela D. Bobeică am mers la «Monsieur Mayer», un neamț lung, lung și deșirat, apoi la o cucoană voluminoasă, cu glasul pițigăiat. Ce să-ți mai spun? N'a fost chip să ascult o singură lecție cum se cuvine... S'a ținut de mine ca o nenorocire! Eu... eram

din ce în ce mai laș: voința mi se anihilase cu totul. În cele din urmă, m'am hotărât să renunț... să las dracului și pension și anchetă, și când am intrat în cancelarie — eu înainte, ea după mine, i-am spus:

— De-acuma, lăsăm...

— Foarte bine. Dejunați cu noi, Doamnule Director.

— Nu se poate... am strigat... uitând și de cucuiu și de tampon.

— Ne faceți mare plăcere, Doamnule Director...

— Sunt grăbit... nu pot... mi-e cu neputință...

Eră o întorsătură la care nu mă așteptam. Lucrul eră grav. A mâncă la dânsa, însemnă, în ochii mei, o mituire. Și ca să-i arăt imposibilitatea faptului, am scos ceasornicul din buzunar. Ea și-a îndoit insistențele:

— Ne faceți mare plăcere, Doamnule Director... Am regulat totul... Vă rog!...

— Doamnă, înțelegeți... nu pot. Mă iertați... dar nu pot.

Și, cu figura posomorită, i-am întins mâna, să-mi iau ziua bună. D-na Pompiliu, în loc să răspundă gestului meu, voește să-mi apuce pălăria și bastonul. Eu ridic mâinile în sus, pentru ca să pun în siguranță obiectele vizate. D-na Pompiliu se înalță în vârful degetelor, le capturează și zice: «Ne faceți mare plăcere».

Sunt dezarmat în amândouă înțelesurile. D-na Pompiliu iese repede, ducând trofee în triumf, iar eu rămân singur. Incep să mă plimb furios prin cancelarie: «E curată bătaie de joc... Asta nu mai merge». Apoi deodată mă opresc... găsisem o soluție. D-na Pompiliu intră.

— Am uitat încep eu... trebuie numaidecât că văd pe un prieten căruia i-am făgăduit. I-am scris din București... Prin urmare... îmi pare foarte rău... însă, după cum vedeți, trebuie să vă las...

Dar ea, fără să dea nici o importanță:

— Aveți toată vremea. După dejun vizităm școala... și pe urmă vă duceți unde poftiți... Aveți tot timpul. Trenul pleacă la zece și zece... Ne faceți mare plăcere... Nici nu vă închipuiți ce plăcere ne faceți...

Și D-na Pompiliu deschise ușa cancelariei, recomandându-mi: «A droite!»

Îți închipui starea mea sufletească! La masă, pe lângă directoară, au mai luat parte și două matracuci bătrâne și urâte, care, după cât am înțeles, făceau parte din personalul administrativ al școlai. Când m'am văzut între aceste trei femei, o descurajare subită m'a cuprins... și o tristeță covârșitoare mi-a tăiat orice poftă de mâncare. Aveam senzația că ceva... ca un clește... mă strânge de gât. Imi veniă neconținut pe buze: «Ce caut eu aici? Ce am de împărțit cu lighioanele aceste?» Și cu toate că subalternele D-nei Pompiliu au fost tot timpul tăcute și rezervate, ștergându-se cu multă grijă după fiecare înghițitură, și luând sorbitura astfel ca să nu facă sgomot, o ură de moarte mă cuprinsese mai ales față de dânsule. Dejunul a fost bun și ar fi fost și mai bun în alte împrejurări. În timpul mesei nu știu dacă am scos zece vorbe... Noroc de D-na Pompiliu... Dumnezeu mare! Despre ce n'a vorbit?...

Mi-a spus cum a deschis pensionul. Mi-a istorisit cum a divorțat. M'a inițiat cum a învățat gospodăria dela mama ei, încă pe când avea patru ani. Mi-a lăudat sparanga de Argenteuil, destăinuindu-mi tainele culturii. Mi-a arătat cum ține disciplina în școală. Mi-a făcut o teorie a pedepsei.... S'a entuziasmat de inteligența lui Bercu, ogarul lui frate-său. Și-a amintit de timpul cât a stat în Germania. Mi-a afirmat că are 35 de ani... A răs... s'a înduioșat... s'a înflăcărat... și... Domnule director în sus... Domnule

Director în jos... nu mâncați nimic, Domnule Director... aveți să rămâneți flămând... m'a amețit! Când m'am sculat dela masă, mi se părea că se învârtește pământul cu mine. Așteptam momentul favorabil să plec cât mai iute... să iau puțin aer și să răsuflu în tihnă. Nu știam unde mi-au ascuns pălăria și bastonul și aruncam pe furiș priviri cercetătoare. D-na Pompiliu mulțămindu-mi călduros «de onoarea pe care le-am făcut» mă conduse în spre o cameră vecină, deschise ușa și-mi zise cu glas matern:

— Trebuie să fiți obosit... după o noapte în tren... Aici puteți să vă odihniți... Nu vă supăra nimeni...

Și fără să-mi dea timpul să protestez, ieși, iar de pe prag îmi făcu cu mâna un semn grațios: «Faites comme chez vous», apoi închise ușa, și... tranc-tranc! învârti de două ori cheia în broască...

Eră prea mult! Am rămas în mijlocul odăii, cu brațele încrucișate, uitându-mă fix la locul pe unde ieșise, apoi izbucnii: «Ei las' tu, că ți-o fac eu în raport!» Străbătui odaia ca un turbat și mă oprii lângă ușă. Limba broaștei trecuse de cealaltă parte a scoabei, dând sechestrării mele o aparență definitivă. Am pornit încetșor... dar după câțiva pași m'am oprit și m'am întrebat cu o îngrijire legitimă! «Oare cât are să mă ție aici?» Omul însă se deprinde cu orice... Am început și eu să mă uit prin odaie, care eră aranjată cu oarecare gust. Am admirat niște bibelouri... am pus în mișcare o figurină cu capul mobil... am deschis un album de fotografii... m'am uitat în oglindă. Și fiindcă n'aveam ceva mai bun de făcut, m'am desbrăcat de surtuc, mi-am scos o botină, care mă strângea, și m'am întins pe canapea, unde, într'o poziție contemplativă, îmi trecură pe dinainte evenimentele zilei, în lanțuirea lor bizară. În cele din urmă am ațipit, și... nu știu cât va fi trecut... trei ciocănituri ușoare

făcură să-mi bată inima cu putere... cheia se învârti de două ori în sens invers și... D-na Pompiliu își făcù apariția cu pălăria mea în mână...

— V'ați odihnit bine?... Erați obosit... se vedeà la masă.

Supărarea îmi trecuse. Mulțămii de ospitalitate și pornirăm iar amândoi... ea înainte, eu după dânsa. Mă gândiam cu resemnare. «Unde dracul mă mai duce?» Am scoborît câteva trepte, și, când să intrăm într'o sală mare, un urlet grozav mă făcù să tresar. Erà corul școalei! Cu spatele la noi, corygetul făcea mișcări desperate cu amândouă mânilor, apoi la un semn de spaimă, cântărețele îi răspunseră cu un *pianissimo* foarte pronunțat, pe care profesorul îl conduse numai cu un deget, descriind mici oscilații la înălțimea ochiului. Și fiindcă trecerea dela *piano* la *forte* alcătuiește unul din farmecile muzicii, o lovitură violentă în aer aduse iarăș o învâlmășeală de sberete sinistre, care luă sfârșit numai când maestru făcù un gest, par'că ar fi retezat capul cuiva... după care artistul întoarse în spre noi o figură smolită... foarte smolită. M'am simțit obligat să-i declar: «Foarte frumos! Bravo!»

D-na Pompiliu interveni:

— Domnule Banciu, cântă: «Sunt dorobanț voinic cât șapte».

D. Banciu, foarte bucuros, transmise coristelor dorința directoarei, și fetele, câteva veselindu-se, cântară cu accente bărbătești... «sunt dorobanț voinic cât șapte...».

Am părăsit pe artistul Banciu, exprimându-mi încă odată mulțumirea și am trecut în dormitorul elevelor, după propunerea D-nei Pompiliu. Sala n'aveà nimic deosebit, bineînțeles dacă treceai peste disproporția dintre spațiul odăii și numărul paturilor. Dar direc-

toara îmi laudă aranjamentul, mă făcù atent asupra cubajului, îmi lămurì rostul unui paravan din colțul odăii, mă duse la fereastră să privim în ogradă, apoi îmi spuse:

— Curățenia... nu lasă nimic de dorit.

Și, ca să-și întărească afirmația, ridică o cuvertură, da o lăsă imediat în jos, regretând această mișcare imprudentă.

— Nu sunt prea multe paturi? am întrebat eu.

— Quelle idée!... îmi răspunse directoara indignată.

După dormitor venì rândul grădinii. Chiar dela portiță, D-na Pompiliu îmi atrase luarea aminte:

— Tot ce veți vedeà aici, e făcut de eleve...

Și pe când directoara își desvoltà teoriile sale asupra foloaselor muncii manuale în legătură cu inițiativa personală, eu căutam cu privirea de jur împrejur fără să pot descoperi undeva o urmă cât de mică, care să fi îndreptățit mândria însoțitoarei mele. Cei câțiva salcâmi bătrâni, care stăteau stingheri și singuri unde și unde prin grădină, nu erau desigur opera pensionarelor D-nei Pompiliu. M'am uitat cu coada ochiului pentru ca să mă conving dacă nu cumva directoara trecuse la ironie sau poate chiar la bătaie de joc. Figura ei însă exprimà mulțumirea omului în fața datoriei împlinite. Inaintarăm tăcuți, eu preocupat de înțelesul vorbelor D-nei Pompiliu, ea într'o reculegere pioasă, și, la o margine a grădinii, descoperii o baltă pestilențială.

— Trebuie secată... zic eu.

— A! Mai mult decât atât, îmi răspunse ea cu volubilitate. Ici... am să fac plantații... colo... am să pun un strat de trandafiri — mă 'nebunesc după trandafiri — dincolo... un chioșc... în mijloc un jet d'eau... o lebadă... sau un înger... *ça va être très gentil, n'est-ce pas, mon directeur?*

Dacă aș fi urmat invitației D-nei Pompiliu, ar fi trebuit să mă bag în bucătărie. Am refuzat însă să văd celelalte atenanse și ne-am întors în cancelarie. *Monsieur Mayer* s'a ridicat de pe scaun făcându-mi impresia că nu se mai sfârșește, iar una din cele două babe dela dejun a închis repede un dulap, după ce a pus ceva pe masă, cu o mișcare pripită. «Insfârșit, am scăpat!» mă gândii eu și mă pregătii să-mi iau un rămas bun, irevocabil. Tocmai când eram gata, D-na Pompiliu îmi întinse o condică deschisă, oferindu-mi condeiul muiat în cerneală...

— Ce e asta? întreb eu mirat.

— Registrul de inspecții...

— Am să pun impresiile mele în raport.

— Natural... Raportul e pentru Domnul Ministru, zise ea cu glas insinuant, clătinând din cap cu cochetărie... Pentru noi... vizita d-voastră... e o mare onoare... și ca amintire...

Și D-na Pompiliu, cu o mișcare grațioasă, muiă încă odată condeiul în călimară...

Vrând-nevrând mă așezai înaintea condicii. Dacă aș fi prevăzut lucrul, aș fi conceput mai dinainte ceva în doi peri... dar așa... De felul meu scriu greu chiar o carte postală. Și cum stăteam cu condeiul muiat deasupra paginii albe, fără să găsesc cuvântul potrivit, mă cuprinse o neliniște, ca nu cumva întârzierea, care se prelungiă, să fie luată drept neputință, și atunci, la întâmplare, am scris următoarele vorbe:

«Inspectând pensionul D-nei Pompiliu, am rămas cu totul mulțămît, atât în privința modului cum se predă instrucțiunea, cât și în ce privește educația elevelor...».

Mă oprii un moment să văd dacă n'am făcut vre-o greșală gramaticală.

— Trebuie să spuneți ceva și de directoară, zise

D-na Pompiliu cu ton jumătate glumeț, jumătate serios.

Continuai: «In special D-na Pompiliu, directoara institutului, și-a înțeles foarte bine misiunea...».

Nu că împărtășiam exact această părere, dar nu mi-a venit altă nimic la îndemână...

D-na Pompiliu urmăria cuvânt cu cuvânt:

— Spuneți ceva și de curățenia localului...

Odată pornit pe povârnișul acesta, înțelegi bine că trebuiă să merg până la capăt. Deaceea, cu gândul la paianjeni, am încheiat:

«Curățenia localului nu lasă nimic de dorit».

Am ieșit din pension, par'că m'ar fi gonit cineva. Imi veniă să-mi dau cu pumnii în cap. Mă tratam de idiot... laș... om de nimic... aproape alergând pe stradă... Simțiam nevoia să părăsesc imediat acest oraș mizerabil... Lângă un felinar m'am oprit... și examenul de conștiință pe care mi l-am făcut, nu mi-a arătat nici o circumstanță atenuantă. «Mi-am iscălit propria mea infamie... Orice aș face... s'a isprăvit! Va rămâneà pentru totdeauna în acea condică blestemată dovada imbecilității mele... Să mă învărtească până într'atâta o femeie stupidă și idioată? Dar asta înseamnă că nu sunt bun pentru astfel de însărcinare...».

Rezultatul, scumpul meu, a fost că dela felinar m'am dus direct la poștă, de unde mi-am înaintat demisia telegrafic...».

Vasilian se opri. Aflasem însfârșit pentru ce amicul meu părăsise un serviciu atât de însemnat. El continuă:

«Acuma, te întreb... la dracu!... sunt eu un imbecil? După cele ce ți-am istorisit... desigur... dar tu mă cunoști. Prin urmare, vezi că se pot întâmpla uneori lucruri ciudate...».

Vasilian sorbi ultima picătură de ceaiu, apoi împinse paharul în mijlocul mesei...

«Există, desigur, încheie el, un determinism riguros în toate acțiunile omenesti... dar felul în care ele se desfășoară atârnă de-o cauză inițială, care, după cum vezi, poate fi un... cucuiu... Prin urmare, amice, n'ai dreptate...».

MEFISTO

A. Mirea a fost un fenomen ciudat în monotona noastră viață literară. Mefisto însă este o apariție misterioasă. Nimeni nu-l știe cine este și aproape toți scriitorii de talent au fost bănuți că se ascund sub acest sugestiv nume. Această bănuială a căzut întâiu pe umerii poetului Anghel, și l-a apăsât atât de greu, încât într'o zi poetul disperat, s'a adresat scriitorului acestor rânduri :

— Spune odată lămurit, cine e Mefisto, fiindcă altfel încep și eu să cred că sunt eu !

Dar, chiar cu rizicul de a lăsa să încolțească această presupunere până și în mintea lui Anghel, nu i-am desvăluit taina pentru simplul motiv că... n'o cunoșteam nici eu.

Cunosc pe Mefisto în calitate de colaborator al *Flacării*, unde a scris chiar dela apariția ei și al cărei colaborator statornic a rămas. A fost, poate, revelația cea mai de seamă pe care această revistă a făcut-o.

Cu un spirit elegant, încălzit adesea de un avânt plin de poezie, Mefisto observă realitatea cotidiană și știe să redea nota zilei într'un învăliș literar în care uneori interesul actualității concurează cu interesul artistic.

PROLOGUL MEU

Nu sunt poet. Nu am deci dreptul să cânt în versuri.... de granit
Simțiri ce nu încerc și gânduri pe care alții le-au gândit ;
Nu am cu Astrul mort al nopții corespondențe permanente

Și nu-mi dau pradă cititorii intoxicațiilor lente ;
 Maeștrii ritmului cu mine nu au comune, din păcate,
 Decât a pungii goliciune și polițele protestate ;
 Nu am finețea lui Vlahuță și nici avântul lui Coșbuc,
 Nu pot ca răsvrătitul Goga din ceruri trăsnetul s'apuc,
 Nu sunt amantul, ca Rosetti, al muzelor sentimentale,
 Nu fac să roueze lacrimi pe sânurile virginale ;
 Nu sunt patriarhal ca Iosif, ca Minulescu n'am să scriu,
 Inchis în turnul meu de fildes, romanețe pentru mai târziu ;
 Nu sunt nici Cerna, nici Soricu, nici Eftimiu, nici Arghezi,
 Nici Cincinat, nici Moldovanu, nici Karr, nici Nanu, — toți aezii
 Universalei suferințe ori ca D. Anghel, în nuanțe
 Subtile și 'n aristocrate, occidentale eleganțe,
 Prinzând al parcurilor suflet, cântând a serelor parfumuri ;
 Nu sunt Verlainii nici Baudelairii, cu părul lung și plini de fu-
 [muri,

Cari așteaptă nemurirea sorbindu-și schwarzul și visează
 Tomnateca atracțiune a unei doamne ce „caschează”
 În schimbul caldelor săruturi ale imberbului poet,
 Pierdut în lumea lui de visuri și torturat d'un triolet...

Nu sunt deasemeni om politic. Nu știu de lotul treisprezece
 Nimic sau poate tot atâta cât știu de lotul paisprezece ;
 În anticamere carieră politică nu mi-am făcut
 Și 'n visurile mele, noaptea, turburători n'au apărut
 Nici Take, nici Ionel, nici Titu și nici Alecu, nici Vintilă,
 Conu Petrache de asemeni nu-mi face dragoste nici silă ;

Mănânc, mă plimb, mă pierd în gânduri și nu mă m'a chinuit
 [în van

Nici chiar oribila 'ncălcare a dreptului regalian !
 Iar când de-a patriei mărire, în luptele electorale,
 Iși mută demagogii sediul în depărtate mahalale,
 Eu iau toiagul și dāsaga și fug la mare ori la munte
 Să stau de vorbă cu talazul ori cu pădurile cărunte....
 Natură veșnic re'noită, putere 'n veci triumfătoare,
 În sânul tău găsesc iubirea, speranțele mângâietoare,
 A tale glasuri nu înșală, a tale farmece nu mint !
 Ascult isvorul ce băsmeste din vremea codrilor de-argint,
 Ascult copacii ce suspină și pasările 'n ciripiri
 Zicându-și doina lor cea dulce, — poema veșnicei iubiri ;
 Ascult a Firii 'ntregi poveste de mii de glasuri povestită,

A valurilor călătoare cântare pururi nesfârșită,
 Spăimântătoarea simfonie de plânsete și de strigări
 De mugete 'nfiorătoare, de râsete și lamentări,
 De urlate ce sparg văzduhul și de suspine 'năbușite....
 Și ascultând îmi uit amarul și uit pismașele ursite,
 Îmi uit de-a lumii comedie, îmi uit de patimele oarbe,
 Îmi uit de cupa otrăvită pe care bietul om o soarbe
 La tragicul banchet al vieții, pe care ni l-a dat Destinul,
 Nesocotindu-ne durerea, batjocorindu-ne suspinul.

Nu sunt poet, nici om politic. Ce sunt atunci? Mitropolit?
 Cu-asemenea osândă zeei ocrotitori nu m'au sortit!
 Nu risc să-mi văd dară vieța trecută toată în revistă,
 „Furnica” să mă zugrăvească alătura de-o baletistă,
 Și să sporesc cu încă unul pe paraziții bugetari
 Numiți în limba vremii noastre: Mitropoliți pensionari.
 Nu sunt nici medic, — n'am pe suflet nici o victimă omenească;
 Nici avocat, — nu'ncurc pe nimeni; nici profesor, să mă ferească
 A tot puternicul vre-odată să fiu teroare-oficială
 A tinereții care sburdă, pedanterie și spoială;
 Nu sunt reporter, — pot a scrie. Nu sunt nimica, — să se știe! —
 Nici chiar inspector peste arte ori membru la Academie.
 Ce sunt? Un simplu pierde-vară; ca și Mefisto, ocupat
 Să văd subț masca 'nșelătoare pe omul cel adevărat:
 Subț suliman a vremii cută, subț bonomie viclenia,
 Păcatul subț cucernicie, subț erudiție prostia,
 Subț aerele generoase pe neînfrântul egoist,
 Perversitatea și noroiul subț ipocritul moralist,
 Subț patrioți să prind de guler pe demagogii șarlatani
 Cari 'și rezumă idealul în goana după gologani....

De mă primesc cu-această gravă și neiertat'obișnuință,
 Îi rog pe cititori să aibă deosebită 'ngăduință
 Pentru un om care, în jalea ce șade gata să-l înfrângă,
 Să rădă 'n hohot se grăbește, nevrând în hohote să plângă!

LUI MOȘ CRĂCIUN

Moș Crăciune! Moș Crăciune! Pentru-a patruzecea oară
 Vii, cu barba ta cea albă și cu fața ta sbârcită,
 Să îmi treci pe frunte mâna-ți înghețată și ușoară
 Și să-mi depeni la ureche o urare-abiă șoptită.

Moș Crăciune! Moș Crăciune! Tu te 'ntorci dară avântul
Sufletului, cât e lumea niciodată nu s'o 'ntoarce,
Ieri priviam zâmbind spre Ceruri, azi privesc oftând pământul,
Firul ce s'a tors, moșnege, înc'odată nu se toarce.

Veselă copilărie, dulce vreme neuitată,
Unde ești cu-a ta zăpadă troenită subt fereastră?
Unde sunteți ochi de pază, ochi de dragoste curată?
Unde ești tu, tinerețe? Unde ești tu, floare-albastră?....

Ați pierit năluci iubite și cu voi ați luat din mine
Tot ce-a fost mai bun, lăsându-mi drojdia amărăciunii...
O, veniți, veniți aproape !.... Lângă voi e cald și bine,
Chiar când țurturi sunt pe arbori și în sobă stinși tăciunii.

Hai, priviți-mă !.... Priviți-mi sarbăda caricatură :
Fața suptă, 'ngălbenită și chelia lucitoare,
Nasul care se lungește și se pleacă peste gură,
Dungile ce prind să iasă pe subt ochi triumfătoare.

Hai, priviți-mă !.... Priviți-mi inima îmbătrânită,
Inima ce de iubire și speranțe eră plină,
Inima ce de revoltă și de ură azi palpită,
Inima-mi ce-a fost un templu iară azi e o ruină.

Moș Crăciune ! Moș Crăciune ! Astăzi lumea e schimbată,
Astăzi ochiul meu pătruns-a golul nesfârșit al vieții,
Azi prin masca zâmbitoare văd figura sbuciumată
Și sub fardul de pe față văd urgia bătrâneții.

Astăzi sub înfățișarea gravă și impunătoare
A fruntașului politic, văd un mare gheșeftar;
Subt eternul și rigidul moralist văd cu oroare
Un pervers care la poarta Iadului ar stă 'n zadar.

Știu subt vorbele umflate a lui X. socialistul
Că s'ascunde gândul tainic de a deveni prefect ;
Sgârie-l pe N. D. Cocea și vei da de arivistul
Care-și caut'o platformă de succese și efect.

Doamna Ygrec, filantroapă, caritatea în picioare,
Bate străzile cu-o floare albă ori portocalie.....

E un sport cu atitudini și ochiri ispititoare,
Cu senzații, delicioase uneori, de.... filandrie !....

Lux ce te resfeți pe perne de atlas în echipaje
Și aluneci ca fantomă fugitivă în *Fiat*-uri ;
Îndrăznește *decolté*-uri, și *Irlande*, și penaje,
Lux ce 'nghiți vieți și aur, lux ce 'n veci nu te mai saturi ;

Briliante 'n mii de focuri, dulci covoare persiane,
Sèvres, *Baccara* și *Saxa*, *Extra-Sec*, *Asti spumante*,
Chambres séparées la Capșa, icre moi și *vol-au-vent*-e,
Doamne ce vă vindeti corpul pentru blănuri elegante ;

Străluciri scânteietoare, ce orbiți și dați ispite,
Voi, spre care unul strigă răsvrătit, iar altul plânge,
Voi, ce puneți vâl de aur pe mizerii nesfârșite, —
Cât noroi subt voi s'ascunde, câte lacrimi și cât sânge !...

Depărtați-vă, vedenii urâcioase !.... Feri în lături
Nerozie omenească, lume 'ntreagă de minciuni,
Și voi toți bandiți, nemernici, târători !.... Mai iute, mătur!,
Asvârliți afar' gunoiul de canalii și nebuni !

Și deschide-mi, Moș Crăciune, cât mai larg senina zare
Unde ochiu-mi odihnește de priveliștea infamă,
Lasă-mă să văd câmpia peste care neaua pare
Din argint și diamante împânzită o năframă.

Sfântă vieața dela țară, muncă spornică și-augustă,
Vorbă fără' de meșteșuguri, zâmbet neînșelător,
Voi mă răsplătiți de toate câte-aice mă desgustă
Și-mi redați o licărire de credință 'n viitor....

Dar destul !.... În gând, moșnege, gata poate ți-e ocară :
— „Iartă-mă, Mefisto, dară ești un strașnic pisălog ;
„Bați ca domnul Fleva câmpii și suspini ca doamna Smara,
„Într'un timp când Muza doarme și Apollo e olog.

„Vezi mai bine de te 'nsoară căci momentul e propice :
„Ai lumbago, astm, gravelă, și migrenă.... Ce monom !....
„Doamna o să-ți facă ceaiuri, iară tu, citind pe Nietzsche,
„Om ne mai fiind, sărmane, te vei crede supraom !”

BALADA MEA

Sărman culegător de rime,
 Mefisto, drac nevinovat, —
 În contra mea ș'a ridicat
 O lume 'ntreagă, cu asprime:
 Ierodiaconul Arghezi,
 Ranetti și cu Nicanor
 Și Simbolistu 'ntr'un picior, —
 Păstorii, oile și iezii !
 Iar cauza care-i agită:
 Că nu sunt turmă, ci elită.

Ierodiaconul clamează
 Că nu's cucernic îndestul,
 Ranetti, — un virtos fudul, —
 Că n'am morala pururi trează;
 La „Facla“ Nicanor mă 'nvață
 Că-i cel mai elegant stilist,
 Iară Tyrteul simbolist
 Că schiopătez mi-o spune 'n față.
 Și-atâta vorbă risipită:
 Că nu sunt turmă, ci elită!

O critici, gusturi extrafine,
 Ai artei gravi judecători,
 Nu fiți așa ne 'ndurători
 C'un drac inofensiv ca mine!
 Svârliți condeele încolo,
 Distilatoare de venin
 Că-i primăvară, cald, senin
 Și radios pe cer Apollo,
 Iar noaptea stelele palpită:
 Nu suntem turmă, ci elită!

Închinare

O stea nu sunt dar între umeri
Eu port un cap ce e al meu,
Ori prost ori bun (lui Dumnezeu
Nu poți capriciile să-i numeri!),
Și-așă fiind dela ursită:
Eu nu sunt turmă, ci elită!

AL. CAZABAN

Bibliografie. — Încurcă lume; — Deștept băiat!; — Cutreerând; — Chipuri și sufilete; — Departe de oraș; — Tovarășul de drum; — Băiatul lui Moș Turcu; — Intre femei și pisică; — Ce nu se poate spune.

Antipodul lui Brătescu-Voinești: Al. Cazaban. Lui Brătescu-Voinești îi e milă de cei de cari râde; lui Cazaban par'că i-e necaz pe el; dânsul par'că are talent mai mult ca să se răsbune pe cei ce-i amărăsc vieața. Această nu însemnează că literatura sa e polemică. Tipurile sale sunt evocațiuni vii și reale, deși unele au părți dezvoltate neproportionat cu restul ansamblului.

Umorul lui Cazaban e cam artăgos. Atitudinea sa e necazul: el se necăjește repede. Iar modul artistic cum își exprimă acest necaz, pe noi ne face să râdem. La baza umorului său e prin urmare o suferință, care-i turbură seninătatea, îi picură stropi de venin. El se supără când la Huși nu găsește o cameră cum se cade, din pricina *Traviatei*, se supără când biurocratismul funcționarului român îl silește să alerge zile întregi ca să-și poată plăti birul, se supără de farsele lui Pleșu din „Cea din urmă poznă”. Se supără, nu iartă și mai ales nu uită. Are, din acest punct de vedere, o memorie emotivă ce nu dă greș. Și de aceea, umorul său se resimte de necazul care-l provoacă.

Uneori umorul lui Cazaban găsește expresii ciudate de tot, aproape extraordinare, cum e în „Cea din urmă poznă”, în „Greerul”, în „Villa Sofia”, în „Intre femei și pisică”, etc.

Cazaban s'a născut la Iași, în anul 1876, 23 Decembrie.

UN OM IMPUS

Când mă înfățișai, vesel, la ghișeu, ca să-mi iau leafa, — întâia mea leafă — casierul mă primi răstit:

— Da chitanța de bir ?

— Care bir? întrebai prins de îngrijorare.

— Cum, care bir? se supără casierul. Știi că ești nostim!... Adecă cum: Vrei să iei leafă, fără să plătești impozitul personal?...

— N'am știut, — încercai să mă desvinovățesc. N'am mai fost până acum funcționar...

— Chiar dacă n'ai fi fost!... Da atâta lucru trebuia să știi... Cum să nu știi că orice cetățean e supus la un impozit personal! Toți suntem datori să ne plătim dările către Stat.

Și cu toată nerăbdarea celorlalți funcționari, cari așteptau să le vie rândul, casierul îmi făcù un curs întreg asupra rostului contribuțiilor directe și indirecte, atât în țara noastră cât și în străinătate.

Îl ascultam cu sfințenie, aprobându-l din toată inima. La sfârșit, i-am spus lingușitor :

— Aveți mare dreptate!... M'ați luminat cu totul!... Da, vă rog, plătiți-mi leafa, că v'aduc chitanța peste câteva zile !...

— Nu se poate, domnule !... Ce, vrei să calc legea! Legea-i clară!... Eu respect legea!... Nici ministrului nu i-aș plăti leafa, dacă nu mi-ar aduce chitanța de bir !...

Temându-mă să nu-mi ție acum un discurs asupra respectului legilor și cum mai ales ceilalți lefegii mă sfătuiau să nu mai stărui, am plecat după chitanța de bir.

După ce am ocolit Capitala, ca să dau peste Percepția circumscripției din care face parte suburbia mea, am intrat aproape fără respirație în biuroul domnului perceptor.

Când i-am spus că am venit să plătesc birul, perceptorul mă privi, răstit, ca și casierul:

— Ce rol ai ?

— Cum, ce rol ?

— Rolul, domnule! Rolul dumitale! — se încruntă la mine, ca și când i-aș fi spus cine știe ce vorbă grea.

Căutai să-l liniștesc :

— A, da... rolul meu!... Desigur că trebuie să am un rol și eu pe pământ... Sunt funcționar la *Industrie*...

— Nu mă privește, dacă ești funcționar la *Industrie* sau la *Comert*; eu te întreb de rol !...

— Vă rog, vă rog... nu vă supărați... dar eu nu înțeleg ce rol poate să joace rolul meu într'o chitanță de bir?... Nu știu...

— A, nu știi numărul rolului? — mă întrerupse energic perceptorul. Zi așa: că nu-i știi numărul...

— Aveți dreptate!... Nu-i știu numărul.

— Atunci dă-mi chitanța să văd numărul! — ceru perceptorul hotărâtor.

— Păi, tocmai chitanța venii, domnule perceptor!... N'am nici o chitanță.

— Cum? N'ai plătit pe nici un trimestru!... Care va să zică ești dintre acei cari dau bir cu fugiții!...

— Tocmai de asta am venit, ca să ies din această categorie.

Perceptorul se uită la mine foarte mirat.

— Da cum ai scăpat, fără să plătești birul, până acum? Nu te-a urmărit nimeni ?

— Probabil... Dar ce are aface, dacă vin eu singur să plătesc ?

— Crezi că-i așa ușor lucru?... Trebuie să plătești pe un an în urmă, plus o amendă de 50 lei, ca unul care te-ai sustras dela dările către Stat.

— Bine, să plătesc!... Ce să fac, dacă trebuie?

Și făcui un gest ca să-mi scot punga.

Perceptorul mă oprî dintr'un gest :

— Ce să plătești, domnule? Mai întâiu, ai făcut cerere de impunere ?

— Cum, cerere de impunere ?

— Nu știi atâta lucru?... Trebuie să faci o petiție către Administrația financiară, prin care să ceri să fii «impus la impozitul personal!»

— Cum, domnule perceptor, dacă suntem impuși de lege să plătim birul, trebuie să mai facem o cerere prin care să ne rugăm, să fim impuși, cu alte cuvinte: Să ne dea voie să plătim ?

— Așa-i legea — îmi răspunse scurt perceptorul. Nu cumva ai venit aci să discuți legea ?

— Nu... Dar atunci, de ce mai aveți agenți de urmărire ?

— Frumoasă întrebare!... Avem agenți ca să-i prindă pe acei cari, ca dumneata, nu vor să plătească birul și să-i impunem !...

— Admiteți că m'ați prins!... De ce nu mă impuneți?

— Dumneata n'ai fost prins!... Ai declarat singur!

Convins până în gât de argumentarea logică a domnului perceptor, mi-am îndreptat pașii spre onorabila *Administrație financiară*.

Aci, după ce-am făcut o petiție prin care mă rugam, cu lacrimi în ochi, să fiu impus la o dare pe care și vagabonzii o plătesc fără să se mai roage, am înaintat-o registraturei.

După trei zile, venind după rezultat, cu frica în sân — dă, ca omul fără protecție — mi s'a spus că petiția mea e la domnul controlor financiar. Cinci zile l-am căutat — și unde nu l-am căutat? — pe domnul controlor!! Dar par'că mi-ar fi fost el datornic, așa se ascundeă de mine.

În sfârșit, a cincea zi l-am găsit. Răsuflai puțin, crezând că scăpasem. Ți-ai găsit!... Cum eră ocupat,

domnul controlor mi-a dat întâlnire, pentru a doua zi. A doua zi, l-am găsit, dar erà indispus. Un binevoitor din percepție, mi-a suflat în ureche : «Dis-pune-! !»

A dat Dumnezeu!... După multe tratative și o tratație la «Mercur», — zeul comerțului — reușii să fiu impus să am și eu un rol în registrele percepției.

Dar controlorul m'a consolât, bătându-mă pe umeri :

— E, hei! domnule!... Crezi că-i ușor lucru să te împui în ziua de azi ? !...

TRAVIATA LA HUȘI

Am sosit la Huși, cu o jumătate de ceas înainte de miezul nopții. În gară, nici o trăsură. Cineva lămuri pe un boier hușan: «Tăti trăsurile, coane Pavele, îs duse la teatru». Noroc că nu-mi erà mare geaman-tanul; așa că am pornit pe jos spre hotel. După ce am ridicat un deal obositor și m'am rătăcit prin câteva strade adormite, am ajuns, lac de sudoare, la «Hotel Central» al domnului Șmilache.

De obicei, hotelul Șmilache erà luminat *à giorno* la orice oră din noapte, și de asta am rămas surprins, când am văzut că un singur bec își tremură, la intrare, lumina lui ofticoasă.

Bat la ușa portarului: Nici un răspuns. Intru înă-untru; nimeni. Câteva minute l-am așteptat; văzând însă că nu vine, am trecut gangul și am început să sui scara de lemn, d'abia luminată de un bec și mai ofticos decât cel dela intrare. Deși mergeam tropăind, nimeni nu-mi eși înainte. În capul scării, descoperii o sonerie și începui s'apăs butonul din răspuțeri. Nici o mișcare. În sălile lungi nu răsună decât sbârânitul soneriei care pornia din odaia din fund a servitorilor.

Mă îndreptai spre partea ceea, să văd dacă nu cumva nu voiu găsi dormind pe chelner sau pe chelneriță, în odaia lor. Găsind ușa închisă, am început s'o sgâlțaiu cu furie. În sfârșit, se auzi dinăuntru o voce somnoroasă de femeie. După puțină așteptare, eși o evreică nespălată, cu părul sbârilit, cu ochii înclaiți de somn. Intinzându-se a lene, mă întrebă ce caut.

— Cum ce caut? — mă răstii la ea. Ai o cameră?

— Nu știu... Eu sunt servitoare — îmi răspunse, scârpînându-se în cap.

— Dă portarul unde-i?

— E la teatru...

— Atunci chelnerul?...

— Și el e dus la teatru...

Stăpânindu-mi necazul, am rugat-o:

— Atunci, te rog, scoală-l pe domnu Șmilache...

Mă cunoaște bine...

Evreica se întinse, căscând:

— Apoi și domnu Șmilache e dus la teatru...

Mă uitaiu la ceas: Douăsprezece punct.

— Și când iese dela teatru?

— Nu știu...

— Ce mă fac atunci?... Sunt prăpădit de oboseală.

— Stăi! — îmi zise femeia și intră repede în camera ei.

Dar îndată se întoarse cu o lumânare în mână.

— Veniți, să vă dau o cameră... La No. 7, nu-i nici meni.

Intrarăm în odaia No. 7. Cum am deschis ușa, băgai de seamă că nu eră nici un scaun înăuntru.

— Ce fel de cameră e asta?... Nici un scaun?

— Apoi să vezi, — mă lămurì evreica — au dus scaunele la teatru...

— Cum la teatru?...

— Apoi da... Aici stau actorii... Și în fiecare seară, le împrumută, domnu Șmilache, scaunele...

Mă lăsaui sdrobit pe marginea patului. Dar îndată m'am ridicat.

— Ce dracu!.. Nu vezi?.. Nici n'are așternut patul ăsta... Unde-i salteaua și plapoma ?

— Tot la teatru! — îmi răspunse evreica fără să stea o clipă pe gânduri.

— Ce vorbești?... Îți bați joc de mine ? !...

— Nu, zău!.. Să chiorăsc eu!.. Le-a dus la teatru...

— Hai du-te — i-am poruncit. — Scoală pe madam Șmilache, și spune-i să-mi dea un așternut.

Ovreica dete din umeri desvinovățindu-se parcă.

— Ce să fac?.. Și madama e la teatru...

În clipa aceea, se auziră, răsunând pe scară, pași grăbiți.

— Iacă vine și domnul! — se bucură evreica și a-lergă să-l cheme.

— Bine, domnule Șmilache — îl primii dela ușă. Ce fel de cameră e asta!.. Nici scaune, nici...

— Iertați! — se închină Șmilache, le aduce acuș dela teatru...

— Bine, scaunele... dar și așternutul...

— Și așternutul...

— Ce fel de teatru, domnule?!... Cum aici oamenii se duc cu așternutul la teatru ?

— Nu... să vezi, pentru domnii actori...

— Cum ?

— Să vezi — mă lămurî, azi s'a jucat opera... «Tra-viata» și pe ce eră să moară dama cea ofticoasă ?

Taina fiind descoperită, mă mai liniștii.

— Mă rog, și ce trupă joacă ?

— Trupa lui domnu Corfescu dela teatrul cel mare dela București — îmi răspunse Șmilache cu oarecare mândrie.

În sfârșit, după ce mi-au adus așternutul în care murise «*Traviata*» domnului Corfescu dela teatrul cel mare din București, mă aruncai în pat, fericit că-mi voiu putea odihni oasele sdrobite de douăsprezece ceasuri de drum.

Abiã am închis ochii și deodată am tresărit, stăpânit de un gând grozav: «Dacă Violeta a lăsat în așternut, câteva virgule din boala care a silit-o să moară cântând, în fața hușenilor mișcați până la lacrimi?»

Și, cum în puterea nopții, gândurile iau o proporție exagerată, mă și vedeam prăpădit de boală în sanatoriul de tuberculoși din dealul Filaretului. Ba, într'un rând începui să tușesc, simțind chiar dureri între coaste. Poate că gândurile astea m'ar fi dat gata până a doua zi, dacă nu mi-aș fi amintit deodată, că după o reprezentație a «*Traviatei*», am petrecut cu primadona operei până la revărsatul zorilor.

Ațipii din nou, dar iarăș m'am trezit. Din odaia de alături, o voce femeiască fredonă crâmpaie din opera «*Traviata*». Am înțeles îndată că odaia mea se nimerise alături de aceea a primadonei. Am înțeles asta, după felicitările pe cari veniau să i le aducă iubitorii de muzică din urbea Hușilor. Și cum felicitările nu conținea decât spre dimineață, toată noaptea n'am închis ochi. M'am îmbrăcat, bătăind de enervare. Cum din pricina atâtor chinuri, barba îmi crescuse din cale afară, m'am dus deadreptul la bărbier. La «*Briciul lui Traian*», unde de obicei găsiam mușterii răzându-se cu noaptea în cap, de data asta nu erã nimeni. În prăvălie nu erã decât un singur băiat, care mătură pe jos.

— Da unde-i stăpânu ?

— Doarme... A fost aseară la teatru.

Ca să-mi pierd vremea până la scularea bărbierului, m'am dus să-mi fac ghetele la văxuitorul depe

trotuarul din față. L-am găsit moțâind deasupra unel-
telor lui de lustruire.

— Hai, scoală! — am strigat — că doar n'ai fost
și dumneata la teatru !...

— Da, da, da, am fost la teatru! — căscă turcul,
mișcându-și fesul în semn de încuviințare.

Toată ziua am alergat după treburi, fără să mă mai
simt de atâta oboseală. Seara, însă, când m'am suit
în tren, am răsuflat de bucurie, găsind un comparti-
ment gol. Dar abia m'am întins pe canapeaua moale,
și mă și pomenii cu conductorul :

— Vă rog, domnule, compartimentul ăsta e ocu-
pat....

— De cine? — întrebaiu desnădăjduit.

— De trupa Corfescu !...

G. TOPÎRCEANU

Una din speranțele cele mai frumoase ale literaturii de azi. Este secretarul de redacție al „Vieții Românești”, unde a publicat cele mai bune bucăți ale sale. Note biografice? Cerându-le autorului care, în această materie, este desigur „isvorul cel mai competent”, ni-a răspuns cu o spirituală scrisoare, din care extragem:

„Te rog mult să nu-mi dai nici un fel de biografie. Dacă spui că sunt „contemporan.... în viață”, ajunge. Cred că un scriitor nu are dreptul să-și dea biografia în vileag, decât... după ce a murit. Altminteri, e o anticipație cam primejdioasă și comică: de unde știu eu dacă posteritatea (singurul judecător) mă consacără sau nu”.

O judecată complectă asupra umorului lui Topîrceanu e greu de formulat, întrucât pe deoparte opera sa de până acum nu e adunată la un loc, pe de alta pentru că această operă este de-abia la începutul ei. Totuș anumite caracteristici se pot schița.

Umorul lui Topîrceanu e multiform. Din bucățile reproduse aci se poate ușor constata această multiformitate. Fie că el se desprinde din asociații de idei neașteptate, ori din contrastul dintre fondul melancolic și forma glumeată a expunerii, ori numai dintr'o anumită viziune, — umorul lui Topîrceanu este totdeauna poetic și de-o subtilitate de simțire cu totul nouă în literatura noastră. Notele predominante ale acestui umor par a fi până acum: ironia spirituală și duioșia. Dar aceste două note nu se desprind din două atitudini deosebite care alternează, — cum se constată la d-l Brătescu-Voinesti. E o singură atitudine cu două sau chiar mai multe note cari se amestecă,

se dizolvă, se confundă una'n alta. E singurul scriitor al nostru care isbutește cu elemente vesele să înduioșeze până la lacrimi. In această privință „Balada chiriașului grăbit” e un model caracteristic.

BALADA CHIRIAȘULUI GRĂBIT

Proprietăresei mele

Trec anii, trec lunile 'n goană
 Și 'n sbor săptămânile trec...
 Rămâi sănătoasă, cucoană,
 Că 'mi iau geamantanul și plec!

Eu nu știu limanul spre care
 Pornesc cu bagajul acum, —
 Ce demon mă pune 'n mișcare,
 Ce taină mă 'ndeamnă la drum!
 Dar simt că m'apasă păreții...
 Eu sunt chiriaș trecător:
 In scurtul popas al vieții
 Vreau multe schimbări de decor.

*

Am stat la mansardă o lună,
 De-acolo, de sus, dela geam,
 Și ziua și noaptea pe lună
 Priviam ca la teatru, madam' !
 Când luna 'mi venià la fereastră,
 Orașul părea că mă chiamă
 Să-i văd în lumina albastră
 Fantastica lui panoramă...

Mai sus, într'o cameră mică,
 Făceau împreună menaj

Un moș, un actor și-o pisică.
 Iar dincolo, jos, la etaj, —
 O damă cu vizite multe,
 Ș'alături de ea un burlac :
 Un domn serios dela Culte,
 Cu cioc și cu ghete de lac.

De-acolo pe-o vreme ploioasă,
 Mi-am pus geamantanu 'n tramvai
 Și-abiă am ajuns pân' acasă, —
 Pe Berzei, la c'onul Mihai.
 Tiu minte și-acuma grădina,
 Ferestrele unse cu var...
 În față stă c'oana Irina
 Și 'n curte un fost arhivar :
 Vedeai răsărind la olaltă
 Un colț luminos de iatac,
 Pridvorul cu iederă 'naltă
 Și flori zâmbitoare 'n cerdac.

Pe-atunci înfloriă liliacul
 Și noaptea cădeà parfumată,
 Umplând de mirezme cerdacul, —
 Și-aveà arhivarul o față...

Stam ceasuri 'ntregi subt umbrarul
 De flori, așteptând neclintit
 (C'aveà obiceiul arhivarul
 Să sforăe noaptea cumplit...)
 Târziu, când se dà la-oparte —
 Perdeaua, — păreà că visez !

Și iar am plecat mai departe,
 De teamă să nu mă fixez.

(Străine privești fugare, —
 Voi nu știți că 'n inimă port,
 O dulce mireazmă de floare,
 Parfumul trecutului mort!)

Ș'am stat la un unchiu, pe Romană,
 Țiu minte... Dar unde n'am stat ?
 La domnul Manuc, — o persoană
 Cu nasul puțin coroiat, —
 La doamna Mary, pe Regală
 (O, cum mă rugă să nu plec !
 Mi-a scris chiar o carte postală), —
 Pe strada Unirii la Șbeck, —
 Pe Grant, lângă birtul lui Sterea,
 Pe Witting, pe Tei la Confort, —
 M'a dus pretutindeni puterea
 Aceluiaș tainic resort.
 C'așă mi-e viața: o goană, —
 Și astfel durerile trec...

Rămâi sănătoasă, cucoană,
 Că'mi iau geamantanul și plec !

ROMANȚA GRAMOFONULUI

Eu sunt un genial amestec
 De Poezie
 Și de Proză,
 Eu sunt extrema întrupare și ultima metamorfoză
 A Spiritului, care luptă de zeci de veacuri să supue
 Materia
 Din care zilnic își modelează o statuie...
 Eu sunt un sarcofag de note îmbălsămate,
 Un album

În care-o primadonă moartă

Dă

Gratis

Un concert postum.

Prin mine mor ca să renască, vibrații pentru mai târ-
[ziu, —

Eu sunt ce n'am fost niciodată

Ș'un sfert din ce eră să fiu !....

Un capelmaistru invizibil comandă pâlniei sonore

Trei game ultra-violete

Și alte trei multicolore, —

Pe când bagheta lui ocultă, schițând frenetica măsură,

Înscrie notele în aer pe-o 'nchipuită partitură...

Pornesc metalice acorduri și 'n ritmul unui danț ro-
[mantic

Se 'nalță

Cresc tumultoase ca o tempestă pe Atlantic,

Apoi coboară

Se 'ntretae

Și mor subit, — ca un ecou

Produs de sborul unei muște în cavitatea unui ou...

Eu sunt un mecanism precoce,

Sunt o cutie ventrilocă —

Un fericit concurs de piese cu acțiune reciprocă:

Șurupuri

Ace

Manivelă, —

Sunt arcul primului avânt,

Trompetă

Placă

Diafragmă

Și — dracu știe ce mai sunt !

Dar placa se 'nvârtește 'ntr'una ca un perpetuum mo-
[bile....

Pe ea și-au imprimat scheletul un șir de sunete fosile,

Prin care oamenii de mâine vor ști cum fluerau stră-
[bunii —

Căci,

Ce e placa ?

E un *zero* în exercițiul funcțiunii,

O nulă perforată 'n centru,

Un ghem de note,

O tipsie

Pe care doarme o romanță căzută în catalepsie,

E o spirală fecundată de vârful unui ac virgin, —

Caruso

Patti

Batistini

Și tragicul Șaliapin !

Eu sunt....

Dar nu....

Antichitatea mi-a împrumutat un nume straniu,

Din trei silabe —

Frontispiciul universalului cavou...

Eu sunt Trecutul care geme, cu rezonanța unui craniu

În golul căruia Viața își cântă ultimul ecou.

SOBEI MELE

Păstrând intactă adormita spuză,

În colțul tău stai rece și ursuză.

O, inutilă mobilă, — pe semne

Te-ai supărat că nu-ți mai cumpăr lemne?

Tu nu-ți dai seama că, deși regret,

Nu te-am putut prevedea în budget, —

Dar hai să facem amândoi bilanțul,

Să vezi și tu cât valorează sfațul:

Sunt 40 la birt

30 chiria

Sunt 7 și 80 spălătoria
 5 franci e vinul (fără amănunte)
 3 gazul
 4 cheltueli mărunte
 Sunt 10 franci și 20 tutunu
 1 franc pomană

Fac 101

Plus 6 franci pe lună șvarț cu lapte
107 (una sută șapte)

Scăzând acum din leafa de... student,
 Rămâne o băncuță excedent...

Și, vezi, de tine nu mă mir deloc
 C'ai stat o iarnă 'ntreagă fără foc, —
 Ci m'aș miră de mine să trăesc
 O săptămână, fără să iubesc.
 Deci, pân' să cumpăr lemne cu căruța,
 Eu, totdeauna cheltuesc băncuța!

Și-abiă atunci constat c'ar fi posibil
 Să faci căldură fără combustibil...

NOAPTE DE MAI

Sărman cismar !

Ce demon te-a ursit să stai
 Pe tripiedul tău barbar,
 În noaptea limpede de Mai ?

O șoaptă prinde să 'nfioare
 Umila ta singurătate.
 Prelung și rar în depărtare
 Un clopot, miezul nopții bate.
 Coboară vremea, ca o apă
 Nestăvilită 'n lunga 'i cale, —

Și fiecare ceas îngroapă
 Comoara tinereții tale...

Ca niște ritmice ciocane
 Răsună pașii pe asfalt, —
 Sunt ghete mari «americane»
 Și ghete mici, cu tocu 'nalt...
 Acum odaia 'ți pare mică,
 Te uiți cu silă împrejur, —
 Un fum subțire se ridică
 Din lampa ta cu abajur.
 Și iată, că 'n atâtea rânduri
 Ai devenit sentimental,
 Privind cu ochii duși pe gânduri
 Pantoful delicat de bal.
 In căptușala-i de mătăasă,
 Te 'ndeamnă visul tău curat
 Să pui o formă grațioasă
 De picioruș aristocrat...

O vezi la bal... Așă, înaltă
 Și elegantă ca o floare !

.

În ploaia de confetti, saltă
 Perechile dănuitoare.

Și visul tău acum te-arată
 Frumos, ca un locotenent, —
 Când vii în fața ei deodată
 Și-i faci ușor, un compliment:
 — *Dansați cu mine, domnișoară?*
 — *Mersi!* răspunde ea încet.

...Și 'n luxul care vă 'nconjoară
 O strângi la pieptul tău discret.

Te prinde redingota bine,
 Sunt mândre ghetele de lac, —
 Zâmbești, încrezător în tine...
 Apoi, când muzicile tac,
 Ușor vă strecurați afară,
 Prin parcul nesfârșit, — să stai
 Cu ea pe-o bancă solitară,
 În noaptea tainică de Mai.

Și 'ți tremură de-odată mâna,
 Când te gândești c'ai sărută
 În raza lunii, pe stăpâna
 Pantofului din mâna ta !

O, mâna ta rudimentară
 Cu piele aspră de toval !

Acum în pieptul tău coboară
 Revolta caldă, — ca un val :
 Alungi vedeniile triste
 Din lumea celor fericiți, —
 Și mii de gânduri anarhiste
 S'aprind în ochii tăi trudiți.
 O, cum ai răsculă norodul,
 «Sărmana plebe care-asudă» —
 Ai dà nebun cu calapodul
 În rânduială asta crudă !..
 Va trebui să vie-odată
 Acel feeric viitor...
 Și 'n mintea ta înfierbântată
 Te vezi de-odată orator :
 Înflăcărat rostești tirade,
 Pornești mulțimea după tine.
 Se 'nalță mii de baricade
 Și cad palatele 'n ruine.

Tu vezi, în noapte, mii de torții
 «Femei cu părul despletit», —
 Prin aer trece duhul Morții
 Ș'al răzbunării vânt cumplit.

.

Dar, până una alta, iată
 Pe tripiedul tău barbar,
 Cu fruntea 'n mână răzimată
 Ai adormit...

Sărman cismar !

MUSCA

Cum s'a ridicat ea până la ferestrele dela rândul de sus ?...

De obicei o muscă banală — *musca vulgaris* — abiă atinge o altitudine de trei-patru metri. Ar trebui să fii un muscoi, un bondar, ceva *magna specie*, ca să te încumeți până la etajul al treilea.

Altminteri, îți vine ameteală! Ori te ia fără veste un curent de aer și te aruncă cine știe unde. C'asa e legea brutală a vieții: cel puternic învinge, iară cel slab moare, trebuie să moară, — chiar dacă protestează...

Cu toate acestea, musca mea a ajuns acolo pe neștiute, fără multă trudă: probă că și cei mici se pot înălța uneori foarte sus.

Prin crăpătura ferestrei, a intrat într'o odaie, tăcută ca un sanctuar și s'a coborât deadreptul, nepoftită, pe-o farfurie din mijlocul mesei.

Farfuria eră goală.

Totuși după miros (numai după miros) puteai ghici că acolo fusese o porție de «ghiveci călugăresc».

Cu piciorușele de dinainte musca își netezi repede pliseul de câteva ori, apoi se coborî binișor de pe marginea farfuriei și începù o excursie de explorare pe fața mesei.

Mergea de colo până colo, în zig-zag, cu întreruperi mici, cu popasuri scurte. Nu-i vedeai picioarele. Părea că alunecă, trasă de un fir nevăzut.

Așa, trecù peste un chibrit ars pe jumătate, se opri curioasă lângă un capăt de țigară, își murdări vârful unei aripioare într'o picătură de cerneală violetă, care strălucea pe hârtie ca un gândac cu reflexe aurii, se urcă pe o carte închisă, lângă lampă, și de pe colțul îndoit al copertei contemplă nepăsătoare câmpul din fața sa.... Titlul erà scris mare, în mijloc:

LETOPISEȚI

După ce-l ocoli odată cu luare-aminte, poposi din nou, acolo, între litere, și părù că se gândește la ceva... Iar când pornì mai departe, în urma ei rămase un mic punct, negru.

Totuși vietățile acestea mărunte n'au inteligență, — au numai instinct. La ele, prin urmare, nu poate fi vorba de evenimente sufletești, de firească legătură între gând și faptă.

Musca ajunsese tocmai sus, în colț, unde scria cu slove înflorite: «Ex meis libris. Th. Cârțoiu-Ciu-mești». Apoi se coborî, grațioasă, trecù foarte repede peste «f. f. urgent» scris sub adresa unui plic mare, fără marcă, și rămase aninată de marginea mesei, deasupra abisului.

Spațiul o invită.

Se desprinse ușoară și, cu un bâzâit fin, neînterupt, cum ar face motorul unui aeroplan în miniatură, începù să scrie linii caprițioase în văzduhul liniștit al odăii. Așa trecù, plutind în sbor distrat, prin

fața scrinului, pe lângă o cadră cu «Vânătoare de urși albi», pe lângă alta cu Othello îngenunchiat lângă patul Desdemonei, învălmăși câteva fire de praf din «imperiuul unei raze» de soare, porni drept spre oglindă unde se lovî cap în cap cu o muscă aidoma, trecu pe deasupra patului și, în sfârșit, se hotărî să.... aterizeze pe un promotoriu ciudat.

Erà nasul lui Th. Cârțoiu-Ciumești, care dormia cu mâinile sub cap.

O clipă ea rămase nemișcată. Apoi cu precauție se coborî spre colțul gurii, unde se împiedică în câteva fire aspre de mustață.

Buza lui Cârțoiu avu atunci o mișcare scurtă, nervoasă...

Dar peste câteva clipe, musca i se așeză iarăș pe nas. Acum părea mai veselă, mai sigură de sine. Fără vre-o cauză aparentă, jubilă. Din toată fizionomia ei se desprindea un aer de intimă satisfacție, mărturia celui mai simpatic optimism. Cu două lăbuțe fine părea că se spală pe față, — așa cum fac pisicile când trag a vreme rea, — o acțiune discretă pe un teren sensibil.

Cârțoiu strâmbă puțin din nas, într'o parte... Dar, după ce făcu o piruetă elegantă în aer, musca, cu acea perversitate inconștientă de care sunt capabile uneori chiar și lucrurile neînsuflețite, se așeză în acelaș loc...

Atunci Thoma Cârțoiu-Ciumești deschise un ochiu.

Indignat peste măsură, o privi de aproape... Apoi, abia stăpânindu-se, își trase încetișor mâna de sub cap și o repezi ca fulgerul pe de-asupra nasului... dar pumnul lui, nu putu prinde decât aer și se izbi cu putere de părete,

Așa se întâmplă: când dorim prea mult să facem

ceva, tocmai atunci nu facem nimic. E povestea celui care cade dincolo de cal, când vrea să încalece.

Cârtzoiu sări jos din pat.

Musca luase proporțiile unui dușman personal.

Ea sbură întâiu la masă, dela masă la sobă, dela sobă la oglindă, dela oglindă la ușă. Nicăeri n'avea timp de repaos: pretutindenii aceiași mână înversunată o urmăria...

În cele din urmă, începù să sboare la întâmplare, fără țel.

Intră pe sub scaun, trecù sus de tot pe lângă tavan, pe deasupra dulapului, se coborî, se lovì de câteva ori cu capul de geamul limpede care «pastișa» transparența aerului...

Erà plictisită, demoralizată, Aripele abiă o mai țineau. Nu se așeză bine și trebuiă să sboare iarăș, îndată ce simția că se apropie mâna aceia absurdă și vicleană, să sboare mereu, fără să-și dea seama pentruce. Căci nu pricepeă permanența primejdiei, iar instinctul ei sigur o purtă într'un cerc vițios.

Deodată însă, ea se oprì jos, lângă o ghiată mare cu bizețuri, unde descoperì o coajă de măr cărămizie, din care, uitând într'o clipă toată primejdia, începù să sugă cu aviditate.

Dar, pe când se ospătă astfel, o năpraznică lovitură căzù de sus.

A fost un dezastru, un cataclism, ceva asemănător cu deslănțuirea forțelor oarbe ale universului.

Nimic n'a mai rămas din ea.

Și așa pierì fără urmă, contopindu-se în marele Tot, așa trecù în ținutul pustiu al Nirvanei, această faptură inocentă, pentru care vieța n'a fost decât o goană după lucruri dulci, un scurt prilej de desfătare.

I. C. VISSARION

S'a născut la anul 1883, în satul Costești, județul Dâmbovița. N'a publicat încă nici un volum. Pare a fi moștenit ceva din umorul nesecat al lui I. Creangă.

Cași marele povestitor moldovean, I. C. Vissarion este țăran, — după mamă, numai, — trăește la țară și suferă toată mizeria la care este osândit bietul țăran român. Povestește cu mult haz și are o fantazie umoristică țărănească dela care se pot aștepta surprize frumoase.

Deocamdată, viața sa se scurge liniștită între plug și călimară, între sapă și condei, visând, când stă aplecat peste brazda-i săracă, aeroplane care să revoluționeze aviația și mâsgă-lind, cu mâini crăpate de munca pământului, toată hârtia câtă se găsește în satul său, ca să pătrundă tainele.... mecanicei.

În ore libere, este adesea și clientul nevinovat al jandarmului rural.

MESTER

— Noroc neică, și să trăiești fiindcă făcuși cinste.

— Noroc, nene.

— Măi neică, mă speriasem că nu mai am cu ce să trăiesc. Pământ nu, *servici* nu, bani nu; mă luasem de gânduri că pier. Făcusem un drum pe la București să găsesc de lucru, nu găsisem. Aflasem pe o stradă vre-o treizeci de lucrători, făcând pavaj; mă rugasem eu de ei: «Măi vere, da' primiți-mă și pă mine în rând

cu voi, că doar rumân sărac sunt și eu» — nu fusese chip; spuneau să trebue să fiu *trecut* dela primăria orașului. Umblasem după binale, dar nu se 'ncepuse lucrul la ele. Căutasem să intru la făcut de canale, dar nici la alea nu se 'ncepuse. Mă dusesem pe cheiul gârlei, acolo unde se face Senatul acuși, dar nu m'a primit nimeni. Cei doi franci, cu care plecasem d'acasă, se isprăviseră și a trebuit să mă 'ntorc mort de osteneala drumului: trei poștii dusu și trei venitu, și mort aproape de foame. Nevasta:

— Ai venit, mă?

— Am venit, fă.

— Păi de ce?

— Păi uite așa! N'am găsit de lucru. Și boerii nu m'au chemat să le dau câinii la apă!...

— Păi acuși ce e de făcut?

— Să mai aștept...

Nu m'a lăsat hoța de nevestă decât vre-o patru zile să stau acasă și iar m'a pornit pe drum.

— Du-te, măăă!... Că arbagic nu-e, usturoiu nu-e; basma în cap n'am, fustă n'am; cămașă n'ai, opinci n'ai... bani n'aveam... Copiii cer, eu îți cer, ție îți trebue!...

Un hoț de perceptor mă tot amără și ăla din două în două zile. Dac'am văzut, am plecat iar la București după lucru. Nevasta îmi făcuse o turtă mare și mi-o băgase în traistă împreună cu vre-o opt fire de praz.

Plecasem singur din sat și, cum s'a brodit tot drumul l-am făcut singur fără tovarăș. Acuși de, ca pă drum când ești singur, te prind gândurile și mergând haida-hai, haida-hai, ele se deșiră lungi, lungi, împânzuești drumul cu ele și-ți faci fel de fel de planuri. Așa și eu, m'am pus pe gânduri, ce să fac, ca să pot trăi în lumea asta, în care e și atâta bine pentru unii și atâta rău pentru alții.

«Măi, da ce-aş păţi, dacă aş zice că sunt un meşter?... că sunt şi eu meseriaş?...»

Judecai toate meseriile. Să zic că sunt... fierar? Te pomeneşti că n'oi şti să călesc fierul cum trebuie, şi-oi mânca vre-o trântală. Văzusem eu pe Țigani cum fac când ascuţ fiarele plugului, dar de... nu m'am uitat cu stăruinţă şi nici nu i-am întrebat cu gând să le fur meşteşugul.

Să zic că sunt... tâmplar?... Nu ştiam nici sculele cum se cheamă. Şi-apoi sunt măşuri, scoburi, drăcii, pe care n'oi şti să le fac. Stric blănile şi oi păţi şi vr'un bucluc de judecată...

Ia să mă fac... zidar!.. La zid ce mare lucru e? Pui cărămida drept, păzind-o să nu vie rost peste rost; atârni un pietroi de o aţă, ca să duci zidu drept în sus; chiorăşti ca pe puşcă 'n lungu zidului, ca să nu fie borţos sau flămând într'o parte, iei var sau pământ cu canciogu şi... lala-la-lai toată ziua, cânti şi strigi din când în când: var, băieţi; cărămidă, băieţi şi.. eşti meşter zidar!

Intrai în Bucureşti cu planul făcut gata: să zic că sunt zidar. Plecai prin binale. Acolo zidari erau talieni, nemţi şi Țigani. Mai zdrenţe de oameni ca Țigani n'or fi pe lume. Mai puturoşi şi mai scârboşi ca ei, nu se mai găsesc alţii. Mă uitai la felul cum lucră fiecare. Talienii cu pipele în colţul gurii, cu pălăriile strâmbate şi puse pe-o parte a capului cu gust, ciocniau cărămidile şi le aşezau pe zid de par'că erau de acoloa. Un Țigan mustăcios făcea şi el pe zidarul. Patru-cinci Țiganci se'nvârtiau pe lângă el, ba dându-i var, ba cărămidă, ba aprinzându-i luleaua, ce te trăsniă a scrum îpuţit cât de colo. Gasperu cu deştile încârligate, fudul şi umflat ca un curcan primăvara, strigă:

— «Aida cu varul!... Aida cu cărămida... ca stă zidarul dânu lucru!...»

Adică eu să nu fac zidărie, barim ca cioroiul ăsta?... Imi tai mâinele de n'oi face!... Mă dusei la antiprinor înfipt.

— Domnule, n'ai nevoie de un meşter?

— Ce meşter?

— Zidar.

— D-ta zidar?

— Eu zidar.

Se uită la mine, mă văzu cu nădragi, cu cojoc şi mintean peticit... În sfârşit, cum zice vorba: «Gol pistol», ori: «Imbrăcat prepeleag».

— De aşà zidari n'avem nevoie.

— De ce, domnule?

— Pentru că nu ştii.

— Eu, domnule?

— Tu, domnule!

— Mă domnule, nu te uită la trenţe, uită-te la cine-ţi vorbeşte din trenţe!... Eu sunt zidar de colţ... Eu, domnule, am avut şi 15 lei pe zi la noi la ţară...

— D-ta?

— Eu!

Văzui că îndrăzneala îl făcù să-mi zică «dumneata».

— Păi atunci de ce nu eşti îmbrăcat mai bine?

— A ha!... zi ăsta e cusuru?... Vrei să mă vezi cu ceas la brâu, cu vărgături de papalete, cu genunchii plini şi roşii de praf de cărămidă?... Păi bine, domnule, de ce uiţi că eu sunt ţăran?

— Bine, atunci, să vii mâine... dar cât ceri pe zi?

— Ca să mă vezi întâi cât pot, îţi cer puţin de tot: şase lei.

— Bine, să vii mâine.

— Bine domnule, am să viu mâine.

Şi am plecat. Până seara am mai fost la vre-o pa-

tru binale, lăudându-mă cu meșteșugul meu de bun zidar, zidar de colț.

Un antiprinor dela o bina mă luă la rost:

— Carnetu de meșter...

— Ce carnet, domnule! Țsta mi-e carnetu — și-i arătai palmele.

— De ce n'ai carnet?

— Pentru că n'am; da' adică, carnetu lucrează bine, ori meșteru?... Lăsați-mă în pace, domnule, cu mofiturile dumneavoastră!...

Seara, la un han, mă'mprieteni cu un golan; n'avea nici el de lucru, și umblă de vre-o trei zile flămând prin București. Sărăcia îl făcuse și pă el să se ia de gânduri:

— Știi ce — îmi zise el — hai să zicem că suntem olteni, și să ne băgăm cu coșurile... N'avem nădragi oltenești, dar nu s'o băgă de seamă, ne-or primii ca olteni...

— Ce olteni, mă — i-am zis — să strig eu de colo până colo: «peș-peș; cherb-cherb; iaurt-caimăcel» și să mă bată vardiștii că'nșel la cântar? Eu sunt zidar!

— Păi atunci fă-mă și pă mine zidar — zise el.

— Iaca na, parcă-i lucru mare și treaba asta! Hai-da, de azi 'nainte zidar să te cheme! În numele tatălui și al fiului și al sfântului duh!...

I-am zis ca la botez!

— Măine, să zici că ești un vechiu lucrător al mieu. Că ai lucrat sub comanda mea sute de binale — și să îmi zici: meștere... Auzi?

— Auz.

— Că altfel nu te iau la lucru cu mine...

— Așă am să zic... Da' dumneata ești zidar cu bună seamă?

— Eu, mă? Păi adică tu crezi că nu sunt? Vai de tine secătură! Păi eu sunt zidar neam din neam... Bă-

trânul a căzut de pe coșul unei case, drept pă vatră, în căldarea cu mămăligă!... Și-a și opărit o toană. Tată-meu a căzut de pe zidul bisericii drept în brațele prietesei... Eu, de mic-mititel, cu canciogu iurei-fleașc, am zidit mereu... Ei, da' tu te miri, că de ce-oi fi așa jerpelit?... Am dat și eu de-o belea, ca tot creștinu.

— Mare ?

— O-ho!... Cât tine de mare. Acolo mi-a rămas carnetu de lucrător... — Și-mi veni un gând să torn prostului ăștia o minciună, care să-mi aducă și bine pe-o parte și puțin rău pe alta.

— Ce-ai pățit, zău? — stăruî el.

— Mi-e că spui la cineva și e stingere... îl mai înfierbântai eu cu vorba.

— Ferească Dumnezeu, nu spui...

— Uite ce, da să nu spui... Mi-am omorît nevasta... am prins-o cu ibovnicu... Am făcut un an osândă și mi-a luat dreptul să port carnet... da' meșter ca mine mai rar! Stăi să vadă ei lucrul meu și — lasă! Tu să taci și ai să fii lucrător cu 4—5 lei pe zi.

— Tac.

Eu mă gândiam: zevzecul ăsta o să ție deocamdată secretul în el, dar o să șoptească: «E-he, ăsta e zidar mare, da' are el un cusur!» și toți o să-l întrebe și el legat cu mine, n'o să spuie și toți o să sfârșească prin a aveà credință în meșteșugul meu. Pe de altă parte, el o să aibă frică de mine, că de m'o spune, îl altoiesc c'o muchie de ciocan, și-l suflu după lume... Și-apoi și dacă o spune, o să spuie târziu de tot, când eu am învățat meșteșugul și când voi putea să trăiesc oriunde.

L-am lăsat în credința asta. Dimineața am plecat cu el după mine prin binale...

— Un meșter și un lucrător...

— Nu e loc!...

Dacă am văzut, m'am dus întins la cel ce-mi spusese: să vii mâine.

— Uite, domnule, mi-am găsit și un vechi lucrător al meu... Nici el n'are de lucru...

— Domnule, zău, nu putem azi... Vreau să dau afară pe gașperul ăla, da'... să vii mâine...

— Bine, domnule, vin și mâine.

Am plecată ră iar amândoi.

— Meștere, încotro o luăm ?

— Hai să ne 'ntindem cu burta la soare...

— Păi ni-e foame...

— Și dacă; până mâine dimineață avem destul timp să răbdăm!

Nu mai zise nimic. Plecarăm prin mahalale. Tovarășul meu se oprî la o poartă unde erau vre-o două-trei cocoane la sfat.

— N'aveți ceva de lucru? — le 'ntrebă el.

— Da' ce știți d-v. să faceți?

— Orice! — sării eu cu gura.

— Cum orice ?

— Orice, coconiță, — stărui și el.

— Știți să faceți uluci ?

— Noi? D'apoi asta-i meseria noastră, întării eu.

— Atunci veniți încoace.

Și am intrat după cocoană, într'o curte mică, ca de zece pași. Ne arătă pe ici, pe colea, niște mici reparații, vre-o 70—80 de scânduri de bătut.

— Cât dați, coconiță?

— Cât cereți ?

— Păi, opt lei.

— E mult.

— Dar cât ?

— Cinci lei.

— Noroc să dea Dumnezeu!... Să dați și câte un rachiu.

— Dau.

— Aduceți cuie și scânduri.

— Păi nu vă duceți să vă luați sculele ?

— Nu ne mai ducemconiță, că stăm departe... Găsim p'aici vre-o muchie și... gata.

Cocoana începù să se cam îndoiască de meșteșugul nostru.

— Zău, știți dulgheria ?

— Noi, conită? Vai de noi! Păi suntem meșteri, cari pot face scule, nu numai lucruri cu ajutorul sculelor!... Meșterul lucrează, conită, nu sculele.

— Uite, iă d-ta un camion și hai să-ți încarc sculele mele și să vedem faci ulucele cu ele. Dar mie, dăm cuie și blăni, și mă prinz că și cu un pietroi îți fac ulucile.

Cocoana se încredință iar, trimese servitoarea să cumpere două kilograme de cuie și pe noi ne duse la o magazie să luăm d'acolo niște șipci ce le aveà luate mai dinainte. Cărarăm șipcile, ne apucarăm și îndreptarăm cum trebuia bulumacii, mai băturăm pe lângă ei pietroaie, ca să-i înțepenim, puserăm câte un lat pe unde trebuia și, când ni se aduse cuiele, începurăm :

— Mă, pune șipca drept... bate-o în cap să mai intre în pământ ca să rămâe în linia aței, să fie toate de-opotrivă... Ține — și dam... tranc-banc în cui, cu un toporaș cu care cocoana spărgea retezăturile de lemne ca să facă țândărele de sobă.

Se făcea uluca de ne miram și noi.

Pe la nămieț o deterăm gata.

— Bravo, băeți, nu credeam.

— Rău, conită; noi suntem meșteri.

— Vă credeam că sunteți țărani proști și vă lăudați.

— Și mai rău,coniță, pentru că țăranii nu sunt proști pe toate părțile, ci numai pe câte-oparte.

Cocoana ne dete șase franci.

— Vă mulțumesc, băeți, că ați fost oameni cinstiți... Douăzeci de lei mi-au cerut unii, și le-am dat 15 lei și n'au vrut.

— I-auzi mă, — zisei eu ghiontind pe tovarășul meu. Dar îmi luai seama și o dresei.

— Ce hoți și meșterii dela București, coniță!

Plecarăm. Scosei și dădui tovarășului trei lei și oprii și eu trei.

— Vezi, mă ?

— Văz, meștere.

Am umblat până seara să mai găsim vre-un chili-pir de lucru, dar nu s'a putut... A doua zi ne-am sculat de dimineață și hai la bina... Antriprinorul nu venise încă. Intrebarăm noi de el, lucrătorii începură să ne spue :

— Râde de dv.! Nu vă crede meșteri.

— Așă? Păi adică m'a ținut trei zile cu vorba! Stăi, că-l fac eu să mă pomenească! Haide după mine, mă! — și plecarăm.

— Ce ai de gând, meștere, să-i faci? — întrebă tovarășul.

— Ce să-i fac ?

— Să nu mai faci vre-o nefăcută să intru și eu în bucluc....

Mă umflai de răs. El ținuse minte minciuna cu omorul și acum căută să se păzească. Zisei așă, cum i-ai dà să înțeleagă, că ce am de gând să-i fac, o' să fie grozav.

— Nu-i fac nimic !

Da' el tot fricos :

— Păi dacă nu-i faci nimic, de ce te lăudași că-i faci ?

— Bine, zevzecule, trebuiã să ne lãsăm să rãzã ăia de noi acolo în fațã? În dos zicã ce-or pofti, da' în fațã n'aș fi răbdat, aș fi altoit vre-unul și poate cã nu se mai sculã !

Tovarășul meu rămase și mai înfricoșat. Ca să mă îmbuneze, pesemne, zise :

— Dar dacã lucrãtorii ne-or fi mințit ?

— Așã poate să fie. Și mă gândii cã și asta s'ar puteã.

— Mã, știi cevã?... Hai să ne îmbãtãm nițel, ca să avem poftã de harțã, și să ne întoarcem îndãrãt.

El nu prea vrea. Eu mă rãstii la el :

— Haide!... De nu ne-o primì, i-om trage doar o înjurãturã...

— Pentru o înjurãturã nu e belea mare, da' să te oprești numai la ea.

— Numai, dacã ți-e fricã de bãtaie.

— De, și bãtaia e rea.

— Prostule, par'cã ești oalã să te spargi! Ce e? El dã, tu dai și asta e. Dacã te-a rãsbit o rupi de fugã să scapi; dacã l-ai rãsbit o rupe el de fugã să scape!

Ne duserãm la un han. Bãurãm drojdie. El nu prea vrũ să beã. Plecarãm trãsniți la bina. Dedeparte începui să strig :

— Hei, domnule, ți-a sosit meșteru și lucrãtoru... Noroc să deã D-zeu !

— Noroc, meștere, noroc !

— Ei, ce gând ai? Reteaz'o, intrãm în lucru, cã vreau să știu ?

— Sã intrați.

— Șase lei eu ?

— Șase.

— Patru lei lucrãtoru ?

— Patru.

— Noroc să deã D-zeu !

— Noroc.

— Desbracă-te, mă, și hai după mine.

Începură toți să se uite la mine ca la altă aia.

— Cazi după schelă, domnule...

— Eu... pe schele m'a făcut mama!... M'am suit sus.

— Cărămidă și var!.. Ia canciogu în mână, mă, și toarnă ici să pui cărămida drept ca să dau cu pușca... Așa!... Una!... Pune! Și-alta... gata...

Tovarușul puneă varul și eu așezam cărămizile, căznindu-mă să le pui drepte ca și talienii. Unii din cei vechi începură să râză; eu le tăiai prafu:

— Mexina!... Nu râdeți, că vă asvârl de sus de-a raca-baca!... scurt! — N'a mai răs nimeni.

Pe la nămiez m'am pomenit desbătut de-abinele. Trăsei cu urechea și auzii :

— Se cunoaște după beție că e meseriaș! Beția îl face așa golăneț, dar aminteri pare om al dracului!

— Am tăcut muche. Ei nu știau că și sărăcia te lasă gol tot ca beția. Două-trei zile m'am făcut beat, ca să se puie greșalele pe socoteala beției, da' mă uitam cu ochii de mi se părea că găuresc și cărămida. La trei zile m'am simțit zidar. Antriprinoru mi-a suit prețul la opt lei pe zi și lucrătorului la șase... Am luat bune parale. D'atunci am rămas zidar sadea. Am pri-ceput că în lume îndrăzneala face multe parale. Da' cum s'a brodit: aici și beția a făcut ceva: mi-a slujit de carnet de meseriaș!... Acuși mă gândesc, să nu mă puie dracu la cale să îndrăgesc beția, că ar fi stingere. Tovarușul meu e și el zidar și nu vrea să se mai des-partă de mine... Și uite, așa am învățat eu meșteșugul. Îți mulțumesc de cinste, neică.

— N'ai pentru ce...

— Să ne vedem în bine...

— Amin !

VICTOR EFTIMIU

Bibliografie. — Înșiră-te mărgărite; — Cocoșul negru; — Ave Maria; — Akim; — Ringala; — Poemele singurătății; — Spovedania unui clown; — Vorbe... Vorbe... Vorbe...; — Din temnițele Stambulului; — Ariciul și sobolul.

Victor Eftimiu s'a născut în comuna Boboștița (Macedonia), la anul 1889. După cum singur se laudă, are printre strămoșii săi pe însuși Homer. Prin urmare, ar fi avut de unde să moștenească geniul. A scris de toate: versuri și proză; nuvele și poezii lirice; piese de teatru și cugetări; lucruri duiioase și vesele.

Nu este, desigur, un umorist. Câte odată însă privește lumea cu un scepticism ușuratic care merge până la cinism spiritual. Mai ales în „Vorbe... Vorbe... Vorbe...” care aduc aminte „Pensées d'un emballer” de Commerson. De altfel, autorul fiind foarte tânăr, încă nu se pot face aprecieri definitive asupra acestei... varietăți a talentului său și nici chiar asupra însușirilor sale generale de scriitor.

Ca să vezi ce defecte are cineva, ascultă cecece pune mai des pe socoteala altuia.

*

Ne folosesc mai mult defectele decât calitățile prietenilor noștri.

*

Când mă atacă dușmanul, eu pot să-mi fac casă, li-

niștit. Dar nu-mi pot face casa, când vine prietenul și mă ține de vorbă.

*

Meseria de scriitor are foarte puține satisfacții. Dacă n'ar fi insuccesele confratilor, nu știm ce satisfacție ar mai avea bietul scriitor.

*

Cel mai mare arivist e maimuța: a ajuns om...

*

«Utilitățile» sunt inutile.

*

Tineretea e singurul defect de care ne corijăm fără voia noastră.

*

La noi se spune «e tânăr» cu acelaș ton, cu care, în țările civilizate, se zice: «e vițios», «e leneș», «e ramolit».

*

Când nu vor mai scri decât oamenii cari au de spus ceva, industria hârtiei va da faliment. In ziua aceea însă, vai de urechile trecătorilor: se vor înmulți oratorii !

*

Ce poate fi mai insipid decât un om fără nici un defect ?

*

După ce apune soarele, rămâne destulă glorie și felinarelor.

*

Numim «bine crescut» pe omul care ne înghite toate mojițiile.

*

Femeile, măritându-se, câștigă libertatea pe care o pierd bărbații, însurându-se...

*

Suntem atât de leneși, încât chiar munca altora ne obosește...

*

Artritiem: Răzbunare postumă. Toate vacile pe cari le-am mâncat în viață, înviază și ne mănâncă, rozându-ne încheieturile.

*

Socialist: Scoală-te tu, să stau eu...

ȘORICELUL ȘI VRABIA

Șoricelul zise vrabiei :

— Surioară, cât mi-ești de dragă! Ești tot așa de micuță ca mine și ai aceiaș coloare. De câte ori te văd coborând din pom, după grăunțe, mi se pare că sunt eu, când mi-or crește aripioare...

— N'or să-ți crească aripi niciodată! — îi răspunse vrabia cu dispreț. — Eu nu sunt sora ta și te rog să nu-mi mai spui așa. Se prea poate să fiu tot așa de micuță ca tine, să mănânc aceleași grăunțe și să am aceiaș coloare, dar nu uită că eu sbor, pe câtă vreme tu ești un șoricel nevrednic. Pe noi nu ne leagă nimic, nimic nu ne apropie măcar. Și n'o să fim alături nici odată !...

Morală.

Am uitat să vă spun că această convorbire se petrecea în stomacul unei pisici.

PLÂNGERILE LUI OVIDIU

(Fragment).

Salut, poetică cetate,
In care fuse exilat
In vremea antică Ovidiu
Și 'n vremea nouă Cincinat !
In veci am să-mi aduc aminte
De-o noapte albă, inspirată...
Treceam cu Cincinat prin piață ;
Priviam statuia. Când de-odată,
Ovidiu începù pe lună,
O nouă tristie. Ne-a spus :
— «De-aveți vre-o trecere, o tineri,
Rugați-vă la cel de sus
Să mă scutească de rușinea
De-a stă în piață cu birjarii,
Să-mi râdă 'n nas mahomedanii
Și să mă sudue bulgarii ;
Să-l am pe Hrisicos în față
Și să miros restaurant
In loc să-mi vină adierea
Parfumurilor din Levant !
Mi-a fost destul să fiu ispita
Atâtor tipuri indiscrete,
Din umbra mea să fac umbrelă
Văcsuitorilor de ghete, —
Destul, duceți-mă la mare !
Vreau să mă 'mbăt de val, de cer,
Să stau cu stelele de vorbă
Ca 'n vremea când visam, stingher ;
Duceți-mă la țarmul mării
Să mă 'nfrățesc cu nesfârșirea
Și 'n locul găurilor negre

Să mi se-aprindă iar privirea,
 Și 'n ochii mei să se resfrângă
 Albastrul apei infinit.

.....
 «Duceți-mă la țărmul mării
 În fața zărilor deschise...
 Luați-mă, vă rog, din piață !»
 Și gura bronzului se 'nchise.

O, voi, prieteni din cetatea
 În care fost-a exilat
 În vremea antică Ovidiu
 Și 'n vremea noua Cincinat, —
 Pe Cincinat o să-l permut
 Ministrul Cantacuzino,
 Dar mută-l dumneata pe-Ovidiu
 O, domnule Pariano !

ROMANȚA CELOR TREI SARMALE

În șapte-sute-șapte-zeci de mustării
 Din București,
 În șapte-sute-șapte-zeci de mustării
 Ai să găsești
 Sarmale verzi,
 Chiftele blonde,
 Cârnați cu must
 Dar oridecâteori umblă-vei
 Din Dealul-Spirei până 'n Tei,
 N'ai să auzi
 Din drâng,
 Din cobze,
 Din mandoline
 Și țambale

Decât romanța fără vorbe, —
Romanța celor trei sarmale...
Când fumul domurilor,
Fumul
Cel din grătar și clește saltă
Pictă-va glasuri violete
Deasupra papurei de baltă,
Când fumul va urzi povestea
Vre-unui templu ninivan
Și-aiurând,
Va scrie pe boltă
Verseturi albe din Coran,
Tu să comanzi un chil și-o fleică,
Aduse 'n talere de-argint
Și 'n cinstea lor,
In cinstea
Amantelor ce mint.
Să dai pe gât clondirul palid
Întreaga fleică s'o mănânci,
Să 'ngâni
Romante fără vorbe
Din vremea când umblai pe brânci,
Și-apoi să ceri condei,
Hârtie,
Nisip de Gange
Și 'nc'un chil,
Să-ți amintești c'aveai o minte
In zile când erai copil
Și astfel,
Stând,
Ca o puață pictată 'n geam de panoramă,
Să scrii trăznitele poeme
Ce sbor din gânduri fără mamă
Și într'un cântec,

Cel din urmă,
Strângându-ți versurile tale în strofe șapte-
[sute

Să închizi
Romanța celor trei sarmale !...

B. DELAVRANCEA

Bibliografie. — Nuvele: Sultănica (1885); — Trubadurul (1887); Paraziții (1893); — Între vis și viață (1893); — Hagi Tudose (1903); — Teatru: Apus de soare (1909); — Viforul (1910); — Luceafărul (1910); — Irinel (1911); — Hagi Tudose (1912).

Deși se numește Delavrancea, este de fel din jud. Ilfov. S'a născut la anul 1858 și se numea Barbu Ștefănescu. Delavrancea a fost pseudonimul literar. În cele din urmă și-a schimbat, cași Peneș Curcanul, porecla (în renume, așa încât cu pseudonimul care a iscălit pe „Sultănica” și „Trubadurul” l'am văzut contra-semnând mai târziu decrete regale

B. Delavrancea a fost ziarist, deputat, primar al Capitalei și ministru. În literatură, d-sa este un romantic impulsiv, cu o viziune puternică, cu fantazia caldă, un pictor minunat, cu isbucniri strălucitoare, cu un verbalism de o abundență ce fascinează. având ochiu ager de observator sigur, Delavrancea a văzut și părțile dureroase ale vieții, dar și unele din cele hazlii. Fiind contemporan al succeselor lui Caragiale și prieten intim al acestuia, a prins gust și pentru exprimarea impresiilor ce i-a lăsat observarea ridicolului vesel.

DOMNUL VUCEA

(Fragment)

Lecțiile mergeau strună. Nu învăță nimeni nimic.

Clasa avea șaisprezece bănci; băncile aveau șaisprezece «primi» și șaisprezece monitori; peste monitori erau trei «monitori generali»: doi de învățătură și unul de «ordine». «Generalii» ascultau pe monitori; monitorii ascultau pe primi; primii ascultau pe școlarii fără grad. Școlarii dau «interes» primilor; primii monitorilor; monitorii ungeau pe generali; iar generalul de ordine, care nu pune note la învățătură, ci numai *însemnă*, cu o cruce, cu două și cu trei, pe cei ce nu stau zmirna, când îi veniă lui poftă «să auză musca 'n tavan», luă ce putea dela monitori, primi și școlari. Generalii băteau pe toți; monitorii, dela primi în jos; primii pe școlari; școlarii se târnuiau între dânșii.

Pentru nota «rău» nu dedeai nimic; pentru «binișor»: pâine, brânză, măslina; pentru «bine» făceai bogaciul, simitul și plăcinta pe dindouă; pentru «prea bine», pe lângă celelalte, mai dăruiai arșice și condeie de fier noi; pentru «foarte bine» ceva gologani, mai ales din banii noi cari tocmai p'atunci ieșiseră; «eminențele», «eminența mică» (e) și «eminența mare» (E), cu ajutorul băncuțelor și a jumătăților de sfaș.

Generalii arătau monitorilor să învețe «d'aici și până aici»; monitorii, primilor; primii școlarilor.

De obicei, Domnul Vucea când intră în clasă, noi, fiind toți cu ochii pironiți în carte, începea să cerceze notele. Pe «binișor» îl trăgea de urechi, lui «rău» îi trăgea la palmă cu linia lată, cu nuiaua sau chiar cu linia în patru muchi când se făcea foc.

Oh! atunci eră nespus de rău! Se scărpină în barbă,

repede de nu i se vedeau degetele, și porunciă fără milă :

— Dă-i zece tătarului, dă-i zece!... ha! tătarul!... zece!... cinci cum o fi și cinci pe dungă!

Generalii trăgeau strașnic. De câte ori auziam «jart», auziam și «aoleo»! Inima noastră, cât puricile, d'odată se umflă și ni se poticniă răsufllarea.

Mi-aduc aminte că odată am strâns ban cu ban, din ce-mi dă mama, până am făcut jumătate de sfaņț. Două săptămâni nu luasem decât binișor și rău. M'a sguiduit de urechi, mi-a tras la palmă, iar în ziua când eră să ajung la linia în patru muchi, la «cinci cum o fi și la cinci pe dungă», am dat monitorului o jumătate de sfaņț. În ziua aceea mi-a dat: *foarte bine, eminențe mici și eminențe mari*.

Domnul Vucea, văzând așa minune, s'a scărpinat în barbă ș'a răs, un răs necăjit.

— Ha tătarul, vezi tătarul, când vreă învață tătarul, dă-i trei pe dungă că *poate și nu vreă!*

.....

Sâmbăta eră *rânduiala de Duminică*. Mânele, obraji, urechile, gâtul și părul să fi fost spălate cu săpun iar unghiile tăiate. Incepeă inspecția de dimineață. La palmă îți trăgeă cu linia, peste obraji *lipiă câteva tătarului*, de urechi te *încălziă*, de păr te *dă cățea*, la ceafă *burdușiă pe tătar*.

Cu unghiile eră învrăjbit rău.

Dacă nu erau bine tăiate, făceai mâna puică, strângând degetele floare, cu unghiile în sus, apoi, cu linia în patru muchi, *judecă puica tătarului*. Și eră judecată grea că țipam ca din gură de șearpe. Iar Domnul Vucea, jucând pe picioare și scărpinându-se în barbă, ca și cum ar fi cântat p'o chitară, rådeă, clipiă repede și ziceă mereu:

— Fă puică tătarule!... Iată cum zvâcnește tătarul...

par'că 'l omori... Dă-i bine, general! Mai una... mai cinci...

Și în loc să scază suiă mereu, de ce strigai mai tare.

Marțea, Mercurea și Vinerea.

Scotea pe un general la tablă ori la hartă. Monitorul general bolborosia capitalele câtorva județe, făcea pomelnicul părților de cuvânt, încurcă pe tablă un caz de înmulțire la al cărui sfârșit n'ajungea nici-odată.

Domnul Vucea căscă, se frecă la ochi, se scărpină în barbă, până i se ură.

— Destul, tătarule... Văz că știi... Bine tătarule... Acum să prindem un tătar... Treci la loc. «Cuvântul de ordine».

Monitorul general strigă cu glas tare:

— Ochii pe carte, gândul la lecție, liniște *profundă* și făr'de mișcare. *Cinci dintr'odată și oprit!*

«Cinci dintr'odată și oprit», însemnă că cel ce va mișcă o mână sau va întoarce capul cât de puțin, va *mâncă* cinci nuiiele la palmă și-l va închide la arest până noaptea.

Toți încremeniau cu ochii în carte.

Domnul Vucea închideă ochii. Să prefăcă că doarme (uneori dormia cum se cade). Iși rezemă capul în mâni, acoperindu-și fața cu degetele resfirate, ca să *prindă vr'un tătar*.

După un ceas de amortire tâmpită, ne apucă amețea. Ne auziam răsuflările.

Idea d'a nu mișcă ne obosia, și capul începea să ne tremure. Locul unde fundul țestii se înjungă cu șira spinării ne durea. De eră vară nădușeala începia să ne curgă pe obraji și pe după urechi, în jos, d'alungul gâtului. Cu neputință ca cei mai slabi să nu miște o

mână, un picior; sau, gâdilați de șiroaiele de nădu-seală, să nu vreă să se șteargă.

Destul!

Nelegiuirea se pedepsiă.

Domnul Vucea tresăria vesel, de pe catedră, se scărpină în barbă și strigă mulțumit:

— Ha, tătarul! Am prins un tătar! General de ordine, cinci și oprit!

Când nu eră *prinsul* eră *pâritul de arșice*.

— Ei, ce drăcos mai are arșice? întrebă Domnul Vucea.

Și copiii, unii răi, alții din prostie, începeau:

— Cutare, a *spălat* pe cutare de zece capre ș'o micală.

— Ha, tătarul!...

— Cutare, are un ciorap plin de soalbe.

— Ha, tătarul!...

— Cutare are cinci ichiuri plumbuite, trei din dreapta și două din stânga.

— Ha, tătarul!...

— Cutare a făcut un «pui-de-giol» de douăzeci de capre.

— Ha, tătarul!...

Și pe toți îi însemnă. A douazi trebuiă să aducă ichiurile, caprele, mielele și solbele lucioase, căci altfel ar fi mâncat la palmă, dimineața, după prânz, în toate zilele, până le aduceă. Cel care n'aveă atâtea arșice, plângeă la mă-sa și la tat-său ca să-i deă parale și să cumpere câte îi lipsiă.

După ce Domnul Vucea umpleă cu oase toată cutia dela catedră, veniă mezatul.

— Ei, acum, să vedem cum se vând «gioalele?»

Și noi, gata:

— La S-tu Ștefan, trei capre ș'o micală la trei parale.

- La Olteni, patru capre.
- La Delea-Nouă, trei.
- La Lucaci, trei ș'o mieală.
- La Troiță, ichiurile p'un firfiric.

Domnul Vucea împărțià comoara la care jiduiam cu toții. Insemnà ce dà fiecàruia, și în timp de trei zile trebuià să-i aducem banii. In ziua când primià paralele ne băteà fericea... nu băteà pe nimeni!

Dar când pierdeà pe Pripășel... ce noroc pe unii mai mari!

Câte zece se sculau să spue că bănuesc ei cam pe unde să fie Pripășel.

- Eu știu o cățalușe în cutare uliță...
- Și eu alta frumoasă, pe dincolo...
- Eu una albă și creață, a unui doctor...

— Ha, tătarul, e craiu ticălosul. Să mi-l găsiți că mâhnesc pe cocoana... (cocoana erà femeea lui)... Ce craiu de tătar! Mic ș'al dracului...

Și îndată plecau câte zece după Pripășel, dar numai din cei mari și cari dovediau că au bani să cumpere salam, șuncă și cărnați, ca să poată momi pe Pripășel.

Dar și noi, cei mai mici, aveam partea noastră.

In timpul verii, pe căldură și zăpușeală, Domnul Vucea asudà mult. Și ținià la vieață ca un pusnic la Dumnezeu. Ne treceà pe toți într'o odaie, — clasa noastră aveà două odăi despărțite la mijloc c'o ușe, — se desbrăcà, scoteà cămașa și trimetià pe unul mai mic să i-o usuce la soare. Trebuià să-i întindem cămașa numai pe pelin că altfel «cinci dintr'odată și oprit».

Intr'o zi mă trimese și pe mine. Mărturisesc păcatul. Am trecut pe la putina cu apă și i-am trântit pe cămașe două căni, pline, rase. Până la patru n'a

fost cu putință să se usuce. Și m'am plimbat dela cămașe la Domnul Vucea, spunându-i întruna:

— Nu se usucă, Domnule, e asudată rău.

Domnul Vucea n'avea slugi. Afară de bucătăreasă, slugi eram noi. Pe cei săraci și neîmbrăcați *nemțește* ne înșirase pe *lista târguelii*.

Când ne-a rânduie la piață și la băcănie a strigat catalogul.

— Cutare!

— Aici!

— Ha, tătarul... nu e bun... cade cu coșnița...

Nu eră bun.

Firește că nu.

Eră voinic, sănătos, rumen la față, dar cu peliță subțire, mâini albe, pălărie de paiu, frumos împletită și ghete lustruite.

— Cutare!

— Aici!

— Bine... Bravo tătarul, bun!... pe listă.

Bun! Slab și galben. Cizme groase și mari. Zdrențaros și cu mâini crăpate.

— Cutare!

— Aici!

— Prost! Gură-cască... Uită coșnița... Prost!

Așa. Prost! Cu haine fumurii de vânător, găitănate cu verde, cu pantaloni scurți și cu cizme de lac. Copil de moșier. Pe vreme rea venia cu trăsura la școală.

Și ciudat, aceștia nu erau buni nici pentru «cinci dintr'odată și oprit».

Cei goi, cei flămânzi, cei din marginea orașului, cei orfani, cei umiliți, cei bătuți, la coșniță.

Ne alegea doi-doi. În fie-ce zi câte o perechie nu venia la școală decât ca să strige: «aici — aici — de

rând la piață!». Și plecau acasă la Domnul Vucea, în Lucaci. După ce târguiau, cocoana îi opriă toată ziua la deretecatul casei, bătutul saltelelor și măturatul curții.

Și ce lucruri bune târguiă, Domnul Vucea, din gura pieței! Cum le mâncam cu ochii, înghițind în sec! Jimblă caldă dela «Ochi-Albi», albă, prăjită și cu col-tuc revărsat. Mirosul, și făceă paralele. Dar salamul, dar costița afumată, dar halvaua, dar migdalele, dar calupurile de *ciucalată*, dar alunele mari și năutul prăjit, dar stafidele galbene și curmalele din cutii! Pe toate le duceam la încheietura cotului. Și cât erau de bune, că mie îmi lăsă gura apă, atât erau de grele. Și o dată n'a zis Domnul Vucea: «na și ție una, tătărul!»!

Ce mă chinuiau, din piață până la cocoană, erau jimbla, salamul, alunele și migdalele. Eu întorceam capul dela coșniță, dar jimbla și salamul mirosiau, iar alunele și migdalele sunau. Erau vii. Jimbla și salamul mă luau de nas; migdalele și alunele mă luau de urechi; toate mă întorceau spre coșnița în care purtam greutatea unei fericiri străine.

Să fi furat?

Oh! tăceți!...

Nu știți de câte ori m'a chinuit acest gând.

Și nu m'a oprit morala creștină. Eram sigur că Dumnezeu ar fi ținut cu mine. Dar de unde știam eu ce însemnă băcanul într'un catastiv mic?

Și n'ați cunoscut pe cocoana. Naltă, subțire, slabă și cu niște ochi... Doamne, ce ochi! Ochii ei de m'ar fi ținut, un sfert de ceas, mi-ar fi găurit fruntea ș'ar fi trecut pe dincolo.

Cum îi aduceam coșnița, deschideă catastivul, citiă în gând, mișcând buzele, apoi se uită la mine: la mâini, la gură, la sân, la buzunare. Mi se păreă că

mă desbracă, că-mi scutură albiturile, rând pe rând, una după alta.

După cum ne deprinsese să fim lași, mincinoși, păritori, leneși, ne-ar fi fost ușor să furăm, dar ochii cocoanei erau mai neîndurați ca morala creștină.

Eram sigur că ochii ei, dintr'o aruncătură, cântăriau salamul și numărau alunele și migdalele!

Ce vise mărețe îmi sfărîmase, mie, școala domnească! In loc de palatele închipuie, când mă plimbam cu Griveiu și cu pisica în sân, găsisem niște case mici, murdare, cu tencueala jupuită. In loc de un profesor învățat și blând, căzusem în ghiara unui bătrân copilăros și rău.

Il uram, și ura mea, de victimă nevinovată, n'avea nici o margine.

Să fi ars casa pe el m'ași fi tăvălit de bucurie.

Acasă-nu spuneam nimic. Mila mamei și a tatii mi-ar fi ucis cel din urmă pic de mândrie. Ei cari nu lăsașeră pe nici unul din frații mei să s'apuce de negustorie, sub cuvânt că până la stăpân trebuie să fie «slugă», să afle că eu, odată pe săptămână, *slugărnicesc*?

Nu mă plîngeam, dar în fie-ce seară, când mama mă puneă să-mi fac rugăciunea, eu o sfârșiam cu cuvintele: «Doamne, îndură-te și ia pe Domnul Vucea, că nu ne învață nimic, ne bate și ne trimete cu coșnița în piață»!

Cocoana, și ea, mi-eră urîță, dar mi-a făcut pe pofta inimii, m'a răsbunat de un an întreg de chinuri, în cea din urmă zi de examen.

Eu și cu un prieten eram *de rând*.

De dimineață ne-am dus acasă la domnul Vucea. Eră în halat.

Indată ce ne văzù:

— Bine, tătarilor, foarte bine, eminență mare, c'avem de lucru astăzi!

Intr'un șopron, ne arată un maldăr de hamuri, verzi de mușită și cu alăturile ruginite.

— Iacă tătarilor, până diseară e destulă vreme, să curățați, să spălați și să ungeți hamurile.

— Dar pe noi nu ne-ai ascultat la examen, Domnule, și azi se sfârșește examenul...

— Bine tătarilor... nu face nimic... Știu eu că sunteți băieți buni...

Domnul Vucea aveă o cabrioletă și două perechi de hamuri. Când veniă vacanția cumpără un cal, când începiă școala îl vindeă.

Amândoi și abia duceam hamurile. Noroc că, dacă eu eram de 9 ani, prietenul meu împliniă 14.

Curtea eră mare și cu iarbă deasă, presărată cu pajuri galbene de păpădie.

Sub un nuc bătrân, o fântână.

Lângă ghizdurile ei începurăm a frecă cu moloz.

Domnul Vucea eșise în pridvor, gata să plece la școală. D'odată se auzi glasul înțepat al cocoanei:

— Ascultă, unde pleci?

— La școală, Bibiloi.

— Dar Pripășel? E o săptămână și nu l-ai găsit.

— Un tătar, Bibiloi, un craidon blestemat... O să-l găsim... Am trimes cincisprezecē școlari...

— Și vino încoa, odată!

Domnul Vucea, tremurând, intră în casă. Cearta începù dela târguelile de țară, căci a douăzi de examen trebuiau să plece.

— N'ajunge!

— Ba ajunge...

— Icrele n'ajung!

— Ba ajung...

— Castanele n'ajung!

— Ba ajung...

— Salam ai luat puțin!

— Ba e destul...

Atunci vocea cocoanei se ascuți și se ridică sus de tot :

— Ajunge? ai?... E destul? ai?... Când zic eu că n'ajunge și nu e destul?

Și, după țipăt, se auzi «jart, jart, trosc, pleosc». Ear Domnul Vucea, după fie ce trosnete, zicea repede:

— Ce faci Bibiloi? Stai Bibiloi! Nu da Bibiloi! Cumpăr Bibiloi!

Coborî treptele pridvorului cu fața roșie ca racul.

Ce minune! Ce bucurie pe mine! Eu socotisem că numai el dă altora «cinci dintr'odată și oprit». Strașnice «cinci» mâncase Domnul Vucea!

Leșinasem de rîs. Prietenul meu zicea neconținut:

— Ce faci Bibiloi?... Stai Bibiloi!... nu da Bibiloi!... Cumpăr Bibiloi!...

Abia mă potolii. Imi ștersei ochii de lacrimi și întrebai pe prietenul meu:

— Cum se poate?... Cucoana să bată pe Domnul Vucea?...

El îmi răspunse cu un aer șiret :

— Il bate. Cu a de astăzi, eu știu de patru ori. Il bate. Ea e mai *mică* și el e prea mare. Ea e tânără și el bătrân...

Nu pricepui nimic. Mai *mici* ce eram noi, mai *tineri* ce eram, și tot el ne bătea pe noi...

Și frecând curelele:

— Dumnezeu să-i dea zile multe cocoanei, că tot ea, pân' o murî, o să fie mai *mică* ca dânsul.

Pe seară, sfârșind frecatul și unsul hamurilor, trecusem în clasa a treia.

HAGI TUDOSE

(Fragment).

...Jupân Hagiul o șterse binișor-binișor, și se făcù nevăzut.

— Fugì Hagiul... fugì... Nu-i vine la socoteală, — începù iar ctitorul, — nu dă un sfaț la cutia bisericii (ctitorul ținea mult la cutia bisericii) și acasă nomol de galbeni bătuți și ferecați. Ingroapă mereu cazane, și n'are decât o nepoată, pripășită pe lângă dânsul de când a plecat la agialâc, ca să-i păzească coștoroaba. Și nu mărită fată mare, nu sleește un puț, nu dăruește un crâmpei de salbă iconostasului unde se miruește, caiafa de el!

Și vorba se încinse ca focul.

— Să deà Hagiul?... Hagiul să deà?...

— Dar nu l'ați văzut cum mișună prin cârciumi și băcănii? zise ctitorul. Intră într'una, ià binișor o măslină, o aduce la gură, ș'o strecoară printre gingii, Fol, fol, fol, o mestecă... — «E, cum dai măslinile, dragă cutare?...» — «Atât»... — «Scump, scump de tot la așa vremuri. Vremuri grele!» Și pleacă... Intră peste drum. Șterpelește icrele de cosac. Rupe o bucățică, îi face vânt. Pleasc, pleasc... — «Cum petreceți icrele?...» — «Atât»... — «Scump. Scump. Vremuri grele!» Și pleacă... Se duce la pastramagiul din colț. — «Ia să vedem, vericule, cum 'ți-e marfa, că nu mai dau pe la Cutare...» Ia o feliuță, îi face de petrecanie. — «Cum o dați?» — «Pe parale și atât». — «Aș, v'ați scumpit de tot. S'au dus vremurile alea... Vremuri grele!» Și pleacă. Îi e sete. Intră într'o bragagerie. — «Ei... să gust... ce bași-buzuc aveți?» Suge un fund de tinichea. Ghiorț, ghiorț, ghiorț. — «Zeamă de aguridă. Cin' s'o beà? Cin' s'o plătească? Vremuri...» Și

pleacă. Așa mănâncă și se răcorește, și pe el îl dau banii afară din casă.

Și bătrânii, hi-hi, ho-ho, hi-hi... Râd cu lăcrămi, năpustindu-se în vorbă, care mai de care mai șiret la cuvânt și mai subțire la coada ochilor, răsucindu-și stropii de mustăți, întorși ca niște colți albi, împotriva nasului.

C. HOGAȘ

Bibliografie. — Pe drumuri de munte (1914).

C. Hogaș este un povestitor plin de sănătate, căruia îi place să facă mare haz când stă de vorbă cu gândurile sale ori când își cheamă amintirile. Printre rândurile scrisului său par'că se rostogolesc hohote de râs înviorător. Pentru dânsul râsul este ca un fel de igienă. Chiar din batjocura sa se desprinde o bonomie al cărei scop final pare a fi un râs nesecat de ghiduș care vrea să petreacă. Această dispoziție care cuprinde repede pe cititor și asociațiile neașteptate de idei caracterizează umorul lui C. Hogaș.

Până acum acest scriitor a publicat un singur volum: „Pe drumuri de munte”, — și acela la vârsta de 65 de ani. Dacă va urmâ tot așa, probabil că al doilea volum îl va tipări la vârsta de 130 de ani.

Note biografice : C. Hogaș e profesor și în această calitate a tras autorului acestei cărți, pe când eră școlarul său, o strașnică urechială, care n'a trădat nimic din însușirile sale de umorist. Din potrivă, cu acel prilej, m'am convins că scriitorul Hogaș, când vrea, poate să stoarcă și lacrimi. S'a născut la anul 1847, în Tecuci.

SCRISOARE

(Către tovarășul meu de drum).

Nu poți să spui, amice, cam unde-o să ajungi
Pe drumul ars de soare cu pașii tăi cei lungi?

Te du... la revedere și nu fii amărît,
Bocceaua ta din spate să-ți ție de urît!
Iar când te-a 'nvinge drumul și nu vei mai putea;
Lungește-te, ca mine, cu capul pe bocceà,
Desfă-ți dela picioare opincile uscate
Și 'n umbră de mesteacăn, întinde-te pe spate.
Și dacă ai, ca mine, poetice simțiri,
Înalță-te la ceruri prin crengile subțiri...
Eu chiar acum avut-am, în depărtatul cer,
O tainică 'ntâlnire cu vechiul Jupiter...
Și poate vrei, și ție, să-ți spun ce-am sfătuit?
Să-ți spun: Bătrânul Zeus e foarte amărît;
E veșnic dus pe gânduri, cu capul între mâni,
De când l'au lăsat Grecii și s'au făcut păgâni.
La cine nu mai are, sărmanul, să-și încrunte,
Cum și 'ncrunță odată sprâncenile-i cărunte,
Ș'asupra cui nu are, sărmanul, să trimeată
Vre-un fulger de urgie, cum trimeteà odată;
Și stă plecat și gârbov pe ruginitu-i sceptru,
Cum stă 'n Carnac, la lună, un palid rege spectru;
Și'n sufletu-i nu are decât un singur dor:
Să moară; dar nu poate căci e nemuritor.
Sărmanul! cu basmaoa— căci are și basmă —
Ștergându-și de plâns ochii, Olimpu mi-arată
Cu slăbănogu-i deget. — Păcat că nu am timp
Să-ți spun cu de-amănuntul tot ce erà 'n Olimp.
Să-ți spun, doar, că Junona se dă cu suliman,
Că Marte se întrecé cu Venus în cancan,
Că Gamimed, ștregarul, își pune toată verva
Să scoată din sărite pe pudica Minerva.
Că Hermes bate ceardaș cu Apollon din pinteni,
De nici n'ating pământul, atâta sunt de sprinteni!
Că Bacus e egumen, Silen Mitropolit,
Că Proserpina trage pe Aides la chit,
Că cele nouă muze un dinte n'au în gură,

Și că Vulcan la toate le-a făurit dantură;
 Că ambrosia-i rară, nectar nu se găsește,
 Că Poseidon în ceruri e negustor de pește,
 Și că, de când vaporul eșit-a la iveală,
 Naiadele fugit-au în cer, cu pielea goală;
 Că Pegas e o gloabă ce zace de răpciugă;
 Că Faeton l'înhamă de trage la cotiugă;
 Că și-a pierdut Diana și arcul și ogarii,
 Ș'acum, desculță, mână, la pășunat măgarii;
 Că tot precum odată, ș'acum Endimion,
 Lungit la umbră, doarme, ș'a 'mbătrânit în somn,
 Că Cerber e o javră cu coada între vine;
 Că Hebe-i tot frumoasă și mă'ntrebă de tine;
 Că Momus stă departe și, când a auzit,
 A răs, a răs, sârmanul, a răs pân'a pocnit!...
 Ș'acum, fiindcă zeii's în doliu dup Mom,
 Îi las ca să-l jelească și eu mă culc să dorm...

(Din „In valea Sebasei”).

ION RUSU

(Fragment).

— D'apoi că dor n'îți plecă 'nevoastră fără să vă opriți pe la palaturile Rusului, zise acesta înfigându-și provocător amândouă mâinile în brâul său verde și lat.

— Rândul nostru, cugetai eu.

— Nici nu rămâne vorbă, Rusule să trecem noi prin gura Dârmocsului și să nu vedem palaturile Rusului, se poate? Numai să mergem mai repede că ne-apucă noaptea și trebuie să fim în iastă sară la Șar.

— De ce așa mare grabă, mă rog? Doar Șaru n'o să fugă peste graniță; tot acolo o să-l găsiți și mâni dimineață.

— Așâ-i, Rusule; dar, vezi tu, noi suntem cu trebi de ale stăpânirii și nu putem întârziă.

— D'apoi că, de, nu-i hi dumneata ingineriu care croește șuşaua?

— Ba de nu ți-ar fi cu supărare, Rusule, chiar eu sunt cel cu șuşaua; uite, și arătai la tovarășul meu, dumnealui e storăș la suprefectura dela Broșteni și are de dus niște porunci la primăria din Șar.

Rusu se uită lung și bănuitor la tovarășul meu.

— Mă!... izbucni Rusu de-odată, făcând un pas spre tovarășul meu, care în fața acestei explozii de o familiaritate îndoioasă, făcu și el un pas îndărăt. — Mă storăș, mi-ți tămâia și parastasu...

Și nelăsându-l să mai adauge a cui, anume, tămâie și parastas:

— Ian ascultă, Rusule, zisei eu, am luat pe storășul aista dela suprefectura din Broșteni, cu chezășie c'am să-l dau înapoi cu ciolanele nerupte; și tu, fiindcă n'ai sucit gâtul Axiniei, ai voi să-mi vâri storășul în spărieți? Fii cuminte și iă, mai bine, hai să vedem palaturile Rusului, din gura Dârmocsului.

— Mă storăș.

— Hai Rusule, hai, zisei apucându-l de mână și trăgându-l mai mult cu sila după mine.

— Dă de unde gășiși dihania asta cu mustățile roase de molii? zise el aruncându-și încă odată ochii spre tovarășul meu și lăsându-se a fi mai mult târât decât să meargă de bună voe.

— Bravo! Rusule, d'apoi de ce-a mai lăsat Dumnezeu molii pe pământ? Ia, ca să mai roadă și ele câte-o leacă de mustăți, pe unde gălesc. Ș'apoi doar nu-i fi vrând tu să aibă toată lumea mustăți ca tine; a cui e vina, dacă tu te-ai dus cel întâiu, când a împărțit Dumnezeu musteți oamenilor pe pământ?

— Hm! făcù el răsucindu-și cu mândrie musteata-i galbenă și stufoasă.

Și cât pe ce s'o pățească tovarășul meu din pricina musteților.

Ajunserăm la palaturile Rusului. Nu e vorbă, aceste palaturi nu erau împrejmuite cu ziduri, metereze și bastioane tocmai medievale; în schimb, însă, un gard de răzlogi, veșnic beat, de abia se ținea pe picioare și cutrierând locuința Rusului, șovăia și se cumpăniă cât de cât să cadă; pe alocurea, chiar, vacile și porcii, cu un dram de îndrăzneală, ar fi putut sări neopriți pe domeniile Rusului; se vede însă că nici cucuta, nici brusturul, nici urzica moartă și nici hreanul porcesc nu ispitiau fie foamea unora, fie lăcomia altora. Și deși am fi putut tăia deadreptul spre locuința Rusului, prin una din miile de spărturi făcute de vechime sau putrejune în gardul de răzlogi al despotului dela Dâr-mocs, avurăm totuși, înțelepciunea de a intra pe poarta de onoare; sărirăm, cu alte cuvinte, peste un pârlaz cu două trepte, înțepenite fiecare, pe câte 2 țaruși înfipti în pământ, și fiecare treaptă străbătând prin gard de-oparte și de alta; și mi'nchipui, că Rusul nostru trebuiă să fi numărat printre strămoșii săi vre-un Oleg sau Rurik, de oarece izba, sau mai bine zis, cocioaba lui nu se depărtă de loc de tipul patriarhal al primelor locuinți slavice; cel mult, dacă vechimea îi dăduse o brâncă și, hâind-o într'o parte îi hâise în acelaș timp și în sens oblic, liniile odată perpendiculare, ale ușii și ale ferestrelor sale; așa încât acestea, ca o gură și doi ochi de un alt gen, apucate par'că de spasmuri, se strâmbau la trecători. Și, dacă Rusu nu aveà femeie și copii, aveà cel puțin, o familie: un purcel cu o rămășiță de murdărie pe sfârcul râ-tului, răsări de după casă și, cu gâtul întins, veni grohăind până sub genunchile noastre. O găină și un co-

coș scurtau mai departe, ca pe propriile lor domenii, gunoiul heteroclit din jurul unei cotețe sparte, iar din când în când câte o rânduică, venind la cuibul său, se înfingeă ca o săgeată în capătul înegrit al grin-zilor de brad, ieșite afară de sub vechiul acoperământ de șovar.

— Bravo Rusule! zisei eu, îmbrățișând cu privirea tot coprinsul lui domestic; știi că-mi plac palaturile tale?

— Hm... făcù el răsucindu-și eterna-i musteață stu-foasă și galbenă; ia poftiți și îți stă o țără; și ne arată prisa jerpelită a cocioabei lui.

— Mult n'om stă Rusule zisei așezându-mă pe prispă, că ne grăbim; ia cât om face o țigară; tu fu-mezi? Și-i întinsei tabacherea.

— Mulțamesc d-tale. Eu nu beu tiutiun. Și se puse și el pe prispă între mine și tovarășul meu.

— Mă! — isbucni el deodată, întorcându-se răstit la tovarășul meu, care se mulțamì de astă dată, să tresară și să scape, cât pe ce dintre degete țigara, pe care se pregătiă s'o aprindă.

— Bine, Rusule, zisei eu, apucându-l cam de după gât, dar dacă mi-i spăriă storășul, și l-a apucă frigurile, cu cine mă duc eu până la Șar? iă lasă-l și spune-mi, stai tu singur în palaturile aistea?

— D'apoi? și, după un moment de gândire, uitându-se țintă la mine, — mă rog, zise el, d-ta ești chiar ingineriul cu șuşaua?

— D'apoi doar ți-am spus odată, Rusule; ce? vrei să ți-o spun de două ori?

— Apoi, dacă-i așa, când îi veni cu linia pe-aici, să pui să taie colțu ist de deal, că se nărue peste mine, zise el, arătându-mi cu degetul spre drum și drept în fața cocioabei lui.

In unghiul repede, ce făcèa drumul dela apus spre

mează-noapte, intră, în adevăr, înalt și amenințător, piciorul unui deal cu povârnișul sfărîmat, semn că dealul se lasă încet la vale pe pătura lunecoasă de lut, ce-i slujia de temelie.

— Bucuros, Rusule, zisei, uitându-mă la piciorul cel de deal și dându-mi aerul, că mă gândesc asupra lucrului; după aceia scoasei carnetul și trăsei cu creionul câteva linii fără înțeles.

— Bine, Rusule continuai eu, cu aerul celui mai desăvârșit inginer; bine, îți făgăduiesc c'o să caut să nu se nărue dealul peste tine; dar ia să plecăm că ne apucă noaptea; când m'oi întoarce, o să trec iar pe aici, Rusule; am prins dragoste de tine, și pace.

Rusul își răsuci de astădată amândouă mustățile sale cele galbene și stufoase și se părù că rămâne un moment cu ochii în pământ și gânditor; apoi, repede:

— Să mai așteptați numai țără, zise el, sculându-se, îndreptându-se spre ușa cocioabei lui și intrând în lăuntru.

— Mă storăș... zisei eu cu glas înădușit și simulând un ghinion către tovarășul meu; mă storoš... mi-ți tă-măia și parastasu...

Tovarășul meu se mulțumì să-mi întoarcă o pereche de ochi, sub fulgerele cărora s'ar fi topit piscurile de granit ale Horezului, și erà pe punctul de a formulă un răspuns, sub trăsnetul căruia s'ar fi zguduit din temelie turnul Faselus: dar nu avù timp; Rusul apărù în cadrul strâmt al ușii cu amândouă mâinile strălucind de un fel de unsoare și aducând ceva rotund și învălit între două frunze de brustur.

— Ia na de coleà, mă storăș, zise el punând fără multă ceremonie, boțul în mâinile tovarășului meu, că doar nu-ți pleca cu mâna goală dela palaturile Rusului, continuă el, așezându-se iar între mine și tovarășul meu.

— Cu mâna goală?... cugetai eu; nu cumva, Rusul dracului ne ieà, drept cerșetori?

— Și cu ce ne dăruiești tu Rusule? ce-ai pus tu în frunzile cele de brustur?

— Ce să pun? ia o țâ' de unt dela oițele mele; He, hei! par'că ce? crezi d-ta că Rusu e așa numai cu degetu?

Și la un moment dat, ne trezirăm, și eu și tovarășul meu, cu labele unse ale Rusului, căzând greu și în toată lățimea celor cincî degete răsfirate ale lor, pe spatele noastre ca semn al unei familiarități, la care Rusul binevoise a se scoborî până la noi dela înălțimea darului princiar înfățișat prin boțu' de unt de oaie... Și pecetea de unsoare a Rusului, tipărită pe spatele noastre, rămase neștearsă; iar surtucele noastre, păstrând-o ca amintire, trăiră și muriră cu ea.

Apoi trăgându-mă spre el cu acea căldură de dragoste spontanee, ce se naște la unii oameni sub imperiul băuturii:

— Mă... ingineriu... zise el, vărându-și fața lui mustăcioasă până sub nasul meu; mă ingineriu... mi-ți tămâia și parastasu... și scrâșnind din dinți își înfipse ochii lui albaștri și ușor injectați până'n fundul ochilor mei.

— Bine, Rusule, zisei eu cu răceala, proprie mie în împrejurări grele, ia să lăsăm tămâia și parastasele pe seama popii; deocamdată, și fiindcă mă grăbesc, adăugai sculându-mă în picioare, spune-mi lămurit pe unde vrei tu să tai linia drumului? Să tai dealul, sau mai bine să fac un zid țapăn de piatră, care să oprească năruirea dealului?

— Ba să tai dealul.

— Bine; și scoțând carnetul mă făcui că însemn cu îngrijire dorințele Rusului.

Tovarășul meu, folosindu-se de încurcătura mea cu

Rusul, o ștersese; sărise pârleazul și încălecase. Când Rusu băgă de seamă că tovarășul meu se și suise pe cal, un fel de furie îl apucă; mă lăsă pe mine, se repezi și sări pârleazul.

Tovarășul meu, însă, dete călcâie epei și o rupse de fugă.

— Mă storăș... Mă storăș... crucea și icoana... și se luă după el ca să-l prindă.

— Rupe-o de fugă peste deal, Axinio, zisei femeii, încălecând și eu repede

Axinia zbură.

Arsei calul peste șale cu varga și el înțelese că, de astădată, trebuiă să-mi pună la îndemână toată iuțeala picioarelor sale; plecai în goană. Rusu, care-și luase nădejdea dela tovarășul meu, auzind în urmă-i tropotul calului meu, se întoarse și se așeză în drum așa ca să-mi poată apucă, din fugă, calul de dârlogi; când crezui însă potrivit, cârmii puțin calul la stânga și trecui ca vântul; iar Rusu, în loc să apuce de dârlogi, îmi apucă urma.

— Mi-ți tămâia și parastasu, îl auzii strigând în urma mea; și-mi închipui că trebuie să se fi luat în goană după mine toate crucile și toate icoanele; eram însă prea departe ca să mă ajungă.

Și când mă gândiam că o singură nesocotință a tovarășului meu dăduse lucrului o întorsătură așa de caraghioasă!...

— Bine, râsul moliilor, îi zisei ajungându-l din urmă, dracu te puse să pleci fără știrea Rusului? Mi-ai zădărnicit toată iscusința mea diplomatică.

— Eram grăbit răspunse el cu seriozitatea cea mai desăvârșită, căci am de dus dela suprefectura de Broșteni niște poșunci la primăria din Șar.

— Bine, mă storăș, da de m'apucă Rusu la bătaie?

— Ași fi sacrificat pe altarul umanității 25 de pa-

rale și aș fi pus pe Axinia să te frece cu rachiu și cu sare; și mai la urmă, o bătaie n'ar fi fost tocmai lucru de mirare, de vreme ce orice luptă de fineță diplomatică se sfârșește de regulă cu păruială, când mai ales e și Rusul la mijloc.

— Și untul?

— I' l'am lăsat pe prispă ca să-l trimeată Majestății Sale Împăratului tuturor Rușilor, spre a-și unge ciobotele cu el.

— Bine, și acum, pentru toate aceste isprăvi, care vor formă una din paginile strălucite ale cavalerismului modern și în lipsa vre-unei Dulcinee de pripas, îți permit să săruți în bot pe năzdrăvana ta Rosinantă, care a știut cu atâta pricepere să scape din primejdie pe Don-Chijotul său.

I. MINULESCU

Bibliografie. — Romane pentru mai târziu; — Casa cu gemuri portocalii; — De vorbă cu mine însu-mi; — Pleacă berzele (teatru).

Dumont a formulat următoarea teorie cu privire la pricinile râsului: râsul, de orice fel ar fi, implică o *rupere de echilibru*, fie mintal, fie emoțional, cu alte cuvinte exprimă sguduirea plăcută pe care spiritul nostru o suferă când se ciocnesc idei contrarii. Nici odată nu pare mai adevărată această teorie decât când citim romanele lui I. Minulescu. Și nici odată nu înțelegem mai bine de ce râdem când le citim, decât când ne aducem aminte enunțarea lui Dumont.

Desigur, mai în toate romanele lui Minulescu, — cărora chiar autorul, când le citește în public, le împrumută un ton plin de umor, — se constată un echilibru care s'a rupt... în folosul poetului. Din acest punct de vedere, Minulescu este un poet cu umor.

De altfel, ce este umorul decât acea dispoziție specială de a răsturnă raporturile normale dintre oameni și lucruri ori idei?

Și oare există în literatura noastră o răsturnare mai fantazistă a acestor raporturi, decât în romanele lui Minulescu? Dar umorul acestui poet se manifestează și prin contrastul dintre forma glumeată, abracadabrantă a romanelor și fondul lor adesea duios. D-I I. Minulescu numește moartea cu săltărețul nume *Partenza*; vede o donchișotească moară de vânt, când se gândește la dureroasa foame a celor săraci; iar două picături dintr'o sticlă de parfum îi spun că... Rozina a fost nebună!

În aceste versuri se amestecă sentimentele într'un dezacord care farmecă deseori. Dar în mai toate romanțele lui Minulescu echilibrul de care vorbește Dumont se rupe totdeauna; dovadă, efectul final: răsul. Prin urmare, dacă acest poet poate stă și printre lirici, în nici un caz el nu poate lipsi dintr'o galerie a scriitorilor cari au umor.

ROMANȚĂ POLICHROMĂ

Nu-i cer nimic.

Și totuș dac'ar vreă —

O, dac'ar vreă să-mi deă ce nu-i cer încă,

Ar face dintr'un lac o Marmarâ

Și dintr'un melc, un sfinx săpat în stâncă.

Nu-i cer nimic.

Dar dac'ar fi să-i cer

Ce-aș vreă să am și ce-ar puteă să-mi deă,

Aș picură 'ntr'o cupă cu eter

Morfină

— Și i-aș cere-apoi așa:

Dă-mi tot ce crezi că nu se poate dă,

Dă-mi calmul blond al soarelui polar,

Dă-mi primul crepuscul pe Golgotha

Și primul armistițiu planetar.

Dă-mi paradoxul frumuseții tale,

Dă-mi prorocirea viselor rebele,

Dă-mi resemnarea strofelor banale

Și controversa versurilor mele.

Dă-mi A. B. C. al vieții subterane,

Dă-mi simfonia flautelor mute,

Dă-mi tălmăcirea buzelor profane
 Și rebusul icoanelor tăcute.

Dă-mi prețul primei victime-a femeii,
 Dă-mi simbolul opalului și-agatei,
 Dă-mi ritmu 'nveninat al Salomeei
 Și tusea 'n *fa minor* a «Traviatei».

Dă-mi spleenul călătorilor pe apă,
 Dă-mi spectrul verde-al zilelor de-apoi
 Dă-mi gravitatea morților spre groapă
 Și comicul funebrului convoi.

Dă-mi tot ce 'n prima clipă risipești
 Și tot ce 'n clipa ultimă aduni,
 Dă-mi fastul siluetelor regești
 Și perspectiva casei de nebuni...

Nu-i cer nimic.
 Și totuș dac'ar vreă
 O, dac'ar vreă să-mi deă ce nu-i cer încă
 Ar face dintr'un lac o Marmarà
 Și dintr'un melc, un sfinx săpat în stâncă

ROMANȚA ROZINEI

Guerlain a botezat parfumul
 «*Voilà pourquoi j'aimais Rosine*».

Guerlain a botezat parfumul
 Extras din cupele de crin,
 Cu numele necunoscutei —
 Boeme
 Sau aristocrate —

În ale cărei bucle blonde,
 Decolorate
 Sau pudrate,
 A cunoscut întâia oară
 Parfumul cupelor de crin...

Guerlain a botezat parfumul
 «*Voilà pourquoi j'aimais Rosine*».

Rozina...
 Unde e Rozina?...
 Un strop uitat într'un flacon
 Se 'ntreabă: Unde e Rozina?
 Un strop uitat într'un flacon
 Schițează 'n grota de cristal
 Regretul cupelor de crin,
 Ce nstrăinate de grădina
 Din care le-a cules o mână
 De trecător sentimental,
 Jertfesc blazonul florentin
 Pe-o balustradă de balcon...

Guerlain a botezat parfumul
 «*Voilà pourquoi j'aimais Rosine*».

Guerlain a cunoscut-o, poate,
 Dar când
 Și unde
 Și 'n ce fel?
 Guerlain a cunoscut-o, poate,
 Și a iubit-o...
 Dar Rozina?
 Rozina l'a iubit pe el?

Parfumul lui Guerlain îmi spune
Că'n golul cupelor de crin,
Divinizatele nebune
N'au picurat decât minciună —
Și că Rozina-a fost... nebună!

Și totuș el o cântă și-astă-zi
În blondul cupelor de crin...

Guerlain a botezat parfumul
«*Voilà pourquoi j'aimais Rosine*».

SPIRIDON POPESCU

Bibliografie. — Moș Gheorghe la Expoziție (1907); — Zori de Iulie (1912).

Spiridon Popescu s'a făcut cunoscut cu *Moș Gheorghe la Expoziție*, o lucrare de o însemnătate mai mult socială decât artistică. Totuș Moș Gheorghe este o personalitate isbit și zugrăvită și interesantă. Afară de asta, Moș Gheorghe are și umor. Umorele lui, — ca al țaranului moldovean în genere, — este ironia plină de scepticism și se desprinde de cele mai multe ori din apropierea hazlii pe cari imaginația lui naivă le stabilește între oameni și lucruri. În *Moș Gheorghe la Expoziție* aproape toate efectele hazlii sunt obținute prin încercarea, spirituală de multe ori, de a înțelege complexitatea lucrurilor și oamenilor din București cu elementele simple pe cari spiritualul țaran le-a putut culege în satul lui, Horincea. De altfel, Moș Gheorghe face impresia că nu e decât autorul, — travestit în haine țărănești. Sau, mai bine zis, Spiridon Popescu pare un fel de Moș Gheorghe îmbrăcat civil și ras la București.

Dar dacă *Moș Gheorghe la Expoziție* caracterizează umorul acestui scriitor, numai în *Zori de Iulie* talentul său de prozator e concretizat în forme ce îngăduie o judecată literară definitivă. Din acest volum, Spiridon Popescu apare ca un povestitor minunat; proza sa țărănească are o culoare locală care farmecă; fantazia sa are adesea scânteeri neprevăzute.

Spiridon Popescu s'a născut la anul 1864 în comuna Rogojeni, județul Covurlui. E profesor secundar și director al învățământului primar din ministerul instrucției publice.

MOȘ GHEORGHE LA EXPOZIȚIE

— *Fragment* —

Cum au eșit în curtea gării se oprește în loc, îmbrățișează c'o privire înapoi toată gara, și găsește că nu-i așa de mare, cum se așteptă. De lungă, îi destul de lungă, dar nu-i 'naltă. Ba, ceva și mai nepotrivit pentru dânsul: gara din Ploești mai mare și mai frumoasă decât cea din București! Cum?! nu-i nici o regulă din partea asta? — se'ntreabă el întorcându-se ca să pornească.

— Uite-l, Ioane, cum l-a cocoțat în vârful stâlpului! — spune el, înjunghindu-se de răs și arătând bustul lui Duca, după ce face câțiva pași spre el.

— Măăă... chiar om, măi Ioane, bată-l Dumnezeu să-l bată!... păcat că i-au pus numai jumătatea de deasupra!... — face el, cu mâna pe obraz, mergând spre bușt și clătinând din cap. Da negru-i măi Ioane!... nas, gură, mustăți ascuțite... om și pace bună!... naaa! — face el din nou oprindu-se chiar lângă statuă — îi cu ochii scoși!... săracul, de ce i-or fi scos ochii?... vezi dumneata? când eram mai încolo nu se băgă de seamă... este el și-aici una!... Uite și dumneaei, femeia asta, cum se'ntinde la dumnealui, cu creanga în mână par'că vreă să-l apere de muște — urmează el, arătând la fata din grupul bustului. Da' încaltea, ea-i întreagă, cum a lăsat-o Dumnezeu. O fi, poate, slujnica lui... ori o fiică de-a lui... Fie că-s meșteri, bată-i Dumnezeu, să-i bată!... să facă ei omul aidoma!... uite, na, om și pace! numai păcat că-s negri. Să-l întâlnești noaptea în drum, te iă dracul! Noroc că nu-i pot dà și suflet... da roata asta, de ce-or fi pus-o aici pe stâlp? uite are și aripi... na! roată cu aripi, dracul a mai văzut?

— Apoi, Moș Gheorghe asta-i roată de tren, că adică trenul par'că zboară la mers — lămurește Ion, râzând cu bunătațe.

— Așaaa !

— C'aice-i chipul lui Gheorghe Duca...

— Mă! mare comedie! chipul lui Gheorghe Duca, zău ? !...

— Apoi da, și el a fost mai mare peste drumul de fier.

— Așaaa !

— Și i-a pus chipul lângă gară, ca să rămână amintirea lui.

— Așaaa!... crede, zău! adică nu-i pus așa de frumuseță, da-i chip de om adevărat, zău!... mai mare peste drumul de fier... apoi de nu mai știe și el socoteala trenului, eu o s'o știu ? !

— Apoi el îi mort, Moș Gheorghe, că numai la oameni morți, care s'au numit cu ceva în lumea asta, le fac statui.

— Îi mort, zău?!... păcat... mare păcat! vezi cum n'alege moartea asta! ce-a lăsat și Dumnezeu!... fie netot, fie înțelept, el îi strânge pe toți, acolo... și, zi, îi chipul lui Gheorghe Duca zău!... Dumnezeu să-l ierte! păcat c'a murit! mare păcat !...

„POPA RUSU“

— Cum se poate, moș Radule? — Intreb eu.

— Pe crucea mea! că-s om bătrân... dar acum m'am deprins și eu!... Râde lumea... râd și eu!

Și apoi, moș Radu Răscruce, crășmar, cărturariul cătunej, urmează mai departe povestirea.

— Hai părinte! Destul. Ajunge — zice dascălul.

— Stăi dascăle, zice popa, că doar nu dau Turcii..

Zi de brâu, țigane... Ia să te văd acum, dascăle, dacă mai poți ceva, că până acum numai eu am dus greul!... Unu-i popa Rusu în lumea asta, sireacul! Nu-i dracul!... Zii baragladină spurcată!...

Și unde s'apucă, măi tată — cum îi obiceiul lui — și unde se pune popa Rusu la jucat brâul cu dascălul, de clocotiă pământul, nu altceva!... Doamne iartă-mă, că-i popă, dar tare-i blestemat!... Ți-e mai mare jalea când îl vezi!... Ci-că-i capul legei, dragă doamne! Când colo... el e mai rău decât cel mai de pe urmă român!...; mai ales acum, de când i-a murit preuteasa, s'a blestemățit de tot!... Eeh! dar și preuteasa... ce mai podoabă, ce mai podoabă! C'ar fi să nu mai zic, că-i moartă săraca, Dumnezeu s'o ierte; că mult mai beă și mult mai jucă și mult mai ședeă câte trei zile 'n crâșmă și jucă și beă cu popa și cu toți răii! Și pe urmă, să erți de cuvântul cel prost... pe urmă, după aceea — că tot dela beție vin toate...

Așa fel de femeie eră preuteasa, Dumnezeu s'o ierte, și-aveà o casă de copii!

Dar tot popa'i de vină: El, întâiu și'ntâiu, n'a fost cum se cade; că ea, săraca, eră din sămânță bună de oameni!... Cine eră ca tatăl ei?!... Deputatul ținutului în vremea unirei...

— Dar tatăl lui? — Mai întreb eu.

— Tatăl lui... cum să-ți spun?... Dascălul Toader!... Beà el așa... de! care Român duce la ureche? Aveà și el toane... dar vezi, nu beà chiar așa!... Și-apoi, tatăl lui, eră Român de-ai noștri, vezi...; știeà slova veche, Românul... Dar, părintele! om tânăr, cu învățătură, patru clase de seminarium... Păcat de darul lui și de învățatura lui!...

Și, cum îți spuneam — că n'oi uità vorba — jucă popa, de-i curgeau sudorile... Să-l fi văzut: Cu poalele în brâu, cu potcapul pe-o ureche, cu gâța despletită...

și se uită lumea și par'că îmi crăpă obrazul de rușine! Dascălul, de! om mai bătrân. Zice: Dă-mi drumul părinte de-acum c'am ostenit... Popa decolo face: Nu mă lăsă, dascăle, tocmai la dică!... Și râde și râde și râde... «Lasă-mă părinte, că nu mai pot!» — Spune bietul dascăl!... «Înainte dascăle!... Mai ad'o oca, moș Radule» — poruncește popa din nou... Și râde, râde, râde... Dascălul stă; popa trage... dascălul ține; popa rămâne cu părtaful de spențer al dascălului în mânăă!... Și, de-acum, dă Doamne bine!... Să stai de-o parte și să-ți faci cruce!...

— Dar bine, părinte, zice dascălul, nu-i păcat de Dumnezeu să-mi rupi sfinția ta antereul?! — zice Românul cu vorbă dulce.

Părintele... ațos, doamne ferește... îndată'i sare țandăra!... Că l'ai văzut adineaorea, ce să-ți mai spun?!

— Ian ascultă, dascăle, nu lungi vorba, că te blagoslovesc acù!...

— Pe cine, părinte? Pe mine?... Mi-ai rupt antereul și tot pe mine să mă blagoslovești?

— Măi, porcule, nu taci din gură?!...

Și se repede să umfle pe dascăl!... «Iacă bocluc!» fac eu în gândul meu. Și mă duc fuga de apuc în brațe pe popa... Să nu-mi găsesec beleaua! Că: Ce treabă am eu? Că: Ce nu-mi cat de teigheaua mea acolo?... Să nu se zmâncească popa? Să nu iă cofa cu ouăle — că ți-am spus că eră Marți, în săptămâna patimilor și umblase prin sat de strânsese ca dar, cum îi e obiceiul, câte o cofă cu ouă pentru Paște. Eu fug după teighea și pun clanța; el, nici una nici două... zvârrr c'un ou în mine... și... poc! în perete... Doamne Maica Domnului! multe-am mai văzut în zilele mele, dar batjocură ca aceea n'am văzut și nici să deă Dumnezeu să văd, câte zile oi mai aveà!...

— Dar ce faci, părinte? zice dascălul. Râde lumea părinte!...

— Ce fac?... Ian să-ți arăt eu, și ție, ce fac!... și... zvârrr c'un ou în capul dascălului..., de-i sare căciula... zvârrr-zvâr-zvâr...

Dascălul, dacă vede că nu-i chip, iă și el cofa lui în mâna stângă și cu dreapta... zvârrr-zvâr-zvâr...; zvârle unul, zvârle altul... Unde eră chip să se apropie cineva!? Poc! în unul, poc! în altul, poc! pe pereți... Potcapul sare!... Se făcuse numai scrob... Gălbenușul năclăise părul și barba popei; curgea albușul pe antereul popei și pe-al dascălului... Un răs și-o batjocură... să nu mai dea Dumnezeu!... Popa vede potcapul mânjit de ou; fuga la căciula dascălului și trânteste într'însa o mulțime de ouă... Dascălul fuga la potcap și-i trânteste și el toate ouăle câte mai rămăsese!... Popa zvârr cu cofa, cu ouă cu tot... Doamne ferește! S'a mai pus Dumnezeu, pesemne de nu l-a lovit... că de-l loviă cu cofa în cap, mort rămâneă dascălul pe loc!... În sfârșit, dascălul lasă și cofă și tot și fuge... Popa după dânsul... zvârrr cu cofa dascălului... sar doagele cofei pe pământ... dascălul o iă la sănătoasa cu scrobul în cap și pe antereu. Popa se întoarce înapoi... Lumea înlemnește.

Și iac'asă, nepoate!... mi-a făcut o batjocură pe pereți, prin rafturi, pe jos... de s'a cârjoit biata babă răzăluind!...

* * *

— Ei, și pe urmă ce-a făcut popa moș Radule? — întreb iar eu.

— Pe urmă?... Să vezi!... Socotești c'am scăpat de el?!... Popa-i tare chisnovat la beție!... I-am dat să se spele... Ți-ai găsit!... Când îi treaz, destul om

ii. Ei, apoi!... ce ți-i bun, dacă are năravul dracului, de beà peste măsură și-i plin de hărtag, când să'ntă-rătă la băut?!... Să vezi!... ha! ha! ha! Știi ce-a fă-cut?... I-a trecut mânia... Nu: Că să beau cu dânsul!... Nu: Că s'aduc vin, să-mi arate el, cine-i popa Rusu!

Și să vezi, bată-l norocul, doamne iartă-mă... îi tare la beție, nici n'am mai văzut!... Rar, rar când se de-oache la limbă!

Și numai ce începe:

— Știi cine sânt eu, moș Radule?

— Știu, părinte.

— Nu știi nimic!

— Nu știi nimic: — (că mă tot bosoliă la coastă).

— Știi cum mă chiamă?

— Știu, părinte.

— Nu știi! Nu știi nimic!

— Nuuu știi! săracul de mine, nu știi! — (că nu mă slăbiă de feliu...).

— Pe mine mă chiamă Popa Rusu deacù înainte... Să știi!...

— Oiu ști, părințele, oiu ști...

— Unu-i popa Rusu 'n lumea asta, sireacul!... Când s'o duce el la patriarhie... la Țarigrad! Eh, doamne!... Plec eu, colo, din Galați, cu vaporul, pe Dunăre!...

— «Cine-i? — Cine-i?» — Popa Rusu!... Aaaa!... popa Ruusu!?! Am auzit... Teeeeaa, bine mai cântă!... Ce bărbat frumos!...»

— Uite-te la mine, moș Radule! — face el, ghion-tindu-mă.

— Mă uit, părințele, mă uit... cum să nu mă uit?— răspund eu de nevoe... Frumos, doamne ferește!... frumos... — (În gândul meu: Când ți-ai vedeà nasul și pletele... te-ai duce mai bine să te speli, decât să bâiguiesti, doamne iartă-mă! Ce frumos? O urâtenie! Și cântă... ca o capră...).

— Umblu eu colo, pe vapor... iâ aşà! cu mâinele în şold... Ce-mi pasă!... Popa Rusu sireacul!... Vaporul, ia aşà: Leap-leap! leap-leap!... uuuu!... şi merge şi merge zi şi noapte... ffff... (şueră)... Lumea: «Ce este? Ce este?!» «Am ajuns, părinte, am ajuns la Tari-grad...» Trage colo la malul Dunărei la gura Boazului... «Poftiţi, părinte, poftiţi!... Cine-i? Cine-i? — Popa Rusu se duce la patriarhie!»... Mă duc, colo, la un hotel: Slugile-şi rup gâtul alergând, ia aşà, de colo-colo... Mă dezbrac de hainele estea, ia aşà — (şi rămâne să erţi, numa în cămaşă) — şi mă îmbrac cu unele rupte şi rupte şi mă duc drept în patriarhie... Colă, călugării: «Ce pusnic e acesta!? Din care parte a lumii vine?» Eu, de colo, tac şi trec înaintea drept în strana din dreapta şi mă pun, ia aşà... Tuşesc odată şi încep pe glasul al 6-lea: «Nă-ă-ă... Sla-a-a-a-vă-ă, t-a-a-tă-ă-lui şi fi-iu...».

— Ține isonu, moş Radule... Nă-ă-ă-ă-ă-ă...

— Dar nu pot, părințele...

— St!... acu-şi te zlătuiesc! — şi mă ghionteşte.—

Nu vezi că se uită patriarhul?... Nă-ă-ă...

— Nă-ă-ă...

Şi-i-i-sfi-î-in... Şi rămâne toată lumea cu gura căscată... Patriarhul încremeneşte... face semn cu cârja, ia aşà! «Ce înger trimis de Dumnezeu este acesta? — întreabă patriarhul... De grab aduceţi nişte haine de mătăasă; aduceţi mitra mea cea cu pietre scumpe, cu care slujesc la hramul patriarhiei, aduceţi meta-niile cele de diamante; aduceţi tot ce-ţi găsi mai frumos şi mai scump în visteriile mele... pregătiţi-i odaea cea de cristal, aprindeţi în ea policandre de aur şi de argint cu mii şi mii de lumânări...». Şi eu... mă'mbrac, colo, ia aşà! (îmbracă antereul lui) cu mantie de mătăasă;... pun aşà... (pune potcapul lui de jos) mitra de pietre scumpe;... iau pe mână (înşfacă un şirag de co-

vrigi din cuiu) şiragul de metanii de diamante... Mă iau, aşă..., de ici, de subsuori şi mă suie în slavă, tocmai sus, în palat, în odaia mea de cristal, unde ard plicandre de aur şi de argint, cu mii şi mii de lumânări.. Şi vine patriarhul, bătrân, cu barba albă şi lungă până la brâu,... ridică sprincenele cu cârja şi zice:

«Cine este oare dumnezeescul cântăreţ, pe care, când l'am auzit, am uitat că sunt pe pământ? Au trimis'a Dumnezeu iarăş, pe fericitul Cucuzel, din raiu, unde l-a sălăşluit, ca să mai cânte odată pe pământ?! Au trimisu-l-a iarăş... ca să mai facă odată să salte munţii de veselie, pietrele să cânte cântare îngerească, pasările cerului şi toate fiarele pădurilor să predoslăvească slava sa? Spune sfinte părinte... tu eşti fericitul Cucuzel?!» — Nu! Eu nu sunt Cucuzel... eu sânt Popa Rusu! — «Aaaa! şi se închină cu toţii la pământ!—«Aşă?.. Am auzit! am auzit!.. a venit vestea până la noi şi n'am crezut... acum am văzut şi am crezut... Blagoslovit fie pântecel care te-a purtat şi ţătele la care ai supt! Să cântăm cu toţii, să cântăm pe glasul al şeselea...». Ține înosu, moş Radule! *Nă-ă-ă... Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, întru oameni bună voire...* «Spune, părinte Rusule, spune-ne nouă: Au vrei aur, au argint, au nestimate? Spune-ne nouă, ce vrei să-ţi dăm şi-ţi vom dà tot, numai să noroceşti patriarhia cu glasul sfinţiei-tale! Spune părinte!... Aduceţi-i aur, aduceţi-i argint, aduceţi-i pietre nestimate şi scule bogate... cumpăraţi-i palate... să vie toată boerimea, să-i aducă daruri...». Şi vine toată boierimea şi vine-vine cu aur, cu argint, cu nestimate şi cu toţii se roagă: «Rămâi, părinte Rusule, la noi!» — Nu! nu rămân... mă duc... mă duc înapoi în ţară, mă duc să înveselesc pe fraţii mei, cari plâng după mine! — Şi unde încep cu toţii să plângă şi să lăcrămeze, de udă pământul, şi ţi-e

mai mare jalea!... Ce să fac!? Așa-s eu, slab de fire, milos... Când văd o jălanie mare ca asta mi se umple și mie ochii de lacrimi, moș Radule! plâng... m'aprind de dor și nu rămân și pornesc... Și pornește cu mine, până la vapor, în cupeaua patriarhiei, patriarhul și toți mitropoliții în cupèle, toată boerimea și tot norodul mă petrece în paradă; nu-i om care să nu zică: «Se duce popa Rusu... Ce ne facem noi fără el!?» Și pornește vaporul din gura Boazului, dela malul Dunărei, împodobit cu pandele și cu steaguri și rămâne patriarhul și toți mitropoliții și toată boerimea și tot norodul și se uită și strigă: «Mai vino, părinte Rusule, măcar din an în an, și-ți vom dăruî aur, argint, nestimate și palate!» Și nu se mai văd!... Eu umblu colo pe vapor, ia așa!... Toți se dau în lături... «Cine-i?... Cine-i?... Popa Rusu... se întoarce dela patriarhie!... ce de argint! ce de nestimate!...» Și merge vaporul leap-leap! leap-leap! uuu!... (șueră)... Am ajuns la Galați!... Lumea năvălește, dă om peste om, nu se mai aude nici în cer nici pe pământ... Așa norod! «Popa Rusu vine dela patriarhie! Iată-l, uitați-vă colo, în cupeaua cea cu șase cai albi înaintași, cu clopoței și cu zurgalăi»... Zur-zur, zur-zur... Trec înaintea și nu mă opresc... Harabalele cu aur, argint și nestimate vin în urmă... Și mână!... și mână!... coala până la poarta țarinei, cu clopoței și cu zurgalăi, zur-zur, zur-zur. — «Cine-i? Cine vine oare cu șase cai albi înaintași, cu șase cai albi, la oiște cu clopoței și cu zurgalăi?... Vine popa Rusu dela patriarhie!...». Toți cu fața la pământ!...

— Cine sunteți voi? — întreabă Popa Rusu.

— Noi suntem, norodul din satul lui Popa Rusu...

— Nu vă cunosc!... și vin coala la d-ta, moș Radule, și te întreb: — «Cine ești d-ta?» — Radu Răscruce, cărturariul satului... — «Cine este norodul acesta?».

— Oamenii din satul lui Popa Rusu. — «Unde sunt frații și surorile mele?» — Noi suntem, noi suntem. — «Bine... na, ție 20 de galbeni, ție 20 de galbeni. Tranc, tranc, tranc, număr galbenii și apoi...

— Moș Radule ad'o oca de vin...

— Apoi ajunge părinte, ai băut destul — fac eu, sătul de hazul lui.

— Adă, că te boțesc... Vreau să beau cu frații mei, că de mult nu i-am văzut! Dumnezeu știe când i-oiu mai vedeà!... Am de gând să mă întorc iar la patriarhie!...

Și unde se pune, măi tată, popa meu, de iznoavă pe băut și pe cântat și pe dat adălmaș... că se îmbogățise... Și cântă singur și jucă și izidià vinul, pe la toți răii, până la cântatul cocoșilor! Of! doamne, păcat de darul lui și de învățătura lui, că tare o mai fi păcat de ce-a pățit el pe urmă!...

Dimineața, când deschid eu crâșma, ce să vezi d-ta?! Părintele dormeà trântit pe prispă cu capul gol, cu picioarele atârinate... În medean niște câini rodeau potcapul, în care se uscăse ouăle... Te miri că nu i-au ros și nasul... Doaaaamne-Maica-Domnului, ferește Doamne, pe toată lumea!!...

H. G. LECCA

Bibliografie. — Versuri: Prima; Secunda; Sexta; Octava; Poezii. — Teatru: Casta-Diva; Jucătorii de cărți; Suprema forță; Bianca; Stâlpii Statului; Cancer la inimă; Căinii.— Diferite traduceri și conferințe.

S'a născut la anul 1874, în Caracal. A debutat în literatură cu versuri, cari au fost foarte bine apreciate de Hasdeu. Și-a stabilit reputația cu piesele de teatru. E celdintâi autor dramatic român care a isbutit să stăpânească cu îndemânare și autoritate forma modernă a pieselor de teatru. Multe scene din teatrul lui Lecca sunt pline de umor. Umor au și unele din schițele sale.

Umorel lui H. Lecca e sumbru, tăios, batjocoritor. Atitudinea lui: e disprețul, o formă superioară a desgustului; scopul lui: biciuirea nemiloasă, brutală a realității înconjurătoare.

Câte odată, rar de tot, râsul lui H. Lecca e senin și dezinteresat, — ca de pildă în *Dona Clara*. Chiar și atunci însă printre rândurile scrisului său bănuim, dacă nu descoperim chiar, o bucurie răutăcioasă ce dă un interesant colorit stilului.

H. Lecca a scris și epigrame. Una din cele mai caracteristice este următoarea, dedicată lui Al. Cazaban, cu prilejul apariției volumului său *Intre femei și pisică*:

*Citind recent-a-ți cărticică,
Am priceput foarte ușor
Căntre femei și pisică
E câinele de autor.*

H. Lecca a fost subdirector al teatrelor, director al Teatrului Național din Iași și acum e inspector general al teatrelor.

DONA CLARA

Spun poveștile că-n țara, —
 Țara-n care primăvara
 Doarme beată de miros
 Cu zefirul somnoros,
 Cărui pleoapele se-'nchid,
 Când pe câmp ce-'ntinde seara, —
 Spun că la Valadolid,
 Numai pentru că-l privise,
 Un Paěz înnebunise
 Dup'o brună: Dona Clara.

Și târziu, dus de nebuna
 Lui pornire, — totdeauna
 Săria zidul, singur el,
 În grădină, la castel,
 Și-aacold, sub un balcon,
 Atingând ușor ghitara, —
 Ca vrăjitul Apolon,
 Prins cu lira-'ntre naiade, —
 El, în ritm de serenade,
 O chemă pe Dona Clara.

L'auziai din vreme-n vreme:
 «Nopti întregi o să te cheme
 «Gândul meu, înnebunit
 «De-un amor nenorocit, —
 «Un amor, pe care-l plâng
 «De cu zori și până seara,
 «Căci în van vreau eu să-'nfrâng
 «Dorul meu a-tot-putinte!...
 «El e tot ca mai 'nainte:
 «Disperat e, Dona Clara!

«Vino! Să fugim din țara,
 «Țara 'n care primăvara
 «Doarme beată de miros
 «Cu zefirul somnoros;
 «Vino, raiul să-ți deschid
 «Fermecându-l cu ghitara;
 «Vino din Valadolid,
 «Să cătăm aiurea locul,
 «Unde poate-o vreà norocul
 «Să m'asculte Dona Clara.

«Dac'ai ști ce tare-'mi bate
 «Inima, când pe-'nserate,
 «Spre balconul tău mă-'ndrept
 «Să te cânt și să te-aștept,
 «Tot crezând c'o să te-'nduri;
 «Dac'ai ști ce grea-i povara
 «Ăstor crude lovituri,
 «Poate c'ale mele șoapte
 «Mi-ar ertă măcar o noapte
 «S'o petrec cu Dona Clara».

.

 Spun poveștile că-n țara,
 Țara-n care primăvara
 Doarme beată de miros,
 Cu zefirul somnoros,
 Cărui pleoapele se-'nchid,
 Când pe câmp se-'ntinde seara, —
 Spun că la Valadolid
 Amorezu-n dor amarnic
 A cântat un an... zadarnic!...

Ereà surdă Dona Clara.

PENTRU SĂRACI

Luni, între 5 și 6, la ceaiul d-nei Tavera, Gigica Rebriceanu, cea mai corpolentă fată de măritat, întreabă palpitând pe locotenentul Radoglu: «vii, Sâmbătă, la *ouvroir* ?»

Marti dimineața, într'un salonaș cu bibiluri, pe-o hârtie insolent parfumată, Roza Wally — în vreme ce soțul, ilustru medic, diagnozează, în cabinetul de-alături, boala văduvii unui cartofor, — scrie, nervoasă unei prietene: «închipue-ți, *ma chère*, că mi-e imposibil să vii Sâmbătă la *ouvroir*; un bolnav «ambetant» îl cheamă pe «Jori» la Craiova, și el se «ante-tează» să nu mă lase singură».

Miercuri, la teatru, după actul I-ii, nu e lojă să nu se vorbească de leșinul Suzanii Zorleanu, care, la *ouvroir*-ul dela *Madame* Grivoni, și-a surprins bărbatul măsurând prea în detaliu «corsajul» d-nei Câmpinaru.

Joi, la Club, tot așa; — Vineri, pretutindenii, nu mai puțin, iar Sâmbătă...

.... Sâmbătă, în palatul d-nei Zagura, arogant iluminat, tot tineretul, toată ofițerimea, toți eleganții, toate frumoasele, tot ce are orașul mai învoalt și mai cu pretenții, — roiește, ca în stup.

Ouvroir-ul !...

De jos, din capul scării, — pe al cărei princiar covor calcă grăbiți «retardarii» — și până 'n trandafirul capitonaj al celui mai intim iatac, nu e mobilă, nu e candelabru, nu e tablou, nu e obiect, din care să nu te sfiideze luxul. Plușuri, bronzuri, mătăsării, cristaluri, cu fildeș și onix, cu marmoră și aur, — toate zâmbesc îngâmfate, în tâlhăreasca luptă a Banului cu Arta. Intre dulapurile unei biblioteci, încărcată cu sute

de volume, de mult timp neclintite, — o aquarelă gingașă și-un estompat pastel forentin, se uită sfielnic la enorma, la poleita ramă a unui portret, văruit de-un talentat vlăstar al familiei. Alături, în seră, o pădure de palmieri și feneciși, par c'ar vreă s'asfixieze, sub aripile lor, o biată floare pipernicită, care a auzit, fără să vreă, niște șoapte suspecte ale unui duo supra-încălzit; — și, pe când dincolo, în fastul unei sofragerii regale, zăngăne argintăria și vibrează paharele, — dincoaci, cele patru uriașe oglinzi, din și mai uriașul salon, repetă la infinit sborul dănțuitorilor, invitați de viorile orchestrii și amețiți de parfumuri calde.

Iar din murmurul tuturor, — în ploaie de lumină și'n sclipiri de giuvaeruri, — se distinge, din când în când, câte-o exclamare :

— Splendid!... zice, într'un prag, unul.

— Feeric!... admiră, mai departe, altul.

— Fantastic! declamă un al treilea, încântat c'a găsit superlativul.

Când se astâmpără valsul, în jurul fiecărui fotoliu și'n cuibul fiecărei canapele, se formează buchete de sânuri-camelii și de obraji-bujori, pe cari-i sărută lacom evantaliile. O blondă surâde, ca să-i admiri dinții; o brună clipește, ca să-i sorbi ochii; o palidă te farmecă cu extazul; o guralivă, îți iă mințile, — și nu e pervaz de ușă, braț de «dormeuză», ori colțișor umbrit, să nu-și aibă taina sau ispita lui.

— *Voyons!... Pas possible!...* cochetează Betty Barici, protestând franțuzește, ca să desmintă svonul că e ovreică.

— Pe viața mea!... jură viclean Zorleanu, soțul celei despre al cărei leșin tot se mai pomenește, pe ici, pe colo.

— Ei! Și!... S'a sfârșit, cum ?

— Cum o să'ncep cu dumneata.

Betty, — mai roșie de plăcere, decât de indignare — se crezû datoare să se revolte și erà să-l sfârscuie cu mânușa, pe care și-o scosese, ca să mănânce o bomboană, — dacă n'ar fi trecut tocmai atunci pe-acolo corpolenta Gigica Rebriceanu, în căutarea unuia din cei patru curtezani dezertori.

— *Tiens!*... Tu ești, Gigel?... îngâimă Betty, furnicată de fiorii promițătorului răspuns al lui Zorleanu, — care dispăruse, ca prin trapă.

Și, pe când Gigel profită de'ntrebare, spre a-și oftă paraponul unui «flirt» fără urmări, alături, în sera posnașă, sub palmierii complici, Dinu Verera, tubadurul farmecelor, șoptește unei siluete în *mauve*, și-rețele stanțe ale unui madrigal semnificativ :

*Miniatură delicată,
Cu garofițe 'n obrăjiori, —
Când ochii tăi se 'nfig săgeată,
Tresar în sufletu-mi fiori.*

*Când, ca un vis, apoi, de mine
Ușor te-apropii și-mi vorbești,
Suavele-ți cuvinte's pline
De ispitiri dumnezești.*

*Iar când te'nmlădii, ca o floare,
În ritmul unui vals vrăjit, —
Ca 'ntr'o poveste, mi se pare
Că sbor c'o zână 'n Infinit.*

Și i s'ar mai fi părut lui poate și altele, dacă nu-l speria duduțul unui pumn în masă, venit din sofrageria vecină, unde Tache Plasanovici, — alt amarez al Tribunei, — blestemă cu patimă infidelitatea celei mai perfide concubine: Poitica. Ca asistenți, 10—15

inși, toți combativi, fac horă în jurul unei mese lungi, plină cu pateuri, glasèle, sandwiciuri și fructe, excortate de un escadron de sticle, pe cari furia discuției le-atacă rășboinic. «Obrășnicie!... trădare!... mișelie!...», cam așa își sfârșesc toți frazele, înecându-le ori în topazul șampaniei, ori în rubinul vișinatei.

— Rupi acul!... țipă deodată Coca, un drac de fată precoce, care-și mușcă buzele că nu e majoră, ca să cânte «*la danse du Zanzibar*».

Și, ca o completare, oprește brusc mersul unei mașini de cusut, la care dă tigheluri un ofițer cu intenții.

Tot atunci, un bătrân, simplu dar simpatic, desprins dintre ceilalți, se apropie smerit de stăpâna casei, — care tocmai ordonase orhestrei un cadrii, — și o întreabă, cu cea mai naivă blândețe :

— Doamnă, vă rog. — Iertați-mi întrebarea. Bătrânii, sunt ca și copiii: curioși. — Ce rost are aici, mașina asta de cusut ?

— Cum, domnule, nu știi?... Avem *ouvroir*.

— *Ouvroir* ?...

— Da; adică, lucru, — pentru săraci.

— Aa!... lucru!... repetă, nedomirit, bătrânul. —

Dar atunci, șampania, pentru cine se bea ?

— Pentru săraci. Ca repaos.

— Așa?... mai întreabă el înc'odată, și mai nelămurit. Dar danțul?... Tot pentru ei e ?

— Vezi bine!... Se 'ntelege!... Nici vorbă!...

Și bătrânul, — după ce pleacă stăpâna, — stă câtva timp pironit, vorbindu-și singur, par'c'ar vreă să se convingă :

— Hm!... Ciudat!... Eu gândiam că e petrecere... și, când colo... Vezi dumneata!... așa trebuie să fie : Pentru săraci

P. LOCUSTEANU

Bibliografie. — Nevasta lui Cerceluș (teatru); — Funcționarul dela Domenii (teatru); — 50 figuri contimporane; — Suntem nebuni.

M'am născut la anul 1883. M'am grăbit să fac eu această antologie, ca să-mi pot hărăzi și mie un loc în ea, sigur fiind că dacă lăsam timp altuia s'o facă mai înainte, eu aș fi fost păstrat pentru o antologie a... scriitorilor anoști.

Ce să spui despre mine? Să mă critic? N'am nici un interes. Să mă laud? Las această sarcină cititorilor.

CORNELIU MOLDOVANU

Luțați o figurină, care să înfățișeze un cap de om, și aruncați-o într'o sticlă plină cu apă. Veți vedea îndată că, sub înrâurirea luminei care se frânge și se resfrânge în masa mișcătoare a apei, trăsăturile figurinei prind a se desfigura: capul se mărește, fruntea se lățește grozav, nasul se lungeste în sus ca și când l-ar ciupi de vârful flasc un clește barbar, sprâncenile se ridică în mod silit, ochii se micșorează. Uitați-vă cu multă băgare de seamă la această figurină astfel

transfigurată și veți vedea că începe să semene cu d-l Corneliu Moldovanu.

Poate să mă înșel. Totdeauna am avut însă impresia că d-l Moldovanu stă într'o sticlă enormă cu apă. Dar impresiile acestea sunt înșelătoare. Impresiile sunt iluziuni. Să ne întoarcem la realități.

Talentul d-lui Moldovanu... (dece zâmbești, maestre Cincinat Pavelescu?) Talentul d-lui Moldovanu e ca un avuz. Din gura leului de ghips se 'naltă jurubița de apă, când mai molcom când mai furios, până ce înflorește în buchet de picături și se revarsă în ploaie de diamante, într'un bazin cimentat, al cărui fund nu-l murdărește nici o pată de noroi și a cărui oglindă străvezie n'o taie alunecarea nici unei vietăți.

Deși nu țâșnește din adâncul unor straturi tainice și sub apăsarea unor puteri firești ce nu pot fi înfrânate, am stat de multe ori în extaz în fața unui avuz. Nu m'a fermecat însă niciodată puterea lui de izbucnire sau darul lui excepțional de a fi expansiv și totuș rece, — un fel de vulcan cu lavă răcoritoare. Ceeace m'a înfiorat de admirație totdeauna în fața avuzurilor, este ideea că tot jocul acela de ape, ce pare o forță sburdalnică pe care nimeni n'o poate înfrâna dar care în realitate nu este decât un capriciu al leului vaselor comunicante, atârână de un simplu robinet ce se poate mișcă numai cu două degete, din cele zece pe cari le are orice om normal.

În admirația mea pentru d-l Moldovanu, este ceva din sentimentul care mă mișcă în fața oricărui avuz.

N. N. BELDICEANU

Sunt în București unele prăvălii dosnice de mărunțișuri, unde se vând, pe preț redus, mătasuri fine, pos-

tavuri de bună calitate, și tot felul de «cupoane» rămase nevândute în cutare sau cutare prăvălie mare. Intri totdeauna cam stingherit în asemenea magazine, unde prețurile prea scăzute te fac mereu să bănuiești buna calitate a mărfurilor; dar pleci din ele totdeauna cu impresia că ai făcut o afacere bună.

Când citesc vre-un volum de d-l Beldiceanu, mi se pare că am făcut, cu puține parale, o bună cumpăratură în... Hanul-cu-Tei.

Nu știu dacă figura sa de-o sinceritate revoltător de nemărginită, dacă înfățișarea sa de patron care arde de nerăbdare să «desfacă» tot ce are în prăvălie mi-a sugerat această viziune. Dar când răsfoesc o lucrare a d-lui Beldiceanu, mi se pare că sufletul său se deșiră, în schițe și nuvele, ca mărgelele, ciorapii și stămburile unui negustor de mărunțișuri care-și arată în vitrine și rafturi toată marfa pe care-o are.

Întocmai ca acești negustori cari n'au o panglică neexpusă în «galantar», d-l Beldiceanu face impresia că pentru sine nu păstrează nici o taină. Când îți strânge mâna, simți dintr'o încordare toată puterea pe care o are, — și ești lămurit; când râde, capul său cu cerbicii de taur, deschide o gură hohotindă prin care par'că poți privi, ca printr'o pâlnie largă, până în adâncul sufletului, — și ești lămurit; când stai la taifas cu d-sa, vorba sa aspră cu repeziciuni și pripiri de om care culege păcălituri și le toacă tuturor celor cu cari se întâlnește :

Bou breaz

Bârlobreaz

E ușor a zice :

Bou breaz

Bârlobreaz

Dar e mai greu a dârlobârlobrezi.

Dârlobârlobrezătura dârlobârlobreazului...

îți spune par'că totdeauna mai mult decât gândește, — și ești lămurit. Cred că în nicio altă literatură nu este un scriitor care să te lămurească cu un mai sincer succes ca d-l Beldiceanu.

Dar tot atât de sigur sunt că nici un alt scriitor nu isbutește să pară mai nelămurit față de cititorii pe cari personalitatea și opera sa îi lămuresc atât de deplin, ca d-l Beldiceanu. Nu o singură dată, când l-am salutat, d-sa mi-a făcut impresia că vrea să mă întrebe ?

— Pe mine mă saluți, ori pe Sadoveanu ?

Nedumerirea aceasta m'a făcut să bănuiesc că dânsul se confundă uneori cu prozatorul dela Fălticeni. De altfel, d-l Beldiceanu pășește ca Sadoveanu, se rade ca Sadoveanu, scrie — vorbesc de caligrafie — ca Sadoveanu, poartă pălăria ca Sadoveanu. E firesc, prin urmare, ca uneori singur să se confunde cu directorul Teatrului Național din Iași.

Sunt însă și clipe când d-l Beldiceanu nu seamănă deloc cu nuvelistul moldovean: de pildă, când d-l Sadoveanu scrie. Curios: când scrie Beldiceanu, mi se pare banal Sadoveanu și când citesc pe Sadoveanu, am impresia că și Beldiceanu este original! În orice caz, când închipuirea mea așează alături pe acești doi scriitori, mi se pare că Sadoveanu ar fi unul din acei patroni cari într'o prăvălie elegantă de pe calea Victoriei vinde cu prețuri exorbitante aceleași mățăsuri fine pe care Beldiceanu le desface în «cupoane» ieftine într'o prăvălioară din Hanul-cu-Tei.

CALEA VICTORIEI

Îngustă, fără perspectivă, plină de cotituri, cu asemenea însușiri, calea Victoriei eră menită dela început să joace în viața Capitalei un rol de frunte. Totul

o predestinase victoriei, începând cu numele și sfârșind cu îngustimea, sinuozitățile și lipsa ei de perspectivă.

A fost de ajuns ca să fie îngustă, pentru ca Academia să se așeze pe ea; a fost de-ajuns să n'aibă nici o perspectivă, pentru ca Senatul să-i revendice unul din capete; a fost de-ajuns să fie plină de cotituri și răspântii, pentru ca extremitatea cealaltă să fie ocupată de ministerul nostru de Externe.

Calea Victoriei străbate mijlocul Capitalei ca un simbol. A plecat dela Băneasa, dintr'un sat sărac, pe un drum prăfuit și defundat; s'a lăsat să fie călcată în picioare de toți ariviștii și leneșii bogați la Șosea; s'a târât pe dinaintea palatelor puternicilor zilei; s'a ghemuit de mai multe ori sub șinele tramwaiului electric; s'a prosternat până și dinaintea anostului Ate-neu. Și toate astea de ce? Ca să poată ajunge la Palat. Acolo, într'un exces de zel și devotament de parvenit, s'a umflat de bucurie îndoindu-și, ba întreindu-și chiar îngustimea, — ca o dovadă că largurile cari ne încântă adesea nu sunt decât îngustime multă strânsă la un loc. Și, doritoare s'ajungă tot mai sus, a plecat mai departe, fără să se gândească, nefericita, că odată va nimeri la poliție.

Și eră firesc s'ajungă acolo. Calea Victoriei îmi face impresia unui arivist care turbură ordinea publică cu apucăturile lui. A plecat dela Băneasa în cămașă murdară, opinci și chică încurcată. Avea idealuri mari și chimirul gol. În dreptul hipodromului a prădat pe un călător. La Flora, a băut un pahar mai mult. La poarta palatului Cantacuzino a cerșit o pereche de ghete de lac cu care s'a încălțat îndată. La Academie s'a ras și și-a ascuns chica încurcată sub un joben. În fața ministerului de Justiție a făcut ceva ce nu se poate spune. Ca răsplată, ministerul de externe l-a

decorat. La Cișmeaua roșie a mâncat o plăcintă cu carne. Și-a șters degetele cu steagul imaculat al Ate-neului. Dela clubul conservator a căpătat un pal-ton. Universitatea i-a dat un monoclu și un bas-ton mai mult sau mai puțin elegant. Iar la poliție, mulțumită unei strașnice corecțiuni, a învățat codul manierelor elegante. Și astfel, a ajuns la poștă aproa-pe bine îmbrăcat, deși neprimenit; ras și frezat cu-viincios, savant ca un joben, specialist ca o pereche de favoriți și distins ca un monoclu. Și, cum s'a văzut la poștă, s'a repezit înăuntru ca să telefoneze prima-rului din Băneasa ce om însemnat a ajuns el, numai fiindcă a avut prevederea să pornească pe drumul cel mai îngust și cel mai plin de cotituri.

Iar când a eșit dela poștă, înțelegând că prea mulți și-a încorsetat firea primitivă în aparențe de eleganță și cuviință, și aducându-și aminte că se gătise fără să se spele, a început, să-și scoată una câte una, fra-cul, pantalonii, jobenul, ghetetele și s'a aruncat apoi în gârla noroioasă a Dâmboviții, ca să facă, în sfârșit și o baie !

SOLICITATORUL

De câte ori se schimbă guvernul, personagiul cel mai des întâlnit, cel mai ascultat, cel mai de actuali-tate, cel mai pretutindenea, este: solicitatorul.

Îl cunoști după mers, după zâmbet, după salut, după importanța pe care singur și-o dă, — fiindcă solicitatorul solicită cu mersul, cu zâmbetul, cu sa-lutul, cu gravitatea importanței lui. Și mai ales soli-cită pururea cu aerul generosului care dă, nu cere.

Uite-l la minister. Vine înainte de orele când publi-cul este primit. E totdeauna bine îmbrăcat și umblă

cu trăsura, — chiar dacă acest lux de care nu se poate lipsi îl costă uneori cel din urmă leu pe care-l mai are. Intră val-vârtej pentru ca portarul să nu-l poată oprî. Intimidat de siguranța violentă a mișcărilor lui, umilul slujitor, din dârz se face respectuos. Atunci solicitatorul îi aruncă peste umăr, ca o atenție binevoitoare ori ca un bacșiș... onorific :

— Jean a venit ?

sau

— Vasilică e sus ?

ori

— M'așteaptă Ionel.

(Jean, Vasilică și Ionel sunt, bineînțeles, miniștri respectivi, pe cari solicitatorul totdeauna îi tutuește... când stă de vorbă cu alții).

Solicitorul de acest soi nu cere niciodată nimic. El numai intervine în interesul... partidului. Par'că-l aud :

— Domnule Brătianu, sau domnule Morțun, sau domnule Duca, eu personal nu cer nimic. Eu fac parte din cei cari jertfesc, destul se îmbuibă alții. Știți câte sacrificii am făcut pentru partid... (De obicei solicitatorul de această categorie este cel puțin director al unui mare institut financiar, membru în consiliul de administrație al altor câteva însemnate întreprinderi, etc.). Cu toate astea, mie nu-mi trebuie nimic... Dar cred că este în interesul partidului, și deci al țării, să numiți pe X. intendent al cimitirului cutare, sau pe Y. păzitor public de vânat, ori pe Z. perceptor în cutare comună, fiindcă altfel nu garantez de alegerile din județul A. sau din comuna B.

(Și de cele mai multe ori X., Y. și Z., pentru care solicitatorul intervine cu atâta dezinteresare și grijă de binele țării, sunt veri, cumnați sau alte depărtate rubedenii ale solicitatorului care nu cere).

Dar dacă sunt solicitori cari nu cer nimic, sunt și de aceia cari suspină și aleargă adesea în zadar, după satisfacții ciudat de meschine.

Așă, de pildă, am cunoscut un solicitator care a umblat o săptămână întregă zadarnic, ca să obție favoarea de a se plimbă o jumătate de ceas cu ministrul X., în trăsură deschisă, pe calea Victoriei, la orele douăsprezece ziua, când e lume multă pe stradă. Domnul care aveă această fantazie, este un venerabil samsar. Ministrul a refuzat să-l satisfacă. Solicitorul s'a dus atunci la șeful lui politic și i-a ținut cam următoarea cuvântare :

— Cc. Guță, debutăm prost! Dacă nici un partizan vechiu și modest ca mine nu e în stare să mulțumească guvernul ăsta, atunci nu mai apucăm Constituanta! E ilegal ce-am cerut eu? Nu. Ruinează budgetul Statului? Nu. Atunci? Dacă nu pot nici să mă plimb în trăsură cu ministrul care-mi place, atunci de ce mai fac politică ?

Cc. Guță i-a răspuns, fără să se gândească prea mult la ce spune, așă din obișnuință :

— Lasă, Costache, la Constituantă! Pe onoarea mea că la Constituantă ai să fii satisfăcut !

Pe lângă solicitorii cari nu cer nimic, ori cer... nimicuri, să nu uităm pe solicitatorul care dă. Eu l-am cunoscut de gen feminin, întrupat într'o moașă, — moașa mea care m'a ținut în brațe, când eram în vârstă numai de un sfert de ceas, gol ca *Hassan* al lui Alfred de Musset :

*Il était nu comme Eve à son premier péché,
Nu comme un plat d'argent, — nu comme un mur d'é-*
glise,

Nu comme le discours d'un académicien.

Cum s'a schimbat guvernul, m'am pomenit la mine acasă cu Cucoana Smeureanca, pe care n'o mai vă-

zusem de vre-o zece ani. A intrat repede pe ușă, de abiă putând să-și tragă respirația, în mâna stângă cu geanta profesională, — par'că venia la o facere. Înainte de a o întrebă ce vrea, ea mi-a spus:

— D-le Georgică, nu te-am rugat niciodată nimic... Dar acum să nu mă lași că sunt la o mare nevoie... Imi dai voie să stau... Viu dela o naștere și nu mă mai țin picioarele... Trei zile s'a chinuit biata Sfințeasca, căpităneasa de!... O cunoști?

— Nu.

— Mă mir... Dar, în sfârșit... Uite de ce e vorba... Eu am o soră care a rămas văduvă din zilele ei ale mai bune. Și sora asta a mea are un băiat: Gheorghită, poate-l cunoști...

— Nu n'am onoare...

— Mai bine, că e un stricat. Dumnezeu să-l ierte pe tat'su că-i seamănă leit. Și că să nu-mi pierd firul vorbei, nepotu-mio ăsta e funcționar la vamă și s'a în-surat cu o profesoară, Finica Timbrescu, poate-o cunoști...

— Nu, n'am onoarea.

— Mă mir, că o *cunoaște* toți bărbații... O desmă-țată... Nu i-am spus eu atunci: «Gheorghită mamă, n'o luă p'asta, că n'o să fie bine. Profesoarele știu prea multe...» Și n'a vrut să m'asculte. Și pe urmă, poftim: toată lumea știă, numai el habar n'avea. Ei, ce să mai lungesc vorba: după un an de vieată fericită, Timbreasca și-a luat tălpășița din casa lui Gheorghită... Și așa vrea, domnule Georgică...

— Să aducă guvernul pe Timbreasca înapoi la domiciliul conjugal? — am întrerupt-o speriat.

— Nuuu!... s'a grăbit moașa să mă liniștească. Să ne ferească Dumnezeu de-așa rușine! Din contra! Vream să te rog.. Știi, Gheorghită totdeauna a votat cu liberalii... Și eu te-am ținut în brațe gol-goluț când

erai numai d'o șchioapă... Ajută-ne să ne răsbunăm...

— Dar cum? — făcui nedumerit.

— Îl cunoști pe Duca, el e om tânăr, înțelege biata inimă omenească!... Du-te la el, domnule Georgică, te rog, și spune-i să o dea afară pe desmățata aia de Timbreasca, ca să fiu și eu o zi fericită în viața asta.

Am încremenit. Ca un automat i-am rezumat ideea:

— S'o dea ministrul afară fiindcă a divorțat de nepotul d-tale ? !

— Da, domnule Georgică! Nu ți-am cerut nici odată nimic... E foarte ușor... Ministrul nu are să dea nimic; din contră, primește un loc de profesoară, pe care-l poate trece vre-unui partizan... Statu' nu pierde, câștigă...

— Dar bine, cucoană moașă, profesoarele sunt inamovibile, nu le poate da afară ministrul când vreă... Se împotrivesc legile...

— Un ministru, când vreă, nu se uită la legi... Ș'a-poi nu e vorba să se schimbe constituția? Ei, să se schimbe așa încât să o poată da afară și pe Timbreasca... Nimic mai lesne...

— Bine, cucoană moașă, atunci s'așteptăm până la Constituantă...

Desigur însă că cel mai interesant dintre solicitanți este ministrul care solicită. Și știți ce solicită de obicei miniștrii când ajung și ei să solicite? Solicitanți. Da, sunt miniștri cari nu pot să trăiască fără solicitanți. Aceștia pretutindeni îi caută cu privirea, îi adună cu zâmbetul, îi îndeamnă cu vorba. Solicitanții sunt gloria și prestigiul acestor miniștri. Fără ei excelențele par'că nu s'ar putea menține în fotoliile lor oficiale nici o lună. Ei fac parte integrantă din profesiunea de ministru. Sunt ministeriali ca automobilul ministerului și ca vardistul dela poarta ministrului. Au sau nu vre-un păs, ei sunt nevoiți să

ceară ministrului, cel puțin în fiecare săptămână, câte ceva. Miniștri le pretind aceasta. Dacă nu le ceri nimic, se supără; ba-ți scot și vorbă că ești nemulțumit. Nu te poți întâlni cu un asemenea Consilier al Tronului fără să nu te întrebe:

— Ei, dar d-ta ce vrei ?

Un glumeț a răspuns odată unui ministru care-l întrebă ce să-i dea, cu versurile lui Depărățeanu:

Mie dați-mi valea verde

Unde-și pierde

Omul tristele gândiri...

— Atunci vrei islaz comunal! — l-a întrerupt tot în glumă ministrul. Am să te recomand colegului dela Interne.

În sfârșit, cel din urmă fel de solicitanți pe care îl cunosc este al solicitanților cari nu capătă nici odată nimic. Din această categorie fac parte eu. Și de aceea, ca să-mi răzbun de soarta tristă la care sunt osândit, încerc să-mi bat joc de solicitanții cari au succes.

I. DRAGOSLAV

Bibliografie. — Facerea lumii; Povestea copilăriei; La han la trei ulcele; Volintirii; Fata popii; Novele.

D-l M. Dragomirescu, care a atras cel dintâi atenția asupra scriitorului Dragoslav, apreciază astfel talentul acestui prozator:

„In această broșură publicăm amintirile din copilărie ale celui mai bun dintre scriitorii noștri de limbă poporană, autorul mult gustatei povestiri „Facerea lumii”, Ion Dragoslav, — amintiri despre cari se poate vorbi, după acelea ale lui Ion Creangă, cu o adevărată admirație. Autorul povestește într'o limbă poporană dar literară, fapte din copilăria sa și izbuteste să le facă interesante prin stilul său simplu, plin de căldură și *umor natural*, a cărui originalitate îi dă un preț pe care puțini din prozatorii noștri mai tineri îl au”.

Fără a împărtăși admirația d-lui Dragomirescu pentru acest scriitor, am reprodus aci două fragmente din opera sa, tocmai spre a arăta cum uneori o lucrare poate să întrunească în aparență unele din elementele umorului fără să aibă umor.

Când atribui lui Dumnezeu trivialități omenești sau când un oarecare exces de imaginație — rar de tot — îl împerechezi cu anumite vorbe comice, — isbutești cel mult să faci ceva burlesc, — și încă un burlesc foarte cumpătat. Dar atât. Aceasta în cece privește umorul lui Dragoslav. Amintirile sale din copilărie sunt o imitație palidă a amintirilor lui Creangă, lipsite de fantazia și de bogăția stilistică a prozatorului moldovean. Și apoi nu sunt de loc interesante.

Totuș I. Dragoslav trăește azi prin admirația d-lui Drago-

mirescu și prin oarecari calități de observație și de intuiție hazlie, — deci, nu putem să-l ignorăm. S'a născut, — când nu vrea să mărturisească, — în Fălticeni. Pe tatăl său îl chemă Vasile Sumanariu Ivaciuc.

POVESTEA COPILĂRIEI

— *Fragment* —

VIII.

Atunci înaintea colibei noastre, dintr'un cuptor săpat în pământ, ieșiă lumina și, dacă ai fi pândit de departe, ai fi zărit prin pâza nopții, umbre albe venind dinspre curte și așezându-se lângă foc; erau Pascu vizitiul, Vasile Porcarul, care împreună cu bădița Tănase se puneau la povești; cu toate stafiile curții și tot felul de știmi de țî se suiă părul în vârful capului.

Dar într'o seară, Vasile Porcarul veni singur la colibă și, după ce mușcă dintr'un măr de vre-o câteva ori, — din una din alta, — începù să povestească:

«N'oiu uită câte zile oiul trăi, ce am pățit la casa asta. Vezi d-ta, toată-i plină de draci, cine a stat aici, n'a mai ieșit om. Boierii vechi, s'au stins în sărăcie, odată cu prăbușirea găinăriilor și a cotețelor. Un păzitor, rămas în casă, s'a spânzurat de un cuiu; un Neamț, săracul, ce se adăpostise pe o iarnă cu Nemțoaica lui și copiii, s'a împușcat; iar, în beciul cel derăpănat, de lângă cel cu brânzeturi, s'a înjunghiat doi hoți, la împărțeala prăzii: câte și mai câte! Nu am fir de păr pe cap, și nu-i frunză pe copac câte s'au întâmplat aci.

«Amù, într'o seară, — urmă el, — venind eu dela

crâsmă cam făcut, mă pun rămășag cu vizitiul — nu aista, — cel care s'o dus, — Gheorghe, că eu, la miezul nopții, m'oiu duce în beciul cel dărâmat, din preajma gardului, și ca semn i-oiu aduce un bolobocel gol, ce se află acolo. Zis și făcut: beat așa, îmi fac trei cruci și, după ce scrâșnesc din dinți, și înjur pe Scaraoțchi de vre-o câteva ori, o pornesc cu pas milităresc: unui doi, unu, doi, până ajung acolo. Și eră întuneric de nu se vedeà mâna. Dar nu mi-eră frică. Tot înjurând intru în beciu. Când așa, la mijlocul beciului, îmi răsar înainte două mătăhale albe. Păru mi se face ghioagă în vârful capului și, când vreau să mai înjur, îmi înlemnesc fălcile și-mi înghiață sudoarea pe mine. Eu însă făcându-mi cruce cu limba tot înainte; caut și dau de bolobocel; îl înșfac; și iar, fără să știu, stau locului. Atunci matahalele începură a dà foc pe gură și ochi și a clănțani din dinți. Eu dau să fug, dar mă lovesc cu capul de o grindă și cad jos. Pe urmă, mătăhalele se schimbă într'un berbec. Atunci mă scol și o apuc la sănătoasă. În urma mea pocnià, să se dărâme beciul, și berbecul după mine behăind. De nu ajungeam degrabă acasă, muriam. Atunci am câștigat o vadră de rachiu; dar și eu am zăcut trei săptămâni».

Aici Vasile isprăvi istoria.

În noaptea ceea, de frică, s'a culcat și el în colibă.

Mi-aduc aminte că eră lună; iar eu nu am adormit decât tocmai târziu de tot. Umbrele copacilor mi se păreau că-s tot ștîme, iar murmurul apelor, glasurile lor.

Bădița Tănase, după ce Vasile isprăvi ca să-și mai uite gândurile, a început a cânta din armonică. Și, cu toate cântecele lui, nu puteam uità și-mi tremură inima în mine de frică. Iar într'o noapte, am văzut și

eu două știme ce se plimbau prin grădină: erau în alb și eră târziu de tot. Luna se coborà dela amiază.

Eu stam culcat și sgulit lângă bădița Tănase și măsuram cerul pustiit de stele și nu știu dacă mă gândiam la ceva. Înfricoșat, scutur pe frate-meu din somn și-i spun. El îmi răspunde zâmbind, cu ochii închiși, că știe el ce-s acele umbre și mă înveli s'adorm.

Dar într'o seară, s'a îmbătat Vasile Porcarul așa de tare, că a înnebunit. S'a desbrăcat de cămașă și a început a înjură și a bate cu pumnii în toate cuiile din păreții bucătăriei, zicând că nu sunt bine bătute; iar a doua zi, l-a chemat moșierul, și i-a dat drumul. Și, de atunci, n'am mai văzut știme prin grădină, că Vasile luase cu dânsul și pe fata bucătăresei, — o fată care se țineă — dragă Doamne, — de fudulie și mode..

IX.

Și, doi ani, am dus-o la casele astea dărăpănate; verile, certați de furtuni și încălziți de soare, și iernile, asurziți de viscole și strânși pe lângă foc.

Trecerea dela iarnă la primăvară îmi părea un veac; doar poveștile oamenilor din curte mă mai încălziau.

Și, pe când prin streșini suflă vântul cu huietul unei năvăliri de sălbatici, și lupii în tăcerea nopților senine urlau a foame și a pustiu, dacă ai fi intrat în bucătărie, ai fi găsit o întreagă șezătoare de argați: unii suiți pe pat, alții tolăniți pe jos, alții stând grecește; iar pe unul povestind cine știe ce snoavă sau pățanie din viața lui.

Dar, într'o seară, pe când unul vorbea, că moșu-său ar fi văzut o nuntă de draci jucând pe un iaz, deodată ușa se deschide cu putere și sare din tâțâni, — și

Ion, rîndaşul, cu capul gol, cu părul vâlvoiu și cu fața strîmbă de spaimă intră și abiă zise gîfîind:

— Stafia, bre oameni, m'a fugărit pînă aici!

— Ei cum ?

— Stai puțintel să mă răsufli! Vai de mine, cum m'am speriat !

Omul își duse mîna la inimă.

— Dați-i o leacă de apă, zise bucătăreasa.

Pe fețele tuturor se citi o grijă de patima omului: mulți își făcură cruce îngânînd un «Doamne fe-rește» !

Iar eu m'am făcut mititel-mititel, de frică, lângă bucătăreasă; și după ce Vasile vizitiul îi dădù să bea o iltră de apă, tot gîfîind începù :

— Știți că aveà să mă omoare ?

— Ei, cum ?

Și începù să spuie:

— Vrînd să mă duc să-mi iau *titionul* dela grajd și trecînd pe lângă beciul cel cu brînzeturi, numai ce-mi ies în drum vre-o cinci matahale. Să 'nebunesc măi; și-o apucați înapoi; și nu numai atîta, dar m'o fugărit una pînă aici.

La toți li se sburli părul de pe cap, și toți își făcură cruce.

— Știma, bre! — ziseră toți: — știma!...

— Apoi eu ce-am pățit? zise Costan dela boi; și începù și el să înșire că, trecînd într'o seară pe la beciu, l-a amenințat din gura lui, niște mogâldețe albe.

A doua zi dimineața, când bucătăreasa s'a dus să ia niște unt din beciul de unde îl fugărise știma pe Ion, ia-l de unde nu e; a găsit ușile beciului deoparte, și untul și vre-o câteva bărbânți de brînză mîncate cu doage cu tot.

— O fi știma — și-a zis boierul; dar a trimes la primar, și al dracului stăpînul satului n'a vrut să

creadă în palavre, ci a luat lucrurile la descusut și a descoperit că știmatele erau niște argați dela harabale.

DUMNEZEU ȘI SCARAOTCHI

— *Fragment* —

La începutul începutului erà întuneric: nu erà nici lumină, nu erà nici timp, nu erà nici loc pentru nimic. Cerurile erau închise, și doar acolo erà vieață; lumină în tot un tron de soare și pe el ședeà Dumnezeu mai bătrân ca toate vremurile, și deasupra capului lui strălucia Spiritul, voința Tatălui ceresc, iar la picioarele puternicului părinte, stà Scaraotchi, spătarul îngerilor, pe când de-a dreapta și de-a stânga tronului, cei doi arhangheli, Mihail și Gavril, cu pa-loșe de foc și cu trâmbițe în mâini. Și erà numai o grădină cu pomi de aur și de argint, cu mere de pietre scumpe, prin care sburau milioane de heruvimi și serafimi în haine de lumină, cântând toți lauda Domnului, și pe iarba de mătase, în care străluceau flori de aur, erau mese întinse cu poame și pahare în care stà neisprăvită apa vieței nemuritoare din care toți ospătau.

Scaraotchi le știà la toate de rost: el poruncia toate și orânduia după gândul lui Dumnezeu, în lumea cea dreaptă.

Dar de unde venise acest căpitan de îngeri, nu știà nici el, ci numai Cel atotputernic; atâta pot să spun că erà tare ascuns, și, de șiretenie, îi jucau ochii în cap ca niște păpuși pe sârmă, și așa de prefăcut, că nimeni nu-i dà de capăt, și mincinos nevoie mare. Dar toate giumbușlucurile lui, numai Dumnezeu le știà și l-ar fi gonit din împărăția cerurilor, că, slavă puterii lui mari, aveà pe cei doi îngeri de o parte și

de alta a tronului, care puteau fi căpitani destul de bine; Dumnezeu însă îl lăsă, căci erà isteț tare Scaraoțchi și se pricepeà la multe.

Odată bătrânul Părinte îi zise :

— Măi Scaraoțchi, ce facem noi cu întunericul acela, de din jos de ceruri, că, vezi, e păcat să steà pustiu. Eu gândesc să facem o lume nouă cu oameni mai buni, decât aceia pe care i-am avut și din care te tragi tu, șiretule, și alții ca tine....

— Bine zici, Doamne, și eu zic așa, zise Scaraoțchi gândindu-se că, fiind pus iar la o slujbă, s'o puteà mai bine întări pe lângă strălucitul tron — și apoi se mai gândià el și la altele.

Și pe dată Tatăl ceresc suflă asupra întunericului, și norii, cari făceau pod picioarelor lui, se despărțiră și lăsă să se vază strălucita lumină a Raiului ceresc care de departe se asemănà cu ivirea zorilor zilei.

Atunci Dumnezeu luă pe Scaraoțchi și colindă tot întunericul. Ca gândul sburau; cât ai clipi, au pătruns tot ce se vedeà și nu erà cunoscut. Pe unde treceà Părintele lumilor, erà soare, iar Scaraoțchi pe lângă el păreà un gând negru pe lângă o umbră albă.

— Ei, îi vorbi Dumnezeu lui Scaraoțchi: uite, eu scuipe și tu prinde scuipatul, și unde-l vei prinde, acolo așez lumea.

Și a scuipat, și Scaraoțchi ca vântul alergă după el și s'a dus nu știu cât cu limba scoasă, de s'a făcut lac de apă, iar Dumnezeu râdeà de el de se topià, și numai gândirea lui cea sfântă oprì scuipatul în loc. Dar când să-l prindă Ucigă-l toaca, scuipatul se făcù mai mare ca o nucă și, când îl luă în mâini, crescù ca o strachină de apă, și pe urmă ca un lighean, și tot crescù, de nu mai putù pune mâna pe el căci se făcuse ca un iaz. Și se făcù ca o mare, și s'a tot mărit, de rămăsese Scaraoțchi cu gura căscată: s'a mărit

de nu-i mai văzù marginea, și alergă atunci, înspăimântat, de spuse lui Dumnezeu cele văzute.

Până atunci Ucigă-l toaca nu știuse puterea lui Dumnezeu, și din ceasul acela se împovără de ură împotriva lui.

— Doamne, îi vorbi el, m'ai trimes să-ți aduc scui-patul; dar s'a mărit și s'a făcut o mare de nu-i mai dai de capăt.

— Ei, zise Dumnezeu, atunci hai să pescuim !

— Da, cu ce, Doamne? vorbi Scaraoțchi.

— 'Om găsi noi.

Când ajunseră acolo, găsiră o apă fără capăt, care totuși față cu mărimea nemărginirii părea un strop pe lângă o mare.

Dumnezeu atunci zâmbi numai și, luând inelul din deget, îl svârli în apă.

— Scaraoțchi, vorbi el, am scăpat inelul; fugi de mi-l adu !

Și săracul Tartor se afundă în mare și se întoarse cu o gură plină de glod în care eră și inelul.

Dumnezeu îndată luă glodul și, făcând o turtă, o puse pe apă, dar turta tot creșteà: se făcù ca o strachină, ca un lighean, ca o ogradă, și tot mai mare, tot mai mare. Când i se părù lui Dumnezeu, zise Tartorului :

— Măi Sarsailă, ia hai și ne-om plimbă prin locul ista. Și o și luară măsurând locul cât eră de mare, dar pe unde călcă măritul Stăpân creșteà numai iarבă și flori, iar pe unde călcă Scaraoțchi, numai pălămidă, cucută, urzici, ciufafae, măsălarită, spini, mătrăgună și alte buruieni să le tai și să le svârli.

Ceeace mâhni rău pe Scaraoțchi și îl întrebă :

— Doamne, de ce pe urma pasului tău cresc trandafiri, garoafe, lemnul Domnului și tot felul de flori care de care mai minunate și mai mirositoare?

Dar Dumnezeu îi răspunse :

— Apoi, sfetnice, toate vin după inima fiecăruia; ceea ce dovedește că tu ești o inimă neagră și un cap șiret. Vorbele astea l-au ars rău pe Scaraoțchi și l-ar fi sfâșiat pe măritul Stăpân, dar n'avea cum. Dumnezeu, însă, îi ghici gândul lui, și îi zise, ajungând la o margine de uscat :

— Toate bune, dar e întuneric; cât oi fi eu pe aici, o fi lumină, dar după ce m'oiu duce, toate o să fie degeaba; și, luând inelul, îl svârli în sus. Atunci în înălțimi departe crescù o lumină mare, mare, și crescù tot mai mare, cât de mare o fi crescut acolo, numai Dumnezeu știe, dar de pe pământ se vedeà ca o minge; acela erà soarele.

Și lumina i-a fost așa de deschisă, că toate s'au luminat, și atunci se văzù albastrul cerului și fața mării; iar pe pământ toate înviorară; florile prinseră viață, și toate înfloriră care de care mai minunat. In cele de pe urmă, Dumnezeu zise lui Scaraoțchi :

— Acum, precum vezi, am lucrat azi; hai să ne hodinim! — și se culcară la marginea mării. Dar lui Scaraoțchi ce-i vine să-l deà pe Dumnezeu în apă să scape de dânsul, și el să rămâie mai mare peste tot, că preà îi face zile fripte și-l rușinează atât; — și-l împinse; dar îndată pământul fugi cu ei cu tot, iar Dumnezeu nici nu s'a clintit din loc; îl mai împinse odată, și tot așa păți. Atunci Dumnezeu se trezi. Iar Scaraoțchi îl și întrebă :

— Doamne, ai dormit bine ?

— Dormii, dar nu știu ce mă pișcă de spate.

PROZA POPULARĂ

Am început această lucrare cu poezia populară, îl încheiem cu proza populară.

Desigur, din punctul de vedere literar, poezia populară are o valoare superioară prozei. Iar culegătorul de proză înfăptuește o operă personală și, deci, mai literară, decât cel de versuri, care este un simplu adunător. În studiul, publicat în *Revista nouă*, de B. Delavrancea, asupra lui Petre Ispirescu, găsim următoarea paralelă:

„Între o culegere de poezii populare și între „Basmele Românilor” este o mare deosebire.

„Poezia se încheagă în ritm și se înfrânează în rimă. Poezia populară se fixează în ritm și în rimă ca într'un calapod neschimbat. Poezia curge pe fraze scurte; poezia se învață pe din afară, etc.

„În proză nu este tot astfel. Legende-basme se povestesc oricum, când mai bine, când mai rău, când fără nici o vieață, după cum povestitorul are sau nu are imaginație poetică. În basme nu rămân neschimbate decât câteva fraze sacramentale, pe cari le găsim la început, la sfârșit și presărate din când în când între început și sfârșit, cași cum ar fi niște odihne ale povestitorului.

„În basme ți se dă un șir de evenimente adeseori fără nici un interes și câteva fraze. Urzeala și, din băătătură, numai câteva floricele. Câmpul și alesul, sunt vieața și frumusețea de creat”.

Din pricina aceasta, am stat mult la îndoială dacă proza populară care are umor trebuie rânduită sub o rubrică generală care să aibă în vedere tot ce s'a scris în acest gen, ori să se

atribue diferiților culegători. Și am ajuns la concluzia că, într'o antologie a umorului e mai bine să adoptăm titlul generic de oarece în proza populară nu stilul are umor, ci sufletul povestirii ori personagiile pe cari povestirea le cuprinde. În această judecată nu am avut în vedere basmele culese de Ion Creangă, de pildă. În aceste basme imaginația poetică a scriitorului și energia expresiilor sale covârșesc adesea fondul popular. Și deaceia ele au devenit mai mult opera lui Creangă. În basmele culese de P. Ispirescu însă, — care, deși avea ca scriitor oarecare umor, s'a preocupat mai mult să-și ascundă cât mai bine personalitatea artistică și să păstreze cât mai nealterat fondul inițial, — opera rămâne, atât prin imaginație cât și prin umor, avere curat populară. În această judecată intră și lucrările scriitorilor Virgil Caraivan, Artur Gorovei, Pamfil, etc.

De sigur că aceștia din urmă au procedat altfel. Rețeta acestora o schițează astfel d-l N. Iorga:

„Să ia fondul poveștii, snoavei cum este, să întrebuițeze fără greș tonul poporului, să vorbească din buzele *sale* cu sufletul *lui*, și să aștearnă ceva frumos pentru îmbogățirea literaturii românești. Să facă precum s'ar apucă a face o meșteră țesătoare și cusătoare dela oraș care numai în gama poporului, cu colorile poporului, după modelele poporului, dar cu tehnica ei și cu bogăția ei mai mare de mijloace ar face un lucru în stare să întreacă silințele mai stângace ale celor ce i-au dat ideia și întâia învățătură”.

Chiar așa dacă ar fi, operele acestor scriitori ca valoare de umor rămân tot avere populară, de oarece ei n'au adăogat impresiuni noi personale umorului țărănesc, ci s'au silit cel mult să păstreze nealterată nota lui originală.

CIOBĂNAȘUL CEL ISTET ȘI ȚURLOAELE BLENDEI

— Fragment —

Un împărat odată a hotărât să nu-și mărite fata decât cu acela care va ghici ce semne are ea pe trup. Și a dat sfoară în țară. Intre mulți fii de boieri a pornit să ghicească semnele fetei de împărat și un ciobănaș care o văzuse odată pe când se scâldă și care o iubiă în taină.

Pe când erà cufundat în gândire, fiii de împărați și de boieri băgară de seamă că mai erà cineva. Îl întrebă și aflară că merge și el la cetatea împărătească, unde mergeau și ei. Și fiindcă văzuseră că el nu le dă pricină de vorbă, începură ei să-i vorbească și să-l cam iă peste picior.

— Iată, zise unul din ei, încă un pețitor pentru fata cea frumoasă a împăratului.

— Țsta negreșit că are să-i ghicească semnele, zise altul.

— Da bine are să-i șează fetei de împărat cu ăst făt-frumos, grăi un al treilea.

Ciobanul tăcea și înghițiă; ascultă și el la vorbele lor cele nesărate și necumpătate.

Dacă văzură și văzură că el nu răspunde nici un cuvîntel, merșeră la dânsul și, între altele, îi ziseră:

— Atâți fii de domni și de împărați au fost și nimeni n'au putut ghici semnele fetei împăratului, și tocmai dumneata, prietene, o să te găsești mai firoscoș?

— Omul este dator să-și cerce norocul odată, de două, de trei ori, zise ciobanul, și acela care face așa, este om cu minte. Cel ce însă umblă mereu cercând, este om nesăbuit, căruia trebuie să-i lipsească vre-o doagă. Eu nu aduc nimănui nici o supărare. Nu mă încumet iarăși că o să ghicesc ceva. Dar'ar Dumnezeu însă să apuce unul din d-voastră o așa bucățică bună, fiindcă vi se cuvine.

Feciorii de boieri nu putură mistui vorbele ciobănașului. Iși puseră în gând să i-o coacă și se culcară.

A doua zi ciobănașul se sculă de dimineață, își spălă fața la o fântână, își făcù rugăciunea, încălecă pe mârtoaga lui și *trei, trei*, mergea singur. Feciorii de boieri și de împărați se sculară târziu, se mai sbeguiră, și apoi plecară și ei; îl ajunseră de pe urmă și îl și întrecură. Și de astădată se alegară de dânsul și-i căută

ceartă cu lumânarea. Ciobănașul tăcù din gură și își căută de drum. El știa că cine tace, merge în pace.

Seara, feciorii de împărați și de domni maseră în marginea unei păduri. Când, tocmai hei! ajunse și ciobănașul, ostenit ca vai de el; se puse și el la o parte, făcù un focșor; îngrijì de cal, apoi cină și se culcă. Feciorii de boieri, neastâmpărați cum erau, voiră să-și răză de el. Așteptară până adormì ciobănașul, mai ațâtară focul, îi luară pălăria și i-o aruncară pe foc. Iar unul din ei deșteptându-l, îi zise:

— Hei, prietene, ți-a căzut blânda pe foc, scoală-te de o ià, că se arde.

— Las-o să arză, răspunse el, și-și căută de somn.

După ce se culcară și boierii cari râseră până se ținură cu mâinile de inimă, adormiră și ei.

Ciobănașul se scoală și el, le ià toate armele, sulite, săgeți, arcuri, paloșe, și le puse pe foc. După ce arseră de rămaseră numai fiarele, și acestea se făcuseră roșii, fiind încinse de foc, îi sculă, pe când el răscolia jăratecul cu o țandără de lemn, zicându-le:

— Ia sculați boieri, de vedeți țurloaele blendei.

Când se sculară boierii și văzură atâtea fiare arse, nu le venià a crede ochilor. Se duseră să-și ià armele de unde le agățaseră, dar ià-le de unde nu e.

Văzură în cele din urmă că sunt păcăliți, se cătrăniră de mânie, însă înghițiră gălușca.

Ciobănașul erà gata de plecare, fiindcă tocmai se îngânà ziua cu noaptea, încălecară și o luară la sănătoasa; vezi că se cam și temeà să nu pață ceva din mâna boierilor.

Boierii iarși îl ajunseră de pe urmă și îl și întrecură, bătându-și joc de dânsul, când erau prin dreptul lui. Seara iarși, târziu, sosì și ciobănașul la locul unde se așezaseră ei să conăcească.

Cum ajunse, se trase la o parte ca și în ziua trecută, îngrijii de cal, apoi cină și se culcă.

Locul unde maseră ei noaptea aceasta eră aproape de o lăcoviște nămolosă. Boierii, cum văzură că ciobănașul a adormit, îi luară calul și îl înomoliră în lăcoviște. Apoi, deșteptându-l, îi ziseră:

— Hei, prietene, scoală că ți s'a înomolit mârtoaga și nu mai poate eși.

Ciobănașul știă că-și priponise calul bine; înțelese că trebuie să fie vre-o drăcie aci la mijloc, și răspunse :

— Cine dracu a pus-o să se nămolească? Las-o că va eși ea, de va voi.

Râseră și de astădată boierii cu lacrimi, apoi se culcară.

După ce adormiră, se scoală și ciobănașul, le iă armăsarii, le jupoaie pieile picioarelor dela copite în sus și le leagă cu tei ceva mai sus de genunchi, le pune câte un proțap în gură ca să stea cu dinții rânjiți, și îi băgă în nomol pe lângă calul lui. Apoi se duse să deștepte pe fiii de boieri :

— Sculați, boieri, de vedeți minune: Armăsarii D-v., văzând mârtoaga mea înomolită în lăcoviște, și-au sumes nădragii și s'au dus ca s'o scoată din noroi. Pentru aceasta rîd, uite, de să se prăpădească.

Când auziră boierii de una ca asta, se temură să nu le fi jucat iarăși vre-un renghiu, — și de unde să nu fie așa! Se sculară și când văzură cum i-a poticălit ciobănașul, se luară cu mâinile de păr.

N'avură ce zice. Cu toate astea, unul din ei, care eră și mai semeț, se hotărî să se ție de capul ciobănașului, să nu-l lase să se sfintească.

Ciobănașul însă își scoase calul din nomol, și în învâlmășeală, se strecură binișor, și pe ici ți-e drumul:

plecă și îi lăsă cu buzele umflate, cu brațele încruciate și fluerând a pagubă.

Boierul cel semeț și nerușinat se luă după dânsul, îl ajunse, și tot cu șoșele, cu momele, umblă pe lângă el. După ce sosi la cetatea împărătească, ciobanul se înfățișă și el la împăratul ca să ghicească semnele fetei; dar boierul nu se deslipi de lângă dânsul, nici cât ai dà în cremene.

Împăratul, dacă văzù pe cioban, dichisit, spălățel, cu toate curate pe dânsul și cu mustăcioara mijindă, îi plăcù și lui; mai ales că erà și mândru și stà înfipt înaintea lui și cu coraj, îl primì deci să vie să ghicească.

Înfățișându-se înaintea sfatului împărătesc, unde se află și împăratul cu împărăteasa și cu fata lor, el, după ce își aruncă ochii ca un șarpe la fată, zise:

— Prea mărite Împărate și Împărăteasă, fata Mărilor voastre are soarele în piept, luna în spate și doi luceferi în cei doi umeri.

— Așà eram să zic eu, răspunse dela spatele ciobanului, boierul cel nerușinat.

Toată lumea rămase uimită, când auzì semnele ce spuse ciobanul și mărturisirea Împăratului, că așà este de unde până acì se auziră zivându-se de unii alții:

— Ba, că fata ar fi cocoșată.

— Ba, că ar fi șchioapă.

— Ba, că ar aveà vre-un semn de măslină, cireasă, coarnă ori de alte poame pe care împărăteasa, fiind grea cu fata, ar fi poftit la vre-una dintr'insele, și că ar fi furat-o spre a-și potoli pofta. Că, după ce ar fi mâncat poame, în locul unde a pus mâna mai întâiu pe trupul ei, în acelaș loc s'a făcut semnul poamei pe trupul fetei. Că acel semn ar fi în cutare ori în cutare loc.

— Unii, ba că una. — Alții, ba că alta.

Împăratul și împărăteasa se aflau într'o mare încurcătură. Nu știau pe care să aleagă din doi. Unii din sfatul împărăției ziceau să aleagă pe fiul de boier mare, fiindcă el zisese că tocmai așa eră să spuie și el. Alții ziceau să aleagă pe cioban, fiindcă el ghicise cel întâiu semnele fetei. Împăratul lăsă ca să-și aleagă fata pe cine va voi mâine de dimineață, tot de față cu sfatul. Lăsă adecă fetei timp să se gândească până a doua zi.

Până atunci împăratul porunci să-i omenească pe amândoi ca pe niște mosafiri mari și să-i găsduiască în palaturile împărătești. Le pregătiră o cameră cu două paturi în care să mae peste noapte.

Până a nu se înseră, ciobanul se furișe de fiul de boier și se duse de-și cumpără niște floricele-boabe.

Întorcându-se, îl întrebă fiul de boier:

— Dară, unde fuseși, prietene ?

— Mă dusei de-mi cumpărai un cuțitaș, răspunse el.

— Ce să faci cu el ?

— Îmi trebuie.

Cum auzi așa fiul de boier, se duse de-și cumpără și el un cuțitaș.

După ce se întoarse, cina fiind gata, se puseră de cinară, apoi merșeră să se culce.

Cămara în care intrară eră așa de mândru împodobită, încât bietul cioban se miră cum o să calce el pe velințele și scoarțele alea scumpe ce erau așternute pe jos. El se ciudî și mai mult când văzù pe fiul de boier mare că intră și calcă fără milă peste dânsele, ca și cum ar fi fost cine știe ce sdrențe.

Păreții erau albi ca laptele și cu niște vârgi de aur. La ferestre erau niște perdele de mătase d'aia bună și groasă, întinse pe niște drugi de aur. Pe lângă păreți

niște lavițe și o masă de lemn mirositor, lucrate cu meșteșug.

Paturile erau deoparte și de alta ale cămării și cu un fel de oranist deasupra, numai mătăsărie d'aia bună, înmuiate în fir, așezate pe patru stâlpi lucrați ca melcul și cu niște dungi de aur. Așternutul erà de niște pânză albă ca zăpada și subțire de s'o spargi cu limba. Perina de cap, erà îmbrăcată cu pânză de borangic de cea mai aleasă.

Ciobanul intră cu sfială. Abià călcă, ca să nu strice velințele. Se puse binișor în pat ca să nu se mototolească albiturile. Iară fiul de boier cum intră se aruncă pe un pat, parc'ar fi fost la dânsul acasă, și se tolăni.

După ce se stinse lumânarea, ciobanul începù a ronțai la floricele prin întunerec. Cum auzi feciorul de boier, întrebă din patul său :

— Da ce mai faci tu acolo, prietene ?

— Eacă, ce să fac? mi-am tăiat nasul și-l mănânc, pentru aceia mi-am cumpărat cuțitașul.

Îndată și feciorul de boier, își scoase cuțitașul, își tăie nasul, și începù a ronțai și el, crezând că asta trebuie să fie ceva. Nu-i venià lui să creadă că o asemenea faptă n'o să însemneze vre-o isbândă la norocul pe care nădăjduià să pue mâna.

Îl dureà de durut: dar răbdà în piele ca un drac, până o vedeà cum o s'o scoată la cale.

Mai târziu iar aude pe cioban ronțaind.

— Dară ce mai faci tu acolo, prietene ?

— Ce să fac? iacă mi-am tăiat urechile și le mănânc.

Îndată și le tăie și feciorul de boier și începù a ronțai și dânsul, ca să nu rămâe mai pe jos decât ciobanul.

Toată noaptea nu s'a putut odihni de durere. Se

svârcoliă ca lipitoarea când îi dai sare. Dar îi eră rușine să țipe ori să geamă.

Ciobanul adormi și trase un puiu de somn până a doua zi, de să se ducă vestea.

Când se sculară, fură poftiți înaintea sfatului împărătesc, ca să-și aleagă fata un mire; când colo, ce să vadă? Feciorul de boier, slut, ciont și plin de sânge ca un stârv, pe care îl deteră afară ca pe un marțafoi și becisnic.

Apoi porunci să schimbe hainele ciobanului, și îl luă de-l duse la biserică, unde-l cunună cu fata. Să lăsăm că veseliile ținură multă vreme; dară băgând de seamă Împăratul, că ginere-său nu e prost, ci că din ce în ce iscusința lui să ascute, îl puse să judece câteva pricini din cele mai grele. Ginerile împăratului eră din firea lui om drept, blând și cu frica lui Dumnezeu. Sfatul împărăției rămase cu gura căscată când auzi hotărârile cele drepte ce dase el. Atunci împăratul, mândru că i-a trimis Dumnezeu un așa ginere ager la minte, se coborî de pe scaunul împărăției, fiindcă eră și bătrân, și puse pe ginere-său împărat în locul lui, care, de va fi trăind, împărățește și azi.

Iar eu :

*Încălecai p'un mărăcine,
Să m'asculte ori și cine.*

(Din *Basmele Românilor*, vol. I, de P. Ispirescu).

POPA, BOIERUL ȘI VECHILUL

— *Fragment* —

Ea, dacă mai tăcù puțin, se uită cu coada ochiului la bărbatu-său, și zise :

— Omule hăi, am visat astă noapte un vis: se făceà par'că vremea cea de belșug, în care am trăit, și,

când mă treziiu, îmi dădură lacrămile în ochi, gândindu-mă la starea cea ticăloasă în care ne bălăbănim. Dar am mai visat că, ce făcusem, ce dresesem, ne agonisiseam la loc avutul, ba încă și mai mult !

— Cum să-l mai agonisești, măi femeie? Nu știi tu că la omul sărac nici boii nu trag; apoi averea se îngrămăuește tot la cel care are, iar nu acolo unde bate vântul sărăciei. Ehei, a intrat pe gura lupului; ne-am șters pe bot de ea !

— Taci, bărbate, nu te prinde așa de grabă, că eu ți-o întorc îndărăt, numai să faci ce te-oi învăța eu! zise femeia repede.

— Dă, eu, fac, numai să-mi stee în putință! răspunse bărbatul.

Și nevasta începù :

— Să te duci să vinzi pământul din țarină, apoi să vinzi și boii; cu o parte din banii ce-i vei lua, să umpli polobocul din tindă cu păcură până la jumătate, iar cu cei rămași să te duci la târg și să-mi cumperi mie asemenea straie, că nici cocoana boierului să nu se poată pune la întrecere din haine cu mine. Să te duci la cel mai mare negustor, și să-mi alegi o rochie de mătase scumpă, un bariz galben, tot de mătasă și ciu-boțele cu nasturi de argint!

Românul o lăsă să vorbească până la sfârșit, pe urmă se uită lung la dânsa, și zise :

— Bine, măi femeie, nu te mulțamești, că, de bine, de rău, avem cu ce ne amăgi de azi pe mâine; acum ai vreă să ajungem pe la casele oamenilor ?

Femeia însă se ținù de capul lui vre-o săptămână, că în cele din urmă el se hotărî a-i face cheful și vândù pământul, asemenea și boii, unui vecin.

Cumpără cu o parte din parale păcură de umplù bolobocul, cum erà așezat în picioare, până aproape de vrană; apoi se duse la oraș de târguî și neveste-

sei haine cum nu se mai pomenise prin satul lor, așa erau de mândre, și acum așteptă să vadă ce are de gând să facă soția lui cu toate acestea.

Când să vină sfânta Duminecă, nevastă-sa se găti cum știă ea mai frumos, apoi se duse la biserică, și nu se oprî mai în fund, unde stau femeile, ci ieși în țâmbă tocmai lângă altar, printre bărbați. Toată lumea se uită la ea ca la altceva; unii nici nu o mai cunoșteau, alții se mirau de îndrăzneala ei, în sărăcia în care se găsiă.

Iacă se întâmplase în Dumineca aceia că venise la biserică și boierul din sat cu vechilul său. Adecă vorba vine de boier, că boierul adevărat dădeă prin sat din Paște în Crăciun, iar în locul său lăsase un negustor ce-i ținea moșia în arendă; așa că oamenii, vrând nevrând, trebuiă să-i zică și acestuia «cucoane». Pe vechilul de asemenea îl făceă un vătaf boieresc din alte vremuri.

Astfel nevasta noastră se mândriă ca o păuniță, cu straiiele-i bogate de mătasă, cu o salbă sclipitoare de bani de aur la gât iar, pe deasupra, cu frumusețea ei fără pereche pe care i-o dăruise Dumnezeu: cu acestea se mândriă, în chiar casa Domnului. Boierul, după ce se uită cu deamănuntul la dânsa, păcătuî cu gândul în Sfântul Locaș, și chiar popa, cu sfințele odăjdii pe dânsul, nu se lăsă mai jos, — așa de puternică ce este ispita asta femeiască!

Vechilul, de asemenea, nu puteă să aibă astâmpăr, că, ba se duceă să îndrepte mucul lumânării dela Maica Domnului, ba mai povățuî pe dascăl într'ale slujbei, și cu ochii veșnic la nevastă.

Da popa, săracul, se pierduse cu desăvârșire! Mai cetiă două trei slove, mai se uită pe sub sprâncene, și, pe fieștece clipă, se duceă cu cădelnița spre locul unde stăteă dânsa, chipurile ca să atămâieze.

Acù, popa își zise: «Cum dracul să-i șoptesc eu? Când a veni să-i dau anafură, de s'a plecà să-mi să-rute mâna, atunci îi spui să mă primească o sară la dânsa!»

De asemenea boierul își făcè și el socoteli în cap :

«Când o fi la ieșire, am să stau lângă ușa bisericii, să-i pot vorbi. Dacă m'or întrebà oamenii, că de ce stau acolo, oi zice și eu că aștept pe popă, pentru că am o socoteală veche de pus la cale!»

Da' nici vechiulul nu hrănià alte gânduri. El se chibzuì să aștepte lângă clopotniță, la poartă, și, ca să nu-l poată bănuì nimeni, a zice că așteaptă pe boier, să vadă pune la seceră mâne, au ba?

În sfârșit, popa îi dà zor cu slujba că o sfârși înainte de vreme, iar, când începù să vină lumea la năfură, de ajunsse cu rândul la nevastă, se făcù a o întrebà altecele, și zise:

— Nu știu, fiiculițo, n'am băgat de seamă, ori nu știu cum să mai zic, da' așa de frumoasă precum ești acum, încă nu te-am mai văzut! ,

— Lasă, părinte — făcù nevasta, — că sunt și eu ca toate celelalte; ia o femeie, și altă nimic!

— Ba nu așa, fiiculițo, că sunt femei între femei. Dumnezeu a făcut stelele: unele mai luminoase, altele mai posomorîte; tot așa și neamul femeesc. Mie îmi place să dau omului ce este al omului!

— De, părinte, dacă zici Sfinția Ta, o fi și așa!

După ce-i mai năucì capul nevestei tot cu asemenea broazbe, popa se uită țintă în ochii ei, și zise:

— Dar ia vezi, n'aș puteà veni diseară, să-ți țin o leacă de urît?

—Nu știu cum aș grăi să nu greșesc, părințele, dar vai de traiul meu cu hapsânul cel de bărbat... Nici nu-mi aduce cele trebuitoare în casă, că mă osândesc de nu mai văd zi bună în ochi!

— Lasă, nu mai duce nici o grijă, că iau asupra mea toate acestea! făcù popa răpede.

— Ei, dar, atunci... Dar nu cumva să te zărească vre-un vecin; vezi de potrivește când o începe a amurgì, dar păzește-te, mă rog !

După aceia nevasta luă anafura, și plecă. Când să iasă din biserică, o întâmpină boierul și începù să-i înșire la vrute și nevrute; pe urmă, făgădueli de tot soiul.

Nevasta mai roși ea, mai făcù nazuri, dar în urmă se învoi a-l primì și pe boier tot în seara aceia, da' să vină pe la aprinsul lumânărilor. Pe urmă, își căută de drum.

Dar, când să iasă pe poartă din curtea bisericii, se lovì piept în piept cu vechilul, care o întrebă:

— Da' acasă-i bărbatu-tău, fa Rusandră?

— I-acasă, da' ce? ai vre-o treabă cu dânsul?

— Cu dânsul am, nu am, dar, dacă ai vrea tu, aș aveà cu tine! făcù vechilul, râzând pe supt mustață.

— Dar de când, mă rog, îți place a aveà treburi cu mine; ți s'or fi aprins călcâiele? zise nevasta, uitându-se cu semeție la dânsul.

— Păi să crezi că mi s'or fi aprins; dar nu-i vina mea, ci a celui care te-a făcut atât de frumoasă!

— Ai orbul găinilor, măi omule: ia te mai uită odată la mine și vezi că nu-s așa după cum zici! făcù nevasta luându-l încolo.

— Nu știi cum — grăi vechilul, uitându-se gales la dânsa, — dar m'am săturat până'n gât de scoaba aceia a mea; când intru în casă și mă întâmpină, mi se face negru înaintea ochilor. Ferească Dumnezeu pe toată lumea! Zău c'aș vrea să mai uit și eu cele necazuri, — ce zici tu?

— Păi ce să zic, dă de dușcă vre-o două oale cu

vin, și par'că ești altul pe pământ! Uiți toate necazurile: atunci toată lumea-i a ta!

— Ei lasă, nu te mai face a nu înțelege; mai bine spune: n'ar putea fi vre-un chip deseară?

— Așă, ușor îți vine a zice, da' să mă simțească cumva Gheorghe al meu, și apoi să nu mai văd zi bună în ochi!

— Lasă-l în plata Domnului; iar, de-a simți ceva, chiorăște-l tu cu o minciună, că vă pricepeți voi la de-alde astea. Așă, Rusăndică, fă cumu-i bine, că și eu îs om!...

— De, știi eu... Da' nu cumva să iasă vre-o vorbă din gura ta, că mi-ai strica liniștea în casă. Vin' deseară, dacă zici când s'a mai astâmpără lumea; bagă bine de seamă însă, să nu te zărească cineva!

După aceia nevasta se duse întins acasă și povestii lui bărbatu-său de-a fir-a părul toată înțelegerea. Românul n'a zis nimic, ci se gândi și el ca omul, da' par'că nu-i veniă a crede ce-i înșirase nevastă-sa. Când se dădă soarele la chindie, își luă traista în băț și se făcū a plecā de acasă; dar el s'a fost dus până în marginea satului, și se culcă lângă o căpiță de fân.

Veni în sfârșit și sara cea mult așteptată de cei trei poftiți în raiul pământesc, și popa cel dintâiu, gătit cu anterior nou, cu barba pieptănată, sărī pârleazul ca un flăcăoan de douăzeci de ani și bățū încetișor la fe-reastră. Nevasta îi dete drumul în casă.

În casă, ca în casă; popa, ba una, ba alta, nevasta îi țineā hangul, dar tot de departe. Dela o vreme, popa pierdu răbdarea și zise:

— Da cât dracul ai să mă ții aici tot cu vorbă lungă?

— Știi una, părinte? făcū nevasta, — Sfinției Tale pare că ți-e cald; ci mai ușurează-te din cele haine care te frig...

— Bine, fiiculițo, nici nu îndrăznesc a mă pune împotriva cuvântului tău, că-i cuvânt tare înțeleptesc! zise popa și începù a urmà după poruncă, aruncând hainele pe o laviță.

Tocmai când popa erà cum nu-i sta bine, numai ce se auzì la fereastră:

«Bâc! Bâc! Bâc!»

— Valeu, părinte, că s'a întors bărbatu-mieu acasă; hai degrabă în tindă să te mistuiu undeva, că altfel nici mort nu te pot scoate din mânilor lui!

Îl luă pe popă de umeri de-l împinse în tindă, apoi îl povățui să se apuce de gardina bolobocului, și, cum erà vasul înalt, îi ajută și ea să se urce, ba încă îi făcù nițeluș vânt, de se duse popa cu capul în jos în păcură. După ce se dezmeticì bietul de el, văzù că nu-i lucru curat la mijloc, dar nu mai puteà ieși din poloboc, și, de ar fi putut, nu-i dădeà mâna. Astfel pe popă mi-colăcì ea bine.

Strânse apoi răpede bulendrele Sfinției Sale, le urcă după sobă, apoi dădù drumul boierului în casă. Boierul, de asemenea, se învârtià ca o suveică pe lângă nevastă, și ar fi îndrăznit, după cum îi mergeà gurița, dar femeia îl stăpânià din ochi și nu-i dà răgaz a se apropià.

Când află dorința ei, boierul strâmbă din nas, dar n'avù încotro cârmì, se dezbracă și el, se făcù tocmai ca părintele înainte de a intrà în poloboc. Nevasta râdeà în inima ei de prostia lor, și acum așteptà pe cel de al treilea tontălău. Când, hop, și vechilul la fereastră: «Bâc! Bâc! Bâc!»

Boierul dà să puie ceva pe dânsul, dar nevasta:

— Nu-i vreme, cocoane, hai să te dosesc undeva, că, de-o dà bărbatu-mieu cu crucea peste d-ta, îți face coastele pânțece, de nu mai ești om cât îi trăi!

Făcù ce făcù, tufli și pe boier în vasul cu păcură.

Mai mare spaima și-a popei și-a boierului, dar se cunoscură îndată pe glas, și începură să vorbească în șopote, și se muștrău unul pe altul, apoi căutară a prooroci ce vor păți de acum înainte.

— Ce-om păți, cu nime n'om împărți, părinte!... Dar ia te uită d-ta, muiere a dracului, nici că ți-a mai văzut ochii! gângăvi boierul dus pe gânduri.

Pe când se tânguiau popa și cu boierul, vechilul intrase și el în casă. Își făcù o țigară de tutun și stă lângă nevastă c'un cofăiel de vin dinainte, îndrugând la verzi și uscate. Mai târziu lăsă și el ce bruma aveà pe dânsul.

În vremea asta românul se întoarse dela câmp și acum așteptă pitulat sub strașina gardului, să intre în căpcană și cel de al treilea șobolan. După ce-l văzù intrat și pe vechil, îi lasă timp atât, cam cât a socoti el că-i trebuie pentru a se găti de poloboc; după care ieși de unde stăteà ascuns și începù a tropăi ducându-se spre casă. Vechilul ciulì urechile, când simți sgomot în ogradă. Dar deodată numai ce se auzì un glas puternic în liniștea nopții:

— Măi nevastă, da' ce umbră se vede prin casă; ce-ți faci de cap de nu te-ai mai culcat la vremea asta ?

— Ba nu, bărbate — zise femeia dinăuntru, făcând vânt vechilului în poloboc, — că te-așteptam pe d-ta; mi'nchipuiam că ai să vii la un ceas două din noapte!

—Bine că-ți închipuiai! Ia vezi de caută ciocanul și fundul dela poloboc, că mâne plec la târg să vând păcura ceia, și trebuie să înfund vasul!

Femeia cotrobăi prin gura podului și aduse cele trebuitoare, iar el se apucă de lucru.

Acuma, când văzù vechilul în vas, se făcù o zăpăceală strașnică, cât de cât să se umfle la bătae între dânșii, dar făcură curând pace, dacă se cunoscură, și

vechilul rămase încremenit, văzând pe boier în starea aceea, căci de popă nu-i venià lui atâta să se mire.

— Ei, ce facem, cocoane, că-i slut la Prut? zise vechilul.

— Cam slut, Costache, dar ce putem face? De-acù...

— Ia mai zi vre-o rugăciune, părinte, poate s'o mai muià inima vrăjmașului, să ne deà vreo- osândă mai ușoară!

— Ce rugăciune, fiule! Rucăgiunea-i vorba seacă, dacă fapta omului stă împotriva poruncilor pe care le orânduește Cel-de-sus. De-acù ce ne-o fi scris, aceea vom păți, și altă nimic!

Românul, după ce găti de înfundat vasul, năimi carul cu boii dela vecinul său, așeză polobocul culcat cu vrana în sus, așa încât să aibă cele trei lighioane pe unde să răsufle, iar păcura le venià până la subțiori. Nevastă-sa turnă din fugă un puișor cu mămăliguță, i-l puse în traistă dimpreună cu un boț de brânză, iar el, după ce legă traista de drugul loitrii, înjugă boii, și plecă încetișor spre târg.

Merse el toată noaptea pe răcoare, iar a doua zi, când erà soarele în prânzul cel mare, poposi tocmai în dricul târgului, pe unde vâzia lumea mai mult, dejugă boii, le dădù un maldăr de strujeni, iar, după ce ospătă și el ceva, începù a se plimbà împrejurul carului, strigând:

— Cine îmi dă o mie de galbeni să-i arăt trei draci?

Stăteau oamenii în drum și-l priviau. Unii ziceau că trebuie să fie nebun, alții se uitau lung la dânsul, clătinau din cap și apoi își căutau de treabă. Da' niște negustori mai avuți se apropiară de dânsul și-l întrebară:

— Ce tot bâiguesți, măi omule? De unde ai să arăți tu trei draci: unde s'a mai văzut diavol aidoma pe pământ?

— Dacă nu voiu arătà, să nu-mi dați nici un ban; și apoi dacă vreți, eu nu vă trag de mânecă!

— Ei, și de unde ai să-i scoți?

— De unde am să-i scot? Am să desfund polobocul ăsta, și ei au să iasă dintr'insul!

— Măi, noi îți dăm — ziseră vre-o patru negustori, — dar, dacă cumva vrei a-ți râde de noi, apoi să știi că nu o scoți cu cinste la capăt!

Puseră ei mână dela mână și făcură o mie de galbeni. În vremea asta, se strânsese lume ca la urs, de ședeau ca degetele, că, de-ai fi aruncat în sus o pălărie, nu putea să cadă pe pământ.

Românul slăbi binișor vre-o două cercuri, și scoase fundul.

Deodată țâșni vechilul, negru cum îi catranul, și o rupse de goană printre oameni, care se dădeau cu spaimă în lături. După dânsul făcù smâc și boierul, bărdănos cum erà și cu picioarele subțiri, și tiva după vechil. Iar, la urmă, tuști și popa din vas cu barba năclăită de dohot, că începură oameni să huiduiască și să țipe:

«Ia ăsta-i tata lor!... Trebuie să fie Scaraoschi cel bătrân, babaca dracilor... Că toți ceilalți au căzut din barba lui!... Pe dânsul mă!...»

De asemenea băeții, după cum le e obiceiul, îi dușeră cu alaiu și-i zburătuiră o bună bucată de loc.

Negustorii se mirară mult de întâmplarea asta, pe urmă plătiră rămășeagul, că n'aveau încotro. Românul turnă gălbenașii la chimir, mai cumpără ceva de-ale casei și o purcese voios pe unde a fost venit, dezmierdându-și cu drag boulenii:

— Hai, dragii tatei; măi tătucă! hăis Cudalb, cea Sâmbotin; iuțiți pasul, bouleni bărbați, s'ajungem cu soare acasă!

(Din volumul „La sezătoare” de V. Caraiwan).

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
Alexandrescu Gr.	47
Elefantul	48
Porcul liberat	51
Boul și vițelul	51
Alecsandri V.	75
Odă către Bahlui	76
Tovarășul meu de drum	76
Fântâna Blanduziei	79
Populare	86
Budai-Deleanu I.	15
Țiganiada	16
Bacalbașa A.	149
Moș Teacă poet	150
Moș Teacă cugetător	151
Moș Teacă ziarist	151
Basarabescu I. A.	220
Sâmburele	221
Spre Slatina	222
Brătescu-Voinești I.	234
Călătorului îi șade bine cu drumul	235
Cantemir A.	13
Epigrame	14
Carp C. V.	68
Țânțarul și armăsarul	69
Creangă I.	92
Amintiri din copilărie	93
Caragiale I.	119
Scrisoarea pierdută	120
Ce. Tarsița Popescu	128

	<u>Pagina</u>
C. F. R.	135
Coşbuc G.	142
Logica	143
Rea de plată	143
Toți sfinții	144
Unul ca o sută	146
Baladă	146
Cazaban Al.	289
Un ou impus	290
Traviata la Huși	293
Delavrancea B.	329
Domnul Vucea	330
Hagi Tudose	340
Dragoslav I.	386
Povestea copilăriei	387
Dumnezeu și Scaraoțki	391
Eminescu M.	88
Cugetările sărmanului Dionis	88
Două nunți	90
Eftimiu V.	322
Vorbe, Vorbe, Vorbe	322
Șoricelul și Vrabia	324
Plângerile lui Ovid	325
Romanța celor trei sarmale	326
Filimon N.	54
Chir Costea Chiorul	55
Mitică Râmătorian	59
Heliade-Rădulescu I.	36
Un muieroiu și o femeie	38
Hasdeu B. P.	106
Multiplicamini	107
La casa de nebuni	109
Austria în poziție	111
Rușii descind din câini	112
Hogaș C.	342
Serisoare	342
Ion Rusu	344
Liciu P.	201
Drăgan	202
Ovreiul în China	205
Misiune delicată	206
Ungurul în tren	210
Lecca H. G.	368

	<u>Pagina</u>
Dona Clara	369
Pentru săraci	371
Locusteanu P.	375
Umorul românesc: încercare critică	V
Corneliu Moldovanu	375
N. N. Beldiceanu	376
Calea Victoriei	378
Solicitorul	380
Mirea A.	212
La șosea	213
Crezul meu	215
Cometa	215
Mefisto	282
Prologul meu	282
Lui Moș Crăciun	284
Balada mea	287
Minulescu I.	352
Romanță polihromă	353
Romanța Rozinei	354
Negruzzi C.	43
Scrisoarea II	44
Poezia populară	3
Proza populară	395
Ciobănașul cel isteț	396
Popa, boerul și vechilul	403
Pan A.	23
Văduva cu arțag	24
Povestea lui Moș Albu	28
Pavelescu Cincinat	251
Trandafirul și stejarul	252
Mistrețul și poreul	252
Săgeata și Vulturul	252
Epigrame	253
Patrașcanu D. D.	256
Invingătorul lui Napoleon	257
Condica d-nei Pompiliu	265
Popescu Sp.	257
Moș Gheorghe la expoziție	258
Popa Rusu	259
Ranetti G.	242
Gheata și șoșonul	243
Rapsodia Dâmboviții	245
La Sf. Gheorghe	246

	<u>Pagina</u>
0 și 1	248
Scavinschi D.	32
Ursoaică ori butcă?	33
Speranția T.	184
Ovreiul lovit	185
Pușca jidanului	187
Șeaua și țiganul	188
Ungur, bre!	191
Teleor D.	154
Idilă	155
Epigrame	156
La cărturăreasă	157
Teliman M.	168
Moartea lui Dule	169
Topîrceanu G.	298
Balada chiriașului grăbit	299
Romanta gramofonului	301
Sobei mele	303
Noapte de Mai	304
Musca	307
Urechie Dr.	192
O crimă oribilă	193
O consultație	199
Vlad-Delamarina V.	177
Ăl mai tare om din lume	178
Mă, Timișe	180
Poezie și proză	182
Vissarion I. C.	311
Meșter	311

Institutul Filologic al Universității București
BIBLIOTECA

VERIFICAT
2017

